

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Сорокін Андрій Анатолійович

УДК 94(477-25) «1990/1994»

ДИСЕРТАЦІЯ

Київська міська Рада народних депутатів I (XXI) скликання
(1990–1994 рр.): вибори, організація, діяльність

032 – Історія та археологія

03 – Гуманітарні науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **Сорокін А. А.**

Науковий керівник: Стрілець Василь Васильович, доктор історичних наук,
професор

Київ – 2024

АНОТАЦІЯ

Сорокін А. А. Київська міська Рада народних депутатів I (XXI) скликання (1990–1994 рр.): вибори, організація, діяльність. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія». – Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2024.

Період каденції Київської міської Ради народних депутатів (Київміськради) I (XXI) скликання становить винятково важливу складову історії представницьких органів місцевого самоврядування м. Києва з огляду на синхронні багаторівневі трансформації у межах м. Києва, України та світу.

Метою дисертаційного дослідження є комплексне дослідження обрання, структурного формування та діяльності Київміськради I (XXI) скликання.

Дисертаційне дослідження ґрунтується на принципах науковості, історизму, комплексності, міждисциплінарності, глокалізації, застосуванні загально- та конкретно-наукових методів, методів спеціальних історичних дисциплін та міждисциплінарних соціогуманітарних методів. Також для опрацювання масивів даних застосовано кількісні методи.

Історіографія діяльності Київміськради I (XXI) скликання наразі характеризується фрагментарністю із відсутністю узагальнювального наукового дослідження.

Джерельну базу становлять документи Київміськради та супутніх місцевих органів влади, вищих органів влади, осередків громадсько-політичних організацій, мемуари, газети.

У межах другого розділу дисертації, присвяченого виборам до Київміськради I (XXI) скликання, з'ясовано особливості формування депутатського корпусу досліджуваного органу, зокрема початок обговорення пропозицій про проведення виборів у травні–червні 1989 р., обговорення

виборчих законопроектів у серпні–жовтні 1989 р., формування окружних виборчих комісій та висування кандидатів у депутати в листопаді–грудні 1989 р., здійснення реєстрації кандидатів у депутати та передвиборної агітації за них переважно в січні–лютому 1990 р. В межах підготовки до виборів у межах м. Києва існувала потенційна можливість проведення обрання депутатського корпусу Київміськради в межах експерименту щодо виборів за територіальними та виробничими виборчими округами, проте відповідна пропозиція була відхилена під час проведення пленарних засідань Верховної Ради УРСР в жовтні 1989 р. Внаслідок проведення голосування 4 березня 1990 р. було обрано 11 кандидатів у депутати в межах 300 виборчих округів, а вже 18 березня 1990 р. – 282. Додаткові тури виборів проводилися в квітні–травні та жовтні–листопаді 1990 р., проте не дали результатів і в подальшому вибори до Київміськради фактично не проводилися, попри факти складання повноважень та смерті окремих депутатів.

У межах третього розділу дисертаційного дослідження виявлено специфіку організаційних засад діяльності Київміськради I (XXI) скликання. Протягом періоду її каденції виділився та укрупнювався її апарат, окремий від апарату Київміськвиконкому. Серед особливостей сесійної діяльності Київміськради нового скликання виявилися складнощі із зібранням кворуму внаслідок політичної поляризації, а також затримки і порушення в формуванні підпорядкованих органів, внаслідок чого до грудня 1990 р. діяв Київміськвиконком, обраний ще в січні 1990 р. Київміськрадою попереднього скликання, склад постійних комісій сформувався лише наприкінці I сесії, а депутати нового, попри законодавчі обмеження, поєднували депутатські мандати із посадами у виконавчій владі. Наслідком ускладнень в роботі сесії Київміськради стало формування численних додаткових органів у вигляді узгоджувальних комісій і робочих груп, а також фактичне посилення влади президії та згодом голови Київміськради та його заступників.

У межах четвертого розділу досліджено взаємодію Київміськради з іншими органами влади. Зокрема, виявлено, що досить тісною була її взаємодія

з вищими органами влади внаслідок розташування останніх у м. Києві, що була репрезентована не лише кореспонденцією, але й безпосередньою участю депутатів та посадовців Київміськради в урядових заходах. Відносини Київміськради із підпорядкованими Радами, насамперед райрадами, впродовж 1990–1991 рр. відзначалися конфронтаційністю із прагненням райрад до посилення власних повноважень, проте після адміністративної реформи у березні 1992 р. із позбавленням обох рівнів Рад підпорядкованих виконавчих органів відносини між ними почали покращуватися, що проявилось у проведенні спільних нарад за ініціативою Київміськради. Весь час діяльності Київміськради I (XXI) скликання конфронтаційними залишалися її відносини з органами міської прокуратури через протести керівництва останньої на рішення Київміськради та її органів. Дещо відрізнялися взаємини останньої із судовими органами внаслідок реалізації повноважень з обрання суддів районних народних судів м. Києва, проте були одиничні конфронтаційні випадки у зв'язку із запитами на притягнення депутатів до відповідальності. У відносинах з органами виконавчої влади до березня 1992 р. Київміськрада мала та подекуди втілювала повноваження з їх реорганізації, проте із запровадженням місцевих державних адміністрацій між депутатським корпусом Київміськради та Представником Президента України у м. Києві склалися конфронтаційні відносини, що покращилися внаслідок пошуку компромісів після заміни І. Салія на Л. Косаківського.

У п'ятому розділі дисертаційного дослідження розкрито основні напрями діяльності Київміськради I (XXI) скликання. У соціально-економічній сфері вона полягала у стабілізації господарського становища м. Києва, активізації природоохоронної діяльності, впорядкуванні благоустрою, продовольчому забезпеченні м. Києва, забезпеченні пільг для окремих категорій населення включно з реабілітованими. В нових умовах гостро постали суспільно-політичні питання, внаслідок чого Київміськрада активно долучилася до організації виборів та референдумів у межах м. Києва, репрезентації громадсько-політичних об'єднань, забезпечення громадського порядку під час

політичних демонстрацій. Окремо в діяльності Київміськради І (XXI) скликання постали питання соціокультурної діяльності, що проявилися в комеморації пам'ятних подій та організації нових державних свят, репрезентації національно-культурних товариств. Поряд із тим, в умовах незалежнення України збільшилося значення Київміськради як суб'єкту зовнішніх зв'язків, що проявилось в її участі у становленні іноземних представництв, представленні в українських та міжнародних організаціях муніципального руху, розвиток встановлених та становлення нових побратимських зв'язків, зокрема останніх з 1991 р. – із зарубіжними столичними містами (напр. Анкара, Будапешт). Окрім того, в умовах дезінтеграції СРСР Київміськрада досліджуваного скликання виявилася тісно залученою до низки міжнаціональних конфліктів на відповідних теренах, через що, з одного боку, прагнула відігравати роль посередника, проте з іншого її представники виявляли потенційно руйнівну позицію стосовно підтримки частини сепаратистських рухів за межами України.

Ключові слова: Україна, історія України, м. Київ, столиця України, історична урбаністика, містознавство, ідентичність, центр, периферія, децентралізація, територіальна структура, інтеграція, локальність, регіоналістика, місцеве самоврядування, міське самоврядування, вибори, голосування, електоральна поведінка, політична культура, регіональна політична еліта, «номенклатура», інтелектуальна еліта, Представник Президента України у м. Києві, І. Салій, В. Нестеренко, О. Мосіюк, революція, Революція «на граніті», СРСР, видання, медіа, преса, НРУ, перебудова, ринкові відносини, консолідація, влада, реформи, соціокультурна динаміка, комуністична ідеологія, збереження культурної спадщини, меморіальність, пам'ять, музейна справа, музейна інтеракція, ідеологічний тиск, політичні репресії, реабілітація, соборність, міжнародна правосуб'єктність.

SUMMARY

Sorokin A. A. Kyiv City Council of people's deputies of the 1st (21st)

convocation: elections, organization, activities. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The thesis for scientific degree of the Doctor of Philosophy in specialty 032 History and archaeology. – The National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Kyiv, 2024.

The term of office of the Kyiv City Council of People's Deputies (Kyivmiskrady) I (XXI) convocation is an extremely important component of the history of the representative bodies of local self-government of the city of Kyiv in view of the simultaneous multi-level transformations within the city of Kyiv, Ukraine and the world.

The aim of the dissertation research is a comprehensive study of the election, structural formation and activity of the Kyiv City Council of the 1st (21st) convocation.

The dissertation research is based on the principles of scientificity, historicism, complexity, interdisciplinarity, glocalization, application of general and specific scientific methods, methods of special historical disciplines and interdisciplinary socio-humanitarian methods. Quantitative methods were also used to process data sets. The purpose of the dissertation research is a comprehensive study of the election, structural formation and activity of Kyiv City Council of the 1st (21st) convocation. The aim of the dissertation research is a comprehensive study of the election, structural formation and activity of the Kyiv City Council of the 1st (21st) convocation.

The historiography of the activities of the Kyiv City Council of the of the 1st (21st) convocation is currently characterized by fragmentation with the absence of generalizing scientific research.

The source base consists of documents of the Kyiv City Council and related local authorities, higher authorities, branches of public and political organizations, memoirs, and newspapers.

Within the scope of the second section of the dissertation, dedicated to the

elections to the Kyiv City Council of the 1st (21st) convocation, the peculiarities of the formation of the body of deputies of the investigated body were clarified, in particular, the beginning of the discussion of proposals for holding elections in May–June 1989, the discussion of election draft laws in August–October 1989, formation of district election commissions and nomination of candidates for deputies in November–December 1989, registration of candidates for deputies and pre-election campaigning for them mainly in January–February 1990. As part of the preparations for the elections within the city of Kyiv, there was a potential possibility of holding the election of the deputy corps of the Kyiv City Council as part of an experiment regarding elections by territorial and industrial constituencies, however, the corresponding proposal was rejected during the plenary sessions of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR in October 1989. As a result of voting on March 4, 1990, 11 candidates were elected deputies within 300 electoral districts, and already on March 18, 1990 – 282.

Additional rounds of elections were held in April–May and October–November 1990, but they did not yield results, and elections to the Kyiv City Council were not held in the future, despite the fact that the mandates were drawn up and some deputies died.

Within the third section of the dissertation study, the specifics of the organizational principles of Kyiv City Council of the 1st (21st) convocation were revealed. During the period of her tenure, her apparatus, separate from the apparatus of the Kyiv City Executive Committee, was separated and consolidated.

Among the peculiarities of the session activity of the Kyiv City Council of the new convocation, there were difficulties with gathering a quorum due to political polarization, as well as delays and violations in the formation of subordinate bodies, as a result of which the Kyiv City Executive Committee, elected in January 1990 by the Kyiv City Council of the previous convocation, acted as a permanent commission until December 1990. formed only at the end of the 1st session, and the deputies of the new one, despite legislative restrictions, combined deputy mandates with positions in the executive power.

The consequence of complications in the work of the session of the Kyiv City Council was the formation of numerous additional bodies in the form of coordinating commissions and working groups, as well as the actual strengthening of the power of the presidium and later the chairman of the Kyiv City Council and his deputies.

Within the framework of the fourth section, the interaction of the Kyiv City Council with other authorities was investigated. In particular, it was found that her interaction with higher authorities was quite close due to the location of the latter in Kyiv, which was represented not only by correspondence, but also by the direct participation of deputies and officials of the Kyiv City Council in government events.

During 1990-1991, the relations of the Kyiv City Council with the subordinate councils, primarily the district councils, were marked by confrontation with the district councils' desire to strengthen their own powers, but after the administrative reform in March 1992, with the deprivation of both levels of the councils of subordinate executive bodies, relations between them began to improve, which showed in conducting joint meetings at the initiative of the Kyiv City Council.

Throughout the activity of the Kyiv City Council of the 1st (21st) convocation, its relations with the bodies of the city prosecutor's office remained confrontational due to the protests of the latter's leadership against the decisions of the Kyiv City Council and its bodies. The relations of the latter with the judicial bodies differed somewhat due to the exercise of powers to elect judges of the district people's courts of Kyiv, but there were isolated cases of confrontation in connection with requests to bring deputies to justice.

In relations with the bodies of executive power, until March 1992, the Kyiv City Council had and in some places exercised the authority to reorganize them, but with the introduction of local state administrations, confrontational relations developed between the deputies of the Kyiv City Council and the Representative of the President of Ukraine in Kyiv, which improved as a result of the search for compromises after the replacement I. Salii on L. Kosakivskyi.

In the fifth chapter of the dissertation research, the main directions of activity of Kyiv City Council I (XXI) convocation are disclosed. In the socio-economic

sphere, it consisted in the stabilization of the economic situation of the city of Kyiv, the activation of environmental protection activities, the arrangement of landscaping, the food supply of the city of Kyiv, and the provision of benefits for certain categories of the population, including those who have been rehabilitated. In the new conditions, socio-political issues emerged acutely, as a result of which the Kyiv City Council actively participated in the organization of elections and referendums within the city of Kyiv, the representation of socio-political associations, and the maintenance of public order during political demonstrations.

Separately, in the activities of the Kyiv City Council I (XXI) convocation, issues of socio-cultural activities arose, which manifested themselves in the commemoration of memorable events and the organization of new state holidays, the representation of national and cultural societies. Along with that, in the conditions of Ukraine's independence, the importance of the Kyiv City Council as a subject of external relations increased, which was manifested in its participation in the establishment of foreign representations, representation of the municipal movement in Ukrainian and international organizations, the development of established and the establishment of new twinning ties, in particular the latter since 1991 - with foreign capital cities (e.g. Ankara, Budapest). In addition, in the conditions of the disintegration of the USSR, the Kyiv City Council of the studied convocation was closely involved in a number of international conflicts in the relevant areas, due to which, on the one hand, it sought to play the role of a mediator, but on the other hand, its representatives showed a potentially destructive position regarding the support of some separatist movements outside Ukraine.

Keywords: Ukraine, the history of Ukraine, Kyiv, the capital of Ukraine, historical urban planning, urban studies, identity, center, periphery, decentralization, territorial structure, integration, locality, regional studies, local self-government, city self-government, elections, voting, electoral behavior, political culture, regional political elite, «nomenclature», intellectual elite, Representative of the President of Ukraine in Kyiv, I. Saliy, V. Nesterenko, O. Mosiuk, revolution, Granite revolution, URSR, edition, media, press, People's Movement of Ukraine, perebudova, market

relations, consolidation, power, reforms, sociocultural dynamics, communist ideology, keeping national cultural heritage, memorial, memory, museum activity, museum interaction, ideological pressure, political repressions, rehabilitation, unity, international legal personality.

**Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації
Статті у науковому виданні, включеному до Переліку наукових фахових
видань України**

1. Сорокін А. Документи фонду 1697 Державного архіву міста Києва як джерело з історії українсько-литовських зв'язків у 1990–1991 рр. Етнічна історія народів Європи. 2018. Вип. 56. С. 133–137.
2. Сорокін А. Луцький період життя О. Мосіюка. Літопис Волині. 2021. № 24. С. 28–35.
3. Сорокін А. Київські міські газети як джерело для дослідження українсько-фінських зв'язків у 1990–1991 рр. Етнічна історія народів Європи. 2018. Вип. 55. С. 110–116.
4. Сорокін А. Динаміка формування депутатського корпусу Київської обласної ради народних депутатів I (XXI) скликання у березні 1990 – березні 1992 рр. (за документами фонду Р-880 Державного архіву Київської області). Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Історичні науки. 2021. № 52. С. 170–181.
5. Сорокін А. Участь газети «За сільськогосподарські кадри» у висвітленні підготовки, перебігу та результатів парламентських і місцевих виборів 1990 р. в м. Києві. Літопис Волині. 2021. № 25. С. 62–68.
6. Сорокін А. А. Роль газети «Екран і життя» у висвітленні виборів 1990 року в місті Києві. Культурологічний альманах. 2023. № 4. С. 82–90.
7. Сорокін А. А. Участь газети Київміськради «Хрещатик» у комеморації 50-річчя трагедії Бабиного Яру. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки. 2023. Т. 34 (73). № 1. С. 142–149.

Розділ у колективній монографії

8. Сорокін А. Київська міська специфіка перебігу виборів 1990 р. у світлі інформації Київського міськкому КПУ від 22 березня 1990 р. «Про підсумки виборів народних депутатів УРСР та в місцеві Ради народних депутатів м.

Києва». Moderní aspekty vědy: XLII. Díl mezinárodní kolektivní monografie. Česká republika, 2024. S. 221–236.

Стаття в іншому виданні

9. Сорокін А., Стрілець В. Встановлення побратимських зв'язків Києва з містами Чикаго і Торонто. Універсум історії та археології. 2021. Т. 4. № 2. С. 138–154. *(Сорокіним А. А. на основі дослідження документів фонду 1697 Державного архіву м. Києва та газетних періодичних видань розкрито формування передумов та перебігу поріднення м. Києва зі згаданими містами США і Канади впродовж липня 1991 р., що відображено в останньому розділі дисертації «Основні напрями діяльності Київської міської Ради народних депутатів I (XXI) скликання» у межах підрозділу «Зовнішні зв'язки за межами України». Стрільцем В. проведено науковий супровід дослідження).*

Тези наукових доповідей

10. Сорокін А. Газета «Київський університет» як джерело з історії Київської міської та районних в місті Києві Рад народних депутатів доби суверенізації Української РСР. Шевченківська весна – 2015: історія: XIII Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 1–3 квітня 2015 року: тези доповіді. Київ, 2015. С. 196–200.

11. Сорокін А. Висвітлення діяльності Київської міської та районних в місті Києві Рад народних депутатів доби суверенізації Української РСР в києвознавчих дослідженнях. Шістнадцяті джерелознавчі читання «Архівна наука і освіта в незалежній Україні»: Всеукраїнська наукова конференція, м. Київ, 24 листопада 2015 року: тези доповіді. Київ, 2015. С. 83–85.

12. Сорокін А. Висвітлення діяльності Київської міської та районних в місті Києві Рад народних депутатів XXI скликання доби суверенізації Української РСР у мемуарах столичних керівників. Шевченківська весна – 2016 : історія : матеріали XIV Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених. Київ, 2016. С. 299–302.

13. Сорокін А. А. Листування Київміськвиконкому за 1990 р. як джерело з історії становлення дипломатичних представництв іноземних держав в Українській РСР доби перебудови. Дні науки історичного факультету (до 150-річчя з дня народження М. С. Грушевського): IX Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 21 квітня 2016 року: тези доповіді. Київ, 2016. С. 458–459.

14. Сорокін А. Дві наради 20 серпня 1991 р.: невідома сторінка історії Київської міської ради народних депутатів XXI скликання. Шевченківська весна – 2017: історія: XV Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 16 березня 2017 року: тези доповіді. Київ, 2017. С. 136–139.

15. Сорокін А. Газета «Київський університет» як джерело з історії становлення законодавчої бази перших демократичних виборів до Верховної Ради та місцевих Рад народних депутатів Української РСР. Дні науки історичного факультету 2017 (до 200-річчя з дня народження М. Костомарова): X Міжнародна конференція студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 11 травня 2017 року: тези доповіді. Київ, 2017. С. 67–70.

16. Сорокін А. Діяльність Київської міської та районних в місті Києві Рад народних депутатів XXI скликання у працях І. Салія. Другі києвознавчі читання: історія та етнокультурна: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 29 березня 2017 року: тези доповіді. Київ, 2017. С. 456–459.

17. Сорокін А. А. Опубліковані мемуари як джерело з історії виборів до Київської міської та районних у місті Києві рад народних депутатів XXI скликання. Бібліотечне краєзнавство у культурному просторі України: Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Київ, 2 листопада 2017 року: тези доповіді. Київ, 2017. С. 209–212.

18. Сорокін А. Документи фонду 1697 (Київська міська рада) Державного архіву міста Києва як джерело з історії Революції на граніті. Шевченківська весна – 2018: історія: XVI Міжнародна наукова конференція студентів,

аспірантів та молодих учених, м. Київ, 15 березня 2018 року: тези доповіді. Київ, 2018. С. 41–43.

19. Сорокін А. Обговорення пропозицій про проведення виборів за територіальними та виробничими виборчими округами на пленарних засіданнях X сесії Верховної Ради Української РСР XX скликання. Дні науки історичного факультету: XI Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 17 травня 2018 року: тези доповіді. Київ, 2018. С. 200–203.

20. Сорокін А. Рішення президії Київміськради XXI скликання та додатки до них як джерело з історії герба м. Києва. Шевченківська весна – 2019: історія: XVII Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 15 березня 2019 року: тези доповіді. Київ, 2019. С. 45–47.

21. Сорокін А. Відображення в документах президії Київміськради XXI скликання у складі фонду 1697 Державного архіву м. Києва історії єврейської діаспори в Україні. Дні науки – 2019: історія: XIII Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 17 травня 2019 року: тези доповіді. Київ, 2019. С. 44–47.

22. Сорокін А. А. Висвітлення відзначення 125-річчя від дня народження М. Грушевського на сторінках газети Київської міської Ради народних депутатів «Хрещатик». Громадсько-політична та наукова діяльність М. С. Грушевського в міжнародному вимірі (до 155-річчя від дня народження). Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 23 вересня 2021 року: тези доповіді. Київ, 2021. С. 37–38.

23. Сорокін А. А. Висвітлення формування та діяльності місцевих Рад м. Києва I (XXI) скликання у працях з історії районів столиці України. Сумські історико-краєзнавчі студії: II Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція, м. Суми, 28 жовтня 2021 року: тези доповіді. Суми, 2021. С. 113–120.

24. Сорокін А. Легенда про розташування бібліотеки Ярослава Мудрого у Межигір'ї в діяльності президії Київської міської Ради народних депутатів I

(XXI) скликання. Діяльність бібліотек у забезпеченні вивчення і популяризації історико-культурної спадщини регіонів: історія, сьогодення, перспективи: Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Київ, 4 листопада 2021 року: тези доповіді. Київ, 2021. С. 199–208.

25. Сорокін А. А. Аграрна проблематика в Концепції самоврядування та самофінансування м. Києва 1989 р. Науково-інноваційний розвиток агровиробництва як запорука продовольчої безпеки України: вчора, сьогодні, завтра»: Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Київ, 17 листопада 2021 року: тези доповіді. Вінниця, 2021. С. 86–88.

26. Сорокін А. А. Участь української діаспорної щоденної газети «Свобода» у висвітленні підняття українського національного прапора біля будинку Київміськради 24 липня 1990 р. Актуальні проблеми історії зарубіжних країн в новий та новітній час, м. Київ, 10 травня 2022 року: тези доповіді. Київ, 2022. С. 319–326.

27. Сорокін А. А. Участь президії Київміськради I (XXI) скликання у процесі становлення Національної гвардії України. Відносини між Україною і НАТО на сучасному етапі: досягнення та виклики: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 2 червня 2022 року: тези доповіді. Київ, 2022. С. 166–167.

28. Сорокін А. А. Висвітлення демографічної ситуації в Українській РСР межі 1980–1990-х рр. у публікації Б. Є. Надточія «Я, ти, ми – у дзеркалі демографії». Медицина і психологія в репродукції людини – мультидисциплінарний підхід: II Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 20–21 жовтня 2022 року: тези доповіді. Київ, 2022. С. 89–90.

29. Сорокін А. А. Участь газети Київської міської Ради народних депутатів «Хрещатик» у відзначенні 270-річчя від дня народження Григорія Сковороди. Духовний код української ідентичності у вимірі міжкультурної комунікації (до 300-річчя від дня народження Г. С. Сковороди): Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 10–11 листопада 2022 року: тези доповіді. Київ, 2022. С. 189–191.

30. Сорокін А. А. Українська історіографія становлення побратимських зв'язків між м. Києвом та містами КНР на зламі 1980–1990-х рр. Китайська цивілізація: традиції та сучасність: XVI Міжнародна наукова конференція, м. Київ, 30 листопада 2022 р.: тези доповіді. Львів – Торунь, 2022. С. 136–139.

31. Сорокін А. А. Відображення діяльності Київської міської Ради народних депутатів I (XXI) скликання в епістолярній збірці Соломії Павличко «Листи з Києва». Сумські історико-краєзнавчі студії: III Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція, м. Суми, 1 грудня 2022 року: тези доповіді. Суми, 2023. С. 85–103.

32. Сорокін А. Специфіка висвітлення парламентських та місцевих виборів 1990 р. у м. Києві в синхронних працях представників товариства «Знання». HistUkrainika: Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Київ, 10 грудня 2022 року: тези доповіді. Київ, 2023. С. 76–80.

33. Сорокін А. Журнал реєстрації розпоряджень та наказів голови Київміськради як джерело з історії українсько-польських контактів 1990–1991 рр. Травневі студії 2023: історія та міжнародні відносини в інформаційному протистоянні: V Міжнародна наукова конференція студентів і молодих вчених, м. Вінниця, 4 травня 2023 року: тези доповіді. Вінниця, 2023. С. 238–240.

34. Сорокін А. А. Аграрна проблематика у проєкті Концепції економічної самостійності і самоврядування м. Києва (січень 1990 р.). Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу. Секція 4: Якість освіти та гуманітарна наука в умовах війни та глобальних викликів: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 125-річчю Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, 25 травня 2023 року: тези доповіді. Київ, 2023. С. 184–186.

35. Сорокін А. Участь Ленінградського райкому ЛКСМУ м. Києва у парламентських та місцевих виборах 1990 р. (за документами Державного архіву Київської області). Кліо: Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Київ, 13 жовтня 2023 року: тези доповіді.

Київ, 2023. С. 101–104.

36. Сорокін А. Участь Київміськради І (XXI) скликання у відзначенні Дня Незалежності України 16 липня 1991 р. у м. Києві. Проблеми історичної регіоналістики та мікроісторії: Всеукраїнська наукова конференція з нагоди 175-ї річниці від дня народження Павла Рябкова та 65-ї річниці від дня народження Сергія Шевченка, м. Кропивницький, 18–19 жовтня 2023 року: тези доповіді. Кропивницький, 2023. С. 87–89.

37. Сорокін А. Відображення київської міської специфіки виборів 1990 р. у працях О. Гараня поч. 1990-х рр. Сучасні гуманітарні дослідження молодих науковців у глобалізаційному світі: виклики, інновації, безпека: Міжнародна очно-дистанційна науково-практична конференція молодих вчених, м. Київ, 6–7 листопада 2023 року: тези доповіді. Київ, 2023. Ч. 1. С. 183–187.

38. Сорокін А. Участь депутатів Київміськради І (XXI) скликання у спільних засіданнях Комісії Верховної Ради Української РСР та України з питань народної освіти і науки (1991 р.). Київ і кияни: щорічна науково-практична конференція, м. Київ, 16–17 листопада 2023 року: тези доповіді. Київ, 2023. Вип. 15. С. 334–337.

39. Сорокін А. А. Роль президії Київміськради І (XXI) скликання в організації відзначення Міжнародного дня студентів 17 листопада 1990 р. у м. Києві. Ціна свободи: від Української революції 1917–1921 рр. до Євромайдану: Всеукраїнська наукова конференція, м. Київ, 18 листопада 2023 року: тези доповіді. Київ, 2024. С. 160–165.

40. Сорокін А. А. Встановлення побратимських зв'язків міст Києва і Анкари. VII Конгрес сходознавців, м. Киї, 27 листопада 2023 року: тези доповіді. Львів – Торунь, 2023. С. 88–92.

41. Сорокін А. А. Дні Кіото в серпні 1991 р. на шпальтах газети Київміськради «Хрещатик». XXVI Сходознавчі читання А. Кримського: Міжнародна наукова конференція, м. Київ, 30 листопада 2023 року: тези доповіді. Львів – Торунь, 2023. С. 279–282.

42. Сорокін А. А. Участь посадових осіб Київміськради І (XXI) скликання

в налагодженні зв'язків між містами Києвом і Тяньцзінем (за документами Державного архіву м. Києва). Китайська цивілізація: традиції та сучасність: XVII Міжнародна наукова конференція, 14 грудня 2023 р.: тези доповіді. Львів – Торунь, 2023. С. 115–119.

43. Сорокін А. А. Передумови співпраці незалежної України з постсоціалістичними державами Центрально-Східної Європи у світлі листування виконавчого комітету Київської міської Ради народних депутатів (Київміськвиконкому) з питань транспорту та зв'язку за 1990 р. у складі фонду Р-1 Державного архіву м. Києва. Актуальні проблеми сучасної науки та освіти: X Міжнародна науково-практична конференція, м. Львів, 19–20 січня 2024 року: тези доповіді. Львів, 2024. С. 41–43.

44. Сорокін А. А. Участь президії Київміськради I (XXI) скликання у становленні сучасних українсько-болгарських міждержавних відносин. Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти: X Міжнародна науково-практична конференція, м. Львів, 29–30 січня 2024 року. Львів, 2024. С. 35–37.

45. Сорокін А. А. Розпорядження керівника секретаріату Київміськради за серпень–вересень 1994 р. та додатки до них як джерело з історії формування документального комплексу Київміськради I (XXI) скликання у складі фонду 1697 Державного архіву м. Києва. Пріоритетні напрями досліджень в науковій та освітній діяльності: XI Міжнародна науково-практична конференція, м. Львів, 29–30 березня 2024 року: тези доповіді. Львів, 2024. С. 16–18.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	21
ВСТУП	23
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ, ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА.....	30
1.1. Теоретико-методологічні засади дослідження.....	30
1.2. Історіографія	37
1.3. Джерельна база	45
Висновки до розділу 1	49
РОЗДІЛ 2. ВИБОРИ ДО КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ І (XXІ) СКЛИКАННЯ.....	52
2.1. Початок підготовки до виборів.....	52
2.2. Створення нормативно-правової бази виборів до Київміськради І (XXІ) скликання	56
2.3. Формування виборчих комісій та виборчих округів	63
2.4. Висування та реєстрація кандидатів. Передвиборна кампанія	68
2.5. Проведення голосування 4 та 18 березня 1990 р.	78
2.6. Додаткові тури виборів.....	100
Висновки до розділу 2	105
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ І (XXІ) СКЛИКАННЯ.....	108
3.1. Формування апарату Київміськради І (XXІ) скликання	108
3.2. Специфіка діяльності організаційно-розпорядчих органів	114
3.3. Організація та особливості сесійної роботи.....	119
3.4. Виконавчі органи в структурі Київміськради І (XXІ) скликання	131
Висновки до розділу 3	140
РОЗДІЛ 4. КИЇВСЬКА МІСЬКА РАДА НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ І (XXІ) СКЛИКАННЯ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ М. КИЄВА	143

4.1. Взаємодія Київміськради І (XXІ) скликання з вищими органами державної влади УРСР і України	143
4.2. Відносини з підпорядкованими органами місцевого самоврядування м. Києва.....	151
4.3. Взаємини з органами виконавчої влади м. Києва.....	157
4.4. Взаємини з органами судової влади та прокуратури м. Києва.....	162
Висновки до розділу 4	167
РОЗДІЛ 5. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ І (XXІ) СКЛИКАННЯ.....	169
5.1. Участь у суспільно-політичному житті	169
5.2. Соціально-економічна діяльність	177
5.3. Соціокультурна роль.....	197
5.4. Участь в українському муніципальному русі	206
5.5. Зовнішні зв'язки за межами України	212
Висновки до розділу 5	225
ВИСНОВКИ.....	229
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	242
ДОДАТКИ.....	294

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АВ – Архівний відділ.

ВО – Виробниче об'єднання.

ГБК – Гаражно-будівельний кооператив.

ДАК – Державний архів м. Києва.

ДАКО – Державний архів Київської області.

Демблок – Демократичний блок.

Демцентр – Демократичний центр.

ДКНС – Державний комітет з надзвичайного стану.

КГТС – Комітет громадського територіального самоврядування.

КДПІ – Київський державний педагогічний інститут.

КДУ – Київський державний університет.

Київміськрада – Київська міська Рада народних депутатів.

Київоблрада – Київська обласна Рада народних депутатів.

КІБІ – Київський інженерно-будівельний інститут.

КМДА – Київська міська державна адміністрація.

КПІ – Київський політехнічний інститут.

КПУ – Комуністична партія України.

КТІЛП – Київський технологічний інститут легкої промисловості.

КТІХП – Київський технологічний інститут харчової промисловості.

ЛКСМУ – Ленінська комуністична спілка молоді України.

МВС – Міністерство зовнішніх справ.

Міськком – міський комітет.

НВО – Науково-виробниче об'єднання.

НРУ – Народний Рух України.

ООН – Організація Об'єднаних Націй.

Партком – партійний комітет.

Райком – районний комітет.

Райрада – районна Рада народних депутатів.

РБУ – ремонтно-будівельне управління.

РДА – районна державна адміністрація.

СКТБ – Спеціалізоване конструкторське технологічне бюро.

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік.

УАПЦ – Українська Автокефальна Православна Церква.

УВС – Управління внутрішніх справ.

УГКЦ – Українська греко-католицька церква.

УГС – Українська Гельсінкська Спілка.

УРП – Українська республіканська партія.

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка.

УСГА – Українська сільськогосподарська академія.

УСС – Українська студентська спілка.

ЦДАВО – Центральний державний архів вищих органів влади та управління України.

ЦДАГО – Центральний державний архів громадських об'єднань України.

ЦРЛ – Центральна районна лікарня.

ВСТУП

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлюється низкою чинників.

Першим із них є діахронно-історіографічний, який характеризує поточну історіографічну ситуацію щодо загального стану дослідженості діяльності органів місцевого самоврядування м. Києва. Він характеризується наявністю фундаментальних праць з історико-правового напрямку містознавчих досліджень [359, с. 35] про київський магістрат ранньомодерної доби [354], київську міську думу [365; 494; 516; 526], Київську міську Раду депутатів трудящих [370] та народних депутатів XX скликання [409] за відсутності великих досліджень про діяльність Київської міської Ради народних депутатів (Київміськради) I (XXI) скликання.

Другим чинником є синхронно-історіографічний зі зростанням дослідницької уваги до вивчення досвіду формування та діяльності місцевих рад України I скликання [386; 490; 492; 512; 520]..

Третім є теоретико-методологічний чинник із утвердженням локальної історії як актуального наукового напрямку в системі історичного знання [392, с. 6], а локалізація теми, об'єкта та предмета дослідження у вузьких територіальних рамках сприяє комплексності дослідження [392, с. 6].

Четвертим є хронологічний чинник, значення якого полягає в особливостях періоду обрання та діяльності Київміськради I (XXI) скликання як періоду змін у світі [381, с. 58], Україні та м. Києві як її столиці [379, с. 99].

П'ятим є комеморативний чинник в умовах 30-річчя завершення строку повноважень Київміськради I (XXI) скликання [483, с. 28].

Шостим є політико-правовий чинник через наявність у досліджуваної міськради низки додаткових функцій, зокрема щодо співпраці з приводу матеріально-технічного обслуговування із вищими органами державної влади Української РСР та України й іноземними представництвами [522, с. 30, 36, 70]. Також вона діяла за наявності в м. Києві районних в місті Рад народних

депутатів [456, с. 300–301] та зміни моделі місцевого самоврядування [500, с. 75–76], що актуалізує доцільність дослідження її діяльності [382, с. 81–82].

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація пов'язана з темами наступних науково-дослідних робіт: «Вивчення соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку України: аграрний аспект» (номер державної реєстрації 0109U007117), «Українська державність у міжнародному вимірі: традиції, досвід і перспективи», «Міжкультурна комунікація в соціальних практиках як фактор формування цивілізаційної ідентичності».

Об'єкт дослідження – Київська міська Рада народних депутатів I (XXI) скликання.

Предмет дослідження – специфіка його обрання та функціонування.

Мета дисертаційної роботи – комплексне дослідження формування та діяльності Київської міської Ради народних депутатів I (XXI) скликання.

З означеної вище мети випливають наступні **завдання**:

- визначити теоретико-методологічні засади, історіографію та джерельну базу дослідження;
- з'ясувати специфіку передумов, перебігу та результатів виборів до столичної міськради вказаного скликання;
- дослідити трансформацію організаційної діяльності названого органу;
- розкрити особливості взаємодії Київміськради I (XXI) скликання з органами державної влади та місцевого самоврядування у межах м. Києва;
- вивчити роль досліджуваного органу в суспільно-політичних, соціально-економічних та соціокультурних подіях і процесах;
- охарактеризувати зовнішні зв'язки досліджуваного органу в межах України і світу.

Територіальні межі дисертаційного дослідження в основному збігаються з адміністративно-територіальними межами м. Києва 1988–2001 р. [405, с. 189–190; 406, с. 231–232], проте вони не є жорстко зафіксованими і розширюються для дослідження діяльності Київміськради I (XXI) скликання поза названими

адміністративно–територіальними межами, зокрема зовнішніх зв'язків.

Хронологічні межі дисертаційного дослідження також спираються на його мету й завдання, маючи в якості нижньої та верхньої меж відповідно період проведення виборів народних депутатів СРСР навесні 1989 р. [367, с. 145–146] та початок повноважень Київміськради II (XXII) скликання в серпні 1994 р. [448, с. 18]. Нижня хронологічна межа обумовлена необхідністю дослідження початкових заходів із підготовки до виборів депутатів Київміськради I (XXI) скликання [413, с. 189, 193], натомість верхня – завершенням повноважень названого органу [380, с. 43–44]. Означені хронологічні межі є основними, проте визначена верхня хронологічна межа не застосовується стосовно історіографії.

Новизна дисертаційного дослідження полягає у тому, що воно є першою в українській історіографії фундаментальною науковою працею, що має на меті всебічне висвітлення обрання та діяльності Київміськради I (XXI) скликання із застосуванням широкого методологічного інструментарію та використанням великого кола конкретно-історичних джерел, зокрема вперше введених до наукового обігу.

В дисертаційному дослідженні *вперше*:

- зроблено спробу всебічного дослідження формування та діяльності Київміськради I (XXI) скликання;
- залучено до наукового обігу нові конкретно-історичні джерела із відображенням історії досліджуваного органу, зокрема матеріали стосовно зовнішніх зв'язків столичної міськради названого скликання;
- з'ясовано хронологічні межі виборів до вказаного органу від обговорення перспектив їхнього проведення до останніх турів голосування;
- охарактеризовано особливості формування виборчих комісій та структури виборчих округів на виборах 1990 р. до столичної міськради нового скликання із виявленням нерівномірності в чисельності виборців та кандидатів у депутати;
- виявлено наступність у підсумках 2-х турів голосувань 4 та 18 березня

1990 р.;

- розкрито перебіг наступних турів виборів;
- охарактеризовано специфіку організаційної діяльності Київміськради І (XXI) скликання від її обрання до завершення повноважень;
- здійснено комплексне документальне дослідження взаємодії досліджуваного органу зі структурами державної влади та місцевого самоврядування у межах м. Києва;
- комплексно досліджено основні напрями суспільно-політичної, соціально-економічної та соціокультурної діяльності Київміськради І (XXI) скликання;
- розкрито особливості її зовнішніх зв'язків включно з участю в українському муніципальному русі та трансформацією зарубіжних контактів.

Удосконалено:

- розуміння суспільно-політичних процесів історії України межі 1980–1990-х рр.;
 - знання про фактологічний зміст зв'язків Київміськради як головного представницького органу місцевого самоврядування столиці України;
 - відомості стосовно становлення вітчизняного законодавства межі 1980–1990-х рр., зокрема стосовно виборів, конституційного процесу, правового статусу м. Києва як столичного міста;
 - уявлення про природоохоронну діяльність Київміськради І (XXI) скликання;
 - знання про історію установ та організацій м. Києва.
- Окрім того, *набули подальшого розвитку:*
- вивчення історії місцевого самоврядування м. Києва;
 - дослідження історії громадських об'єднань та політичних партій України на локальному рівні.

Особистий внесок здобувача полягає у постановці та самостійному розв'язанні наукової проблеми. Дослідження історіографічних та конкретно-історичних джерел за тематикою дисертації, а також виклад наукових

результатів виконано автором особисто. Переважна більшість публікацій за темою дисертаційного дослідження та всі доповіді на конференціях є самостійним доробком автора.

Практичне значення отриманих результатів. Положення й висновки дисертаційного дослідження можливо використовувати у науковій діяльності для провадження подальших досліджень з історії місцевого самоврядування України та суміжної проблематики. Окрім того, вони можуть бути застосовані в навчальній роботі з метою підготовки нормативних та спеціальних курсів із новітньої історії України, історії держави і права України, києвознавства тощо. Також слід наголосити на перспективності врахування наукових результатів дисертаційного дослідження в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування столиці України як в історичному контексті для комеморації діяльності першого в історії незалежної України скликання Київміськради, так і для вирішення поточних питань.

Апробація основних результатів дослідження. Основні положення та висновки дослідження обговорювалися на XIII Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна – 2015: історія» (м. Київ, 2015 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Шістнадцяті джерелознавчі читання «Архівна наука і освіта в незалежній Україні» (м. Київ, 2015 р.); XIV Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна – 2016: історія» (м. Київ, 2016 р.); IX Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Дні науки історичного факультету (до 150-річчя з дня народження М. С. Грушевського)» (м. Київ, 2016 р.); XV Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна – 2017: історія» (м. Київ, 2017 р.); X Міжнародній конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Дні науки історичного факультету 2017 (до 200-річчя з дня народження М. Костомарова)» (м. Київ, 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Другі києвознавчі читання: історія та етнокультурна» (м. Київ, 2017 р.); Всеукраїнській науково-практичній

конференції «Бібліотечне краєзнавство у культурному просторі України» (м. Київ, 2017 р.); XVI Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна – 2018: історія» (м. Київ, 2018); XI Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Дні науки історичного факультету» (м. Київ, 2018 р.); XVII Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна – 2019: історія» (м. Київ, 2019 р.); XIII Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Дні науки – 2019: історія» (м. Київ, 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Громадсько-політична та наукова діяльність М. С. Грушевського в міжнародному вимірі (до 155-річчя від дня народження)» (м. Київ, 2021 р.); II Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Сумські історико-краєзнавчі студії» (м. Суми, 2021 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Науково-інноваційний розвиток агровиробництва як запорука продовольчої безпеки України: чора, сьогодні, завтра» (м. Київ, 2021 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Діяльність бібліотек у забезпеченні вивчення і популяризації історико-культурної спадщини регіонів: історія, сьогодення, перспективи» (м. Київ, 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми історії зарубіжних країн в новий та новітній час» (м. Київ, 2022 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Відносини між Україною і НАТО на сучасному етапі: досягнення та виклики» (м. Київ, 2022 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Медицина і психологія в репродукції людини – мультидисциплінарний підхід» (м. Київ, 2022 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Духовний код української ідентичності у вимірі міжкультурної комунікації (до 300-річчя від дня народження Г. С. Сковороди)» (м. Київ, 2022 р.); XVI Міжнародній науковій конференції «Китайська цивілізація: традиції та сучасність» (м. Київ, 2022 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми історії зарубіжних країн в новий та новітній час» (м. Київ, 2022 р.); III Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Сумські історико-краєзнавчі студії»

(м. Суми, 2022 р.); Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «HistUkrainika» (м. Київ, 2022 р.); V Міжнародній науковій конференції студентів і молодих вчених «Травневі студії 2023: історія та міжнародні відносини в інформаційному протистоянні» (м. Вінниця, 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 125-річчю Національного університету біоресурсів і природокористування України «Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу». Секція 4: «Якість освіти та гуманітарна наука в умовах війни та глобальних викликів» (м. Київ, 2023 р.); Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Кліо» (м. Київ, 2023 р.); Всеукраїнській науковій конференції з нагоди 175-ї річниці від дня народження Павла Рябкова та 65-ї річниці від дня народження Сергія Шевченка «Проблеми історичної регіоналістики та мікроісторії» (м. Кропивницький, 2023 р.); Міжнародній очно-дистанційній науково-практичній конференції молодих вчених «Сучасні гуманітарні дослідження молодих науковців у глобалізаційному світі: виклики, інновації, безпека» (м. Київ, 2023 р.); щорічній науково-практичній конференції «Київ і кияни» (м. Київ, 2023 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Ціна свободи: від Української революції 1917–1921 рр. до Євромайдану» (м. Київ, 2023 р.); VII Конгресі сходознавців (м. Київ, 2023 р.); Міжнародній науковій конференції «XXVI Сходознавчі читання А. Кримського» (м. Київ, 2023 р.); XVII Міжнародній науковій конференції «Китайська цивілізація: традиції та сучасність» (м. Київ, 2023 р.); X Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної науки та освіти» (м. Львів, 2024 р.); X Міжнародній науково-практичній конференції «Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти» (м. Львів, 2024 р.); XI Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритетні напрями досліджень в науковій та освітній діяльності» (м. Львів, 2024 р.).

Структура дисертаційного дослідження передбачає наявність вступу, 5 розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури, а також таблиць і додатків, покликаних узагальнити та доповнити інформацію основної частини.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ, ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА

1.1. Теоретико-методологічні засади дослідження

Методологічний інструментарій дисертаційного дослідження складається із принципів, підходів та методів.

У дослідженні застосовано принципи історизму, всебічності, системності, міждисциплінарності, глокалізації [360, с. 17].

Принцип історизму орієнтує на врахування контексту періоду обрання та діяльності Київміськради I (XXI) скликання.

Принцип всебічності уможливорює вивчення одразу кількох аспектів обрання та діяльності Київміськради I (XXI) скликання, таким чином надаючи можливість досягнення мети дисертаційного дослідження.

Принцип системності спрямовує на з'ясування зв'язків між різними аспектами обрання та діяльності Київміськради I (XXI) скликання, а також на розуміння останньої як окремої системи та складової масштабніших систем, як-от системи місцевого самоврядування м. Києва та системи місцевого самоврядування України.

Принцип міждисциплінарності сприяє поєднанню конкретно-наукових методів історичної науки із методами суміжних гуманітарних наук та кількісними (квантитативними) методами [416, с. 384–385], таким чином розширюючи методологічний інструментарій дослідження і сприяючи досягненню кращих наукових результатів.

Принцип глокалізації [392, с. 6, 12, 28–29] дозволяє розглядати Київміськраду I (XXI) скликання в якості учасника водночас як локальних, так і глобальних процесів, унеможливлюючи ігнорування її діяльності на загальноукраїнському та міжнародному рівнях.

Із означеними вище принципами пов'язана низка підходів.

Проблемно-хронологічний підхід спрямовує на виклад матеріалу дисертаційного дослідження відповідно до проблематики та хронології подій.

В контексті дослідження значущість має транзитологічний підхід у контексті періоду формування та діяльності столичної міськради досліджуваного скликання як перехідного [500, с. 21–25].

Важливим є комунікативний підхід, що базується на розумінні Київміськради I (XXI) скликання в цілому та її складових (органи, окремі посадовці, депутати та їхні групи) в якості об'єкта і учасника комунікативних процесів. Останнє стосується взаємодії головного столичного представницького органу місцевого самоврядування [382, с. 110] означеного скликання з виборцями, громадськими об'єднаннями та політичними партіями, підпорядкованими, паралельними або вищими органами державної влади і місцевого самоврядування, іноземними і міжнародними організаціями та їхніми окремими представниками [502, с. 136–155].

Третім слугує інституціональний підхід, що спрямовує на розуміння та вивчення Київміськради I (XXI) скликання як певного інституту в структурі місцевого самоврядування м. Києва [501, с. 23–24].

Четвертим підходом є антропологічний [392, с. 6, 12, 28–29], який передбачає персоналізацію дослідження обрання та діяльності Київміськради I (XXI) скликання, зокрема вивчення та врахування індивідуальних характеристик кандидатів у депутати (вік, стать, професійна діяльність, належність до певних політичних сил), а також депутатів та посадовців Київміськради I (XXI) скликання поряд зі зверненням уваги на особливості їхнього світогляду.

П'ятим підходом є хорологічний, що має на меті зосередження на врахуванні особливостей визначеного простору, в якості якого в дисертаційному дослідженні слугує територія в адміністративно-територіальних межах м. Києва станом на час формування і діяльності Київміськради I (XXI) скликання [392, с. 13]. Він важливий завдяки врахуванню територіальної структури м. Києва, відмінностей між його центром та периферією, процесів децентралізації та інтеграції в межах столичного міста й довколишніх територій [524, с. 5].

Шостим слугує урбаністичний підхід, який є конкретизацією попереднього, що спрямовує на врахування особливостей означеної території саме як простору певного міста [391, с. 204–207], зокрема в контексті історичної урбаністики та ширше містознавства [359, с. 35].

З ним пов'язаний регіоналістичний підхід з огляду на наявність столичної агломерації зі зв'язками між м. Києвом та Київською обл. [524, с. 5], а також важливість концепту «місто» у межах регіоналістики [360, с. 116].

Сьомим є квантитативний підхід, що вказує на необхідність застосування кількісних (квантитативних) методів у дисертаційному дослідженні, забезпечуючи їх застосування поряд із якісними (квалітативними) методами [416, с. 384–385].

У дисертаційному дослідженні застосовуються методи, що належать до філософських, загальнонаукових, конкретно-наукових та спеціальних.

В якості філософського застосовано діалектичний метод, що дозволяє розглядати вибори до Київміськради І (XXI) скликання та діяльність останньої в якості вияву певних суперечностей, наприклад наявності різних уявлень про належні характеристики нормативно-правової бази місцевих виборів в м. Києві, суперництва кандидатів в депутати, політичної боротьби в Київміськраді І (XXI) скликання та розподілу повноважень між нею та іншими органами державної влади і місцевого самоврядування в м. Києві, внаслідок чого виникали нові явища. Також для тлумачення конкретно-історичних джерел використано герменевтичний метод, важливий для коректного тлумачення документів.

В якості загальнонаукових використано методи індукції, дедукції, аналізу, синтезу, абстрагування, порівняння, моделювання, періодизації та класифікації.

Метод індукції як сходження від конкретного до загального передбачає перехід до останнього з огляду на отримані внаслідок вивчення конкретного висновки. При вивченні виборів до Київміськради І (XXI) прикладом індукції слугує перехід до дослідження загальних результатів голосувань на основі

отриманих даних про результати голосування певного дня, при дослідженні ж діяльності вказаного органу місцевого самоврядування – перехід від висновків про перебіг певної сесії Київміськради I (XXI) скликання до дослідження її соціально-економічної діяльності.

Метод дедукції, виявляючись у сходженні від загального до конкретного, є протилежним до методу індукції, проте доповнює його. У дисертаційному дослідженні прикладами його вияву слугують перехід від загального вивчення складу кандидатів у депутати Київміськради I (XXI) скликання до його дослідження в певному адміністративно-територіальному районі м. Києва або ж в конкретному виборчому окрузі, а також перехід від дослідження ролі названої міськради в суспільно-політичних процесах до взаємодії із певною політичною партією.

Метод аналізу передбачає виокремлення та дослідження складових певної цілісності. Його прикладами слугують виділення певних груп у джерельному комплексі дослідження, виокремлення певних груп виборчих округів, виділення у складі Київміськради I (XXI) скликання певних органів та депутатських груп.

Метод синтезу є протилежним до попереднього і у дисертації його необхідно застосовувати для формування груп історіографічних та конкретно-історичних джерел, узагальнення змісту пропозицій щодо проведення виборів до Київміськради I (XXI) скликання, формулювання узагальнених висновків про перебіг означених виборів, а також діяльність депутатів, посадовців та органів досліджуваної міськради.

Метод абстрагування полягає у зосередженні фокусу уваги на певному аспекті або питанні і у дисертаційному дослідженні застосовується для кращого ізолюваного вивчення складових джерельного комплексу, виборів до Київміськради I (XXI) скликання та діяльності останньої.

Метод порівняння у дисертаційному дослідженні застосовується для виявлення спільного і відмінного у використаних конкретно-історичних та історіографічних джерелах, процесі обговорення нормативно-правової бази на

місцевих виборах та результатах останніх, а також у різних аспектах діяльності Київміськради I (XXI) скликання. Метод порівняння конкретизовано в історико-порівняльному методі [390, с. 138].

Метод моделювання використовується в дисертації як в цілому для відтворення особливостей обрання та діяльності Київміськради I (XXI) скликання, так і для моделювання певних процесів, зокрема обговорення та узагальнення пропозицій щодо проведення виборів до названої міськради, висування та реєстрації кандидатів у депутати, підрахунку та затвердження результатів виборів, підготовки та розгляду на засіданнях органів Київміськради I (XXI) скликання певних питань тощо.

Метод періодизації застосовано для виділення періодів розвитку історіографії діяльності Київміськради I (XXI) скликання, а також виокремлення етапів виборів до неї та її діяльності, що в першому випадку здійснюється із врахуванням змісту процедур на кожному етапі, а в другому – на базі змін у структурі, повноваженнях та керівництві Київміськради названого скликання, а також з огляду на певні суспільно-політичні події та явища, що повинні були суттєво вплинути на її діяльність.

Метод класифікації використовується у дисертації для впорядкування конкретно-історичних та історіографічних джерел, виокремлення різновидів пропозицій щодо формування нормативно-правової бази виборів до Київміськради I (XXI) скликання, виділення типів виборчих округів за певними характеристиками, умовне групування кандидатів у депутати та депутатів за особистими характеристиками і специфікою участі відповідно у виборах та діяльності Київміськради названого скликання.

Серед методів суміжних наук для з'ясування структури Київміськради I (XXI) скликання застосовано структурно-функціональний метод [390, с. 498].

Продовженням означених загальнонаукових методів є конкретно-наукові методи історичної науки: історико-генетичний, історико-типологічний, історико-порівняльний, історико-системний, історико-біографічний.

Історико-генетичний метод застосовується у дисертації для цілісного

дослідження особливостей формування джерельної бази, виборів до Київміськради I (XXI) скликання та її діяльності.

Історико-типологічний метод використано для поглиблення результатів їхнього застосування.

Історико-порівняльний метод застосовується у дисертації у синхронній та діахронній формах, тобто для порівнянь одночасних та різних у часі подій, явищ та об'єктів [389, с. 138]. Прикладами першої є порівняння синхронних конкретно-історичних та історіографічних джерел, пропозицій щодо формування нормативно-правової бази щодо виборів, кількісних характеристик виборчих округів під час голосування певного дня, натомість прикладами другої – порівняння історіографічних джерел різних років видання, кількості висунутих та зареєстрованих кандидатів у депутати Київміськради I (XXI) скликання, кількісних характеристик виборчих округів при першому і повторному голосуваннях, особливостей перебігу сесій названої міськради.

Історико-системний метод застосовується для з'ясування зв'язків Київміськраді I (XXI) скликання та вищих системах, зокрема місцевого самоврядування м. Києва [382, с. 80–82] та органів місцевого самоврядування України [410].

Історико-біографічний метод використовується для виявлення впливу особливостей життєвого шляху депутатів та посадовців Київміськради I (XXI) скликання на їхню діяльність в останній [430].

Поряд із конкретно-науковими (дисциплінарними) методами історичної науки у дослідженні застосовано дискурс-аналіз як метод суміжних гуманітарних наук, а також методи історіографії та джерелознавства.

Перший використано для глибшого вивчення якісних характеристик змісту текстів конкретно-історичних джерел, насамперед наративних (матеріали періодичної преси, стенограми пленарних засідань сесії Київміськради I (XXI) скликання та органів останньої).

При розгляді історіографічної складової джерельного комплексу дисертаційного дослідження в якості конкретизованих видів відповідних

загальнонаукових методів застосовано методи історіографічного аналізу та синтезу, при формуванні ж конкретно-історичної частини дослідження використано методи евристики, а також методи джерелознавчої критики.

Поряд із перерахованими вище методами, спільною властивістю яких є квалітативність (якісність), у дисертації використано кількісні (квантитативні) методи [416, с. 384–385], що уможливлюють аналіз явної, а також здобуття з конкретно-історичних джерел прихованої числової інформації із її подальшим дослідженням.

Одним із застосованих кількісних методів є метод контент-аналізу [390, с. 162], що дозволяє виділити приховані кількісні характеристики текстів певних конкретно-історичних джерел, зокрема матеріалів періодичної преси та стенограм пленарних засідань сесій Київміськради І (XXI) скликання.

Важливим в контексті вирішення завдань дисертаційного дослідження є також розрахунок низки коефіцієнтів, зокрема співвідношення різних за електоральною поведінкою (голосували за певного кандидата, проти всіх або виявили абсентеїзм) груп виборців, співвідношення кількості виборців до кількості кандидатів у депутати, співвідношення кількості присутніх на пленарних засіданнях депутатів до загальної кількості обраних тощо.

Перераховані вище принципи, підходи та методи дисертаційного дослідження є складовими його методологічного інструментарію і доповнюють один одного за умови врахування доцільності та коректності застосування. Їхні підбір та поєднання слугують досягненню мети дисертаційного дослідження та поставлених згідно з нею завдань, забезпечуючи цілісність праці із розкриттям різних аспектів діяльності Київміськради І (XXI) скликання та можливістю формулювання узагальнених висновків у контексті потенційних результатів. Наявність вироблених теоретико-методологічних засад дослідження уможливлює перехід до вивчення його історіографії та джерельної бази, важливих для фактологічного наповнення дослідження діяльності досліджуваної міськради.

1.2. Історіографія

Дослідження історіографічного процесу щодо дослідження обрання і діяльності Київміськради I (XXI) скликання необхідне для характеристики відповідної поточної історіографічної ситуації [269, с. 12–13].

Вперше означену проблематику було побіжно охарактеризовано у працях I пол. 1990-х рр., що мали поточний і фрагментарний характер.

Серед них найбільш ранніми були праці представників товариства «Знання» [469, с. 76]. В них коротко окреслено процес формування виборчого законодавства у 1989 р. [469, с. 77], зміст ухваленого законодавства про місцеві вибори [469, с. 77–78], окремі епізоди підготовки до виборів 1990 р. [469, с. 79]. Дві відповідні праці [469, с. 76] за фактологічної цінності відзначаються низьким рівнем критичного ставлення до досліджуваних процесів [469, с. 79].

Окрім того, деякі фактологічні дані про діяльність означеної міськради містяться у довіднику А. Слюсаренка і М. Томенка про опозиційні до КПРС громадсько-політичні об'єднання, зокрема про участь 10-ти депутатів Київміськради I (XXI) скликання у конференції ЛДПУ 30 червня 1990 р. в клубі Київського державного університету «Планета» та обрання лідера ОСДПУ Г. Килеєва депутатом Київміськради I (XXI) скликання [477, с. 14]. Серед подальших праць варто відзначити довідник В. Трегобчука [424, с. 174–179] про економічний розвиток та екологічний стан м. Києва [478]. У ньому йдеться про незадовільний екологічний стан міста, що, на думку автора, погіршився в результаті некомпетентності республіканського та міського керівництва з 1960-х рр. В. Трегобчук зазначив, що станом на 1992 р. не була вдосконалена система озеленення і прибирання міста Києва, а також не існувало чітких екологічних нормативів [478, с. 21]. Автор відзначив специфічність екологічного стану різних районів міста Києва через різницю у площі та кількості населення, чисельності підприємств та площі зелених насаджень [478, с. 28]. В. Трегобчук також торкнувся екологічної діяльності Київміськради I (XXI) скликання, характеризуючи екологічну діяльність як місцевих Рад

загалом, так і їх органів зокрема, в т. ч. постійних депутатських комісій з екології [478, с. 40].

Серед тогочасних науково-популярних праць побіжну інформацію про результати виборів до Київміськради I (XXI) скликання містить праця з історії виробничого об'єднання (далі – ВО) ім. Артема до 100-річчя його існування [400]. В ньому висловлена теза про обрання 16 працівників промислового підприємства депутатами вказаної міськради та райрад м. Києва [400, с. 98].

В I пол. 1990-х рр. також з'явилося чимало історико-політологічних досліджень, присвячених добі перебудови.

Важливою віхою у дослідженні діяльності Київміськради згадуваного скликання стали праці О. Гараня поч. 1990-х рр. із висвітленням фактологічних відомостей [459].

Результати обрання та окремі фрагменти з історії Київміськради I (XXI) скликання висвітлено у праці В. Литвина «Політична арена України: дійові особи та виконавці» [383]. У ній з огляду на повідомлення ЦК КПУ висунуто тези про наявність у новому скликанні столичної міськради 40% представників демблоку [383, с. 202], а також про фактичну підтримку Київміськradoю I (XXI) скликання учасників Революції «на граніті» [383, с. 250].

Якісно новий етап у вивченні обрання і діяльності Київміськради I (XXI) скликання настав у II пол. 1990-х рр.

Зокрема, важливою стала доповідь депутата Київміськради народних депутатів II (XXII) скликання [483, с. 56] В. Рубцова із твердженням про підготовку законопроекту про столицю України ще 1990 р. [498, с. 338, 549].

Згаданий період відзначився виходом праць з економіки м. Києва, зокрема О. Невелева [394] та І. Салія [515] як свідка діяльності Київміськради [417, с. 1602–1603; 463]. У дисертації останнього висвітлено чисельність секретаріатів Київміськвиконкому та Київміськради у 1992–1994 рр. [515, с. 122].

Новою віхою в розвитку дослідження історії Київміськради I (XXI) скликання став вихід праці В. Пархоменка «Проблеми місцевого самоврядування в Україні 1990-х рр.» [396], де значна увага зосереджена саме

на столичній специфіці місцевого самоврядування. Її автор згадує про рішення Київміськвиконкому від січня 1992 р. про передачу частини майна у відання місцевих Рад м. Києва районного рівня [396, с. 52–53], співіснування в м. Києві впродовж 1992–1994 рр. місцевих Рад та державних адміністрацій на міському та районному рівнях [396, с. 54], початок розробки законопроекту про столицю України в 1992 р. за наявності початкового проекту президії й однієї з комісій столичної міськради вже в 1990 р. [396, с. 56], участь депутатів місцевих Рад м. Києва I (XXI) скликання в діяльності комітетів територіального самоврядування Подільського р-ну м. Києва [396, с. 66–67], зменшення депутатського корпусу Київміськради з 300 осіб у I (XXI) скликанні до 75 осіб в наступному [396, с. 83], наявність проблеми забезпечення кворуму [396, с. 97].

З огляду на згадане праця В. Пархоменка на свій час вирізнялася високим ступенем новизни.

Також показники стосовно діяльності столичної міськради було також наведено у праці С. Саханенка [398, с. 134, 144, 235].

У вужчому тематичному контексті діяльності Київміськради I (XXI) скликання торкалися М. Вівчарик та С. Падалка у праці «Україна в етнонаціональному вимірі» [362]. На основі публікації в газеті «Вісті з України» від 25 березня 1993 р. [362, с. 133] вони навели факт обговорення на спільному засіданні представників управління освіти КМДА, Київміськради і товариства «Просвіта» виконання мовного законодавства в освітніх закладах м. Києва в контексті погіршення становища української мови [361, с. 111].

Наступним етапом дослідження обрання і діяльності Київміськради I (XXI) скликання була I пол. 2000-х рр.

З праць вказаного етапу слід відзначити праці В. Карпенка [372; 373] та О. Бойка [355; 356]. Так, В. Карпенко згадав про тиск на газету «Вечірній Київ» органів КПУ на межі 1989–1990 рр. [373, с. 31–33], висунув тези про демократичність Київміськради I (XXI) скликання [373, с. 33] та розгляд нею питання компартійних привілеїв [373, с. 33–34]. Що ж до монографії О. Бойка, то вона є одним з перших комплексних досліджень періоду перебудови в

Україні [397, с. 10]. На основі документів ЦК КПУ автор детально описав особливості суспільно-політичної ситуації в м. Києві напередодні парламентських та місцевих виборів 1990 р. [355, с. 121–123] і під час діяльності новообраних місцевих Рад I (XXI) скликання в березні 1990–серпні 1991 рр. [355, с. 154–158, 160–163]. У межах монографії дослідник звертався до практики діяльності вказаних Рад. О. Бойко вдало охарактеризував її загальні тенденції, зокрема значне оновлення депутатських корпусів місцевих Рад включно з Київміськрадою I (XXI) скликання [355, с. 136]. Водночас автор вказав на їх позбавлення Указом Президії Верховної Ради XI скликання від 30 березня 1990 р. права керувати УВС та ЗМІ [355, с. 139] та численні випадки порушення місцевими Радами чинного законодавства [355, с. 139–160]. В якості підтвердження останньої тези О. Бойко вказав на перевищення повноважень позачерговою сесією Радянської районної в місті Києві Ради народних депутатів (далі – райради) I (XXI) скликання, яка прийняла рішення «Про припинення дії окремих рішень виконкому Київської міської Ради народних депутатів та введення нового порядку відводу земельних ділянок, надання та використання нежилых приміщень в межах Радянського району» [355, с. 159].

Увагою до процесу обрання голови Київміськради характеризується тематично схожа й важлива в контексті дослідження історії України межі 1980–1990-х рр. праця Т. Кузьо «Ukraine: Perestroika to Independence» [397, с. 10], один із фрагментів якої присвячено виборам голови Київміськради I (XXI) скликання її депутатами із твердженням про затягнення відповідного процесу [401, р. 134].

Специфіку діяльності Київміськради I (XXI) скликання в умовах її співіснування з КМДА на чолі з Представником Президента України у м. Києві І. Салієм [417] також побіжно висвітлено в дисертації Л. Лановюк про місцеве самоврядування України [501], де на матеріалах газети «Голос України» [501, с. 209] стисло окреслено тенденцію до конфронтації 1992 р. між Київміськрадою та КМДА на чолі з Представником Президента України у м. Києві [501, с. 106].

Впродовж згаданого періоду продовжилася публікація києвознавчих

праць. Важливим у контексті розвитку історіографії обрання та діяльності Київміськради I (XXI) скликання став посібник з історії самоврядування та демократії в м. Києві [457; 474]. В ньому приділено увагу виборам до окресленого органу [474, с. 185–187], наявності в ньому 3-х блоків [474, с. 187], формуванню постійних депутатських комісій [474, с. 187–188], існуванню Асоціації демократичних Рад та впливу Закону УРСР від 7 грудня 1990 р. «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування» [368, с. 180–181] на роботу Київміськради I (XXI) скликання [474, с. 189–190], змінюваності її керівництва [474, с. 190], діяльності її депутатів і посадовців в контексті серпневого путчу [474, с. 190–191].

В I пол. 2000-х рр. з'являлися біографічні довідки про окремих депутатів досліджуваного органу, зокрема Р. Макомелу [479, с. 118] та М. Салюту [479, с. 133]. Така інформація наявна й в окремих працях з історії р-нів м. Києва [441].

Також важливою була праця про політико-правові проблеми в м. Києві, де висвітлено законодавчу базу діяльності столичної міськради [379, с. 118], сформульовано тезу про посилення в місті позицій національно-демократичних політичних сил внаслідок виборів 1990 р. [379, с. 99, 106], розглянуто процес зміни голів Київміськради I (XXI) скликання впродовж строку її повноважень [379, с. 110–111]. Автори детально не зупинялися на періоді 1990–1994 рр. через ширші хронологічні межі.

Наступний етап розвитку історіографії досліджуваного органу припадає на II пол. 2000-х рр., що відрізнявся появою якісно нових наукових досліджень.

Тоді вийшла нова монографія В. Карпенка [373], де поряд із повтореною тезою про розгляд депутатами Київміськради I (XXI) скликання питання про привілеї КПУ [373, с. 33–34] поглиблено твердження про тиск Київського міськкому КПУ на газету «Вечірній Київ» зі спробами зробити її винятково компартійним виданням [373, с. 112–113], а також участь Київміськради у регулюванні підпорядкування згаданої газети [373, с. 113–117]. У праці згадано наявність у Києві низки опозиційних видань [373, с. 104], а також святкування свята-фестивалю «Вечірнього Києва» [373, с. 108].

У II пол. 2000-х рр. вагомий внесок у розробку проблематики діяльності Київміськради зробила М. Хонда у кандидатській дисертації про конституційно-правовий статус м. Києва як столиці України [522, с. 102]. В ній виокремлено функції столиці України та охарактеризовано їхню специфіку, наведено історичні прецеденти їхнього застосування, зокрема політичної функції під час революції на граніті [522, с. 67–68], розвинуто періодизацію розробки законодавства про столицю України [522, с. 90–99], вказано на суперечності між Київміськрадою та райрадами м. Києва [522, с. 87].

II пол. 2010-х рр. характерна дослідженням діяльності Київміськради I (XXI) скликання в аспекті фалеристики у статті М. Омельченка про депутатські значки [420]. Із посиланням на поточний архів Київміськради [420, с. 289] дослідник згадав про затвердження у вересні 1991 р. її президією «Положення про нагрудний знак депутата Київської міської Ради народних депутатів» [420, с. 285], здійснивши опис відповідного значка [420, с. 285–286]. Без посилань на автор навів твердження про виготовлення 1992 р. відповідного значка вже із врахуванням української національної символіки [420, с. 286].

Останній етап в дослідженні історії Київміськради I (XXI) скликання охоплює період від 2010 р. до сьогодення. Його початок прикметний виходом ілюстрованої історії Києва [475], в якій дається переважно поверховий опис формування та діяльності столичної міськради [475, с. 335–336, 344–345].

Історіографічна ситуація змінилася в II пол. 2010-х рр. із виходом наукової статті Н. Барановської та Ю. Міягоші щодо вивчення наслідків аварії на Чорнобильській АЕС для м. Києва [407]. В ній із посиланням ф. 1697 Державного архіву м. Києва [407, с. 126–127] розглянуто заходи Київміськради I (XXI) скликання у 1990–1991 рр. щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи в м. Києві [407, с. 120–123]: прийняття її президією рішення від 20 липня 1990 р. про підготовку проєкту документа про статус м. Києва у зв'язку із Чорнобильською аварією [407, с. 120], спроби прийняття її сесією навесні 1991 р. рішення щодо відповідної ініціативи [407, с. 121–122], вжиття органами Київміськради I (XXI) скликання заходів із проведення дезактивації території

м. Києва та виділення коштів на закупівлі необхідного обладнання [406, с. 120–123]. Розглянута стаття стала науковою працею, де вперше подано посилання на матеріали ф. 1697 Державного архіву м. Києва, проте з епізодичністю висвітлення діяльності досліджуваного органу щодо чорнобильської проблеми.

Внесок у вивчення етнокультурного аспект діяльності Київміськради здійснила В. Піскіжова у статті про історію Київського міського товариства греків [422]. В ній із посиланням на поточний архів останнього [422, с. 255, 270] наведено факт реєстрації Київміськвиконкомом 15 січня 1992 р. його статуту зі зміною назви на «Київське міське Товариство греків для культурних зв'язків з греками в Україні та за її межами» [422, с. 255].

Новою в історіографічному контексті стала наукова стаття Т. Булгакової [411], де також на основі документів ф. 1697 Державного архіву м. Києва [411, с. 41] досліджено специфіку діяльності комісії Київміськради з питань поновлення прав реабілітованих, зокрема у 1991–1994 рр. [411, с. 34–35, 37–39]. У праці згадано про утворення комісії відповідно до законодавства про реабілітацію жертв політичних репресій та її перше засідання 31 липня 1991 р. [411, с. 34], надання комісією допомоги в отриманні документів про політичні репресії та реабілітацію [411, с. 34, 38], поліпшення житлових умов реабілітованих [411, с. 34, 38], отримання ними грошових компенсацій [411, с. 37–38] та медичного обслуговування [411, с. 39]. Дослідження Т. Булгакової було уточнено у науковій статті О. Любовець, Н. Кравченко та С. Білана [415].

Межа 2010–2020-х рр. прикметна побіжним висвітленням історії досліджуваної міськради. Ю. Бобровник приділив увагу еволюції структури влади в м. Києві [410], а В. Доценко охарактеризував загальну специфіку проведення виборів у м. Києві [413, с. 144–147]. Тоді ж відбувалося висвітлення діяльності Київміськради у працях з історії освітніх установ: наведення біографічної довідки про депутатку Київміськради названого скликання [454] С. Лі у праці з історії Національного університету біоресурсів і природокористування України [476, с. 434] та огляди участі представників Київського державного університету (КДУ) у монографічному виданні з історії

Київського національного університету ім. Тараса Шевченка [371; 393; 489].

Слід зауважити про активне збільшення праць із топоніміки м. Києва, зокрема у формі довідкових видань Д. Данильчука [480] та О. Мужилка [484; 485; 486; 487] поряд із науковою статтею Н. Терес [432] із побіжним описом діяльності Київміськради 1990–1994 рр. У контексті охорони ландшафтів та заповідників за рішенням № 14 від 17 лютого 1994 р. вона частково висвітлювалася В. Вечерським [361, с. 298–300] та авторами видання «Втрачені об'єкти та території природно-заповідного фонду [358, с. 25].

Дотичними до вивчення досліджуваного органу є праці В. Кобзаря щодо водовідведення м. Києва [376, с. 134–135] та С. Машкевича про історію столичного електротранспорту [387, с. 474–483].

Цікавим є часткове висвітлення зовнішніх зв'язків Київміськради досліджуваного скликання, наявне у статті В. Ялового [434; 450], а також в тезах доповіді О. Дронової та Є. Макарчук [435].

Комеморативна діяльність досліджуваної міськради частково висвітлена у працях О. Гриценка в контексті рішення її президії про відбудову Михайлівського собору [366, с. 81] та О. Гайдай в контексті демонтажу восени 1991 р. монументу Жовтневої революції в центрі м. Києва [364, с. 70–71].

Дотичним до діяльності досліджуваного органу виявилася праця з історії органів прокуратури України у зрізі прокуратури м. Києва [375, с. 150–151].

Важливими також стали загальні дослідження стосовно політичної історії України ХХ із наголосом на відсотковому складі представників Демократичного блоку в Київміськраді 1990 р. у 40% [399, с. 502] та межі ХХ–ХХІ ст. із акцентом на вагомість підняття українського національного прапора 24 липня 1990 р. на щоглі Київміськради [351, с. 72].

Також важливими були тези доповіді про діяльність Київської регіональної організації НРУ [473] та монографія про вибори у Закарпатській області зі згадкою депутата Київміськради М. Грабара як кандидата в депутати Хустському виборчому окрузі на парламентських виборах 1994 р. [395, с. 174].

Серед доробку з політичної історії Київміськради варто звернути увагу на

праці Р. Коваленко у вигляді статті в журналі «Архіви України» [414] та тезах доповіді на конференції 2023 р. «Київ і кияни» [436] із твердженням про поступове падіння популярності Київміськради на поч. 1990-х рр.

Таким чином, процес дослідження обрання та діяльності Київміськради I (XXI) скликання розпочався на поч. 1990-х рр. із основним фокусом уваги дослідників на виборах та політичній історії столичної міськради означеного скликання та фрагментарним джерельним комплексом досліджень, а закінчився на зламі 2010–2020-х рр. зі зміщенням дослідницької уваги на соціально-економічну та соціокультурну діяльність Київміськради I (XXI) скликання поряд із активним, проте наразі все ще значно обмеженим використанням безпосередньо документів останньої. За підсумками дослідження історіографії формування та діяльності згаданого скликання столичної міськради можливо твердити про її багатоаспектність, проте водночас і фрагментарність із відсутністю комплексних монографічних або дисертаційних праць, що спонукає до заповнення відповідної історіографічної прогалини.

1.3. Джерельна база

З метою реалізації завдань дослідження необхідно виокремити та актуалізувати джерела.

Насамперед уваги заслуговують документи органів державної влади та місцевого самоврядування поч. 1990-х рр. із низкою підгруп.

Основу дисертації є документальний комплекс Київміськради I (XXI) скликання у межах ф. 1697 Державного архіву м. Києва із зазначенням відносно незначних втрат у вигляді, зокрема, протоколів окремих сесій [448]. Його матеріали охоплюють насамперед документи пленарних засідань згаданих сесій, президії Київміськради, розпорядження вищих посадових осіб разом із супровідними документами, протоколи нарад голів постійних комісій та виробничих нарад секретаріату, кошториси та звіти про їх виконання [448], протоколи комісії з питань поновлення прав реабілітованих [411; 415].

Із нею пов'язана інша підгрупа – документи фонду Р-1 Державного архіву м. Києва, важливі в контексті діяльності Київміськвиконкому та передумов діяльності Київміськради. Серед них виділяються матеріали сесій столичної міськради попереднього (XX) скликання [409, с. 1075] у контексті вивчення передумов функціонування наступного скликання. Також важливими є штатні розписи Київміськвиконкому під час каденції I (XXI) скликання.

Серед пов'язаних із нею виділяються документи фонду Р-1689 Державного архіву м. Києва із відображенням діяльності КМДА, важливі в контексті взаємодії між останньою та Київміськradoю I (XXI) скликання [379, с. 110–111]. Вони є значущими з точки зору дослідження вироблення шляхів взаємодії Київміськради після адміністративної реформи 1992 р. [500, с. 75–76] із КМДА на чолі з Представником Президента України за відсутності підпорядкування останнього столичній міськраді [409, с. 1074–1076; 500, с. 75–76] шляхом взаємодії в межах дорадчих структур [26]. Також у складі фонду 1689 наявне листування з представниками міст-побратимів м. Києва із потенціалом для доповнення історії зовнішніх зв'язків Київміськради [290].

Третьою підгрупою слугують матеріали районних Рад народних депутатів м. Києва I (XXI) скликання у фондах Державного архіву м. Києва та архівних відділів (АВ) районних державних адміністрацій (РДА) м. Києва, що деталізують становище основного представницького органу місцевого самоврядування м. Києва у 1990–1994 рр. [483, с. 29–30] в контексті його взаємодії із райрадами як прояву інтеракції міського та районного рівнів органів місцевого самоврядування столиці України [382, с. 80–82] на поч. 1990-х рр. [379, с. 99–101, 110–111].

Через пов'язаність Київміськради з вищими органами влади України [522, с. 30] надзвичайно важливими є документи останніх у складі фондів Центрального державного архіву вищих органів влади України (ЦДАВО України) із охопленням матеріалів фондів 1 (Верховна Рада України), 2 (Кабінет Міністрів України) та 5233 (Адміністрація Президента України), які відображають взаємодію фондоутворювачів зі столичною міськradoю [470].

В контексті виборів 1990 р. великим є значення документів Київського міськкому КПУ, а також аналогічної структури ЛКСМУ в фондах Центрального державного архіву громадських об'єднань та українці (ЦДАГОУ), зосереджених відповідно у межах фондів 1 та 7 згаданого архіву.

Вони доповнюються матеріалами місцевих комітетів Комуністичної партії України (райкомів та парткомів КПУ) у складі численних фондів Державного архіву Київської області (ДАКО). Їх доповнює фонд Ленінградського райкому ЛКСМУ м. Києва [472].

Згадані документи в архівних фондах доповнюються опублікованими документами вищих органів влади України, зокрема стенограмами Верховної Ради України [185–197] та документами вищих органів влади України [184].

В свою чергу, їх доповнюють матеріали періодичної преси, наявні у київських загальноміських газетах [429, с. 110–111] та важливі в контексті обрання [461] та діяльності досліджуваної міськради [460]. Частково вони доповнюються матеріалами газети Київського міськкому та обкому КПУ «Молода гвардія» [482, с. 170] стосовно діяльності Київміськради [318; 434].

Вони доповнюються багатотиражними газетами освітніх установ [431; 460–461] та низки організацій [425] м. Києва. Серед перших знаковими були газети «Київський університет» [460–461] та «За сільськогосподарські кадри» [431], доповнені газетами освітніх інститутів м. Києва [482]. До дослідження було залучено й орган Київської кіностудії ім. О. Довженка «Екран і життя» [425] разом із газетами промислових підприємств м. Києва [482].

Вони доповнюються матеріалами опозиційної [248] та діаспорної [455] преси. До першої належить згадувана О. Мосіюком у контексті опозиційної діяльності кін. 1980-х рр. газета «Вільне слово» [183, с. 47], а до других – газети «Свобода» та «The Ukrainian Weekly», важливі з огляду на зарубіжне сприйняття Київміськради [455] та висвітлення її зовнішніх зв'язків [432].

П'яту й відмінну від попередніх підгрупу складає «Бюлетень виконавчого комітету Київської міської Ради народних депутатів» як офіційне видання Київміськвиконкому з меншим обсягом публіцистичних матеріалів та

оприлюдненням низки рішень видавця. Видання дозволяє висвітлити діяльність Київміськвиконкому і Київміськради з підготовки до виборів 1990 р. та основної діяльності Київміськвиконкому у квітні 1990–серпні 1991 рр. [265–270] разом із окремими складовими діяльності Київміськради [316; 330].

Важливу групу становлять опубліковані спогади депутатів та посадовців Київміськради I (XXI) скликання, а також пов'язаних з її діяльністю осіб, зокрема В. Карпенка [446, с. 214], І. Салія [409; 446, с. 215], М. Стріхи [446, с. 215]. Важливими є мемуари О. Мосіюка під назвою «День прапора» [183] як представника Демократичного блоку (далі – демблоку) Київміськради I (XXI) скликання та заступника й в. о. голови останньої [483, с. 99]. Вони позначені детальним висвітленням автором власної біографії до 1990 р. [430] та подальшої депутатської діяльності. Вони містять фотокопії низки конкретно-історичних джерел, зокрема раніше не опубліковані протокол зібрання групи депутатів Київміськради від демблоку [430, с. 77]. Відповідні спогади також доповнюються епістолярною збіркою С. Павличко «Листи з Києва», де відображено авторські рефлексії стосовно Київміськради [442].

Конкретно-історична складова загального джерельного комплексу дослідження, представляючи джерельну базу, є достатньо різноманітною та репрезентативною для досягнення мети і завдань дисертаційного дослідження. Її формування ґрунтується на поєднанні різних документальних комплексів, що мають значну внутрішню градацію. Зокрема, серед джерел у складі архівних фондів виділено документи Київміськради з фонду 1697 Державного архіву м. Києва, матеріали Київміськради попереднього скликання, Київміськвиконкому та КМДА у фондах Р-1 та 1689 згаданого архіву, документи вищих органів влади в ЦДАВО України, матеріали підпорядкованих органів державної влади та місцевого самоврядування в складі фондів Державного архіву м. Києва та архівних відділів РДА м. Києва, документи політичних (насамперед компартійних) структур у фондах ЦДАГОУ та Державного архіву Київської області.

Висновки до розділу 1

За підсумками розроблення першого розділу дисертаційного дослідження можливо зробити наступні висновки.

Теоретико-методологічні засади створення дисертаційного дослідження ґрунтовано на поєднанні різних підходів та методів. Провідну роль для проведення дослідження відіграють принципи історизму, комплексності, міждисциплінарності, глокалізації (дослідження локальної специфіки в контексті глобальної). Для провадження дисертаційного дослідження було наголошено на доцільності поєднати загальнонаукові та конкретно-наукові методи із методами суміжних наук. Окрім того, для з'ясування окремих даних необхідно застосовувати кількісні методи, що стосується насамперед аналізу результатів виборів.

Процес дослідження обрання та діяльності Київміськради I (XXI) скликання розпочався на поч. 1990-х рр. із основним фокусом уваги дослідників на виборах та політичній історії столичної міськради означеного скликання та фрагментарним джерельним комплексом досліджень, а закінчився на зламі 2010–2020-х рр. зі зміщенням дослідницької уваги на соціально-економічну та соціокультурну діяльність Київміськради I (XXI) скликання поряд із активним використанням безпосередньо документів останньої. Початок висвітлення історії столичної міськради досліджуваного скликання припав вже на час обрання її депутатського корпусу із наведенням окремих фактів про виборче законодавство та передвиборну кампанію. Впродовж 1990-х рр. він продовжувався в аспекті висвітлення окремих питань діяльності Київміськради, насамперед участі в суспільно-політичному житті. Новий етап вивчення діяльності столичної міськради розпочато на зламі 1990–2000-х рр. зі створенням низки узагальнювальних наукових та навчальних праць про новітній етап місцевого самоврядування м. Києва та України. В контексті наукового дослідження діяльності Київміськради особливою важливістю позначено період із середини 2000-х рр., коли паралельно створювалися наукові

розвідки про окремі питання діяльності столичної міськради у 1990–1994 рр. та водночас робилися спроби їхнього узагальнення в межах низки довідкових видань, що насамперед стосувалися топоніміки та персоналій її окремих діячів І (XXI) скликання. Відповідні наукові праці стосувалися соціально-економічної, історико-біографічної, етнокультурної, топонімічної, фалеристичної проблематики. Серед них у контексті початку введення до наукового обігу безпосередньо документів Київміськради окремо виділено праці М. Омельченка про депутатські значки й Т. Булгакової про діяльність комісії Київміськради з питань поновлення прав реабілітованих, в яких для формування відповідних висновків було залучено відповідні документи із посиланням на поточний архів Київміськради (М. Омельченко) та фонд 1697 Державного архіву м. Києва (Т. Булгакова). За підсумками дослідження історіографії формування та діяльності згаданого скликання столичної міськради сформульовано висновок про її багатоаспектність, проте водночас і фрагментарність із відсутністю комплексних монографічних або дисертаційних праць, що спонукає до заповнення відповідної історіографічної прогалини.

Джерельна база є широкою і достатньою для успішного провадження дисертаційного дослідження, включаючи документи Київміськради та структур виконавчої влади м. Києва, вищих органів державної влади та підпорядкованих столичній міськраді органів місцевого самоврядування, громадсько-політичних об'єднань, численні матеріали періодичної преси, спогади. Перші розподіляються на матеріали Київміськради досліджуваного скликання у складі фонду 1697 Державного архіву м. Києва, а також попереднього депутатського корпусу та виконавчих органів міського рівня у складі фондів Р-1 та 1689 вказаного архіву. У матеріалах фонду 1697, попри часткові втрати вже в умовах завершення каденції Київміськради І (XXI) скликання, в цілому відображено її діяльність, насамперед у формі документів пленарних засідань сесій та організаційно-розпорядчих органів. Зі складу фонду Р-1 в дисертаційному дослідженні використано документи столичної міськради XX скликання та штатні розписи апарату Київміськвиконкому, що відображають наступність у

діяльності Київміськради 2-х відповідних скликань і специфіку функціонування головного виконавчого органу її I (XXI) скликання до адміністративної реформи березня 1992 р. із його скасуванням. Окрім того, у фонді 1689 віднайдено цінні в контексті дослідження документи КМДА, зокрема колегії як дорадчого органу та листування із містами-побратимами м. Києва, що відображають взаємодію нової виконавчої структури з Київміськрадою та трансформацію зовнішніх зв'язків останньої. Документи вищих органів державної влади України, важливі в контексті розкриття діяльності Київміськради, репрезентовано документальними матеріалами у фондах 1 (Верховна Рада України), 2 (Кабінет Міністрів України) і 5233 (Адміністрація Президента України) ЦДАВО України, що відображають специфіку взаємодії відповідних органів зі столичною міськрадою. Документи підпорядкованих Київміськраді досліджуваного скликання органів місцевого самоврядування, залучення яких необхідно для глибшого розкриття їхньої взаємодії, розташовано в численних фондах Державного архіву м. Києва та окремих архівних відділів районних державних адміністрацій. Матеріали громадсько-політичних організацій представлено в фондах Центрального державного архіву громадських об'єднань та України (ЦДАГОУ), а також Державного архіву Київської області (ДАКО). З метою дослідження особливостей обрання та діяльності Київміськради I (XXI) скликання серед них було залучено насамперед документи компартійних та комсомольських структур міського, районного та локального рівнів, а також документи з фонду 270 (Народний Рух України) про створення Асоціації демократичних Рад. Важливою складовою джерельного комплексу дослідження визначено матеріали періодичної преси, представлені в загальноміських, багатотиражних та діаспорних виданнях, що доповнюють архівні документальні матеріали із частковою компенсацією втрат у складі останніх. Для доповнення всіх названих матеріалів додатково до них було залучено спогади учасників та свідків діяльності Київміськради.

РОЗДІЛ 2. ВИБОРИ ДО КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ І (XXI) СКЛИКАННЯ

2.1. Початок підготовки до виборів

Важливим для розуміння специфіки міських виборів 1990 р. є визначення дати здійснення перших заходів з підготовки до означених виборів.

Документи Київського міськкому КПУ свідчать про увагу його керівництва до виборчої проблематики вже з кінця травня 1989 р. На засіданні його бюро від 24 травня 1989 р. [17, арк. 9–10, 36] першим розглядалося питання «Про практичні заходи міської парторганізації у зв'язку із підсумками квітневого /1989 р./ Пленуму ЦК КПРС, травневого (1989 р.) Пленуму ЦК Компартії України» [17, арк. 10]. У відповідному документі [17, арк. 26–34] майбутніх виборів безпосередньо стосувався п. 4 про надання колективного доручення С. Мартинюку, В. Згурському і А. Холоденку щодо подання до бюро міськкому в червні–липні 1989 р. пропозицій для підготовки до виборів із попереднім обговоренням на засіданні комісії міськкому з організаційно-партійної та кадрової роботи [17, арк. 27]. Було намічено активізацію комунікації міськкому з підпорядкованими партійними організаціями [17, арк. 28–29], радянськими органами [17, арк. 30–31], медіа [17, арк. 28–29], молоддю [17, арк. 26] та вирішення актуальних соціально–економічних проблем [17, арк. 28–34].

Паралельно із Київським міськкомом КПУ в обговоренні проблематики підготовки до виборів 1990 р. були задіяні й райкоми КПУ м. Києва.

На IV пленумі Дарницького райкому КПУ м. Києва її актуалізовано у доповіді «Про вибори народних депутатів СРСР та завдання районної партійної організації» [160, арк. 5]. Далі пролунали репліки про наближення виборів до місцевих Рад [160, арк. 23, 32], вдосконалення форм агітації [160, арк. 23], вирішення поточних соціально–економічних проблем [160, арк. 32].

Вона побіжно порушувалася 5 травня 1989 р. на III пленумі Дніпровського райкому КПУ м. Києва у доповіді про останні союзні вибори

[163, арк. 3, 17], а також протягом обговорення останньої [163, арк. 24, 35].

Вона поставала й у діяльності райкомів правобережної частини м. Києва, що демонструється документами Печерського райкому КПУ м. Києва. 17 січня 1989 р. на його II пленумі висловлено репліку про необхідність більшої уваги до діяльності неформальних громадсько-політичних організацій через можливі республіканські та місцеві вибори восени 1989 р. [166, арк. 14].

У затвердженому на пленумі [166, арк. 37–39] документі «Основні напрями практичної роботи і заходи Печерського райкому партії з реалізації постанови XXXV конференції районної парторганізації та пропозицій, висловлених під час звітно-виборної кампанії 1988 року» [166, арк. 41–66] є розділ «Питання демократизації суспільного життя району» [166, арк. 47–49], де п. 3 було артикульовано визначення практичних завдань райкому КПУ та нижчих компартійних організацій стосовно діяльності для підготовки до майбутніх виборів депутатів місцевих Рад [166, арк. 48].

Обговорення продовжилося на III пленумі вказаного райкому КПУ 5 травня 1989 р. [166, арк. 79–121], де у вступній доповіді необхідність покращення економічної ситуації було пов'язано з прийдешніми місцевими виборами [166, арк. 91]. Далі ж пролунала репліка про покращення виконання професійних обов'язків до наближення місцевих виборів [166, арк. 96].

На засіданні схвалено постанову «Про посилення організаторської та політичної роботи райкому партії, первинних партійних організацій із поглиблення перебудови у соціально-економічній сфері» [166, арк. 116–121] через вади в проведенні союзних виборів 1989 р. [166, арк. 117–118]. За нею на компартійні структури Печерського р-ну м. Києва покладалася організація обговорення підготовки до місцевих виборів у травні 1989 р. [166, арк. 117].

Серед відповідних заходів артикульовано підбір та підготовку осіб для агітаційної діяльності, надання допомоги висунутим кандидатам у формуванні передвиборних програм та набранні досвіду їхнього захисту, розробку ідеологічною комісією Печерського райкому КПУ заходів з адаптації до нової суспільно-політичної специфіки щодо агітації за місцем проживання та

взаємодії з неформальними організаціями [166, арк. 117–118].

Майбутні вибори обговорювалися на III пленумі Ленінського райкому КПУ м. Києва 14 квітня 1989 р. [168, арк. 1–71]. У вступній доповіді «Про вибори народних депутатів СРСР та завдання районної партійної організації» [168, арк. 1–13] було наголошено на необхідності кращої підготовки до місцевих виборів [168, арк. 9] із формалізацією в постанові відповідного пленуму «Про вибори народних депутатів СРСР в районі та завдання районної партійної організації» [168, арк. 31–33], де підготовку до місцевих виборів було віднесено до перспективних завдань парткомів району [168, арк. 32–33].

Також 14 квітня 1989 р. відбувся IV пленум Шевченківського райкому [155, арк. 1–59], в одному з виступів якого було артикульовано необхідність завчасної підготовки до них із покращенням стану торгівельного обслуговування [155, арк. 37]. Втім, на пленумі не було чіткого наголосу на підготовці до місцевих виборів у підсумкових документах [155, арк. 46–57].

Обговорення підготовки до виборів вже з червня 1989 р.

Підготовку до виборів було визначено як ключове завдання на V пленумі Жовтневого райкому КПУ м. Києва 23 червня 1989 р. [156, арк. 31].

На V пленумі Шевченківського райкому КПУ м. Києва 29 липня 1989 р. [155, арк. 66–132] обговорювалося питання «Про роботу райкому партії, первинних партійних організацій з посилення впливу на суспільно-політичне становище в колективах району» [155, арк. 67]. На необхідності поглибленої підготовки до виборів було наголошено в доповіді [155, арк. 72, 78], окремих виступах в обговоренні [133, арк. 114–115] та ухваленій постанові пленуму [133, арк. 124–128] із п. 6 про рекомендацію компартійним органам із пожвавлення відповідної діяльності в Шевченківському р-ні [133, арк. 127].

Вже на V пленумі Дарницького райкому КПУ м. Києва від 18 серпня 1989 р. в доповіді «Про посилення партійного впливу на суспільно-політичне становище в районі та підвищення відповідальності кадрів у зміцненні дисципліни та правопорядку» [161, арк. 4] звернено увагу на необхідність вироблення заходів із підготовки до виборів 1990 р. [161, арк. 15–16]. У

доповіді було висловлено пропозиції щодо розробки плану підготовки до виборів із врахуванням локальних особливостей виборчих дільниць та запитів окремих категорій виборців [161, арк. 15], створення мережі агітаційних пунктів [161, арк. 16]. Проблематика підготовки до виборів була в подальшому продовжена із виступами на підтримку організації навчання кандидатів у депутати з-поміж робітників, активізації зустрічей представників компартійних організацій із мешканцями Дарницького р-ну м. Києва за місцем проживання включно з передвиборними зустрічами [161, арк. 33], формування домових комітетів з метою подальшої підтримки окремих кандидатів у депутати [161, арк. 33–34], технічного переоснащення агітаційних груп та вироблення реалістичних передвиборних програм [161, арк. 34]. Прикметною рисою дискусій виявився наголос на падінні авторитету місцевих Рад [161, арк. 46] поряд зі зверненням уваги на активізацію «неформальних» громадсько-політичних об'єднань [161, арк. 46–47, 49].

На IX пленумі Київського міськкому ЛКСМУ 3 червня 1989 р. [22, арк. 1–67], де було запропоновано внести на розгляд майбутнього семінару керівництва комсомольських осередків м. Києва районного рівня із питанням щодо підготовки виборів до місцевих Рад [22, арк. 29]. Втім, на пленумі не було схвалено відповідні підсумкові документи [22, арк. 1–67].

Власні особливості мав період початку підготовки до парламентських та місцевих виборів на рівні парткомів окремих підприємств та установ м. Києва.

Так, в межах 4-го засідання парткому ВО «Арсенал» 25 квітня 1989 р. [159, арк. 1–9] внаслідок обговорення наслідків голосування за народних депутатів СРСР було висловлено пропозиції лише стосовно необхідності доопрацювання відповідного союзного виборчого законодавства та проведення референдумів із найважливіших питань [159, арк. 5]. На наступному засіданні 29 червня 1989 р. [159, арк. 11–52] в умовах обговорення питання основного питання щодо проведення економічної реформи у межах підприємства [159, арк. 12] електоральну проблематику було актуалізовано лише щодо минулих загальносоюзних виборів [159, арк. 34].

Дещо відрізнялася від нього діяльність відповідних структур ВО «Київський почтамт», коли на 3-х відкритих зборах 4 квітня 1989 р. питання про підготовку до майбутніх місцевих виборів не розглядалося [171, арк. 164–174], проте постало на наступних зборах 6 червня 1989 р. [171, арк. 143–151], які були результативними з огляду на формалізовану постанову стосовно політичної роботи. На відповідні завдання напряду вказував п. 7 із покладенням відповідних завдань також на раду трудового колективу, профспілковий комітет та комсомольський осередок установи на строк II півріччя 1989 р. [171, арк. 151].

Отже, початок підготовки до виборів 1990 р. до Київміськради I (XXI) скликання сягає I півріччя 1989 р. із чіткішим артикулюванням вже у червні 1989 р. Найраніша згадка про артикулювання необхідності підготовки до майбутніх на той час місцевих виборів припала на січень 1989 р. у межах відповідного пленуму Печерського райкому КПУ м. Києва. Обговорення підготовки до виборів посилювалося впродовж квітня–травня 1989 р., коли в межах організаційних заходів низки райкомів КПУ м. Києва та Київського міськкому КПУ було посилено обговорення важливості підготовки до прийдешніх місцевих виборів. Воно було активізовано впродовж літа 1989 р. на пленумах низки райкомів м. Києва та організаційних заходах низки компартійних осередків.

2.2. Створення нормативно-правової бази виборів до Київміськради I (XXI) скликання

Попри обговорення виборчих законопроектів у межах м. Києва насамперед у серпні–жовтні 1989 р. [421, с. 276–277], вперше відгуки на виборчі законопроекти фіксуються в другій половині липня 1989 р. у листі Київміськвиконкому від 20 липня 1989 р. № 011–18 зі згадкою участі представників компартійно-радянських органів м. Києва в обговоренні означеного законопроекту [1, арк. 134]. Зібрані вже на той час пропозиції та

зауваження [1, арк. 134] були узагальнені в додатках до згаданого листа [1, арк. 135–142], де виділяються пропозиції стосовно законопроекту про місцеві Ради [1, арк. 140–142]. Серед останніх були пункти про уточнення громадянства виборців, тлумачення дефініції «безпосередня участь», винесення юридичної відповідальності за межі законопроекту [1, арк. 140], визначення кількості виборчих округів до Київміськради в межах 250–300, передбачення можливості зміни кількості виборців у виборчих округах, уточнення дефініції «органи громадських організацій», усунення повторів щодо повноважень виборчих комісій про опрацювання результатів голосування [1, арк. 141], конкретизацію умов зміни кількості членів дільничної виборчої комісії, ухвалення рішень виборчих комісій відкритим голосуванням, вимогу до кандидатів від громадських організацій щодо місця проживання, проведення окружних передвиборних зборів лише за наявності більш ніж 10 кандидатів у депутати, збільшення кількості довірених осіб до 5-ти [1, арк. 142].

Загалом відповідні пропозиції, подані ще до початку масового обговорення законопроектів [421, с. 276–277], ще не передбачали різкого перегляду потенційного законодавства щодо місцевих виборів.

У м. Києві масове обговорення законопроектів про вибори розпочалося вже з серпня 1989 р. із публікацією офіційного законопроекту про місцеві вибори в газетах «Прапор комунізму» 6 серпня 1989 р. [271] та «Вечірній Київ» 30 серпня 1989 р. [272], а також відповідного повідомлення [336].

Воно продовжувалося у компартійних організаціях, зокрема на V пленумі Подільського райкому КПУ м. Києва [154, арк. 1–65], де в постанові з питання «Про підготовку і проведення виборів до Верховної Ради УРСР і місцевих Рад народних депутатів» [154, арк. 47–50] було затверджено заходи щодо підготовки до виборів [154, арк. 47–49] та висловлено пропозицію про прямі вибори голови Подільського райвиконкому [154, арк. 50], а Київському міськкому КПУ запропоновано виробити спільну позицію [154, арк. 49].

Безпосереднє активне включення останнього до процесу обговорення виборчого законодавства припало на жовтень 1989 р. [18, арк. 1–151] зі

схваленням на засіданні об'єднаного пленуму Київського міськкому КПУ та контрольно-ревізійної комісії міської компартійної організації 10 жовтня 1989 р. [18, арк. 1, 148] резолюції «Про проекти Закону «Про зміни та доповнення Конституції /Основного Закону/ Української РСР», закону «Про вибори народних депутатів Української РСР» і Закону «Про вибори народних депутатів місцевих Рад народних депутатів Української РСР» [18, арк. 144–146], де була висловлена підтримка альтернативності кандидатів на виборах та недоцільності суміщення компартійної і радянської посад одного рівня [18, арк. 145]. Пропонувалося ввести обмеження стосовно змісту передвиборних програм кандидатів у депутати [18, арк. 145–146]. Унікальною рисою постанови в контексті електоральної історії м. Києва була пропозиція про проведення виборів до Київміськради та райрад за територіальними і виробничими виборчими округами [18, арк. 146], що була відхилена під час обговорення на сесії Верховної Ради Української РСР напр. жовтня 1989 р. [314], але втілена на рівні Жовтневої райради м. Києва [352, с. 116]. Важливим було спрямування резолюції до Президії Верховної Ради Української РСР [2, арк. 203–205].

До обговорення виборчих законопроектів долучився й Київський міськком ЛКСМУ [13, арк. 1–38]. У резолюції бюро від 23 серпня 1989 р. [13, арк. 1, 20–22] «Про проекти Закону про вибори народних депутатів УРСР і Закону про вибори народних депутатів місцевих Рад народних депутатів УРСР» [13, арк. 20–22] офіційний законопроект про місцеві вибори дістав негативну оцінку [13, арк. 20] через консервативність норм [13, арк. 1, 20–20] та недостатню інформованість громадськості щодо процесу розробки [13, арк. 20]. Було підтримано скасування виборів від громадських організацій, висування кандидатів у виборчому окрузі з огляду на місце проживання або праці, необмеженість максимальної кількості висунутих кандидатів [13, арк. 21]. Втім, обговорення виборчих законопроектів не охопило частину осередків ЛКСМУ м. Києва районного рівня, зокрема Ленінградський [319].

В серпні 1989 р. розпочалося й їхнє обговорення у пресі м. Києва.

Означений процес виявився нерівномірним. Обговорення не відбувалося

у межах газети Київської кіностудії ім. О. Довженка «Екран і жирття» [425, с. 83], натомість воно розпочалося лише у вересні 1989 р. в газетах КДУ [461, с. 67–68] та УСГА [431, с. 62–64]. Саме в серпні 1989 р. розпочалося обговорення законопроектів у загальноміській пресі, позначене пропозиціями щодо виборів вже в 1989 р. [203] та уніфікації фінансування кандидатів у депутати [332].

Власною специфікою вирізнялися багатотиражні газети, де розгорнулася дискусія щодо згаданої ініціативи про проведення виборів за територіальними та виробничими виборчими округами [421, с. 285–286] із виявом відмінностей між позицією представників промислових підприємств та освітніх установ. У багатотиражних газетах перших відповідна ініціатива була підтримана у відкритому листі [201] та резолюції мітингу 15 вересня 1989 р. в Жовтневому р-ні м. Києва [202], але в газеті «Київський політехнік» її було розкритиковано через порушення принципу рівності [333].

В частині багатотиражних газет друкувалися передвиборні анкети, зокрема в газеті «За медичні кадри» під назвою «Ваша думка» щодо виборчих законопроектів [199] та багатотиражних газетах промислових підприємств щодо визначення кандидатів у депутати до Рад 3-х рівнів [198; 200].

Показовою в контексті обговорення виявилася газета Київського державного університету (КДУ) «Київський університет».

Перші відомості про обговорення потенційного виборчого законодавства про вибори опосередковано наявні у відповідній газеті в червні 1989 р. із інформуванням про проведення майбутніх зборів компартійних осередків у вересні 1989 р.

Відповідне обговорення розпочалося 22 вересня 1989 р. із розміщенням звернення «До уваги партійних організацій та колективів», де повідомлялося про надсилання пропозицій до 1 жовтня 1989 р. із узагальненням Київміськвиконкомом та про брифінг ректора 2 жовтня 1989 р. щодо найважливіших пропозицій [461, с. 67]. В номері наявні звернення членів Центру політичної психології КДУ «Комсомол і вибори» щодо необхідності соціологічних опитувань та повідомлення про офіційний мітинг «В

інтернаціональній єдності і згуртованості – успіх перебудови».

29 вересня 1989 р. в газеті було розміщено матеріали про рішення зборів компартійних осередків 6-ти факультетів КДУ із передмовою про проведення експерсопитування «Закони, вибори і ми» із 4000 респондентів.

В рішенні зборів факультету кібернетики підтримано основні положення альтернативного проекту Республіканського депутатського клубу, їхні колеги з філософського факультету висловилися за перебування депутата в складі лише однієї Ради та ліквідацію кількісного цензу для висування від трудових колективів, представники фізичного факультету заперечили можливість прийняття опублікованих законопроектів, а викладачі кафедри політекономії природничих факультетів підтримали прямі вибори голів Рад, залучення до формування виборчих комісій неформальних організацій та залучення недержавного фінансування виборів [461, с. 68].

Збори кафедри історії УРСР історичного факультету виступили за введення мінімального цензу передвиборних зборів у 100 осіб, введення системи відносної більшості, альтернативність кандидатів в окрузі, а представники хімічного факультету підтримали основні положення альтернативного законопроекту Республіканського депутатського клубу.

В тому ж номері було розміщено висновки кафедри державного та адміністративного права щодо альтернативного законопроекту «Про вибори народовладдя Української РСР» зі скептичним ставленням до нього.

Процес обговорення виборчих законопроектів було висвітлено в жовтні 1989 р. щодо підсумків згадуваного соціологічного опитування та звернення В. Скопенка на підтримку Республіканського депутатського клубу, а після жовтня 1989 р. було надруковано інтерв'ю члена останнього В. Грищука та інформацію бюро парткому КДУ про підготовку до виборів [461, с. 69].

Подібним був процес обговорення законопроектів про вибори в газеті УСГА «За сільськогосподарські кадри» [431, с. 62–63], що розпочався 19 вересня 1989 р. з інформації про підготовку до звітно-виборних зборів компартійних осередків УСГА з оцінкою виборчих законопроектів. В номері

було надруковано й лист В. Хоменка в межах рубрики «Обговорюємо проекти законів про вибори», де артикулювалися заборона суміщення депутатського мандата з керівними посадами у відомствах, вибори від громадських організацій усіма їхніми членами, можливість балотуватися лише до однієї Ради та необхідність уточнення терміну «громадянин Української РСР».

10 жовтня 1989 р. згадано про заслуховування на засіданні компартійного комітету УСГА інформації з питання «Про підготовку до виборів у Верховну та місцеві Ради Української РСР», а 24 жовтня 1989 р., опубліковано відомості про нове засідання парткому УСГА із тотожною інформацією [431, с. 63]. В тому ж номері опубліковано 3 індивідуальні звернення щодо виборчих законопроектів : кандидата економічних наук Ю. Моріна проти виборів від громадських організацій та за пряме обрання голів місцевих Рад із можливим введенням верхнього ліміту кандидатів у депутати, кандидата технічних наук І. Недюхи щодо необхідності уточнення умов самовідводу кандидата в депутати місцевої Ради та військового ветерана І. Коби про наділення студентських та учнівських колективів вищих та середніх спеціальних установ освіти правом висування кандидатів у депутати. Наявність індивідуальних пропозицій про зміну виборчого законодавства становила специфіку газети УСГА на протигагу колективним зверненням у газеті КДУ [431, с. 64].

Законодавчу базу виборів 1990 р. до Київміськради закріплено на X сесії Верховної Ради УРСР 25–28 жовтня 1989 р. [467, с. 201–202].

На її засіданнях відбувалися спроби утвердження експерименту щодо виборів до місцевих Рад м. Києва за територіальними та виробничими виборчими округами. В доповіді В. Шевченко 25 жовтня 1989 р. серед надісланих пропозицій названо звернення згадуваного пленуму Київського міськкому КПУ щодо експерименту. Подібну думку через страйки підтримав депутат з Донецької області В. Жуков.

За експеримент у м. Києві ввечері 25 жовтня 1989 р. намагався висловитися депутат від Жовтневого виборчого округу м. Києва та генеральний директор ВО ім. С. П. Корольова Л. Нікіфоров, проте його виступ було

перервано з огляду на обговорення конституційних змін [467, с. 201]. Вже в новому виступі він запропонував закріпити в ст. 98 Конституції УРСР представництво трудових колективів у місцевих Радах, мотивуючи його необхідністю врахування інтересів робітників [467, с. 201–202]. Його підтримав депутат з Ворошиловградської області С. Євтушенко, проте пропозиція була відхилена через 10 критичних зауважень інших депутатів [467, с. 202].

Повторно пропозицію щодо експерименту Л. Нікіфоров вніс 26 жовтня 1989 р., зустрівши думку депутата з Дніпропетровської області К. Ситника про його проведення у межах м. Києва [467, с. 202]. Л. Нікіфорова підтримав голова Жовтневого райвиконкому м. Києва Б. Кожанов [421, с. 285–286; 467, с. 202].

Востаннє Л. Нікіфоров запропонував запровадити виборчий експеримент 27 жовтня 1989 р., проте знову безуспішно.

28 жовтня 1989 р. більшістю голосів схвалено лише Постанову Верховної Ради Української РСР про проведення експерименту в окремих місцевих Радах, із розглядом пропозицій Верховною Радою УРСР [467, с. 202].

Зрештою, внаслідок обговорення вибори до Київміськради названого скликання мали відбуватися за загальним республіканським законодавством про місцеві вибори [499, с. 191]. Останньому сприяла відсутність схвалення виборчого експерименту із боку Київміськради XX скликання [137; 138].

В номері «Вечірнього Києва» від 2 листопада 1989 р. було надруковано постанову «Про призначення виборів народних депутатів Української РСР і депутатів місцевих Рад народних депутатів двадцять першого скликання» [264].

До формування нормативно-правової бази виборів депутатів Київміськради нового скликання долучився й Київміськвиконком, рішенням якого регулювалося розміщення передвиборчої агітації із виготовленням спеціальних стендів для плакатів та листівок [403, с. 223–225].

Отже, з'ясовано, що формування нормативно-правової бази проведення виборів до Київміськради I (XXI) скликання почалося з кінця липня 1989 р. шляхом надання Київміськвиконкомом узагальнених пропозицій до Президії Верховної Ради Української РСР. Офіційні законопроекти було опубліковано в

київських загальноміських газетах впродовж серпня 1989 р., зокрема 6 серпня у «Прапорі комунізму» та 30 серпня 1989 р. у «Вечірньому Києві». Обговорення виборчих законопроектів відбувалося у м. Києві впродовж серпня–жовтня 1989 р. із активним залученням трудових колективів та медіа. Поряд із окремими пропозиціями в м. Києві було сформульовано підтриману Київським міськкомом КПУ та трудовими колективами промислових підприємств ініціативу про проведення експериментальних виборів за територіальними та виробничими виборчими округами із охопленням Київміськрадою. Спроба її втілення в оновленому законодавстві виявилася невдалою, через що вибори до Київміськради нового скликання мали відбуватися за загальнореспубліканським законом про місцеві вибори. Його положення щодо передвиборної агітації були конкретизовані в рішенні Київміськвиконкому.

2.3. Формування виборчих комісій та виборчих округів

Надалі розпочалося формування виборчих комісій.

15 листопада 1989 р. у газеті «Вечірній Київ» надруковано повідомлення із переданням складу міської виборчої комісії із 19 осіб із представленням установ та організацій м. Києва, дані про що узагальнено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1. Склад Київської міської територіальної виборчої комісії, затверджений рішенням Київміськвиконкому

№ № пп	Прізвище та ініціали	Посада у виборчій комісії	Посада	Суб'єкт висування
1.	Граб В. А.	Голова	Секретар Київської міської ради профспілок	Президія вказаної організації
2.	Гончарук П. О.	Заступник голови	Оператор верстатобудівного виробничого об'єднання імені М. Горького	Рада трудового колективу вказаного підприємства
3.	Волошина М. Т.	Секретар	Доцент кафедри історії КПРС Київського політехнічного інституту	Президія Київської міської ради жінок
4.	Берега А. В.	Член	Другий секретар Київського міськкому ЛКСМУ	Бюро вказаного комітету

5.	Бражник В. С.	Член	Головний механік Бортницької станції аерації	Рада трудового колективу вказаного підприємства
6.	Верпаховська В. Я.	Член	Голова об'єднаного профкому Київських організацій ДТСААФ УРСР	Трудовий колектив вказаних організацій
7.	Вигорницька М. Т.	Член	Старший інструктор Київського міського комітету Товариства Червоного Хреста УРСР	Президія вказаного комітету
8.	Дрига С. В.	Член	Військовослужбовець	Збори військовослужбовців Київського вищого зенітно-ракетного інженерного училища імені С. М. Кірова
9.	Ковтунов С. М.	Член	Водій	Трудовий колектив АТП 13060
10.	Ковтяга Г. Г.	Член	Старший вчитель середньої школа № 127	Дарницький районний комітет профспілки працівників народної освіти і науки
11.	Кравченко В. Ю.	Член	Начальник сектора НВО «Квант»	Рада трудового колективу НДІ НВО «Квант»
12.	Кудрицька Т. В.	Член	Перезарядник ВО «Хімволокно»	Рада трудового колективу вказаного підприємства
13.	Кулик М. В.	Член	Обробниця заводу «Київпластмас» ВО «Факел»	Трудовий колектив згаданого заводу
14.	Лебеденко В. В.	Член	Майстер спеціалізованого РБУ «Київліфт-4» об'єднання «Укрліфт»	Рада трудового колективу вказаного управління
15.	Неклюдов Ф. Ю.	Член	Головний конструктор проекту Інституту надтвердих матеріалів АН УРСР	Рада трудового колективу вказаного інституту
16.	Петров В. В.	Член	Доцент кафедри № 2 Київського філіалу Всесоюзного інституту підвищення кваліфікації керівних працівників МВС СРСР	Трудовий колектив вказаного філіалу
17.	Тихонова Н. Я.	Член	Пенсіонер	Президія Київської міської ради ветеранів війни і праці
18.	Товстенко В. Д.	Член	Перший заступник завідуючого відділом організаційно-партійної і	Бюро вказаного комітету

			кадрової роботи Київського міськкому КПУ	
19.	Чайковська Т. Р.	Член	Завідуюча відділенням стаціонару ЦРЛ Ленінградського р-ну	Медична рада вказаної лікарні

Джерело: [22; 204].

За гендерним складом у сформованій комісії чоловіки переважали над жінками в пропорції 11:8, а на керівних посадах остання становила 2:1 (чоловіки як голова та заступник, але жінка як секретар).

Прямі дані про вік членів комісії відсутні, проте їх частково відображено у характеристиці професійного статусу та суб'єктів висування, що свідчать про наявність представників молоді (А. Береза від бюро Київського міськкому ЛКСМУ як його другий секретар) та старших вікових груп (пенсіонерка Н. Тихонова від президії Київської міської ради ветеранів війни і праці) [22; 204].

У сформованій комісії були представлені члени трудових колективів промислових підприємств м. Києва, освітніх та наукових установ, громадсько-політичних об'єднань, військових частин, медичних закладів.

Попри зростання активності нових громадсько-політичних об'єднань [413, с. 146], їхнє пряме представництво у відповідній комісії було відсутнє.

У повідомленні виборців було проінформовано про діяльність міської виборчої комісії в будівлі Київміськвиконкому на вул. Хрещатик, 36 із роботою з 17 до 20 годин у звичайні та з 11 до 15 годин у вихідні дні.

На її засіданні 13 листопада 1989 р. утворено 300 виборчих округів [204].

Узагальнені дані про їх кількість наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2. Виборчі округи на виборах 1990 р. до Київміськради І (XXI) скликання.

№№ пп	Район м. Києва	Кількість виборчих округів		Нумерація виборчих округів
		Загальна	У %	
1.	Ватутінський	28	9,33	№№ 1–28

2.	Дарницький	19	6,33	№№ 29–47
3.	Дніпровський	30	10,00	№№ 48–77
4.	Жовтневий	17	5,66	№№ 78–94
5.	Залізничний	21	7,00	№№ 95–115
6.	Ленінградський	32	10,66	№№ 116–147
7.	Ленінський	7	2,33	№№ 148–154
8.	Мінський	33	11,00	№№ 155–187
9.	Московський	23	7,66	№№ 188–210
10.	Печерський	17	5,66	№№ 211–227
11.	Подільський	14	4,66	№№ 228–241
12.	Радянський	17	5,66	№№ 242–258
13.	Харківський	18	6,00	№№ 259–276
14.	Шевченківський	24	8,00	№№ 277–300
Разом у м. Києві		300	100,00	№№ 1–300

Джерело: [483, с. 31–41; 239–242].

Таблиця ілюструє нерівномірність розподілу виборчих округів через диспропорції районів м. Києва напр. 1980-х рр. [405, с. 186–190; 406, с. 228–230; 498, с. 355–356]. Найбільше округів було в Мінському р-ні [483, с. 36] із 2-м місцем Ленінградського р-ну, найменше ж – у Ленінському р-ні [483, с. 35]. Розмах складав 26 із відмінностями в 4,71 рази. Середнє значення у 21,43 відображав Залізничний р-н [483, с. 34], а найтипівіше в кількості 17 округів – Жовтневий, Печерський і Радянський р-ни [483, с. 33, 37, 39].

На тлі порівняння кількості виборчих округів до Київміськради I (XXI) і подальших скликань [398, с. 134, 144; 483] важливим є його здійснення щодо виборів 1987 і 1990 рр. за допомогою показників у статті С. Білана, О. Любовець та Н. Кравченко про вибори 1987 р. [409, с. 1076].

Результати відповідного узагальнення наведено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3. Порівняльна характеристика розподілу виборчих округів на виборах до Київміськради XX та I (XXI) скликання у межах р-нів м. Києва

№№ пп	Район м. Києва	Розподіл виборчих округів		Зменшення		Додатковий коментар
		1987	1990	Загальне	У кількість разів	
1.	Ватутінський	0	28			Вибори 1987 р. не

						проводились
2.	Дарницький	73	19	54	3,84	
3.	Дніпровський	102	30	72	3,40	
4.	Жовтневий	37	17	20	2,18	
5.	Залізничний	43	21	22	2,05	
6.	Ленінградський	68	32	36	2,13	
7.	Ленінський	16	7	9	2,29	
8.	Мінський	71	33	38	2,15	
9.	Московський	48	23	25	2,09	
10.	Печерський	29	17	12	1,71	
11.	Подільський	28	14	14	2,00	
12.	Радянський	38	17	21	2,24	
13.	Харківський	0	18			Вибори 1987 р. не проводились
14.	Шевченківський	47	24	23	1,96	
Разом у м. Києві		600	300	300	2,00	

Джерело: [239–242; 409, с. 1076; 483, с. 31–42].

За даними таблиці міські вибори 1990 р. були першими в історії Харківського і Ватутінського р-нів м. Києва [382, с. 110], що відображає адміністративно-територіальні зміни [405, с. 186–190; 406, с. 228–230], посилює значення виборів до Київміськради I (XXI) скликання як установчих [511, с. 159, 162] та їхню роль у виробленні локальних ідентичностей [504, с. 86]. Найбільше абсолютне та відносне зменшення виборчих округів припало на Дніпровський та Дарницький р-ни з огляду на утворення 2-х нових районів за рахунок частини території згаданих [409, с. 1081–1082; 498, с. 355–356].

В абсолютному значенні максимальне зменшення відбулося в Печерському р-ні, але у відносному – в Ленінському. Із середнім відносним скороченням у 2 рази збігалися показники Подільського р-ну, а з середнім районним – Московського р-ну.

Надалі розпочалося формування окружних виборчих комісій [337], зокрема за рахунок трудових колективів установ та підприємств м. Києва, що проявилось на прикладі УСГА [431, с. 64], заводів ім. Лепсе і об'єднання «Київтрактородеталь» [206], Київського верстатобудівного ВО [205].

Окружна виборча комісія округу № 196 розміщувалася в одному з

гуртожитків УСГА як центрі округу [431, с. 64]. Останній охоплював бл. 6 тис. виборців, а діяльність окружної комісії з грудня 1989 р. забезпечувалася 13-ма членами, 7 серед яких – від УСГА [282, с. 64].

Збори трудових колективів об'єднання «Київтрактородеталь» висунули представників до комісії округу № 88 із 11-ти осіб з першим засіданням напр. листопада 1989 р. [206], а із 13 працівників Київського верстатобудівного ВО Київміськвиконком утворив комісію округу № 257 [205].

Центри 160 із 300 виборчих округів було розміщено в школах, зокрема у 153 загальноосвітніх [209–226]. Найбільша відносна кількість відповідних округів була у нових [405, с. 186–190; 406, с. 228–230] Ватутінському і Харківському р-нах [209–226], але з відсутністю в Ленінському р-ні, що відображало локальність окремих частин столичного міста. Іншими типовими центрами округів слугували будинки культури та гуртожитки [209–226].

Дані про кількість виборців під час голосування 4 березня 1990 р. свідчать про нерівномірність їх розподілу в межах округів [229; 231–236].

Отже, формування виборчих комісій на виборах до Київміськради I (XXI) скликання припало на межу листопада–грудня 1989 р. Першою Київміськвиконкомом було сформовано Київську міську територіальну виборчу комісію з 19-ти осіб, що 13 листопада 1989 р. ухвалила рішення про створення 300 виборчих округів. Порівняно з 1987 р. відбулося зменшення виборчих округів у 2 рази із найбільшими значеннями в Дніпровському і Дарницькому р-нах м. Києва. На зламі листопада–грудня 1989 р. розпочалося формування окружних виборчих комісій із залученням колективів підприємств та установ м. Києва. Більшість центрів округів розміщувалося в школах із найбільшим проявом у новостворених Харківському і Ватутінському р-нах. Виборчі округи характеризувалися нерівномірністю у розподілі виборців.

2.4. Висування та реєстрація кандидатів. Передвиборна кампанія

Висування кандидатів у депутати Київміськради I (XXI) скликання із

передумовами в серпні–вересні 1989 р. [198; 200] активно розпочалося саме в грудні 1989 р., про що свідчать дані про висування станом на 18 грудня 1989 р. 4-х осіб у виборчому окрузі № 77 [208].

В певних випадках спостерігалася синхронність висування одних осіб до Рад різних рівнів. У ВО «Електронмаш» його генерального директора А. Назарчука було номіновано до Київміськради та Верховної Ради УРСР, а заступника секретаря парткому О. Дементьєва – до Київміськради та Ленінградської райради [207].

Висування подекуди мало риси ієрархічності, про що свідчать підсумки конференції трудового колективу Київської кіностудії ім. О. Довженка 3 січня 1990 р.: директора М. Мащенка номіновано до Верховної Ради УРСР, його заступника С. Воробйова та голову ради трудового колективу В. Мельника – до Київміськради, а начальника технічного відділу В. Халяпіна й установника декорацій Л. Минка – до Радянської райради [425, с. 84–85].

Частину кандидатів до міськради було висунуто від центральних осередків республіканських об'єднань, зокрема кінорежисер Б. Савченко – від ІХ об'єданого пленуму правління та ревізійної комісії Спілки кінематографістів України 1 січня 1990 р. [425, с. 84].

У висуванні кандидатів були задіяні й компартійні органи, зокрема VI об'єднаний пленум Харківських райкомів КПУ та ЛКСМУ 28 грудня 1989 р. [176].

Додатково процеси висування та реєстрації претендентів на депутатські мандати Київміськради розкрито в доповіді мандатної комісії Київміськради [474, с. 186–187]. В ньому було названо показник у 2620 осіб, проте доповідь є цінною з огляду на диференціацію суб'єктів висування, дані про які узагальнено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4. Суб'єкти висування кандидатів у депутати Київміськради І (XXI) скликання згідно з повідомленням її мандатної комісії І сесії

№№ пп	Типи суб'єктів висування	Кількість	
		Загальна	У %
1.	Трудові колективи	2027	77,43
2.	Громадські організації	399	15,24
3.	Колективи СПТУ, середніх спеціальних та вищих навчальних закладів	115	4,39
4.	Військові	26	0,99
5.	За місцем проживання	51	1,95
Разом		2618	100,00

Джерело: [474, с. 186–187]

Як видно із таблиці, більшість кандидатів було висунуто від трудових колективів. Наступними були громадські організації зі зменшенням номінованих осіб більш ніж у 5 разів. Більш ніж у 3 рази їм поступалися номінанти від освітніх закладів. Досить мало кандидатів було висунуто за місцем проживання, натомість найменше – від військових частин.

Наступним важливим етапом, пов'язаним із висуванням, була реєстрація кандидатів [474, с. 185–187].

В номері газети «Екран і життя» від 12 лютого 1990 р. було розміщено списки зареєстрованих кандидатів у депутати Київміськради у виборчих округах №№ 242 та 248 у межах Радянського р-ну м. Києва із реєстрацією відповідно 8-ми та 13-ти кандидатів, що демонструє нерівномірність розподілу загалом 21-го кандидата [425, с. 86].

Важливими є особливості гендерної структури претендентів. Як і в Радянському виборчому окрузі № 16 до Верховної Ради УРСР, серед кандидатів у депутати до Київміськради у виборчих округах №№ 242 та 248 жінки становили меншість, що ілюструється наявністю у виборчому окрузі № 242 серед них єдиної жінки – заступниці директора об'єднання «Укрконцерт» Н. Беявіної, а у виборчому окрузі № 248 – лише 2-х жінок: економіста виробничого об'єднання «Будшляхмаш» О. Бакун та начальниці групи проєктного інституту «Союзмашпроект» Г. Кістірьової [425, с. 85–86].

У виборчому окрузі № 242 балотувалося 2 начальники підрозділів

Київської кіностудії ім. О. П. Довженка: В. Мельник та О. Скидан. Центр вказаного виборчого округу представляв проректор Інституту театрального мистецтва В. Васильєв. У ньому балотувалися 4 вище не вказані кандидати: завідувач відділу ради по вивченню продуктивних сил УРСР АН УРСР В. Максимчук, науковий співробітник Інституту геологічних наук АН УРСР В. Горбунов, головний інженер дослідного конструкторсько-технологічного бюро комплексу «Інститут технічної теплофізики» АН УРСР В. Ярошенко й заступник начальника відділу руху міського територіально-виробничого об'єднання автотранспорту М. Капшученко [425, с. 85–86].

У виборчому окрузі № 248 кандидатом від кіностудії був лише згадуваний С. Воробйов. За професійною структурою кандидатів у депутати вказаний виборчий округ відзначався більшим представництвом працівників промисловості й науки. Найвищу посаду серед претендентів на депутатський мандат від названого виборчого округу мав директор Київського експериментального заводу солодових екстрактів виробничого об'єднання «Росинка» В. Фролов. Серед кандидатів-чоловіків були начальник відділення контрольних приладів НВО «Електроприлад» А. Павлов і головний інженер інституту «Київський будпроект» В. Куликов [425, с. 86]. З-поміж інших науково-технічних працівників кандидатами були майбутній переможець у виборчому окрузі [244, с. 41], старший науковий співробітник НДІ мікроприладів НВО «Мікропроцесор» В. Татарчук та інженер Інституту гідромеханіки АН УРСР Д. Зволінський. 4 кандидати були робітниками: слюсар Київського заводу «Фотон» М. Кучменко, слюсар ВО «Будшляхмаш» М. Сальников, різальник металу того ж підприємства М. Сметана та водій об'єднання санітарного автотранспорту В. Трушковський. Поряд з ними балотувався секретар Радянського райкому КПУ В. Мартинюк [425, с. 86].

В «Екрані і житті» в номері від 26 лютого 1990 р. опубліковано останній у виданні список кандидатів уже стосовно виборчого округу № 151 на виборах до Київміськради у межах Ленінського р-ну м. Києва [425, с. 86], де надруковано аналогічні до попередніх дані про 14 кандидатів у депутати [425, с. 86–87].

Публікації балотування в його межах вже згаданого Б. Савченка з окремою згадкою про наявність його передвиборної програми Б. Савченка з посиланням на номер газети «На екранах України» від 17 лютого 1990 р. У статевій структурі кандидатів у депутати Київміськради в межах виборчого округу № 151 зберігалися диспропорції на користь кандидатів-чоловіків, проте також були наявні 3 жінки: головний бухгалтер кооперативу «РЕФА» Л. Левицька, секретар парткому Мінлегпрому УРСР Л. Левицька і товарознавець Київського центрального універмагу В. Строй. Професійна структура кандидатів у депутати у виборчого округу відзначалася більшою різноманітністю та присутністю представників компартійно-радянських органів. Серед кандидатів опинилися начальник управління Держкомстату УРСР В. Компалов і головний спеціаліст Міністерства народної освіти УРСР В. Бруква, а також інструктор ідеологічного відділу Київського міськкому Компартії України П. Чуприна й заступник голови Ленінського райвиконкому Б. Андресюк [425, с. 87], який у подальшому був обраний депутатом від означеного виборчого округу [483, с. 37]. Кандидатом у депутати Київміськради від районної влади став заступник начальника Ленінського РВВС В. Маєвський. В окрузі зберігалася присутність серед кандидатів важливих науково-технічних працівників, зокрема головного архітектора проекту інституту «Курортбудпроект» В. Гриневича, наукового співробітника науково-виробничого об'єднання «Сатурн» О. Кохна та начальника партії ВДНДПТрансгаз В. Онищука. За представництвом робітників міський виборчий округ № 151 нагадував вже згадуваний Радянський виборчий округ № 16 через балотування в ньому єдиного з-поміж звичайних працівників – робітника СРБУ «Київліфт-4» В. Міщенко [425, с. 87].

Упродовж лютого 1990 р. «Екран і життя» відзначено публікацією передвиборчих програм. В номері від 12 лютого 1990 р. нижче від списків кандидатів у депутати Київміськради від виборчих округів №№ 242 і 248 надруковано інтерв'ю з уже згадуваним кандидатом у депутати в першому В. Мельником під назвою «Програма – тимчасова позиція чи кредо?». Воно є важливим з огляду на згадку про рік народження кандидата – 1942 р., тобто

наявність із високою ймовірністю віку 47 років, а також висловлені кандидатом у депутати твердження. Останні стосувалися нормалізації екологічної обстановки, широкого громадського сприяння правоохоронним органам включно зі створенням допоміжних громадських структур, необхідності активного вивчення громадської думки з боку Київміськради та відкритої публікації даних про вирішення житлової проблеми, слушності розширення співпраці м. Києва з містами вздовж р. Дніпра шляхом створення асоціації відповідних міст [425, с. 87].

Вже в наступному номері від 26 лютого 1990 р. у межах рубрики «Ваш вибір» і підрубрики «Вся влада Радам» наявний виклад передвиборчої програми С. Воробйова із назвою «Від лозунгів – до конкретних справ». Його програма супроводжувалася стислою біографією кандидата в депутати з його фотографією та вказівкою на його балотування у 248-му виборчому окрузі до Київміськради. Вона включала 10 пунктів, зокрема передання Київміськраді всієї повноти влади, досягнення республіканської та регіональної економічної самостійності із захистом споживчого ринку від вивезення товарів, проведення екологічної експертизи міста й області з подальшою розробкою програми екологічного оздоровлення м. Києва та створенням дієвої служби контролю за якістю харчів, підвищення темпів житлового й цивільного будівництва завдяки скороченню промислового поряд із розвитком зон відпочинку, звернення особливої уваги на розвиток дітей, зростання ефективності боротьби зі злочинністю, обмеження поточних пільг і пріоритет здорового глузду над ідеологічними приписами [425, с. 87–88].

Процес висування та реєстрації кандидатів у депутати Київміськради дістав висвітлення й у межах газети УСГА «За сільськогосподарські кадри», в якому було окреслено особливості діяльності членів окружної виборчої комісії № 196 на виборах до Київміськради [431, с. 64–65]. Голова комісії О. Федоренко повідомляв про процедуру реєстрації кандидатів відповідною окружною виборчою комісією, що включала перевірку даних про вік, проживання чи працю в м. Києві, громадянство, правомочність оформлення

протоколів та заяв на балотування під час індивідуальних та почергових співбесід із висунутими кандидатами [431, с. 64]. За даними О. Федоренка члени окружної виборчої комісії проголосували за реєстрацію всіх 13-ти висунутих кандидатів у депутати Київміськради I (XXI) скликання, серед яких було п'ять представників УСГА, зокрема виконувач обов'язків доцента кафедри ґрунтознавства та геології і член КПРС 1941 р. н. В. О. Андрієнко, асистент кафедри фізики і безпартійний 1940 р. н. В. І. Щербина, директор УВК і член КПРС 1944 р. н. П. Р. Телестаков, провідний науковий співробітник і безпартійний 1929 р. н. М. О. Молявко, студент факультету механізації та член КПРС 1964 р. н. З. В. Ружи́ло [431, с. 64–65]. Також О. Федоренко подав відомості про 11 довірених осіб кандидатів у депутати, що були представниками УСГА, без зазначення даних про вік та партійність. В якості відповідних довірених осіб були згадані доцент кафедри загальної хімії М. П. Вовкотруб, доцент кафедри ґрунтознавства М. М. Сегеда, доцент кафедри патанатомії М. К. Потоцький, доцент економічного факультету В. К. Збарський, асистент кафедри політичної історії ХХ ст. Б. В. Самборський, голова профкому В. К. Береговий та студенти В. Прокоп, В. Кравченко, І. Чернишова, О. Волобуєва, О. Зінченко. Повідомлення О. Федоренка частково нагадує повідомлення у номерах газети «Київський університет» від 12 січня та 16 лютого 1990 р., проте без наявних в останніх подробиць [431, с. 65].

Відповідні подробиці полягали у наявності повідомлення про висунення кандидатами в депутати Київміськради та Московської райради м. Києва представників радіофізичного факультету КДУ з їхнім зверненням до кандидатів у депутати до Верховної та місцевих Рад УРСР від інших факультетів виробити спільну передвиборну платформу [460, с. 196]. Її було опубліковано в номері від 12 лютого 1990 р. із блоками «економічна політика», «соціальний розвиток», «культура», «демократизація суспільного життя» включно із пропозиціями щодо передачі «Вечірнього Києва» Київміськраді з подальшим друком в ньому стенограм пленарних засідань [460, с. 196–197].

Впродовж січня 1990 р. в міській пресі друкувалися списки

zareєстрованих кандидатів у депутати [209–226]. Частина з них додатково свідчить про наміри низки майбутніх депутатів Київміськради I (XXI) скликання балотуватися до Верховної Ради [225–227; 244]. Також відповідне прагнення було артикульовано в спогадах О. Мосіюка [183, с. 51–52]. Загалом паралельно до Верховної Ради та Київміськради станом вже на 4 березня 1990 р. балотувалася 51 особа [225–227; 244] серед 379 висунених та 288 zareєстрованих кандидатів на парламентських виборах [403, с. 224–225], що склало відповідно 13,46 та 17,71%.

Додатково до багатотиражних газет, особливості висування та реєстрації розкривають документи компартійних та комсомольських структур м. Києва. Зокрема, воно відбувалося в умовах ухвалення власних передвиборних платформ із висуванням власних кандидатів у депутати місцевих Рад, зокрема до Київміськради [19; 22–24; 155; 157; 162; 165; 167; 170–172; 174; 176–177; 472]. Поряд із діяльністю відповідних бюро та пленумів у м. Києві відбувалися й супутні заходи, зокрема нарада представників парткомів м. Києва [306].

Підсумки висування та реєстрації кандидатів до Київміськради було підбито в номері «Вечірнього Києва» від 19 лютого 1990 р., де посадовець Київміськвиконкому вказав на наявність серед zareєстрованих більшості чоловіків та появу нових категорій, зокрема тимчасово безробітних [331].

Ретроспективно повідомлення про кількісні показники висування та реєстрації депутатів Київміськради міститься в інформації Київського міськкому КПУ про проведення виборів від 22 березня 1990 р. де вказано на факт висування до Київміськради 2574 осіб, а реєстрації – 2338 осіб, що склало 90,83%, будучи третім показником у межах м. Києва, в межах якого до Верховної Ради було zareєстровано лише 75,99%, до райрад м. Києва – загалом 92,55%, а до Пуща-Водицької селищної Ради – 100% [403, с. 224–225].

Важливою рисою доповіді мандатної комісії є згадка про балотування представників від Товариства української мови ім. Тараса Шевченка та асоціації «Зелений світ» [413, с. 145–147; 418] у кількості 78 та 20 осіб [474, с. 186–187], тобто разом 98, що складає більш ніж 1/4 від усіх перерахованих

представників громадських організацій.

Процеси висування та реєстрації кандидатів у депутати супроводжувалися досить масовим розгортанням агітаційної кампанії. Вказане проявилось у дружі передвиборної платформи Київської міської партійної організації [255] й опублікуванні дрібніших колективних платформ, зокрема на рівні районних компартійних осередків [256] та представників окремих установ, як-от спільна передвиборна програма кандидатів від Київського державного університету [460].

В умовах протидії з боку компартійно-радянських організацій [413, с. 144–146] опозиційні кандидати використовували пресу відповідних громадсько-політичних об'єднань [413; 473]. Для цього чи не найактивніше використовувалася газета «Вільне слово» [183, с. 46–47], в якій було надруковано передвиборну програму у майбутньому депутата Київміськради І (XXI) скликання В. Рубцова [483]. Попри формальну обмеженість можливостей, діяльність опозиції у межах м. Києва оцінювалася з боку Київського міськкому КПУ як досить потужна: «Партійним організаціям, на відміну від минулорічних виборів, протистояли цілком сформовані і активні діючі політичні організації – Рух, УГС, Всеукраїнське товариство репресованих, спільно з якими діяли Товариство української мови ім. Т. Г. Шевченко, «Зелений світ» та деякі інші» [403, с. 225].

Досить широко опозиційні кандидати в депутати Київміськради використовували вуличні форми агітації, що засвідчується як інформацією Київського міськкому КПУ стосовно підсумків виборів [403, с. 225–226], так і спогадами О. Мосіюка, який наголосив на власній участі разом із колегами за висуваннями в організації акції до Дня Соборності України [183, с. 49–51] та застосуванні обходу території виборчого округу для зустрічей з виборцями з метою проведення агітації [183, с. 53–57].

Інші ж кандидати переважно використовували шпальти багатотиражних газет установ, у межах яких вони балотувалися. Окрім газет «Екран і життя» [425] та «Київський університет» [460], відповідна тенденція проявилася й

щодо низки багатотиражних газет [482], зокрема газети КПІ «Київський політехнік» із платформами Ю. Карги та О. Мужилка [252; 254], КМІ «За медичні кадри» із платформою В. Івасюка як ще кандидата до Верховної Ради [249], КДПІ «За педагогічні кадри» із платформами О. Лавруха та Л. Мацька [253], ВО «Електронмаш» «Електрон» із передвиборною програмою майбутнього міського депутата [483] М. Підгорного [257], Київського річкового порту «Водник» із програмами до Київміськради М. Мулявки та Г. Пасічника [250–251]. Прикметно, що в останньому випадку в одній газеті було опубліковано передвиборні програми 2-х кандидатів у депутати в єдиному виборчому окрузі, причому відповідні випадки згідно з інформацією Київського міськкому КПУ про проведення виборів були непоодинокими: «В ряді округів склалась ситуація, коли суперниками стали кілька комуністів – партійних і господарських керівників чи працівників. Замість того, щоб відмовитись на користь найбільш сильного кандидата, вони виявили непоступливість, що привело до розпорошення голосів, а в кінцевому рахунку – до поразки» [403, с. 230]

Протягом підготовки до безпосереднього проведення голосування 4 березня 1990 р. існували відмінності в ступені уваги до висвітлення передвиборних програм. Зокрема, відповідною активністю вирізнялася газета «Київський університет» [460], натомість практично не публікувала передвиборних платформ до Київміськради газета «За сільськогосподарські кадри» [431].

Паралельно з публікацією передвиборних програм у межах медіа м. Києва провадилися й соціопитування, результати якого від КДУ було надруковано в газеті «Вечірній Київ» у лютому 1990 р. [298].

Фактично у межах підготовки до виборів відбулося оприлюднення 2-х концепцій самоврядування м. Києва: від Київміськвиконкому напр. грудня 1989 р. [437] та альтернативної в останній декаді січня 1990 р. зі співавторством майбутнього голови Київміськради [483, с. 30] В. Нестеренка [438, с. 184–185]. Публікація відповідних матеріалів слугувала засобом як самопредставлення з

боку кандидата в депутати, так і стимулювання обговорення актуальних соціально-економічних проблем столиці України [394].

Таким чином, з'ясовано, що висування та реєстрація кандидатів у депутати Київміськради I (XXI) скликання тривали впродовж переважної частини грудня 1989 та січня 1990 рр. В умовах висування кандидатів у депутати Київміськради було розгорнуто й пов'язаний із ним процес висування кандидатів до Верховної Ради УРСР, наслідком чого було висування одночасно до парламенту та міськради 51 особи включно з майбутнім заступником голови Київміськради О. Мосіюком. Також у періодичній пресі м. Києва виявлено свідчення про балотування кандидатів одночасно до місцевих Рад міського та районного рівнів у межах м. Києва. За відсотком зареєстрованих кандидатів вибори до міськради були третіми, випереджаючи відповідний показник стосовно Верховної Ради УРСР, але водночас поступаючись Пуща-Водицькій селищній раді та райрадам м. Києва. Процес висування та реєстрації кандидатів супроводжувався розгортанням багаторівневої агітації в межах медіа м. Києва, а також проведенням організаційних засідань та вуличної агітації.

2.5. Проведення голосування 4 та 18 березня 1990 р.

На час початку проведення голосування 4 березня 1990 р. за даними інформаційного повідомлення Київського міськкому КПУ від 22 березня 1990 р. «Про підсумки виборів народних депутатів УРСР та в місцеві Ради народних депутатів м. Києва» [403, s. 221–222] в утворених 300 виборчих округах [4] за депутатські мандати Київміськради I (XXI) скликання змагалось 2574 кандидати, тобто середня кількість відповідних кандидатів на 1 виборчий округ складала від 8-ми до 9-ти за середньої чисельності виборців у кількості 6146 осіб [403, s. 224].

Втім, показники чисельності як кандидатів у депутати, так і виборців відрізнялися.

Зокрема, в зрізі районів у Ватутінському р-ні м. Києва в 28-ми виборчих

округах балотувався 171 кандидат у депутати (136 чоловіків та 35 жінок), у Дарницькому в 19-ти виборчих округах – 137 кандидатів (110 чоловіків та 27 жінок), у Дніпровському в 30-ти виборчих округах – 156 (124 чоловіки і 32 жінки), у Жовтневому в 17-ти виборчих округах – 166 (148 чоловіків і 18 жінок), в Залізничному в 20-ти виборчих округах без врахування виборчого округу № 101 – 159 (141 чоловік та 18 жінок), у Ленінградському в 32-х виборчих округах – 236 (205 чоловіків та 31 жінка), у Ленінському в 7-ми виборчих округах – 117 (90 чоловіків і 27 жінок), у Мінському в 33-х виборчих округах – 201 (171 чоловіки та 30 жінок), у Московському в 22-х виборчих округах без врахування № 192 – 231 (191 чоловіки та 33 жінки), у Печерському в 17-ти виборчих округах – 144 (123 чоловіки та 21 жінка), в Подільському в 14-ти виборчих округах – 93 (79 чоловіків та 14 жінок), в Радянському в 17-ти виборчих округах – 133 (110 чоловіків та 23 жінки), в Харківському в 18-ти виборчих округах – 118 (106 чоловіків та 12 жінок), в Шевченківському в 24-х виборчих округах – 201 (189 чоловіків та 12 жінок) [229; 231–242].

За наведеними показниками можливо зробити висновок про переважання в усіх районах м. Києва у списках кандидатів у депутати Київміськради I (XXI) скликання під час голосування 4 березня 1990 р. чоловіків над жінками, а також невідповідність між кількістю виборчих округів та кількістю висунутих кандидатів у депутати. Зокрема, в Ленінському р-ні м. Києва на виборчий округ в середньому припадало від 16-ти до 17-ти кандидатів у депутати Київміськради нового скликання, натомість у Мінському з найбільшою кількістю виборчих округів – в середньому 6 кандидатів у депутати [229; 231–242].

В межах Ватутінського р-ну м. Києва виборчий округ № 6 відзначався наявністю 11 кандидатів у депутати Київміськради, натомість у виборчих округах №№ 2, 10 та 21 балотувалося по 3 кандидати в кожному. Найбільше у Ватутінському р-ні м. Києва в кількості 8 виявилися виборчих округів із 7-ма кандидатами в депутати, натомість по 5 кандидатів у депутати нараховувалося у 5-ти виборчих округах, по 6 кандидатів у депутати – в 4-х виборчих округах,

натомість 6 виборчих округів (по 3 виборчих округи з відповідними значеннями) мало по 4 і по 3 кандидати в депутати, у 2-х виборчих округах нараховувалося по 8 і також у 2-х – по 9 кандидатів у депутати. Також у відповідних виборчих округах у тому ж р-ні м. Києва існували гендерні диспропорції, які проявилися у відсутності серед кандидатів жінок у 8-ми виборчих округах (№№ 1, 9, 15, 16, 18, 24, 25, 26), наявністю єдиної жінки серед відповідних кандидатів у 11-ти виборчих округах (№№ 2, 3, 5, 7, 8, 13, 14, 19, 21, 23, 27), по 2 жінки у 6-ти виборчих округах (№№ 10, 12, 17, 20, 22, 28), по 3 жінки в 2-х виборчих округах (№№ 4 та 11), 6 жінок у виборчому окрузі № 6 [229; 231–242].

У Дарницькому р-ні м. Києва максимальна кількість кандидатів у депутати у кількості 12-ти осіб припала на виборчий округ № 32, натомість мінімальна в кількості 3-х осіб – на виборчий округ № 29. По 4 виборчих округи (загалом 8) мали відповідно по 5 (№№ 33, 36, 40, 42) та по 9 (№№ 31, 34, 43, 45) кандидатів у депутати; по 2 виборчих округи (загалом 6) мали по 4 (№№ 35 і 39), 6 (№№ 30 та 47) і 10 (№№ 37 і 38) кандидатів у депутати в кожному; натомість одиничними були показники в 3 (№ 29), 7 (№ 41), 8 (№ 46), 11 (№ 44) і максимально 12 (№ 32) кандидатів у депутати. Стосовно гендерного аспекту в більшості відповідних виборчих округів фіксується переважання жінок і лише в єдиному № 47 – паритет (3 чоловіки та 3 жінки серед 6-х кандидатів у депутати). У 5-ти з 19-ти виборчих округів фіксується відсутність серед кандидатів у депутати жінок, натомість у 9-ти – по 1-й жінці серед кандидатів у депутати [229; 231–242].

У Дарницькому р-ні м. Києва найбільша кількість кандидатів у депутати Київміськради нового скликання станом на 4 березня 1990 р. становила 8 у кожному із 2-х виборчих округів (№№ 49 і 76), натомість найменшою кількістю кандидатів у депутати було 2 у виборчому окрузі № 70. В більшості (8) виборчих округів (№№ 50, 53, 55, 56, 58, 63, 72, 73) балотувалося по 4 кандидати в депутати; у 7-ми виборчих округах (№№ 51, 52, 57, 64, 65, 68, 77) за депутатський мандат змагалось по 5 кандидатів у депутати. У 5-ти виборчих

округах (№№ 48, 62, 66, 69, 74) балотувалося по 6 кандидатів у депутати, ще у 5-ти (№№ 54, 60, 61, 67, 75) депутатами Київміськради прагнули стати по 7 кандидатів у депутати. Поряд із тим, у 2-х виборчих округах (№№ 59 та 71) у межах Дніпровського р-ну м. Києва було по 3 претенденти на депутатський мандат Київміськради I (XXI) скликання й ще у 2-х (№№ 49 і 76) – по 8. У третині виборчих округів серед кандидатів у депутати Київміськради були лише чоловіки, натомість ще у третині – лише по 1-й жінці. У половині виборчих округів з-поміж таких із 4-ма кандидатами в депутати був паритет між кандидатами з-поміж чоловіками і жінками (№№ 55, 56, 72, 73), натомість лише у виборчих округах №№ 58 (3 жінки і 1 чоловік) і 59 (2 жінки та 1 чоловік) фіксується незначна перевага жінок, в той час в 2-х округах із 8-ма кандидатами в депутатами Київміськради в межах Дніпровського р-ну м. Києва не було відповідних претенденток серед жінок [229; 231–242].

У Жовтневому р-ні м. Києва мінімальною кількістю кандидатів у депутати Київміськради на 1 виборчий округ слугував показник у 6 претендентів у виборчому окрузі № 92, натомість максимальним був показник у 17 кандидатів у депутати у виборчому окрузі № 86. У більшості міських виборчих округів у межах відповідного району, тобто у 5-х, балотувалося по 10 кандидатів у депутати (№№ 79, 83, 84, 89, 90), у 4-х виборчих округах (№№ 78, 81, 88, 93) на депутатський мандат Київміськради претендувало по 8 осіб, у 2-х (№№ 87 і 91) – по 11 кандидатів у депутати, натомість у виборчому окрузі № 82 депутатами Київміськради нового скликання прагнуло стати 9 осіб, у № 80 – 14 осіб, у № 85 – 16 осіб. Лише у виборчому окрузі № 92 всі 6 кандидатів були чоловіками, натомість у 12-ти з 17-ти відповідних округів (№№ 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 91) у Жовтневому р-ні м. Києва було по 1 претендентці серед всіх кандидатів у депутати Київміськради в окрузі. Максимальна кількість жінок серед кандидатів у депутати Київміськради в Жовтневому р-ні м. Києва припадала на виборчі округи №№ 85, 89 та 90 по 2 на кожен із них [229; 231–242].

В Залізничному р-ні м. Києва максимальна кількість кандидатів у

депутати Київміськради I (XXI) скликання на виборчий округ складала 12 у виборчих округах №№ 95 і 99, натомість мінімальний показник становив 4 кандидати в депутати відповідно у виборчих округах №№ 114 і 115. Найбільше виборчих округів у кількості 5 мала по 6 кандидатів у депутати (№№ 96, 97, 104, 111, 112), на 4 виборчих округи (№№ 100, 108, 109, 110) припадало по 9 кандидатів у депутати, у 3-х виборчих округах (№№ 98, 105, 106) за депутатський мандат Київміськради змагалося по 7 осіб, натомість у виборчих округах №№ 102 і 107 було по 11 кандидатів у депутати. У 8-ми виборчих округах (№№ 100, 102, 105, 106, 108, 112, 114, 115) серед кандидатів у депутати не було жодної жінки, натомість у 6-ти виборчих округах (№№ 96, 97, 104, 107, 109, 111) серед кандидатів у депутати Київміськради було по 1 жінці і ще в 6-х (№№ 95, 98, 99, 103, 110, 111) – по 2 жінки, що становило найбільший відповідний показник у межах Залізничного р-ну м. Києва [229; 231–242].

У межах Ленінградського р-ну м. Києва мінімальна кількість кандидатів у депутати Київміськради у кількості 3-х припадала на єдиний виборчий округ № 127, натомість також у єдиному виборчому окрузі № 119 зафіксовано максимальну претендентів на депутатський мандат Київміськради в кількості 15-ти осіб. У 6-ти виборчих округах (№№ 131, 133, 136, 142, 144, 147) було по 7 претендентів на депутатський мандат Київміськради нового скликання; 4 виборчих округи (№№ 123, 128, 145, 146) характеризувалися наявністю в кожному з них по 5 кандидатів у депутати і ще 4 (№№ 116, 120, 130 і 135) нараховували по 9 відповідних осіб; у 3-х виборчих округах (№№ 137, 139, 143) нараховувалося по 4 претенденти на депутатський мандат Київміськради, ще у 3-х (№№ 124, 129, 134) – по 8 і також у 3-х (№№ 117, 126, 132) – по 10 кандидатів у депутати Київміськради. У 2-х виборчих округах (№№ 118 і 125) балотувалося по 12 депутатів. Щодо гендерного зрізу, то в 11-ти виборчих округах Ленінградського р-ну м. Києва (№№ 117, 119, 123, 127, 132, 133, 135, 140, 143, 144, 145) серед претендентів на депутатський мандат Київміськради не було жодної жінки, в кожному із 13-ти виборчих округів (№№ 116, 121, 122, 124, 125, 128, 129, 130, 131, 134, 136, 138, 141) серед відповідних кандидатів у

депутати було по єдиній жінці, у 6-ти виборчих округах (№№ 118, 120, 137, 142, 146, 147) було по 2 жінки в якості кандидатів у депутати і лише у 2-х (№№ 146 і 147) відповідна цифра становила 3 [229; 231–242].

Особливим виявився Ленінський р-н м. Києва, мінімальна кількість кандидатів у депутати Київміськради в його межах налічувала 11 осіб у виборчому окрузі № 150, натомість максимальна у виборчому окрузі № 148 становила 24 особи. У виборчих округах №№ 149 і 151 нараховувалося 15 кандидатів у депутати Київміськради, у № 154 – 16 відповідних осіб, у № 153 – 17, у № 152 – 19. Мінімальна кількість жінок серед кандидатів у депутати становила по 3 у виборчих округах №№ 148, 149 і 150, а максимальна – по 5 у виборчих округах №№ 152 і 153. Поряд із тим, по 4 жінки серед претендентів на депутатський мандат Київміськради нараховувалося у виборчих округах №№ 151 і 154 [229; 231–242].

У Мінському р-ні м. Києва мінімальна кількість кандидатів у депутати складала 2 особи у виборчих округах №№ 174 і 187, натомість максимальна становила 13 у виборчому окрузі № 179. У 8-ми виборчих округах за депутатські мандати Київміськради претендувало по 5 кандидатів, у 7-ми – по 7, у 5-ти – по 6, у 4-х – по 8. У 2-х виборчих округах нараховувалося по 3 кандидати в депутати, а ще у 2-х – по 4. Унікальними випадками була наявність 9-х та 10-х кандидатів у депутати в кожному виборчому окрузі. У 12-ти із 33-х відповідних виборчих округів у межах Мінського р-ну м. Києва всі кандидати у депутати були чоловіками, натомість у 15-ти нараховувалося по єдиній жінці, у 4-х – по 2, в одиничних – по 3 та 4 [229; 231–242].

В Московському р-ні м. Києва мінімальна кількість кандидатів у депутати становила по 7 у 2-х виборчих округах, натомість максимальна – по 15 також у 2-х виборчих округах. У 6-ти виборчих округах балотувалося по 10 осіб, у 5-ти – по 9, у 3-х – по 13, в одиничних – по 8 та 11. У 3-х виборчих округах всі кандидати в депутати Київміськради були чоловіками, на 10 виборчих округів припадало по єдиній жінці, на 7 округів – по 2 й на одиничні – по 3 і 6. У виборчому окрузі № 189 існував паритет, коли з-поміж 12 кандидатів у

депутати Київміськради нового скликання було наявно 6 чоловіків та 6 жінок [229; 231–242].

В Печерському р-ні м. Києва мінімальна кількість кандидатів у депутати міськради нараховувалася у виборчому окрузі № 212 у кількості 5 осіб, натомість максимальна у виборчому окрузі № 211 становила 16 осіб.

У Подільському р-ні м. Києва серед 14-ти виборчих округів відповідні показники становили 2 у виборчому окрузі № 237 та 12 у виборчому окрузі № 228.

У Радянському р-ні м. Києва нараховувалося мінімум 2 кандидати в депутати Київміськради у виборчому окрузі № 258 та максимум 13 їхніх колег у виборчому окрузі № 248.

Відрізнялося відповідне становище в Харківському р-ні м. Києва. Мінімальна кількість кандидатів у депутати Київміськради в його межах становила 5 осіб одразу в 5-ти виборчих округах, натомість максимум нараховувався лише у виборчому окрузі № 276 і нараховував 10 осіб [229; 231–242].

У Шевченківському р-ні м. Києва мінімум у кількості 2-х кандидатів нараховувався у виборчому окрузі № 300, натомість максимальна кількість претендентів на депутатський мандат Київміськради нового скликання нараховувалася у виборчому окрузі № 282 в кількості 16 осіб.

Диспропорції існували й у кількості виборців у виборчих округах.

Зокрема, у Ленінградському р-ні м. Києва за підсумками голосування 4 березня 1990 р. у повідомленнях виборчих комісій фіксується наявність 2977-х виборців у виборчому окрузі № 122 та 8869-х у виборчому окрузі № 132, тобто за кількістю виборців відповідні округи відрізняються у 3 рази.

У Подільському р-ні м. Києва мінімальна кількість виборців 4 березня 1990 р. становила 2268 осіб у виборчому окрузі № 237, а максимальна – 9441 особу у виборчому окрузі № 235, відрізняючись у більш ніж 4 рази [229; 231–242].

У Мінському р-ні м. Києва відповідні показники становили 1346 у

виборчому окрузі № 174 та 10874 у виборчому окрузі № 170, тобто співвідношення відрізнялося більш ніж у 8 разів [229; 231–242].

Дещо рівномірнішим був розподіл у Харківському р-ні м. Києва, де мінімальна кількість виборців становила 3083 особи у виборчих округах №№ 259 і 276, а максимальна – 7190 у виборчому окрузі № 261 зі співвідношенням у 2,33 рази.

Чи не найрівномірнішим був розподіл виборчих округів у межах Ленінського р-ну м. Києва, де станом на 4 березня 1990 р. нараховувалося 4702 виборця у виборчому окрузі № 151 і 5684 – у виборчому окрузі № 153 [229; 231–242], тобто кількість виборців відрізнялася всього на 982 особи.

Відповідні узагальнені дані представлені у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5. Співвідношення виборців у виборчих округах до Київміськради І (XXI) скликання у зрізі частини районів м. Києва

№№ пп	Район м. Києва	Кількість виборців у виборчих округах	
		Мінімальна	Максимальна
1.	Ленінградський	2977	8869
2.	Подільський	2268	9441
3.	Мінський	1346	10874
4.	Харківський	3083	7190
5.	Ленінський	4702	5684

Джерело: [229; 231–242].

Внаслідок голосування 4 березня 1990 р. у 300 виборчих округах до Київської міської Ради народних депутатів І (XXI) скликання було обрано лише 11 кандидатів у депутати, що склало лише 3,67% від кількості виборчих округів. У зрізі районів м. Києва найбільшу кількість із 11 депутатів, а саме 3, було обрано у Дніпровському районі: заступника голови Дніпровського райвиконкому 1952 р. н. та члена КПРС М. В. Сірого у 55-му виборчому окрузі серед 4-х кандидатів, безпартійного вчителя середньої школи № 188 1964 р. н. О. В. Даценка у 72-му виборчому окрузі з-поміж 4-х кандидатів та заступника

голови контрольно-ревізійної організації Київського міської організації Компартії України О. І. Тарасенка у 77-му виборчому окрузі серед 5-ти кандидатів. Також по двоє кандидатів було обрано у Мінському та Шевченківському районах м. Києва: в першому випадку депутатами стали інженерка Дніпровської водопровідної станції, кандидат в члени КПРС 1952 р. н. Т. О. Матвейцева у 174 виборчому окрузі з-поміж 2-х претендентів, а також командир військової частини, член КПРС 1952 р. н. М. І. Мальков у 187 виборчому окрузі з-поміж 2-х кандидатів; від Шевченківського ж району депутатами Київміськради були обрані перший секретар Київського міськкому Компартії України 1938 р. н. А. І. Корнієнко від 284 виборчого округу серед 3-х кандидатів та начальник Київського військового інженерного радіотехнічного училища, член КПРС 1944 р. н. П. В. Мехов від 300 виборчого округу серед 2-х кандидатів. По 1 кандидату було обрано у Залізничному, Ленінградському, Московському та Радянському районах м. Києва, зокрема в першому було обрано голову Залізничного райвиконкому та члена КПРС 1946 р. н. М. О. Ілляшова з-поміж 4-х кандидатів, в другому – безпартійного старшого наукового співробітника Інституту теоретичної фізики АН УРСР 1950 р. н. О. І. Сергієнка у 116 виборчому окрузі серед 9-х претендентів, в третьому – директора гастрономторгу Московського району та члена КПРС 1952 р. н. С. І. Чеботаря у 210 виборчому окрузі серед 10-х кандидатів, а в останньому – викладача Київського вищого танкового інженерного училища, члена КПРС 1950 р. н. В. М. Солохіна від 258 виборчого округу з-поміж двох кандидатів [229; 231–242].

Узагальнену інформацію про депутатів Київміськради, обраних 4 березня 1990 р., представлено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6. Узагальнені дані про депутатів Київміськради I (XXI) скликання, обраних 4 березня 1990 р.

№№ пп	Район м. Києва	№ в. о.	Прізвище, ініціали	Стать	Вік (прибл.)	Партійн.
1.	Дніпровський	55	Сірий М. В.	чол.	37	чл. КПРС

2.	Дніпровський	72	Даценко О. В.	чол.	25	безп.
3.	Дніпровський	77	Тарасенко О. І.	чол.	43	чл. КПРС
4.	Залізничний	114	Ілляшов М. О.	чол.	43	чл. КПРС
5.	Ленінградський	116	Сергієнко О. І.	чол.	39	безп.
6.	Мінський	174	Матвейцева Т. О.	жін.	37	канд. у чл. КПРС
7.	Мінський	187	Мальков М. І.	чол.	37	чл. КПРС
8.	Московський	210	Чеботар С. І.	чол.	37	чл. КПРС
9.	Радянський	258	Солохін В. М.	чол.	39	чл. КПРС
10.	Шевченківський	284	Корнієнко А. І.	чол.	51	чл. КПРС
11.	Шевченківський	300	Мехов П. В.	чол.	45	чл. КПРС

Джерело: [229; 231–239].

Як можна бачити за складеними даними, більшість обраних, за винятком Т. О. Матвейцевої, були чоловіками. За формальною партійною приналежністю переважали члени КПРС, натомість О. Даценко та О. Сергієнко, будучи відповідно вчителем та науковим співробітником, були безпартійними, а О. Матвейцева як науково-технічний працівник – кандидатом у члени КПРС. Середній вік обраних депутатів становив 39 років, при цьому до нього був найбільш наближений лише О. Сергієнко. Наймолодшим серед обраних 4 березня 1990 р. міських депутатів був безпартійний вчитель від 72-го виборчого округу О. Даценко, натомість найстаршим – перший секретар Київського міськкому КПУ та водночас член ЦК КПУ [384, с. 202] А. Корнієнко.

Також варто узагальнити кількісні дані стосовно співвідношення виборців та кандидатів у відповідних виборчих округах відображені в таблиці 2.7:

Таблиця 2.7. Окремі показники щодо співвідношення виборців та кандидатів у депутати

№№ пп	Р-н м. Києва	№ в. о.	Кільк. виб.	Явка		Проголос. за переможця				Відр. від 2- го пр. (Абс.)
				Абс.	У %	Абс.	У %			
							н.	яв.	д.	
1.	Дніпр.	55	5274	3601	68,28	1878	35,61	52,15	54,58	1237
2.	Дніпр.	72	5565	3844	69,07	2169	38,98	56,43	62,29	1735

3.	Дніпр.	77	7539	5847	77,56	3431	45,51	58,68	60,40	2805
4.	Залізн.	114	3941	3380	85,76	2066	52,42	61,12	63,94	1711
5.	Ленінгр.	116	6765	4004	59,19	2083	30,79	52,02	56,12	1662
6.	Мін.	174	1346	1110	82,47	631	46,88	56,85	60,21	401
7.	Мін.	187	100%	н/д	100,00	86,9	86,90	86,90	87,64	75,95
8.	Моск.	210	4870	3742	76,84	1903	39,08	50,86	55,76	1450
9.	Рад.	258	100%	н/д	99,40	60,2	60,20	60,56	60,26	38,4
10.	Шевч.	284	4923	3710	75,36	2101	42,68	56,63	59,35	1207
11.	Шевч.	300	100%	н/д	100,00	73,3	73,30	73,30	74,27	65,6

Джерело: [229; 231–242].

Отримані дані демонструють недостатню відкритість виборів у зрізі військових колективів із приховуванням абсолютної кількості виборців під час голосування за командира військової частини М. Малькова, викладача Київського вищого танкового інженерного училища В. Солохіна та начальника Київського військового інженерного радіотехнічного училища П. Мехова. У відповідних випадках міг проявитися ідеологічний тиск на виборців.

В 11-ти наведених виборчих округах проявилася тенденція до нерівномірності розподілу виборців: в окрузі № 77 було наявно 7539 виборців, а в окрузі № 174 – лише 1346, тобто із відмінністю в 5,6 разів. За винятком округів військових колективів всього у 8-ми виборчих округах було наявно 40223 виборці, серед яких з'явилося для голосування 29238 (72,69%), а проголосувало із дійсними бюлетенями 27547 (68,48%). В округах спостерігалися диспропорції в явці виборців, зокрема в окрузі № 116 із О. Сергієнком як переможцем на виборчі дільниці прийшло 59,19% всіх виборців, а в окрузі № 114 із М. Ілляшовим відповідний показник склав 85,76%.

Кожен із кандидатів набрав більш ніж 1/2 дійсних голосів та голосів у відсотках від загальної явки, проте за винятком військових колективів зі співвідношенням відданих за переможця голосів до загальної кількості виборців в окрузі від 60,56% (В. Солохін, 258 округ) до 86,90% (М. Мальков, 187 округ) інші округи відзначалися значно нижчими показниками. Більше 1/2 виборців власного округу із показником 52,42% представляв лише М. Ілляшов

у межах 114-го округу Залізничного р-ну м. Києва, натомість фактично лише 30,79% виборців – О. Сергієнко в 116-му окрузі Ленінградського р-ну м. Києва.

Середній показник представництва голосів абсолютної більшості виборців на 1 переможця на виборах 4 березня 1990 р. до Київміськради з урахуванням «військових» округів становив 50,21%, а без них – лише 41,49%. Дещо вищі за вказаний показники мали лише обрані компартійні керівники як частина відповідної «номенклатури» та регіональної політичної еліти [379, с. 98–100] – перший секретар Київського міськкому КПУ А. Корнієнко у 284 виборчому окрузі Шевченківського р-ну м. Києва з 42,68% (вище на 1,19%), заступник голови контрольно-ревізійної комісії згаданого міськкому О. Тарасенко у 77 виборчому окрузі Дніпровського р-ну м. Києва з 45,51% (вище на 4,02%). М. Ілляшов як заступник голови Залізничного райвиконкому м. Києва із балотуванням у ньому, із 52,42% всіх голосів виборців власного округу перевищував відповідний середній «цивільний» показник на 10,93%.

Важливим є також відрив від найближчого суперника. У відсотках він різниться у «військових» виборчих округах №№ 187, 258 і 300, становлячи у другому (за В. Солохіна) 38,4%, а в першому (за В. Малькова) – 75,95%, тобто другий показник перевищує перший в 1,96 разів. У «цивільних» виборчих округах без наведених відсоткових показників діапазон між найменшим та найбільшим значенням коливається від 401 голосу (Т. Матвейцева, 174 виборчий округ Мінського р-ну м. Києва) до 2805 голосів (О. Тарасенко, 77 виборчий округ Дніпровського р-ну м. Києва) із відмінністю майже в 7 разів.

Внаслідок необрання депутатів Київміськради у 289 виборчих округах 4 березня 1990 р. було проведено новий тур голосування вже 18 березня того ж року, в якому за голоси виборців в кожному виборчому окрузі змагалися лише по два кандидати в депутати з найбільшою кількістю набраних 4 березня 1990 р. голосів виборців [239–242]. Саме голосування 18 березня 1990 р. виявилось вирішальним у процесі формування депутатського корпусу Київміськради I (XXI) скликання, що стало виявом тенденції, властивої процесу формування низки місцевих Рад народних депутатів названого скликання на регіональному

рівні, що стосувалося Львівської [490] та Сумської [520] обласних Рад народних депутатів, а також Київоблради [427].

Згідно з доповіддю міської виборчої комісії новообраній Київміськраді, за результатами виборів з близько 2620 кандидатів у депутатів у 300-та виборчих округах перемогу отримали 293 представники [474, с. 186–187]. У зв'язку з порушеннями у 186-му виборчому окрузі та обранням А. Мокроусова одразу до 3-х Рад повноваження обраних кандидатів у депутати за відповідними виборчими округами пропонувалося не затверджувати. Внаслідок повторного голосування повторно отримало найбільшу кількість голосів 283 особи [474, с. 186–187].

За підсумками виборів змінилося гендерне співвідношення в депутатському корпусі, оскільки якщо в минулому скликанні жінки складали його половину [409], то в новообраному – лише 29 [474, с. 186], або лише майже 10%. Відповідна тенденція стала передумовою для посилення гендерних диспропорцій протягом подальших виборів в Україні [353, с. 80–82].

Значення результатів голосування полягало також і в потраплянні до Київміськради представників опозиції [267, с. 144–147], серед яких були колишні дисиденти Є. Пронюк та М. Горбаль [268; 474, с. 187; 497, с. 35]. Окрім того, знаковим виявилось обрання депутатом Київміськради I (XXI) скликання О. Мосіюка, що відігравав ключову роль у подальших політичних подіях як представник Демократичного блоку [312], маючи сформований ще в шкільні та студентські роки відповідний політичний світогляд [279].

Своєрідну тяглість окремих традицій міського самоврядування Києва із представництвом інтелектуальної еліти міста [496, с. 54–55] демонструє представництво в Київміськраді репрезентантів Київського державного університету (КДУ). Дані про них наведено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8. Представники КДУ, обрані до Київміськради I (XXI) скликання 18 березня 1990 р.

№№ пп	Р-н м. Києва	№ в. о	Прізвище, ініціали	Структурний підрозділ	Посада	Вік (прибл.)
----------	-----------------	-----------	--------------------	--------------------------	--------	-----------------

1.	Ватутін.	18	Килесєв С. Г.	Юрид. ф-т	Студент	26
2.	Дарн.	46	Перч Ю. В.	Фіз. ф-т	Студент	18
3.	Ленінгр.	132	Радчук В. Д.	Ф-т ром.-герм. філол.	Доцент	36
4.	Ленінськ.	154	Нестеренко В. П.	Економ. ф-т	Декан, професор	46
5.	Ленінськ.	162	Погрібний А. Г.	Ф-т журн.	Зав. каф. історії журн. і літ-ри, професор	47
6.	Ленінськ.	164	Охріменко В. А.	Фіз. ф-т	Ст. наук. співроб.	43
7.	Моск.	195	Гончаренко Г. А.	Бот. сад	Ст. наук. співроб.	65
8.	Моск.	200	Шевчук О. Б.	Радіофіз. ф-т	Студент	21
9.	Моск.	203	Жовтянський В. А.	Радіофіз. ф-т	Ст. наук. співроб.	40

Джерело: [239–242; 460; 503, с. 72, 77, 81–82].

КДУ внаслідок голосування 18 березня 1990 р. був представлений у столичній міськраді нового скликання 9-ма особами [371, с. 1013] із середнім віком 38 років та представництвом на 2/3 виборчих округів Московського і Ленінського р-нів м. Києва як місць розташування структурних підрозділів університету [371, с. 923–938]. Радіофізичний та фізичний репрезентували 4 особи по 2 на кожен, причому в обох випадках представництво належало відповідній парі осіб у складі старшого наукового співробітника та студента. Юридичний факультет через поразку його декана на міських виборах [446, с. 210–212] був представлений студентом [477, с. 14] С. Килесєвим. Кафедру історії літератури репрезентував завідувач кафедрою історії журналістики і літератури, професор А. Погрібний [460; 503, с. 72, 77, 81–82]. Факультет романо-германської філології було представлено доцентом В. Радчуком [460], а економічний факультет – його деканом та водночас професором В. Нестеренком [460] із доробком у сфері розробки концепції економічного самоврядування м. Києва [438]. Окремо було представлено Ботанічний сад університету зі старшим науковим співробітником Г. Гончаренком [460].

Репрезентанти 7-х структурних підрозділів КДУ мали значний розмах у віці. Вже згаданий Г. Гончаренко станом на час обрання мав приблизний вік 65 років, а студент фізичного факультету Ю. Перч – лише 18. Спільною рисою всіх 9 представників була належність до чоловічої статі [239–243; 460].

Після 2-го туру голосування 18 березня 1990 р. до Київміськради були обрані й представники інших установ вищої освіти. Повідомлення про балотування в депутати Київміськради В. Кизими було наявне в газеті УСГА «За сільськогосподарські кадри» із його заявою про переведення до кафедри філософії АН УРСР [431], проте він представляв останню вже на час реєстрації в якості кандидата в депутати, тобто УСГА за балотування окремих кандидатів все ж не мала представництва в Київміськраді нового скликання [221, с. 3].

Інша ситуація склалася із освітніми інститутами. В певних випадках, зокрема щодо Київського автомобільно-дорожнього інституту (КАДІ), за умови здобуття представництва на районному рівні невдалим виявилось балотування відповідних представників до столичної міськради [308]. Схожою була ситуація й із Київським державним педагогічним інститутом (КДПІ) [239–242; 253].

Київський інститут інженерів цивільної авіації (КІЦА) у Київміськраді представляв лише секретар комітету ЛКСМУ І. Петренко з приблизним віком на час обрання у 29 років у 84-му виборчому окрузі Жовтневого р-ну [239–242]. Подібне становище склалося з Київським інженерно-будівельним інститутом (КІБІ), представником якого в столичній міськраді від 102-го виборчого округу Залізничного р-ну в віці 22 роки став студент А. Горевий [239–242].

Єдиним представником Київського медичного інституту (КМІ) в Київміськраді у віці приблизно 31 рік став В. Івасюк [239–242; 249], будучи обраним і до Верховної Ради [481], а єдиним представником Київського торгівельно-економічного інституту (КТЕІ) від 3-го виборчого округу Ватутінського р-ну у 40 років став проректор інституту В. Базилевич [239–242].

Ширше у новообраній міськраді були представлені співробітники Київського політехнічного інституту (КПІ). 13-й виборчий округ у межах Ватутінського р-ну на міському рівні у віці 36 років представляв доцент Д. Ю.

Шпак [239–242], згаданий у повідомленні газети «Київський політехнік» як доцент кафедри динаміки та міцності машин і опору матеріалів [230]. У 77-му окрузі в Жовтневому р-ні м. Києва у приблизному віці 40 років переміг інженер кафедри електронних приладів Ю. Карга [239–242], позиціонований як представник Української студентської спілки (УСС) [252]. У синхронному віці в 91-му окрузі того ж району переможцем став завідувач науково-дослідної лабораторії кафедри теоретичної та промислової теплотехніки КПІ О. Мужилко [230; 239–242], представлений як кандидат технічних наук та водночас представник локальних політичних осередків – Ради Руху КПІ і Координаційної Ради асоціації «Зелений світ» Жовтневого р-ну [254].

Особливостями вирізнялося представництво в новообраній міськраді колективу Київського технологічного інституту харчової промисловості (КТІХП), репрезентованого обраною в 147-му окрузі Ленінського р-ну м. Києва у віці 48 років доценткою КПІ О. Глонь. Подібне становище склалося й з Київським технологічним інститутом легкої промисловості (КТІЛП) із представленням у віці 46 років викладачки В. Гордієнко від 104-го виборчого округу Залізничного р-ну м. Києва [239–242].

Відповідні дані стосовно освітніх інститутів узагальнені в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9. Представництво освітніх інститутів м. Києва у Київміськраді І (XXI) скликання

№№ пп	Назва інституту	Представники				
		За статусом		За статтю		Середній вік
		Викладачі та наукові працівники	Студенти і аспіранти	Чоловіки	Жінки	
1.	Київський інженерів цивільної авіації	0	1	1	0	29
2.	Київський інженерно- будівельний	0	1	1	0	22
3.	Київський медичний	0	1	1	0	31
4.	Київський політехнічний	3	0	3	0	39
5.	Київський	1	0	0	1	46

	технологічний легкої промисловості					
6.	Київський технологічний харчової промисловості	1	0	0	1	48
7.	Київський торгівельно- економічний	1	0	1	0	40
Разом		6	3	7	2	36
		9		9		

Джерело: [239–242].

Таким чином, представники згаданих установ вищої освіти м. Києва включно із КДУ та освітніми інститутами складали серед обраних до столичної міськради нового скликання 18 осіб, тобто 6% від загальної кількості виборчих округів. Більшість з них, окрім КТІХП та КТІЛП, була представлена чоловіками. За представництвом у зрізі статусу відповідні особи різнилися. Зокрема, КДУ представляли 3 студенти та 6 наукових співробітників включно із 5-ма викладачами. КПІ було представлено 3-ма науковими працівниками включно із єдиним викладачем. КТЕІ та КТІХП репрезентували викладачі, натомість КІБІ та КПЦА – студенти. Проміжним було становище КМІ, представлено аспірантом. За віком представники згаданих освітніх установ суттєво різнилися. Наймолодшим серед них був студент КІБІ А. Горевий, а найстаршою – доцента О. Глонь [239–242].

18 березня 1990 р. до Київміськради було також обрано низку викладачів спеціалізованих установ вищої освіти.

Зокрема, у 227-му виборчому окрузі Подільського р-ну м. Києва у віці 55 років було обрано начальника Київського військового вищого інженерного училища зв'язку (КВВІУЗ) ім. В. І. Калініна А. Федорова, у сусідньому 229-му виборчому окрузі у віці 47 років – викладача Київського вищого військово-морського політичного училища (КВВМПУ) Н. Горбатюка.

Аналогічно до Київміськради 18 березня 1990 р. було обрано

представників Київської вищої школи МВС СРСР ім. Ф. Е. Держинського, серед яких у 108-му виборчому окрузі Залізничного р-ну м. Києва було обрано 48-річного в. о. доцента В. Дзюбу, в 157-му виборчому окрузі Мінського р-ну м. Києва – викладача В. Мірошніченка, а в 5-му виборчому окрузі Ватутінського р-ну м. Києва – начальника кафедри Вищих жіночих курсів МВС СРСР М. Онуфрійчука [239–242]. Відповідні факти свідчать на користь твердження О. Гараня про диференціацію м. Києва за специфікою політичних уподобань із Залізничним районом як прихильним до кандидатів від силових структур [459].

Разом із представниками попередньо названих установ вищої освіти вони склали 23 особи, а із обраними 4 березня 1990 р. 2-ма колегами – 25 осіб.

Окрім того, важливим у контексті подальшої діяльності Київміськради виявилось обрання до неї представників низки друкованих видань та медіа м. Києва: В. Кузьменка та М. Цимбалюка від «Вечірнього Києва» [239–242; 446; 483], а також фотокореспондента газети «Зірка» О. Ващенко [239–242; 483].

В контексті відомостей про вибори до Київміськради слід зазначити, що в гендерному аспекті зберігалася специфіка попереднього туру виборів, про що свідчить таблиця 2.10.

Таблиця 2.10. Співвідношення виборчих округів у другому турі голосування до Київміськради I (XXI) скликання у гендерному зрізі.

№№ пп	Район м. Києва	Кількість виборчих округів лише з кандидатами- чоловіками	Кількість виборчих округів лише з кандидатами- жінками	Кількість виборчих округів з 2 кандидатами обох статей	Разом у районі
1.	Ватутінський	18	0	10	28
2.	Дарницький	16	0	3	19
3.	Дніпровський	18	2	6	26
4.	Жовтневий	14	0	1	15
5.	Залізничний	13	0	6	19
6.	Ленінградський	24	1	5	30
7.	Ленінський	7	0	0	7
8.	Мінський	25	0	6	31
9.	Московський	17	0	5	22

10.	Печерський	11	0	6	17
11.	Подільський	9	0	4	13
12.	Радянський	13	0	3	16
13.	Харківський	14	0	4	18
14.	Шевченківський	17	0	5	22
Разом		216	3	64	283

Джерело: [239–242].

Як можна бачити за даними таблиці, більш ніж 2/3 округів на виборах 18 березня 1990 р. до Київміськради складали округи лише з кандидатами-чоловіками. Одиначними в Дніпровському та Ленінградському р-нах м. Києва були округи лише із жінками у якості претенденток на депутатські мандати столичної міськради, натомість майже 1/5 складали виборчі округи з представниками обох статей. Округи з кандидатами-жінками були відсутні в Ленінському р-ні м. Києва.

Цікавою з огляду на твердження про наявність у межах електоральної поведінки [390, с. 233–235] «парадоксу монотонності» із обранням внаслідок другого туру іншого кандидата [389, с. 114] є відповідна статистика стосовно наступності 2-х турів 4 та 18 березня, узагальнена у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11. Наступність у підсумках голосування 4 та 18 березня 1990 р. до Київміськради.

№№ пп	Район м. Києва	Переміг той самий кандидат, що 4 березня	Переміг інший кандидат	Разом
15.	Ватутінський	22	6	28
16.	Дарницький	15	4	19
17.	Дніпровський	16	9	25
18.	Жовтневий	8	7	15
19.	Залізничний	15	4	19
20.	Ленінградський	24	6	30
21.	Ленінський	4	3	7
22.	Мінський	23	7	30
23.	Московський	16	5	21
24.	Печерський	14	2	16
25.	Подільський	11	2	13
26.	Радянський	13	3	16

27.	Харківський	12	6	18
28.	Шевченківський	14	8	22
Разом		207	72	279

Джерело: [151; 229–242].

Як можна бачити, у межах всіх р-нів м. Києва у більшості виборчих округів існувала наступність у підсумках виборів 4 та 18 березня 1990 р., коли в більшості округів 18 березня 1990 р. перемагали фаворити попереднього туру голосування, що зафіксовано у більш ніж 2/3 випадках. Дані стосовно 4-х інших виборчих округів не вдалося узагальнити через відсутність відповідної інформації на певних етапах.

Також з огляду на статистичні дані важливим є узагальнення підсумків у зрізі районів м. Києва, наведене в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12. Динаміка формування депутатського корпусу Київміськради І (ХХІ) скликання на виборах 4 і 18 березня 1990 р.

№№ пп	Район м. Києва	Вибори 4 та 18 березня 1990 р.				Всього обрано 4 і 18 березня 1990 р.	
		04.03.1990 р.		18.03.1990 р.			
		Абс.	У %	Абс.	У %	Абс.	У %
1.	Ватутінський	0	0,00	28	9,33	28	9,33
2.	Дарницький	0	0,00	19	6,33	19	6,33
3.	Дніпровський	3	1,00	26	8,67	29	9,67
4.	Жовтневий	0	0,00	15	5,00	15	5,00
5.	Залізничний	1	0,33	19	6,33	20	6,67
6.	Ленінградський	1	0,33	30	10,00	31	10,33
7.	Ленінський	0	0,00	7	2,33	7	2,33
8.	Мінський	2	0,67	30	10,00	32	10,67
9.	Московський	1	0,33	22	7,33	23	7,67
10.	Печерський	0	0,00	17	5,67	17	5,67
11.	Подільський	0	0,00	13	4,33	13	4,33
12.	Радянський	1	0,33	16	5,33	17	5,67
13.	Харківський	0	0,00	18	6,00	18	6,00
14.	Шевченківський	2	0,67	22	7,33	24	8,00
Разом		11	3,67	282	94,00	293	97,67

Джерело: [151; 229–242].

Загальні підсумки першого туру виборів 1990 р. до Київміськради I (XXI) скликання окремо артикульовано в доповіді голови мандатної комісії Л. Сафонова I сесії Київміськради нового скликання [474, с. 186–187], зведені дані стосовно професійної діяльності представників якої представлено в таблиці 2.13 згідно з оригінальними категоріями.

Таблиця 2.13. Структура професійної зайнятості осіб, обраних до Київміськради 4 і 18 березня 1990 р.

№№ пп	Категорія	Кількість
1.	Працівники промисловості	80
2.	Керівники підприємств і організацій	20
3.	Працівники невиробничої сфери (освіта, охорона здоров'я, науковці)	131
4.	Працівники партійних органів	12
5.	Працівники радянських органів	14
6.	Працівники профспілкових органів	3
7.	Працівники правоохоронних органів	16
8.	Військовослужбовці	10
9.	Пенсіонери	3
Разом		289

Джерело: [474, с. 186–187].

Із таблиці можна побачити переважання серед новообраних осіб освітян, лікарів та науковців як репрезентантів інтелектуальної еліти міста. На другому місці після них – працівники промисловості, що свідчить про слухність повідомлень багатотиражних газет промислових підприємств стосовно обрання їхніх представників депутатами Київміськради [228; 246]. Важливою є також наявність керівників підприємств і організацій, що підтверджує висновки біографічного дослідження стосовно А. Назарчука як директора заводу «Електронмаш» [423] та дані періодичної преси про інших кандидатів, зокрема В. Майка як директора заводу «Буревісник» [239–242] та Г. Пасічника як директора Київського річкового порту [250].

У звіті наведено також дані про освіту частини депутатів, зведені в таблицю 2.14.

Таблиця 2.14. Дані про освіту осіб, обраних до депутатського корпусу Київміськради І (XXI) скликання

№№ пп	Категорія вищої та незакінченої вищої освіти	Кількість осіб
1.	Економічна	23
2.	Інженерно-технічна	122
3.	Юридична	21
4.	Педагогічна	28
5.	Медична	32
Разом		226

Джерело: [474, с. 186–187].

Як можна бачити, найбільшу частку обраних 4 та 18 березня 1990 р. кандидатів у депутати складали представники інженерно-технічної освіти, а найменшу – юридичної. Загалом представники виділених 5-ти категорій освіти становили 3/4 депутатського корпусу новообраної міськради.

У контексті підсумків виборів компартійними та комсомольськими структурами вчергове негативно оцінювалася відповідна попередня підготовча робота, що проявилася на засіданнях пленумів Київського міського [20], Печерського та Харківського райкомів КПУ [167; 177], а також бюро Київського міськкому ЛКСМУ [23].

Таким чином, 2 основних тури голосування відіграли визначальну роль у формуванні депутатського корпусу Київміськради І (XXI) скликання. Перший тур голосування 4 березня 1990 р. внаслідок попередніх процесів формування виборчих комісій, а також висування та реєстрації кандидатів у депутати було позначено нерівномірністю у співвідношенні як виборців у різних округах, так і кандидатів у депутати. Внаслідок голосування 4 березня 1990 р. було обрано 11 депутатів Київміськради, зокрема 10 чоловіків та 1 жінку. Відповідний тур голосування позначився відсутністю достатньої прозорості через відсутність абсолютних показників кількості виборців у 3-х округах, а також обранням низки представників компартійно-радянської номенклатури включно з першим секретарем Київського міськкому КПУ А. Корнієнком. Вирішальним був

наступний тур голосування, коли було обрано більшість з 293 осіб, обраних загалом протягом березневого туру виборів. За виборчими списками з'ясовано факт обрання більш ніж 2/3 кандидатів Київміськради досліджуваного скликання у другому турі 18 березня 1990 р. Наслідки виборів дістали негативно оцінку з боку компартійних структур міста через недостатність підготовчих заходів із власного боку.

2.6. Додаткові тури виборів

Після першого туру виборів внаслідок голосувань 4 і 18 березня залишилося 7 вакантних виборчих округів, в них були заплановано проведення голосування 25 квітня 1990 р. Ввідповідна обставина була обумовлена й виявленням порушень із відсутністю затвердження повноважень всіх обраних депутатів Київміськради [483, с. 26–41]. За рішенням I сесії столичної міськради досліджуваного скликання від 9 квітня 1990 р. «Про визнання повноважень депутатів Київської міської Ради народних депутатів», було визнано повноваження лише 291 депутата Київміськради [41, арк. 1; 483, с. 28–29]. Натомість, мандатній комісії було доручено перевірити факти порушень у 186-му виборчому окрузі [41, арк. 1], про що згадував й О. Мосіюк [183, с. 58].

Додаткові вибори розглядалися в низці громадсько-політичних структур м. Києва як шанс для обрання власних кандидатів, прикладом чого виявилася діяльність учнівських комсомольських організацій Ленінградського р-ну м. Києва із висуванням кандидатів вже після 18 березня 1990 р. [472, с. 102–104].

Загалом у вказаному турі голосування взяло участь 34652 виборці [188], з-поміж яких взяло участь у голосуванні 17102 (49,35%) [188].

Повторне голосування проводилося у 7-ми виборчих округах, розташованих у 6-ти районах м. Києва: Дніпровському (№ 70), Жовтневому (№ 83 і № 86), Залізничному (№ 101), Ленінградському (№ 145), Мінському (№ 172), Подільському (№ 237) [188].

Промовистими є опубліковані дані окружних виборчих комісій у

виборчих округах № 70, 86, 101 і 237 [188]. Зокрема, у виборчому окрузі № 70 за мандат депутата Київміськради І (XXI) скликання змагалося 32 особи (30 чоловіків та 2 жінки) [188], у виборчому окрузі № 86 – 15 осіб (13 чоловіків та 2 жінки) [188], у виборчому окрузі № 101 – 22 особи (20 чоловіків і 2 жінки) [188], у виборчому окрузі № 237 – 16 осіб (15 чоловіків та 1 жінка) [188].

У виборчому окрузі № 70 на 32 кандидати припадало 5691 формальних, 3344 активних (58,75%) та 3055 (53,68%) дійсних виборців [188]; у виборчому окрузі № 86 на 15 кандидатів – відповідно 6212, 3336 (53,70%) та 2939 (47,31%) [188]; у виборчому окрузі № 101 – 4235, 2372 (56%) та 2193 (51,78%) [188]; у виборчому окрузі № 237 – 1973, 1034 (52,4%) та 927 (46,98%) [188].

Відповідно, на 1 кандидата в депутати Київміськради І (XXI) скликання у межах виборчого округу № 70 припадало бл. 178 формальних, 105 активних і 74 дійсних виборця; у межах виборчого округу № 86 ці цифри були розподілені відповідно як 414, 222 та 196 [188]; у межах виборчого округу № 101 – 193, 108 та 100; у межах виборчого округу № 237 – 123, 65 і 58 [188].

Цікавими є статистичні показники голосування у виборчих округах. У виборчому окрузі № 70 мінімальною кількістю голосів була 1 (за Лідію Архипівну Смирнову), а максимальною – 767 (за Дикого Ігоря Олександровича) поряд із наступною за спаданням 405 (за Миколу Федоровича Ткачова); у виборчому окрузі № 86 мінімальні та максимальні показники становили 5 (за Ольгу Миколаївну Борбот) та 800 (за Олександра Володимировича Савченка) із найближчим до максимального – 446 (за Олександра Георгійовича Філіповича); у виборчому окрузі № 101 – 1 (за Євгена Вікторовича Маковського) та 631 (за Григорія Омеляновича Омельченка) із найближчим до максимального – 424 (за Валерія Олександровича Жураховського), у виборчому окрузі № 237 – по два мінімальних значення 1 (за Ігоря Валентиновича Кравченка та Володимира Павловича Ніколюка) та максимальне – 255 (за Віктора Андрійовича Єрмака) із найближчим до нього 251 (за Володимира Івановича Шапошника), тобто із відривом всього на 4 голоси [188].

За відсотковим співвідношенням до наявних, використаних та дійсних

бюлетенів у виборчому окрузі № 70 Ігор Олександрович Дикий мав відповідно 13,48 22,93 та 25,11% голосів, а його найближчий суперник Микола Федорович Ткачов – 6,79 12,11 13,26%; у виборчому окрузі № 86 ці цифри для Олександра Володимировича Савченка були 12,88 23,98 та 27,22% і для його опонента Олександра Георгійовича Філіповича, – 7,18 13,37 та 15,16%; у виборчому окрузі № 101 для Георгія Омеляновича Омельченка – 14,90 26,60 та 28,77% і для Валерія Олександровича Жураховського – 10,01 17,87 та 19,33%; у виборчому окрузі № 237 для Віктора Андрійовича Єрмака – 12,92 24,66 та 27,50% і для Володимировича Шапошника – 12,72 24,27 та 27,07%. В усіх випадках найбільша кількість дійсних голосів становила із певними коливаннями 25%, тобто $1/4$ [188].

Якщо в проаналізованих виборчих округах явка виборців в середньому становила 55,21% із найбільшим значенням у виборчому окрузі № 70 Дніпровського та найменшим – у виборчому окрузі № 237 Подільського р-ну, то у виборчих округах № 83 Жовтневого, № 145 Ленінградського та № 172 Мінського р-нів м. Києва вона склала менше $1/2$ із визнанням виборів такими, що не відбулися [245].

Вибори 13 травня 1990 р. відзначалися низькою явкою виборців, що спонукало до проведення додаткових турів виборів [3, арк. 68].

Після проведення 2-х турів виборів депутатський корпус Київміськради I (XXI) скликання був все ще неповним із вакантними мандатами [483, с. 28].

Спочатку довибори були заплановані на 24 червня 1990 р. [243].

Вибори були перенесені на прохання керівництва Київміськради. Із листом до президії Верховної Ради УРСР звернувся 17 травня 1990 р. голова Київміськради А. Назарчук, що мотивував пропозицію відповідними проханнями на адресу Київської міської виборчої комісії [3, арк. 68].

З огляду на виїзд киян за межі міста поряд із проханням виборчих комісій А. Назарчук запропонував перенести новий тур виборів із 24 червня на осінь 1990 р. [3, арк. 68].

Такі довибори відбулися 21 жовтня 1990 р.

Підготовка до них відобразилася в пресі. Так, незадовго до проведення відповідного голосування в номері «Київського політехнікп» від 18 жовтня 1990 р. надруковано передвиборну платформу представника КПІ В. Бублика саме як кандидата в депутати Київміськради досліджуваного скликання [247].

Вказані вибори відбувалися у 10 виборчих округах. У виборчому окрузі № 24 5090 виборців мало обрати депутата із 7 кандидатів, у виборчому окрузі № 70 – 5365 виборців із 14 кандидатів, у виборчому окрузі № 83 – 3478 виборців за 9 кандидатів, у виборчому окрузі № 86 – 7099 виборців за 10 кандидатів, у виборчому окрузі № 101 – 4173 виборці із 12 кандидатів, у виборчому окрузі № 145 – 6976 виборців із 11-ма кандидатами, у виборчому окрузі № 159 – 5167 виборців і 18 кандидатів, у виборчому окрузі № 172 – 7965 виборців та 7 кандидатів, у виборчому окрузі № 186 – 3811 виборців і 7 кандидатів, у виборчому окрузі № 237 – 2033 виборці та 7 кандидатів, тобто загалом у вказаних виборах брало участь 51157 виборців і 102 кандидати. Більшість серед кандидатів за гендерною ознакою знову склали чоловіки.

Вони завершилися без переможців через низьку явку виборців [243].

Винятковим у процесі проведення подальших виборів можливо вважати пленарне засідання II сесії Київміськради 13 листопада 1990 р. [44, арк. 69–72]. На ньому Л. Сафонов у якості голови постійної мандатної комісії Київміськради «звернувся до депутатів про підтвердження повноважень новообраного депутата Шевченка С. В., 70 виб. ок.» [44, арк. 70]. За даними протоколу, відповідне питання обговорювалося із боку депутатів О. Сергієнка, М. Строкова, В. Зажигалова, В. Рубцова та М. Шалюти, після чого «депутати підтвердили повноваження депутата Шевченка С. В., 70 виб. ок.» [44, арк. 70–71]. Рішення II сесії № 5 «Про визнання повноважень депутата Київської міської Ради народних депутатів Шевченка С. В.» було схвалено після заслуховування доповіді Л. Сафонова та ухвалено «відповідно до статті 33 Закону УРСР «Про обласну Раду народних депутатів Української РСР» [44, арк. 74]. Його текст свідчить про проведення додаткового туру голосування 4 листопада 1990 р. [44, арк. 74].

Попри факти смертей окремих депутатів, зокрема С. Топчія в липні 1990 р. [42, арк. 1] та В. Бабця станом на 1992 р. [293], у подальшому не зафіксовано фактів проведення виборів до Київміськради I (XXI) скликання згідно із рішеннями органів останньої або за матеріалами періодичної преси щодо списків кандидатів у депутати. Показовим у відповідному контексті є рішення III сесії Київміськради I (XXI) скликання від 20 грудня 1990 р. № 3 «Про дострокове припинення повноважень депутатів Київради», що містило норму лише про припинення повноважень Г. Килеєва та А. Назарчука без додаткового пункту про переобрання депутатів у відповідних виборчих округах [45, арк. 6].

Єдина згадка про ініціативу щодо проведення додаткового туру виборів вже після 1990 р. стосується повідомлення Л. Сафонова на пленарному засіданні VII сесії Київміськради 10 жовтня 1991 р. [61, арк. 105–196] Наприкінці засідання він інформував присутніх про лист Української Республіканської партії (УРП) щодо намірів висувати кандидатів у депутати: «Шановні депутати! Надійшов лист від Київської крайової організації Української республіканської партії, в якому вони повідомляють нас, що вони почали висунення кандидатів в депутати Київської міської Ради» [61, арк. 196].

Спроби додаткових турів виборів до Київміськради здійснювалися навесні та восени 1990 р. із охопленням 25 квітня та 13 травня, а також 21 жовтня та 4 листопада згаданого року. Внаслідок проведення відповідних весняних турів голосування було продемонстровано зниження явки виборців, через що та складність забезпечення відповідної явки влітку згідно за наполяганням А. Назарчука новий тур виборів було перенесено на жовтень–листопад 1990 р. Впродовж 2-х турів голосування було обрано лише єдиного нового депутата – С. Шевченка, натомість у більшості виборчих округів як 21 жовтня, так і 4 листопада 1990 р. вибори не відбулися через низьку явку виборців. У подальшому спроби проведення повторних виборів до Київміськради досліджуваного скликання зафіксовано лише опосередковано, проте без підтвердження в інших документах Київміськради та матеріалах періодичної преси.

Висновки до розділу 2

Початок підготовки до виборів 1990 р. до Київміськради I (XXI) скликання сягає I півріччя 1989 р. із чіткішим артикулюванням вже у червні 1989 р. Найраніша згадка про артикулювання необхідності підготовки до майбутніх на той час місцевих виборів припала на січень 1989 р. у межах відповідного пленуму Печерського райкому КПУ м. Києва. Обговорення підготовки до виборів посилилося впродовж квітня–травня 1989 р., коли в межах організаційних заходів низки райкомів КПУ м. Києва та Київського міськкому КПУ було посилено обговорення важливості підготовки до прийдешніх місцевих виборів. Воно було активізовано впродовж літа 1989 р. на пленумах низки райкомів м. Києва та організаційних заходах низки компартійних осередків.

Формування нормативно-правової бази проведення виборів до Київміськради I (XXI) скликання почалося напр. липня 1989 р. шляхом надання відповідних пропозицій до Президії Верховної Ради УРСР із боку Київміськвиконкому. У межах м. Києва офіційні законопроекти про вибори депутатів місцевих Рад було опубліковано впродовж серпня 1989 р. із ранішою публікацією в «Прапорі комунізму» 6 серпня та пізнішою – у «Вечірньому Києві» 30 серпня 1989 р. Обговорення пропозицій щодо контурів майбутнього нормативно-правового регулювання виборів до столичної міськради нового скликання активно відбувалося впродовж серпня–жовтня 1989 р., відобразившись на шпальтах періодичної преси м. Києва та на засіданнях компартійних осередків. Протягом обговорення з боку останніх та трудових колективів було вироблено ініціативу стосовно проведення в межах м. Києва виборів одночасно за територіальними та виробничими виборчими округами, що зустрічала зауваження в межах публічного обговорення та не була втілена через позицію депутатів Верховної Ради УРСР на пленарних засіданнях X сесії 25–28 жовтня 1989 р. Після ухвалення законодавства про місцеві вибори

останні у зрізі формування депутатського корпусу Київміськради мали відбуватися з огляду на єдиний республіканський закон «Про вибори депутатів місцевих Рад народних депутатів Української РСР». В подальшому окремими питаннями регулювання виборів до Київміськради опікувався Київміськвиконком.

Створення міської та окружних виборчих комісій припало на межу листопада–грудня 1989 р. Першою з ініціативи Київміськвиконкому було сформовано Київську міську територіальну виборчу комісію із 19-ти осіб. На засіданні 13 листопада 1989 р. головою комісії було затверджено секретаря Київської міської ради професійних спілок В. Граба. Згідно з рішенням комісії було здійснено утворення виборчих округів на виборах до Київміськради із загальною тенденцією до їхнього зменшення порівняно з міськими виборами 1987 р. Загальне зменшення виборчих округів відбулося в 2 рази, причому найбільшого зменшення зазнали виборчі округи Дніпровського та Дарницького р-нів м. Києва через передачу частини їхньої території до складу нових сусідніх Ватутінського та Харківського р-нів. На зламі листопада–грудня 1989 р. розпочалося формування окружних виборчих комісій, в якому активну участь брали трудові колективи промислових підприємств та освітніх установ м. Києва.

З'ясовано, що висування та реєстрація кандидатів у депутати Київміськради I (XXI) скликання тривали впродовж переважної частини грудня 1989 та січня 1990 рр. В умовах висування кандидатів у депутати Київміськради було розгорнуто й пов'язаний із ним процес висування кандидатів до Верховної Ради УРСР, наслідком чого було висування одночасно до парламенту та міськради 51 особи включно з майбутнім заступником голови Київміськради О. Мосіюком. Також у періодичній пресі м. Києва виявлено свідчення про балотування кандидатів одночасно до місцевих Рад міського та районного рівнів у межах м. Києва. За відсотком зареєстрованих кандидатів вибори до міськради були третіми, випереджаючи відповідний показник стосовно Верховної Ради УРСР, але водночас поступаючись Пуща-Водицькій

селищній раді та райрадам м. Києва. Процес висування та реєстрації кандидатів супроводжувався розгортанням багаторівневої агітації в межах медіа м. Києва, а також проведенням організаційних засідань та вуличної агітації.

2 основних тури голосування відіграли визначальну роль у формуванні депутатського корпусу Київміськради I (XXI) скликання. Перший тур голосування 4 березня 1990 р. внаслідок попередніх процесів формування виборчих комісій, а також висування та реєстрації кандидатів у депутати було позначено нерівномірністю у співвідношенні як виборців у різних округах, так і кандидатів у депутати. Внаслідок голосування 4 березня 1990 р. було обрано 11 депутатів Київміськради, зокрема 10 чоловіків та 1 жінку. Відповідний тур голосування позначився відсутністю достатньої прозорості через відсутність абсолютних показників кількості виборців у 3-х округах, а також обранням низки представників компартійно-радянської номенклатури включно з першим секретарем Київського міськкому КПУ А. Корнієнком. Вирішальним був наступний тур голосування, коли було обрано більшість з 293 осіб, обраних загалом протягом березневого туру виборів. За виборчими списками з'ясовано факт обрання більш ніж 2/3 кандидатів Київміськради досліджуваного скликання у другому турі 18 березня 1990 р.

Спроби додаткових турів виборів до Київміськради здійснювалися навесні та восени 1990 р. із охопленням 25 квітня та 13 травня, а також 21 жовтня та 4 листопада згаданого року. Внаслідок проведення весняних турів було продемонстровано зниження явки виборців, через що та складність забезпечення відповідної явки влітку згідно за наполяганням А. Назарчука новий тур виборів було перенесено на жовтень–листопад 1990 р. Впродовж 2-х турів голосування було обрано лише єдиного нового депутата – С. Шевченка, натомість у більшості виборчих округів як 21 жовтня, так і 4 листопада 1990 р. вибори не відбулися через низьку явку виборців. У подальшому спроби проведення повторних виборів до Київміськради досліджуваного скликання зафіксовано лише опосередковано, проте без підтвердження в інших документах Київміськради та матеріалах періодичної преси.

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ І (XXI) СКЛИКАННЯ

3.1. Формування апарату Київміськради І (XXI) скликання

Апарат Київміськради І (XXI) станом на 4 квітня 1990 р. був успадкований від попереднього скликання [123], проте поступово набував змін.

Надалі із загального апарату Київміськвиконкому виокремився апарат Київміськради для обслуговування її сесії та президії [72, арк. 1–19].

Значну роль у його становленні відігравала президія Київміськради.

2 листопада 1990 р. за підсумками розгляду питання «Про порядок роботи постійних комісій та доповнення до тимчасового штатного розпису апарату президії Київради» [47, арк. 4] президія схвалила протокольне рішення щодо вивчення стану використання автомобільного транспорту в Київміськраді та підготовки проєкту рішення з організації диспетчерської служби. Також було передбачено подання до оргвідділу кандидатур звільнених від основної діяльності депутатів [47, арк. 5], унормування прийому громадян, аналіз фінансового стану Київміськради зі звітом до 7 листопада 1990 р. [47, арк. 6].

11 листопада 1990 р. [47, арк. 7–8] члени президії розглядали питання про доповнення до тимчасового штатного розпису апарату президії та забезпечення умов діяльності Київміськради [47, арк. 8]. Останнє рішення мало бути доопрацьоване, однак щодо першого схвалено рішення про введення з 1 січня 1991 р. додаткових посад звільнених працівників постійних комісій та поточне внесення до штатного розпису 3-х посад, що представлені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1. Доповнення до тимчасового штатного розпису апарату президії Київміськради згідно з її рішенням від 11 листопада 1990 р. № 55

№№ пп	Посада	Назва постійної комісії Київміськради	Посадовий оклад на місяць
1.	Заступник голови	3 питань економічної реформи, підприємництва та самоврядування	500
2.	Секретар		500
3.	Член	3 житлових проблем та комунального господарства	400
Разом		2 комісії	1400

Джерело: [48, арк. 136].

14 листопада 1990 р. члени президії Київміськради розглядали питання про виготовлення посвідчень для себе та відкриття валютного рахунку столичної міськради, внаслідок чого її оргвідділ отримав вказівку про виготовлення названих посвідчень, а І. Євтушенко та В. Клименко як начальник фінансового відділу та бухгалтер Київміськвиконкому – доручення про відкриття валютного рахунку до кін. грудня 1990 р. [47, арк. 12].

16 листопада 1990 р. поряд із політичними [449] члени президії першим розглядали питання про приміщення для редакції «Хрещатика» [47, арк. 13–14].

Засідання президії Київміськради 28 листопада 1990 р. позначилося розглядом серії організаційних питань, зокрема про збільшення асигнувань президії [47, арк. 18], забезпечення належних умов діяльності Київміськради і Київміськвиконкому, порядок підготовки питань на засідання сесії та президії, забезпечення постійних комісій ПЕОМ, інформаційну систему «Рада», використання громадськими організаціями службового зв'язку [47, арк. 19].

Друге рішення було вирішено доопрацювати [47, арк. 20], а щодо забезпечення ПЕОМ було уточнено відповідний розподіл [48, арк. 150].

4 грудня 1990 р. президією схвалено рішення щодо забезпечення умов діяльності Київміськради [47, арк. 22–23] із впорядкуванням доступу до приміщення на вул. Хрещатик, 36 за перепустками [48, арк. 158–159].

Окрім президії, важливу роль у становленні апарату Київміськради відігравали її голова та його заступники.

10 серпня 1990 р. першим було видано перше розпорядження про надання відпустки [50, арк. 8] із виданням подібних документів надалі протягом року [50, арк. 11зв.–13зв.]. За відповідними розпорядженнями в серпні 1990 р. на роботу до Київміськради було зараховано 4-х осіб [50, арк. 9–9зв.], а в грудні 1990 р. було видано розпорядження про зарахування на посаду технічного секретаря постійних комісій та преміювання працівників апарату

Київміськради [50, арк. 16].

Також розпорядженнями вищих посадовців Київміськради у вересні 1990 р. передбачалися започаткування курсів української мови при столичній міськраді [50, арк. 11зв.] та організація підготовки до продовження її I сесії [50, арк. 12зв.], а в грудні 1990 р. – впорядкування розмноження документів у міськраді зі встановленням одиниці розмножувальної техніки [50, арк. 15зв.].

Становлення апарату Київміськради продовжилося 1991 р.

За розпорядженням голови Київміськради від 23 січня 1991 р. № 7 [50, арк. 16] на її окремий профспілковий комітет поширювалося право користування її печаткою і кутовим штампом за наявності підпису голови комітету М. Грабара або його заступника В. Поповича [69, арк. 10].

В лютому 1991 р. було видано розпорядження про підвищення кваліфікації працівників місцевих Рад м. Києва та встановлення порядку використання автомобільного транспорту в Київміськраді [50, арк. 16зв.].

У квітні 1991 р. видано розпорядження про перевірки рівня знань користувачів ПЕОМ та умов роботи працівників Київміськради [50, арк. 17зв.].

Останні передбачали матеріальну допомогу працівницям апарату Київміськради на утримання дітей [69, арк. 38–39, 44–45]. Допомога надавалася не лише представницям постійних комісій С. Лі, Г. Артюх та А. Чумаченко [69, арк. 38], але й спеціалісткам, зокрема з протокольної роботи, друкарці-стенографістці, референткам I категорії з інформаційного забезпечення [69, арк. 39] та з роботи із делегаціями й прийому громадян [69, арк. 44].

Влітку 1991 р. продовжилося звільнення окремих депутатів Київміськради від виробничих обов'язків [69, арк. 100, 105], а також було започатковано переміщення працівників між апаратами Київміськради та Київміськвиконкому [69, арк. 33, 50–51, 145].

Активна трансформація апарату Київміськради почалася з серпня 1991 р. з огляду на заборону діяльності КПУ та націоналізацію її майна [367, с. 227] із прагненням Київміськради до набуття частини останнього [474, с. 191–192].

На засіданні президії 6 вересня 1991 р. [67, арк. 62–68] було актуалізовано

питання про майно КПУ в м. Києві та порядок використання адміністративної споруди його Київського міськкому [67, арк. 63]. За першим питанням було схвалено [67, арк. 67] рішення із посиланням на Указ Президії Верховної Ради України від 30 серпня 1991 р. та вказівкою про прийняття на баланс Київміськради всього майна КПУ в м. Києві за винятком управління справами ЦК КПУ. Обслуговування набутого майна включно з будівлями було доручено об'єднанню «Госпкомобслуговування» Київміськвиконкому [68, арк. 124].

12 вересня 1991 р. президія Київміськради та Київміськвиконком ухвалили спільне рішення про власність на будинок Київського міськкому КПУ на пл. Михайлівській, 1 із метою «створення належних умов для роботи міської Ради» [68, арк. 134–135]. Воно передбачало прийняття на баланс Київміськради згаданого будинку та автобази на вул. Петрівській, 12, підготовку оргвідділом за 3 дні та затвердження О. Мосіюком плану розміщення органів Київміськради [68, арк. 134], набуття чинності з моменту прийняття [68, арк. 135].

На засіданні президії 19 вересня 1991 р. [67, арк. 72–75] на підтримку пропозиції про прискорення переміщення органів Київміськради на пл. Михайлівську, 1 висловилися її члени С. Лі та М. Збирко [67, арк. 73].

19 листопада 1991 р. було схвалено розпорядження О. Мосіюка про оперативний транспортний зв'язок між будівлями Київміськради [50, арк. 25]. Його поглибило рішення президії від 3 грудня 1991 р. щодо створення окремого управління справами Київміськради [69, арк. 163–164]. На новий орган покладалося всебічне обслуговування діяльності останньої, було передбачено виділення йому 4–6 поверхів будинку на пл. Михайлівській, 1 та автобази, а Київміськвиконком та «Госпкомобслуговування» мали перевести на його баланс відповідне майно та залишки коштів Київміськради [69, арк. 163].

Через затримки у втіленні згаданого президія Київміськради 16 грудня 1991 р. ухвалила рішення про виконання рішень VII сесії та президії щодо незадовільності роботи вказаних структур Київміськвиконкому [69, арк. 172].

Паралельно із вказаним із серпня 1991 р. вирішувалися й інші питання функціонування апарату Київміськради. 3 вересня 1991 р. О. Мосіюк видавав

розпорядження про преміювання працівників та розрахунки з окремими депутатами на відповідних посадах [50, арк. 23зв.–40], а 25 жовтня 1991 р. ним було затверджено штатний розпис господарської частини [50, арк. 24], а листопаді 1991 р. видано розпорядження про закріплення за оргвідділом кімнати 501 Київміськвиконкому, придбання плівки для лазерного принтера та розмноження матеріалів Київміськради [50, арк. 24зв.–25].

В грудні 1991 р. видано розпорядження про преміювання працівників апарату Київміськради, переведення до нього 26 осіб, зарахування до господарської частини, виготовлення посвідчень, посадові оклади, розподіл обов'язків технічних секретарів, вихідні в січні 1992 р. [50, арк. 25зв.–27].

У звіті про виконання кошторису Київміськради за 1991 р. наявні витрати на заробітну плату, канцелярські видатки, сесії та наради [72, арк. 3].

За штатним розписом 1991 р. в апараті Київміськради виділявся апарат її президії з 57 осіб [72, арк. 1–3], що включав членів постійних комісій, помічника голови, референта I категорії, завідувача організаційним відділом, консультанта з правової роботи, спеціаліста зі звернень громадян, консультанта з депутатської діяльності [72, арк. 1]. Також виділялися 3 консультанти з роботи постійних комісій, 2 – з виборів, наказів виборців і вивчення громадської думки [72, арк. 2]. У штатах були завідувач канцелярією – спеціаліст із протокольної роботи, референт I категорії, 2 референти з інформаційного забезпечення та документації, спеціаліст із вхідної кореспонденції, 8 технічних секретарів та секретар голови Ради [72, арк. 1–2]. Загалом в апараті Київміськради виділялися працівники виборних органів, співробітники апарату та господарська частина [72, арк. 3].

З 1992 р. в апараті Київміськради робилися спроби аналізу її діяльності, як-от узагальнення переліку рішень VII–XV сесій за 1991–1993 рр. [66, арк. 1–6] та даних про кореспонденцію [513, с. 100], наведених в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2. Відомості про кореспонденцію Київміськради у 1993 р.

№№ пп	Категорія	Кількість	
		Абсолютна	У %
1.	Кількість звернень від громадян	9135	65,97
2.	Кількість листів від організацій	3899	28,16
3.	Листи до комісій	813	5,87
4.	Відправлено з Київради	990	7,15
Всього надійшло кореспонденції		13847	100,00

Джерело: [66, арк. 10].

Найбільше до Київміськради у кількості майже 2/3 надходило звернень від громадян, натомість листи від організацій становили лише 28,16%.

Внаслідок реформування навесні 1992 р. [500, С. 75–76] відбулися зміни в структурі апарату Київміськради. Рішенням ІХ сесії від 2 червня 1992 р. № 6 [6, арк. 84; 79, арк. 192] на основі норми ст. 53 Закону України «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» було утворено секретаріат Київміськради в кількості 39 осіб. В ньому було передбачено посади керівника, помічника голови Київміськради, секретарки-друкарки приймальні, 9 працівників оргвідділу, 9 співробітників відділу економічного та соціального розвитку м. Києва у 4 секторах, по 2 працівники в секторах правової роботи, зовнішніх зв'язків та зв'язків із громадськими організаціями, 5 працівників фінансово-господарського сектора та 7 – канцелярії [79, арк. 192].

Апарат Київміськради мав тенденцію до розширення, про що свідчить поступове збільшення його кошторису в 1991 [73, арк. 1–9; 99, арк. 1–69], 1992 [100, арк. 1–8], 1993 [123, арк. 1–65] рр. Станом на 1993 р. в апараті виділялися секретаріат та організаційний відділ [123, арк. 36]. У секретаріаті були наявні підрозділи із дублюванням повноважень постійних комісій: відділ регулювання земельних відносин, 5 секторів з планово-бюджетної роботи, екології, приватизації, зовнішніх зв'язків [123, арк. 37], гуманітарних питань. Також були наявні пресслужба, канцелярія [123, арк. 38], фінансово-господарський сектор, 3 звільнених голови постійних комісій, тимчасова експертно-робоча група з соціального захисту [123, арк. 39–40] та обслуговуючий персонал в

будинках на вул. Хрещатик, 36 та пл. Михайлівській, 1 [123, арк. 41–43].

Із завершенням каденції Київміськради I (XXI) скликання збіглися розпорядження про звільнення зі штатів апарату її депутатів, зокрема від 29 липня 1994 р. № 137 про звільнення голів постійних комісій М. Грабара та Л. Сафонова «у зв'язку з закінченням повноважень» [133, арк. 50]. Винятком стало залишення М. Чуфаріна на посаді голови секретаріату та формальне звільнення В. Нестеренка лише 1 вересня 1994 р. [448, с. 16–17].

Отже, за каденції досліджуваної міськради оформився її апарат, відокремлений від Київміськвиконкому. Провідну роль у його становленні відігравали президія та вищі посадові особи Київміськради, що ухвалювали рішення та розпорядження про його персональний склад та діяльність. До серпня 1991 р. апарат складався із членів постійних комісій та окремих спеціалістів, проте із серпня 1991 р. у зв'язку з набуттям Київміськradoю майна КПУ включно з будинком на пл. Михайлівській, 1 та автобазою він був розширений із включенням господарської частини. Восени 1991 р. президія Київміськради ініціювала створення управління справами із виділенням частини приміщення на пл. Михайлівській, 1 та автобази. Реорганізацію апарату було здійснено після адміністративної реформи березня 1992 р. із утворенням 2 червня 1992 р. секретаріату Київміськради, що мав окремі сектори як структурні підрозділи. Апарат Київміськради I (XXI) скликання поступово розширювався й функціонував до завершення її каденції, а певний час після неї в серпні 1994 р.

3.2. Специфіка діяльності організаційно-розпорядчих органів

В 1990 р. постали президії місцевих Рад народних депутатів [500, с. 68], серед яких була й президія Київміськради [468], утворена 2 липня 1990 р. [41, арк. 54–56] з голів постійних комісій та одного додаткового члена [454, с. 36].

Вона була покликана забезпечувати організацію діяльності відповідної місцевої Ради [510, с. 104–105], проте фактично набула ширших функцій [453].

Останнє проявилось в низці її рішень, зокрема про вибори вищих посадових осіб Республіки Болгарія в м. Києві [454], підтримку створення Національної гвардії України [453], утвердження національної та міської символіки [468], пам'яткоохоронну діяльність [366, с. 82; 466]. На думку О. Мосіюка, вказане було обумовлено політичною обстановкою [183, с. 70–71], що свідчить на користь тези О. Бойка про правовий романтизм представників новообраних місцевих Рад [355, с. 155–161] у зрізі Київміськради.

Політичний контекст діяльності президії проявився у її діяльності щодо вдосконалення діяльності міської комісії з питань поновлення прав реабілітованих [415] із ухваленням рішення від 12 липня 1991 р. № 101 про її створення [68, арк. 101–102], але фактично реорганізацію поточної [415]. Прописані повноваження комісії щодо допомоги репресованим після їхньої реабілітації [68, арк. 101–102] були втілені в її основній діяльності з липня 1991 р. [411; 415]. Склад комісії був змішаним [411; 415] із посадовцями Київміськвиконкому, депутатами Київміськради, представниками громадсько-політичних об'єднань та правоохоронних органів [68, арк. 103–104]. З 1992 р. засідання комісії проходили практично щомісяця [71; 98; 122].

З оновленням законодавства про самоврядування 7 грудня 1990 р. [500, с. 71–72] президія Київміськради продовжила діяльність, із серпня 1991 р. керуючись сесійним рішенням від 3 вересня 1991 р. [60, арк. 9–11].

За відповідним оновленням положенням існування президії була необхідне для зміцнення представницької влади м. Києва [60, арк. 9; 410, с. 117–118] із підзвітністю депутатам. До президії мали входити за посадами голова Київміськради, його заступник та голови постійних комісій із можливими доповненнями. Її засідання мали скликатися мінімум раз на місяць із кворумом $\frac{2}{3}$ членів та можливістю скликання на вимогу $\frac{1}{3}$ останніх [60, арк. 9]. З огляду на політичну ситуацію [462] в окремих випадках передбачалася можливість зниження кворуму до $\frac{1}{2}$. Також було передбачено можливість спільних засідань президії Київміськради та Київміськвиконкому [60, арк. 10].

Президія й надалі мала насамперед організаційні функції [60, арк. 10–11],

а завершення її повноважень збігалось із завершенням каденції поточного скликання або ухвалення рішення про скасування президії [60, арк. 11].

Останнє втілювалося 2 червня 1992 р., коли за рішенням IX сесії президію як постійний орган [410, с. 117–119] було ліквідовано [79, арк. 191] через законодавчі зміни [79, арк. 191; 500, с. 75–76] шляхом скасування сесійних рішень Київміськради від 2 липня 1990 та 3 вересня 1991 рр. Втім, через доцільність існування подібного дорадчого органу голові Київміськради [483, с. 99] В. Нестеренку доручалося здійснити його організацію [79, арк. 191].

Президію фактично замінили наради голів постійних комісій Київміськради із проведенням у 1992 [92, арк. 1–25], 1993 [117, арк. 1–32] і 1994 [131, арк. 1–15] рр. Важливим було перше після скасування президії засідання 24 червня 1992 р. із 15.00 до 16.30 за участі заступника голови столичної міськради О. Мосіюка, 12 голів постійних комісій та 4 їхніх заступників із частиною інших депутатів [92, арк. 7]. На засіданні було артикульовано питання про дострокове припинення повноважень депутатів Київміськради із посадами в КМДА, зміну назв та персонального складу частини постійних комісій через низьку відвідуваність їхніх засідань окремими членами, письмове звітування комісій, надання постійного статусу комісії з питань ветеранів та інвалідів [92, арк. 7–8], затвердження редактора газети «Хрещатик», законопроекту про столицю України [92, арк. 8–10].

Відмінність нарад голів постійних комісій від засідань президії Київміськради полягала у меншій документальній формалізації рішень, проте фактично відповідні наради продовжили організаційну діяльність скасованого органу [68; 92; 117; 131].

За існування секретаріату значна організаційна роль належала голові Київміськради та його заступникам, що ілюструється ухваленням рішень від 13 травня, 19 червня, 27 липня, 14 вересня, 13 листопада 1992 р. про скликання та порядки денні IX–XIII сесій [50, арк. 30зв.–36], аналогічних рішень від 18 січня, 26 лютого, 7 червня, 1 жовтня 1993 р. стосовно XIV–XV сесій [50, арк. 36–41], а також 14 березня і 13 квітня 1993 р. щодо XVII–XVIII сесій [50, арк. 44–44зв.].

Типовим є розпорядження голови Київміськради [483, с. 30] В. Нестеренка від 1 жовтня 1993 р. [119, арк. 71], що передбачало скликання першого пленарного засідання XV сесії 14 жовтня 1993 р. із винесенням за пропозиціями голів постійних комісій 8-ми категорій питань разом із «Різним» [119, арк. 71], попередньою підготовкою з боку секретаріату заходів щодо підготовки до сесії [119, арк. 71] та попереднім розглядом питань на засіданнях постійних депутатських комісій за ініціативою їхніх голів [119, арк. 71].

Окрім того, голова Київміськради з березня 1992 р. [500, с. 75–76] здійснював повноваження щодо впорядкування контролю за виконанням доручень Київміськради, прикладом чого слугує розпорядження від 1 жовтня 1993 р. «Про порядок обліку виконання депутатами доручень Ради та її органів» [119, арк. 72], схвалене «з метою визначення порядку компенсацій підприємствам і організаціям міста фінансових збитків при виконанні їх працівниками-депутатами міськради доручень Ради та її органів» [119, арк. 72].

Голова Київміськради та його продовжували опікуватися питаннями зарплат і працевлаштування в межах апарату Київміськради. Перше виявилось у розпорядженні від 27 жовтня 1993 р. № 171с щодо надання секретарю матеріальної допомоги «за багаторічну, сумлінну роботу» [119, арк. 78], натомість друге – в розпорядженні від 8 жовтня 1993 р. № 168с щодо призначення «з випробувальним строком на 2-а місяці з 01.10.1993 р. на посаду провідного спеціаліста сектору з гуманітарних питань [...]» [119, арк. 74].

Важливою складовою діяльності вищих посадових осіб Київміськради із 1991 р. була можливість створення спеціалізованих структур [50], зокрема за розпорядженням від 23 січня 1991 р. № 5 «Про створення міської депутатської комісії по виконанню Указу Президента СРСР від 22 січня 1991 року по обміну грошових знаків» [50, арк. 16]. До комісії входили 9 депутатів Київміськради та начальник міського управління Житлосоцбанку [69, арк. 6–7].

Аналогічно 10 квітня 1991 р. згідно з розпорядженням № 27с було створено міську надзвичайну комісію щодо «вирішення питань соціального захисту киян у зв'язку з негативними наслідками підвищення цін» [50, арк. 17]

із 16-ти осіб включно з вищими посадовцями Київміськради та Київміськвиконкому, окремими депутатами першої та 2-ма посадовцями останнього: І. Євтушенком та В. Недригайлом як начальниками фінансового управління й управління внутрішніх справ [69, арк. 35–36].

Вказане продовжилося й надалі, про що свідчать розпорядження від 10 січня 1993 р. № 4с «Про створення комісії для перевірки використання валютного фонду» [50, арк. 35зв.]. З 1992 р. проявилася й тенденція до створення за розпорядженнями комісій для вирішення організаційних питань, прикладом чого слугують розпорядження від 14 квітня 1993 р. № 48с «Про комісію для безперебійного функціонування адміністративного будинку 17–18 квітня 1993 р.» [50, арк. 37зв.] та від 13 травня 1994 р. № 71с щодо комісії з проведення заліків із техніки безпеки [50, арк. 45зв.].

Зі схожими завданнями розпорядженнями вищих посадових осіб Київміськради створювалися робочі групи, зокрема розпорядженнями від 22 березня 1993 р. № 37с «Про робочу групу з питань надання земельних ділянок» [50, арк. 37] та від 13 травня 1994 р. № 72с «Про робочу групу по підготовці питання на розгляд Ради» [50, арк. 45зв.].

Отже, діяльність організаційно-розпорядчих органів Київміськради І (XXI) скликання становила важливу складову її загального функціонування. Президія столичної міськради, голова останньої та його заступники, наради голів постійних комісій відігравали важливу роль в організаційній діяльності та вирішенні низки інших питань. Важливими етапами в історії президії Київміськради були її створення 2 липня 1990 р., реорганізація повноважень 3 вересня 1991 р. та скасування 2 червня 1992 р., протягом чого вона ухвалювала важливі суспільно-політичні та дотичні до них організаційні рішення включно з реорганізацією міської комісії з питань поновлення прав реабілітованих. Після ліквідації президії її фактично замінили наради голів постійних комісій, що мали наступність із президією, проте більше зосередилися на організаційних питаннях. Важливу роль у діяльності Київміськради відігравали її голова разом із власними заступниками стосовно становлення додаткових організаційних

структур Київміськради, а після реформування місцевого самоврядування в березні 1992 р. – у скликанні пленарних засідань сесій столичної міськради досліджуваного скликання.

3.3. Організація та особливості сесійної роботи

Сесійна робота Київміськради I (XXI) скликання розподілялася на діяльність пленарних засідань та депутатських комісій [523, с. 104].

Пленарні засідання уможливлювали прийняття сесійних рішень, що стосувалися як організаційних питань з обрання керівництва та структурними реорганізаціями [41, арк. 54–56], так і актуальних проблем м. Києва [41, арк. 8].

Загалом з 4 квітня 1990 р. [483, с 29] відбулося 18 сесій із останнім пленарним засіданням 31 травня 1994 р. на XVIII сесії [130, арк. 1, 10–11].

Узагальнені дані про тривалість сесій та кількість відповідних пленарних засідань досліджуваного органу представлено в таблиці 3.3:

Таблиця 3.3.

Тривалість сесій та пленарних засідань Київміськради I (XXI) скликання

№№ пп	Номер сесії	Статус	Тривалість	Кількість пленарних засідань	У % до загал.
1.	I сесія	Чергова	04.04–19.10.1990	58	27,10
2.	II сесія	Чергова	30.10–06.12.1990	14	6,54
3.	III сесія	Чергова	20–28.12.1990	6	2,80
4.	IV сесія	Позачергова	31.01.1991	1	0,47
5.	V сесія	Чергова	01.03–11.06.1991	24	11,21
6.	VI сесія	Надзвичайна	22.08–03.09.1991	4	1,87
7.	VII сесія	Чергова	01.10.1991–05.03.1992	30	14,02
8.	VIII сесія	Позачергова	17.03.1992	1	0,47
9.	IX сесія	Чергова	26.05–02.06.1992	3	1,40
10.	X сесія	Чергова	30.06–06.07.1992	5	2,34
11.	XI сесія	Чергова	29.09–22.10.1992	8	3,74
12.	XII сесія	Чергова	26.11–15.12.1992	7	3,27
13.	XIII сесія	Чергова	16.02–20.05.1993	17	7,94
14.	XIV сесія	Чергова	22.06–06.07.1993	6	2,80
15.	XV сесія	Чергова	14.10–23.12.1993	16	7,48
16.	XVI сесія	Чергова	08–17.02.1994	4	1,87
17.	XVII сесія	Позачергова	22.04.1994	1	0,47
18.	XVIII сесія	Чергова	03–31.05.1994	9	4,21

Разом	04.04.1990–31.05.1994	214	100,00
-------	-----------------------	-----	--------

Джерело: [40–65; 75–89; 63–116; 124–130].

Найбільша відносна кількість пленарних засідань припала саме на I сесію. Другою за їх кількістю була VII сесія через переобрання керівництва Київміськради та її налаштування на нові умови [483, с. 29–30]. Між крайніми пленарними засіданнями кожної сесії існували інтервали, найкоротший із яких був між I та II сесіями (20–29 жовтня 1990 р.), а найдовший – між аналогічними засіданнями XIV та XV сесій (6 липня–14 жовтня 1993 р.).

Річну специфіку сесійної діяльності відображено в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4. Кількість сесій та пленарних засідань Київміськради за 1990–1994 рр.

№№ пп	Рік	Кількість сесій		Кількість пленарних засідань				Номери сесій
		Абс.	У %	Загальна		Середня на 1 сесію		
				Абс.	У %	Абс.	У %	
1.	1990	3	16,67	78	36,45	26,00	12,15	I–III
2.	1991	3	16,67	29	13,49	9,67	4,52	IV–VI
		1	5,56	30	13,95	30,00	13,95	VII
3.	1992	5	27,78	24	11,21	4,80	2,24	VIII–XII
4.	1993	3	16,67	39	18,14	13,00	6,07	XIII–XV
5.	1994	3	16,67	14	6,54	4,67	2,18	XVI–XVIII
Разом		18	100,00	214	100,00	11,89	5,56	I–XVIII

Джерело: [40–65; 75–89; 63–116; 124–130].

Більшість пленарних засідань у межах кожної сесії відбувалася чітко в певному році, за винятком згадуваної VII сесії з 1 жовтня 1991 по 5 березня 1992 рр. [61; 77]. Найбільша їх кількість припала на 1990 р. із першим пленарним засіданням тобто 4 квітня 1990 р. [483, с. 28], натомість найменша – на 1994 р. як рік завершення повноважень I (XXI) скликання [483, с. 28] із

останнім засіданням 31 травня 1994 р. [130]. На 1990, 1993 та 1994 рр. припало проведення 1/2 сесій Київміськради у кількості 9 із розподілом по 3 на кожний рік. У 1991–1992 рр. відбулося відповідно 3 сесії окремо в 1991 та 5 сесій окремо в 1992 році із VII сесією в IV кварталі 1991 та I кварталі 1992 рр.

На більшості перших пленарних засідань кожної сесії з квітня 1990 р. по березень 1992 рр. [483, с. 29–30] щоразу обирався новий робочий секретаріат, що стосувалося засідань з 7 грудня 1990 р. після ухвалення законодавства про місцеве самоврядування [500, с. 71–72], проявившись на 1-х засіданнях III сесії 20 грудня 1990 р. [45, арк. 1, 4], IV–V і VII сесій 31 січня [51, арк. 1, 7], 1 березня [52, арк. 1, 7], 1 жовтня 1991 р. [61, арк. 1, 7]. Перед тим I сесія обрала секретаріат лише на засіданні 16 квітня 1990 р. [41, арк. 2] із переобранням 11 жовтня того ж року [42, арк. 29], II сесія – 30 жовтня 1990 р. [42, арк. 1], VI сесія – лише на 3-му пленарному засіданні 27 серпня 1991 р. [59, арк. 116].

3 березня 1992 р. [500, с. 75–76] на 1-му пленарному засіданні 26 травня 1992 р. [79, арк. 5–6] IX сесія обрала одразу лічильну комісію [79, арк. 1] та секретаріат [79, арк. 2], що продовжилося на 1-х пленарних засіданнях наступних сесій: X–XII сесій 30 червня [81, арк. 1–2], 29 вересня [82, арк. 1, 8–9], 24 листопада 1992 р. [86, арк. 1, 9–10, 15–16]; XIII–XV сесій 16 лютого [101, арк. 1, 8–9], 22 червня [109, арк. 1, 12–14], 14 жовтня 1993 р. [111, арк. 1, 4–6]; XVI та XVIII сесій 8 лютого [124, арк. 1, 8–10] і 28 квітня 1994 р. [127, арк. 1].

Поряд зі звичайними в практиці діяльності Київміськради були наявні позачергові сесії, зокрема IV сесія 31 січня 1991 р. [51, арк. 1] за загострення суспільно-політичної обстановки в Литві [428, с. 134–137], VI надзвичайна сесія 22–27 серпня і 3 вересня 1991 р. після серпневого путчу [312, с. 137–139; 507, с. 54], VIII позачергова сесія 17 березня 1992 р. [56, арк. 1–6] в умовах зміни структури влади в м. Києві [462, с. 75–76] та XVII позачергова сесія 22 березня 1994 р. [126, арк. 1], щодо проведення виборів до Київміськради наступного скликання [126, арк. 6]. Позачергові сесії відзначалися єдиними (IV, VIII, XVII), а VI надзвичайна – лише 4-ма пленарними засіданнями в умовах тогочасних суспільно-політичних змін [500, с. 75–76].

Як було з'ясовано, відкриттю пленарних засідань сесії Київміськради І (XXI) скликання передувала їх підготовка її окремими органами. Втім, власну специфіку мала підготовка першої сесії як суто організаційної з метою формування органів Київміськради [385, с. 52]. О. Мосіюк згадав про створення для підготовки першої сесії робочої групи із 43-х депутатів як представників р-нів м. Києва, що погодилися обрати Г. Малишевського тимчасовим головою, М. Збирка – його заступником та 3-х інших депутатів – членами робочої президії [183, с. 61]. Після початку пленарних засідань організаційну роль поступово переймали утворювані постійні комісії Київміськради окремо [41, арк. 20–53] та в якості президії Київміськради [41, арк. 54–56]. За політичної поляризації [474, с. 186–187] організаційного значення набували узгоджувальні комісії від утворених депутатських фракцій [56, арк. 175], що було актуально за відповідних обставин [495, с. 93]. Утворення фракцій фактично розпочалося ще до першого засідання 4 квітня 1990 р. [495, с. 28]. За свідченням О. Мосіюка, 98 обраних депутатами Київміськради осіб ще 1 квітня 1990 р. заявили в актовій залі КПІ про створення депутатської групи «Демократичний блок» [183, с. 59].

В умовах згаданої поляризації [379, с. 99] досить складним було вирішення питань стосовно обрання її голови.

Означене проявилось на І сесії до 15 травня 1990 р. до обрання постійного голови Київміськради А. Назарчука [401, р. 134].

Огляд перспектив обрання голови столичної міськради здійснив на її 1-му засіданні 4 квітня 1990 р. [40, арк. 1, 20] представник 243-го виборчого округу [483, с. 41] й пізніше один із мемуаристів Київміськради [446, с. 210] М. Стріха, який згадав введення окремої посади голови місцевої Ради [510, с. 104–105] та наполіг на доцільності ведення сесії робочою групою замість голови сесії [40, арк. 20]. Втім, 4 квітня 1990 р. було обрано якраз голову сесії – депутата від 289-го виборчого округу [483, с. 42] Г. Малишевського [40, арк. 2–3], що надалі був одним із голів Київміськради [483, с. 99].

Обрання голови Київміськради та його заступників було артикульовано на 4-му засіданні І сесії 10 квітня 1990 р. [342]. До 12 квітня 1992 р.

депутатський корпус Київміськради включився в обговорення Примірного положення про власних голову і президію [345]. За враженнями депутата столичної міськради від 7-го виборчого округу [483, с. 31] М. Цимбалюка, обговорення відповідного питання відбувалося в довготривалих дискусіях із розглядом альтернативного проєкту [345]. На 7-му засіданні 16 квітня 1990 р. було продовжено розгляд положення про її голову та президію [341].

Ухвалення 18 квітня 1990 р. рішення «Про Тимчасове положення про голову і президію Київської міської Ради народних депутатів» [41, арк. 3] із відповідним додатком [41, арк. 4–8] сприяло початку виборів голови Київміськради. Кореспондент газети «Вечірній Київ» відмітив затягування голосування через узгодження процедурних питань, попри що висування кандидатур з-поміж депутатів розпочалося. Серед кандидатів на посаду голови Київміськради було названо й декана економічного факультету Київського державного університету (КДУ) В. Нестеренка, інженера СКТБ Інституту ядерних досліджень АН УРСР М. Корнієнка, викладача кафедри державного права Київської вищої школи МВС СРСР В. Мірошніченка, старшого помічника прокурора Ленінградського р-ну м. Києва М. Грабаря, завідувача кафедри історії журналістики та літератури [503, с. 81] А. Погрібного, молодшого наукового співробітника Інституту фізики АН УРСР О. Мосіюка, заступника генерального директора об'єднання «Союзхіммашпроект» М. Арсеєнка, заступника голови Дарницького райвиконкому м. Києва М. Проценка [304], першого секретаря Київського міськкому Компартії України [384, с. 202] А. Корнієнка, наукового співробітника Інституту фізіології рослин і генетики Л. Скрипку, тимчасово безробітного Ю. Попова, старшого наукового співробітника НДІ мікроприладів В. Татарчука, директора середньої школи № 178 Л. Полікшу; старших наукових співробітників об'єднання «Київський інститут автоматики», НДІ клінічної та експериментальної хірургії, Інституту теоретичної фізики АН УРСР М. Збирка, В. Шевченка, О. Сергієнка; першого секретаря Ленінградського райкому КПУ м. Києва Б. Солдатенка, керівника будівельно-монтажного тресту № 1 Г. Малишевського. Також відбулися

самовисування плиточника підрозділу тресту «Київміськбуд» В. А. Симутенка та самовідвід Л. Полікші. За затвердженою процедурою кожен кандидат на посаду голови мав разом 50 хвилин на презентацію програми: 20 – на виступ і 30 – на запитання. Виступи відбувалися за алфавітним порядком, через що 18 квітня 1990 р. виступили М. Арсеєнко, М. Грабар та М. Збирко [304].

На засіданні 19 квітня 1990 р. виступило 6 претендентів: А. Корнієнко, М. Корнієнко, В. Мірошніченко, О. Мосіюк, В. Нестеренко та А. Погрібний. М. Корнієнко критикував компартійний впливу на місцеві Ради, В. Мірошніченко наголосив на розбудові правової держави, О. Мосіюк розповів про плани соціально-економічного та політичного оновлення м. Києва, а В. Нестеренко та А. Погрібний акцентували відповідно на перспективах самофінансування м. Києва та необхідності налагодження взаємодії різних політичних сил [346]. 20 квітня 1990 р. питання про обрання голови Київміськради було відкладено через наголос на проблематиці подолання наслідків аварії на ЧАЕС [324].

14-те пленарне засідання 24 квітня 1990 р. було ключовим у процесі обрання голови Київміськради. Тоді про самовідвід заявив В. Мірошніченко, а далі – інші претенденти: спершу Г. Малишевський та М. Корнієнко, згодом – В. Татарчук і В. Шевченко, а за ними – М. Грабар, М. Проценко, Б. Солдатенко, О. Сергієнко та О. Мосіюк.

Залишилося лише 8 претендентів: М. Арсеєнко та М. Збирко, А. Корнієнко та В. Нестеренко, А. Погрібний та Ю. Попов, В. Симутенко та Л. Скрипка. В першому турі голосування 140 голосів отримав А. Корнієнко, а 124 голоси – А. Погрібний, що в обох випадках було недостатньо. В наступному турі голосування між 2-ма фаворитами А. Корнієнко отримав 137 голосів зі зменшенням на 3, натомість А. Погрібний – 126 голосів зі збільшенням на 2. Результати голосування відображали фракційне протистояння між прокомуністичним блоком «За оновлення» та Демблоком [303].

Перший тур виборів голови Київміськради 18–24 квітня 1990 р. не виявив переможців. Втім, він наблизив останню до пізнішої специфіки Верховної Ради УРСР із обранням голови до червня 1990 р. [356, с. 218] й відрізнялися від

виборів голів частини райрад м. Києва з їхнім обранням на перших засіданнях протягом 28 березня–15 травня 1990 рр. [142–153; 178–182].

27 квітня 1990 р. А. Погрібний зняв власну кандидатуру [327]. За спогадами С. Павличко, відповідна дія була обумовлена інцидентом 22 квітня 1990 р. із частковою дискредитацією представників Демблоку [442, с. 86–87].

Крок А. Погрібного сприяв пошукам певних компромісів. А. Корнієнко запропонував викреслити зі списків всіх претендентів, П. Теренчук – визначити нових претендентів на міжфракційних перемовинах, а В. Черінько – перейти до формування постійних комісій із відкладенням обрання голови Київміськради. Через відхилення всіх 3-х пропозицій створилася патова ситуація [327].

29 квітня 1990 р. фактично розпочався новий тур вказаних виборів. До списків президії сесії було внесено близько 30-ти кандидатур включно із учасниками попереднього туру обрання та їхніми новими конкурентами, зокрема Г. Гончаренком поряд із представниками партійної еліти «номенклатури» м. Києва районного рівня [417, с. 1603; 456, с. 300–301], Л. Косаківським та І. Данькевичем [347]. 29 квітня 1990 р. викристалізувалося 3 фракції Київміськради: Демократичний блок, блок «За оновлення» (прокомуністичний) та Демократичний центр на чолі з В. Нестеренком [347; 474, с. 186–187]. Після міжфракційних нарад від балотування відмовилося 18 претендентів, що викликало протистояння між представниками блоками із подальшим утворенням консультативної комісії Демблоку та блоку «За оновлення» в кількості 20 осіб по 10 від кожного. Попри проголошене прагнення до узгодження кандидатур, її представники не дійшли згоди [347].

Станом на 3 травня 1990 р. [300; 302] з-поміж приблизно 30 осіб у списках претендентів на посаду голови Київміськради залишилося лише 5 осіб: доцент кафедри філософії АН УРСР [431, с. 65–66] В. Кизима та претенденти минулого туру А. Корнієнко, Г. Малишевський, Ю. Попов та В. Шевченко. У новому турі відносно більшість голосів у кількості 126 повторно набрав А. І. Корнієнко за голосування 177-ми депутатів. Отриманих голосів виявилось недостатньо для затвердження на посаді голови. Вказане супроводжувалося

подальшим розходженням 2-х найбільших фракцій Київміськради I (XXI) скликання, що призвело до зняття частиною претендентів від Демблоку власних кандидатур [302].

Цінною в історіографічному контексті щодо твердження про 3 тури виборів голови Київміськради [474, с. 187–188] є оцінка кореспондента «Вечірнього Києва» відповідного становища із називанням 3-х турів [302].

Тезу про 3 тури підтвердив депутат від колективу «Вечірнього Києва» [446, с. 210–212] В. Кузьменко в замітці «Доживемо до понеділка» щодо пленарного засідання 4 травня 1990 р. [323], завдяки чому можливо виділити хронологічні межі 2-го туру виборів 29 квітня–3 травня 1990 р. зі зміною 3-м туром 4 травня 1990 р.

Протягом нового туру поновилося попереднє становище із висуванням великої кількості претендентів, яких після самовідводів залишилося 20, програми яких почали розглядатися 4 травня 1990 р. [325].

7 травня 1990 р. тривало заслуховування програм претендентів на посаду голови Ради, які за певних акцентів не мали суттєвих розбіжностей, через що значну роль відігравали насамперед політичні симпатії. На засіданні було заслухано програми М. Збирка, Г. Лобзи, В. Майка, О. Мосіюка та Г. Романюка поряд із самовідводами М. Сірого, А. Назарчука, А. Погрібного [326]. Останнє важливо через подальше обрання головою саме А. Назарчука [483, с. 29].

Далі повторно розглядалися програми учасників минулих турів обрання голови Київміськради В. Нестеренка та Ю. Попова. Як співавтор Концепції економічної самостійності і самоврядування м. Києва В. Нестеренко робив наголос на втіленні її ідей [348], а виступ Ю. Попова відзначався типовою для тогочасних місцевих Рад [356, с. 207, 215] надмірною політизацією [356, с. 206] зі згадкою листа В. Леніна до В. Молотова та критикою комуністів [348].

Надалі протягом 2-х голосувань найбільшу кількість голосів набрали І. Данькевич та О. Мосіюк. В першому голоси розподілилися в пропорції 119:99, а в завершальному – 147:115 із доданням 27 голосів проти обох, тобто розрив між 2-ма претендентами становив спочатку 20 голосів, збільшившись до 32-х

голосів. Необрання голови відобразилися на занепокоєнні частини депутатів. Шлях подолання кризи Л. Черніченко та О. Сергієнко вбачали у відмові від таємного голосування із переходом до відкритого за 2-х фаворитів [301].

11 травня 1990 р. відбувався пошук прийнятної процедурної альтернативи в міжфракційних переговорах. Компромісний варіант було знайдено у зміні процедури із висуненні претендентів на посаду не лише голови Київміськради, але й його заступника та секретаря із єдиним протоколом.

Процедура відповідного голосування була покликана враховувати політичні розходження із обранням голови Київміськради серед представників блоку «За оновлення» та Демцентру, а його заступника – від Демблоку із розрахунком на результативність голосувань. Внесення процедурних змін уможливило тезу про початок 11 травня 1990 р. 4-го туру виборів голови Київміськради, на користь чого свідчить і повторне внесення кандидатур: 7 – голови, 5 – його заступника, 8 – секретаря [326].

Засідання 14 травня 1990 р. було відзначено бажанням частини депутатів пришвидшити процес обрання. Його виявили депутати М. Арсєнко та Л. Черніченко, зокрема останній запропонував не розходитися до одночасного обрання голови Київміськради, його заступника та секретаря. У списки для таємного голосування було внесено 16 кандидатур в пропорції 1:1:2.

У спогадах О. Мосіюка [183, с. 66] та синхронному репортажі підкреслювалося проведення 4-го туру виборів. За підсумками голосування за голову Київміськради найбільшу підтримку отримали І. Данькевич та В. Нестеренка в пропорції 127:115, за заступника – О. Мосіюк та С. Дріжчаний як 131:100, за секретаря – Ю. Гетьманенко та Є. Пронюк як 104:83 [300].

Зазначені претенденти вийшли до 2-го туру голосування, який виявився невдалим через відсутність кворуму в 2/3 депутатів [183, с. 66; 300]. 14 травня 1990 р. не було затверджено й протокол лічильної комісії, а депутатський корпус потрапив у кризове становище, внаслідок якого з боку його представників лунали заклики про розпуск Київміськради [300].

Обрання згаданих посадових осіб на пленарному засіданні 15 травня 1990

р. виявилося не надто очікуваним], відображенням чого стали газетні заголовки «В добрий час!» [322] та «Голова, якого не було...». Автор останнього вбачав несподіванку в обранні головою саме А. Назарчука [318].

Поворотне пленарне засідання 15 травня 1990 р. було позиціоноване як «п'ятий раунд висування». Його конфронтаційний перебіг спочатку не був сприятливим для обрання вищих посадових осіб Київміськради. М. Збирко запропонував звернутися до республіканського парламенту із пропозицією про розпуск столичної міськради поточного скликання, набувши підтримку В. Конфедератенка. Інший депутат В. Мошковський запропонував створити узгоджувальну комісію, а В. Кононов – обрати головою Ю. Щербака після його обрання депутатом Київміськради. Ініціатором висування А. Назарчука на посаду голови став В. Майко [322], що в контексті тогочасної політичної культури [390, с. 140] та регіональних політичних еліт [390, с. 128–130] могло обумовлюватися директорськими посадами обох депутатів: А. Назарчука – у ВО «Електронмаш» [423], а В. Майка – на заводі «Буревісник» [242]. Втім, ініціатива В. Майка була підтримана більшістю депутатів [322], зокрема Демблоком через компромісність кандидатури А. Назарчука [183, с. 68].

На посаду голови Київміськради балотувалися А. Назарчук та В. Кизима, а на його заступника – О. Мосіюк та В. Кононов. А. Назарчук та В. Кизима набрали голоси в пропорції 221:9 із обранням першого головою [322], а О. Мосіюк та В. Кононов – як 191:21 із обранням першого заступником голови [183, с. 67]. П'ятий тур обрання голови та його заступника мав єдиний тур голосування і не передбачав обрання секретаря [322]

Знаковість обрання відповідних посадовців підкреслили публікації в діаспорних газетах «Свобода» [310] та «The Ukrainian Weekly» [349].

Надалі відбувалося формування постійних комісій. Їхніх голів до 18-ти постійних комісій було обрано з 18 по 25 червня 1990 р. [41, арк. 33–50]. Окремо було виділено комісії з питань інвалідів та пенсіонерів і з питань ветеранів війни та праці [41, арк. 51], важливі з огляду на відповідні функції органів місцевого самоврядування [353, с. 134–135] й тимчасовий статус яких

обумовлювався незавершеністю укомплектування та програм діяльності [41, арк. 51]. Їхній статус було змінено на постійний лише через 2 роки рішенням X сесії від 30 червня 1992 р. № 4 про утворення єдиної постійної комісії «з питань ветеранів війни, праці, збройних сил та інвалідів» [81, арк. 5]. Надалі відбувалися зміни в найменуваннях та керівному складі частини постійних комісій. Рішеннями XII сесії від 10 грудня 1992 р. було змінено назву постійної комісії з архітектури, містобудування та благоустрою [89, арк. 16], а також звільнено з посади голову постійної бюджетно-фінансової комісії Ю. Лебединського [89, арк. 19].

Періодично поновлювалося питання обрання голови Київміськради. 13 листопада 1990 р. рішенням № 4 II сесія Київміськради прийняла відставку А. Назарчука [44, арк. 73; 483, с. 29–30], після чого процес обрання голови тривав до 20 грудня 1990 р., коли вже III сесія затвердила Г. Малишевського головою Київміськради та водночас Київміськвиконкому [45, арк. 7; 483, с. 29–30].

За часом він майже дорівнював першому обранню голови Київміськради до 15 травня 1990 р. й супроводжувався схожими явищами. Засідання 15 листопада 1990 р. було закрито через відсутність кворуму [44, арк. 78], а голосування за претендентів відбувалося зі зміною кандидатів: висуванням 15 листопада 1990 р. 20 із подальшим самовідводом 10 [44, арк. 77–78], наявністю 5 претендентів 20 листопада 1990 р. [44, арк. 95–98] із залишенням лише 3-х претендентів 29 листопада 1990 р. без Г. Малишевського [44, арк. 176–178].

Востаннє обрання голови Київміськради відбувалося протягом VII сесії із відставкою Г. Малишевського 3 вересня 1991 р. [483, с. 29–30] і виявилось найдовшим, розтягнувшись до 3 березня 1992 р. із обранням В. Нестеренка лише як голови Київміськради [77, арк. 171; 483, с. 29–30]. Спроби ініціювання переобрання голови відбувалися в липні 1992 р., проте невдало [94, арк. 52–56].

За першопочаткової наявності в Київміськраді 3-х блоків: Демократичного [281; 286], «За оновлення» [280] та Демократичного центру [474, с. 187] поступово виокремлювалися й інші фракції, зокрема група «Незалежність» [43, арк. 72; 284] та екологічна група «зелених» впродовж 1990

р. [42, арк. 75]. Із серпня 1991 р. почали утворюватися нові депутатські групи, зокрема «Конструктивна опозиція» [282] та фракція УРП [283; 285]. Вказане стало виявом трансформація політичної культури на місцевому рівні [518, с. 110] у зрізі Київміськради, відображаючи специфіку діяльності новообраних місцевих Рад народних депутатів згаданого скликання в цілому [368, с. 177].

Перебіг пленарних засідань сесії Київміськради активно висвітлювався у засобах масової інформації [464]. У 1990 р. вказану роль відігравали насамперед київські загальноміські газети, зокрема «Вечірній Київ» та «Прапор комунізму» (із вересня 1990 р. – «Київський вісник»). Вирішальну роль у висвітленні пленарних засідань Київміськради відіграло її видання «Хрещатик» із постійним виходом з 23 січня 1991 р. [429, с. 134–135].

Важливою була діяльність постійних комісій Київміськради, документи яких публікувалися в газеті «Хрещатик» [274–279], зокрема комісій з проблем, пов'язаних з наслідками Чорнобильської катастрофи напряду до В. Фокіна [274], з культури та охорони історичного середовища про запобігання вандалізму [276], з правопорядку та боротьбі із організованою злочинністю щодо стану злочинності [279], з національних питань та впровадження Закону «Про мови в Українській РСР» із низки питань [275; 277–279].

Отже, протягом каденції Київміськради I (XXI) скликання відбулося 18 її сесій із крайніми пленарними засіданнями 4 квітня 1990 р. та 31 травня 1994 р. Серед сесій 3 були позачерговими, а 1 – надзвичайною. Між крайніми пленарними засіданнями різних сесій існували проміжки від декади до практично 3-х місяців. Більшість сесій, окрім VII у жовтні 1991–березні 1992 рр., відбувалися впродовж певного року. 1990, 1993 і 1994 р. відбулося по 3 сесії, лише 1991 р. – також 3 сесії, а 1992 р. – 5 сесій. Найбільше пленарних засідань припало на 1990 р., натомість найменше – на завершальний 1994 р. Проведення сесій супроводжувалося складністю вирішення організаційних питань через відсутність кворуму, із чим пов'язано 3 періоди із вакантною посадою голови Київміськради: 4 квітня–15 травня 1990 р., 13 листопада–20 грудня 1990 р. та 3 вересня 1991–3 березня 1992 рр. На сесіях трансформувалася

фракційний поділ Київміськради I (XXI) скликання від прокомуністичного блоку «За оновлення», Демблоку та Демцентру на I сесії до подальшого утворення груп «Зеленого світу» та «Незалежність» й фракцій «Конструктивна опозиція» та УРП із серпня 1991 р. після розпаду прокомуністичного блоку. Перебіг сесій було відображено в медіа м. Києва із публікацією репортажів, звернень депутатських фракцій та документів постійних комісій.

3.4. Виконавчі органи в структурі Київміськради I (XXI) скликання

До адміністративної реформи навесні 1992 р. [500, с. 75–76] столичній міськраді підпорядковувалися органи виконавчої влади м. Києва [474, с. 190].

У 1990 р. переважно діяв склад Київміськвиконком із М. Лаврухіним, обраний в січні 1990 р. [483, с. 26, 99] XII сесією XX скликання [139]. О. Мосінок вдало охарактеризував означений стан із твердженням про «червоний» Київміськвиконком за «червоно-синьо-жовтої» Київміськради [183, с. 153].

Обрання його нового складу сталося лише 20 грудня 1990 р. [483, с. 99].

2 липня 1990 р. I сесія ухвалила рішення про продовження повноважень старого складу Київміськвиконкому до 1 січня 1991 р. [41, арк. 58].

Її рішення вже від 4 жовтня 1990 р. передбачало розгляд в порядку денному питань про обрання нових голови та складу Київміськвиконкому [42, арк. 7–8], а 31 жовтня 1990 р. було схвалено рішення про внесення відповідного пункту до порядку денного II сесії Київміськради [43, арк. 17–18].

На засіданні президії 28 листопада 1990 р. її члени вирішили відкласти питання про обрання заступника голови Київміськвиконкому до оновлення республіканського законодавства про місцеве самоврядування [47, арк. 20], що важливо в контексті становлення останнього [368, с. 179–180; 378, с. 36–37].

Далі відбулося нове засідання президії 11 грудня 1990 р. із рішенням про обрання єдиного голови Київміськради та Київміськвиконкому [47, арк. 26].

20 грудня 1990 р. [483, с. 26, 28–29, 99] на пленарному засіданні згаданої сесії було ухвалено рішення № 4 «Про обрання голови Київської міської Ради

народних депутатів – голови виконавчого комітету» [45, арк. 7]. Згідно з ним з огляду на «ст. 42 Закону Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування» [45, арк. 7] відповідну єдину посаду було обрано Г. Малишевського [483, с. 26, 28–29, 99]: «Обрати головою Київської міської Ради народних депутатів – головою виконавчого комітету Малишевського Григорія Дмитровича, депутата від виборчого округу № 289» [45, арк. 7].

Про функціонування означеної посади свідчить протокол наступного пленарного засідання столичної міськради 21 грудня 1990 р.: «Засідання сесії веде голова Київради та виконавчого комітету Малишевський Г. Д.» [45, арк. 72].

Після відповідного пленарного сесійного відбулося засідання президії досліджуваної міськради 24 грудня 1990 р. [47, арк. 28–29] за участі вищих посадових осіб та низки депутатів, що загалом складали 35 осіб і мали обговорити в якості єдиного питання порядку денного пункт «Про обрання керівного складу і членів Київського міського виконавчого комітету та формування структури виконкому [47, арк. 28]. В контексті розуміння важливості обговорення відповідного питання та утвердження відповідної посади доцільно навести кількісні показники стосовно учасників відповідного засідання.

Таблиця 3.5. Склад учасників засідання президії Київміськради 24 грудня 1990 р.

№№ пп	Посади	Кількість	
		Загальна	Відносна (у %)
1.	Голова Київміськради та виконавчого комітету	1	3,03
2.	Заступник голови Київміськради	1	3,03
3.	Члени президії міськради	20	60,61
4.	Депутати міськради	11	33,33
Разом		33	100,00

Джерело: [47, арк. 28].

Про значущість відповідного пункту свідчить його обговорення, коли після інформації Г. Малишевського як відповідної посадової особи відбулися виступи 15-ти осіб, тобто майже половини присутніх [47, арк. 29]. За підсумками обговорення було вирішено взяти до уваги інформацію Г. Малишевського, а також організувати обговорення кандидатур на керівні посади в комісіях із подальшим винесенням узгодженого рішення на розгляд сесії [47, арк. 29].

Вже наступного дня, 25 грудня 1990 р. відбулося 3-тє пленарне засідання III сесії Київміськради I (XXI) скликання із обговоренням питання «Про обрання керівного складу і членів виконавчого комітету Київради та формування структури виконкому» [45, арк. 94–95]. Цікавою особливістю відповідного обговорення було тимчасове переривання засідання задля узгодження згаданого питання: «Оголошується перерва до 15.00 для обговорення кандидатур керівного складу і членів виконавчого комітету Київради та формування структури виконкому у блоках» [45, арк. 95].

На аналогічному засіданні наступного дня 26 грудня 1990 р. питання стосовно обрання керівного складу та членів Київміськвиконкому разом із формуванням його структури розглядалося першим [45, арк. 126–127]. За підсумками його обговорення було схвалено рішення № 6 «Про закінчення повноважень виконавчого комітету Київської міської Ради народних депутатів двадцятого скликання», важливе з огляду на розв'язання одного з важливих організаційних питань вже в нових умовах: «Відповідно до ст. 38 і 51 Закону Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування» та обранням виконавчого комітету Київської міської Ради народних депутатів двадцять першого скликання вважати закінченими повноваження виконавчого комітету Київської міської Ради народних депутатів двадцятого скликання» [45, арк. 128].

Цікаво, що поряд із відповідним в якості наступного було схвалено

рішення № 6а «Про обрання виконавчого комітету Київради», згідно з яким персональний склад Київміськвиконкому встановлювався «тимчасово в кількості тринадцяти осіб» [45, арк. 129]. На зворотному боці аркушу рішення наявні підписи представника секретаріату сесії В. Батіжєвського та С. Дріжчаного поряд із іншим підписом та його розшифровкою «Підготував С. Сікорський» [45, арк. 129зв].

У формалізованому вигляді новий склад Київміськвиконкому представлено у таблиці 3.5.

Таблиця 3.6. Тимчасовий основний склад Київміськвиконкому згідно з рішенням III сесії Київміськради I (XXI) скликання від 26 грудня 1990 р. № 6а

№№ пп	Прізвище та ініціали	Посада	Суміщення з депутатським мандатом Київміськради та водночас із іншими посадами
1.	Малишевський Г. Д.	голова Ради та виконкому міськради	Виборчий округ № 287, керуючий будівельно-монтажним трестом № 1
2.	Бернович О. В.	заступник голови	Виборчий округ № 112, голова постійної комісії Київміськради з охорони здоров'я, материнства та дитинства, головний лікар ЦРЛ Залізничного р-ну
3.	Кочерга В. М.	заступник голови	Ні
4.	Омельченко О. О.	заступник голови	Ні
5.	Савчук В. Р.	заступник голови	Ні
6.	Яловий В. Б.	заступник голови	Виборчий округ № 250, голова Радянського райвиконкому м. Києва
7.	Онуфрійчук М. Я.	керуючий справами	Виборчий округ № 5, заступник начальника кафедри Київських вищих жіночих курсів МВС СРСР
8.	Копил П. А.	член виконкому	Виборчий округ № 133, начальник відділу Київського НДІ мікроприладів
9.	Мосіюк О. М.	член виконкому	Виборчий округ № 123, заступник голови Київміськради, молодший науковий співробітник Інституту фізики АН УРСР

10.	Олійник В. І.	член виконкому	Виборчий округ № 185, начальник ремонтно- будівельної ділянки ВО «Політехнік»
11.	Погребинський М. Б.	член виконкому	Виборчий округ № 280, начальник лабораторії НДІ мікроприладів
12.	Світличний П. М.	член виконкому	Виборчий округ № 208, науковий співробітник Інституту ядерних досліджень АН УРСР
13.	Хаперський А. С.	член виконкому	Виборчий округ № 219, адвокат юридичної консультації № 1 Печерського р-ну

Джерело: [41; 146; 239–242; 459; 483].

У зрізі статевого складу всі обрані члени нового складу Київміськвиконкому були чоловіками, серед них були голова Київміськради та Київміськвиконкому, 5 заступників голови, керуючий справами та 6 інших членів новосформованого органу. Показово, що, окрім Г. Малишевського, до нового складу міськвиконкому потрапило ще 9 депутатів Київміськради включно з О. Мосіюком. У відповідному контексті цікавою є складена конфігурація заступників: якщо в межах Київміськради як представницького органу заступником Г. Малишевського був О. Мосіюк [462], то в межах Київміськвиконкому як виконавчого органу – інший депутат О. Бернович, в контексті його функціонування важливий з огляду на власну посаду та професійну діяльність. Окрім того, важливою є наявність у визначеному складі Київміськвиконкому В. Ялового як водночас депутата Київміськради та очільника одного з райвиконкомів [146].

Втім, досить дискусійним було суміщення більшістю членів нового Київміськвиконкому посад у виконавчих та представницьких структурах, що за винятком єдиної посади голови Київміськради та Київміськвиконкому на той час розцінювалося як порушення чинного законодавства [7, арк. 50–54].

Перше засідання нового складу Київміськвиконкому відбулося того ж дня

[49].

Воно, як і відповідне засідання президії Київміськради, цікаве з огляду на дещо подібний склад учасників, представлений у відповідній таблиці згідно з документальними назвами.

Таблиця 3.7. Склад учасників засідання новообраного складу Київміськвиконкому 26 грудня 1990 р. з 16 по 17 годину

№№ пп	Посади	Кількість	
		Загальна	Відносна (у %)
1.	Голова Київради та виконавчого комітету	1	4,76
2.	Заступник голови Київради, член виконкому	1	4,76
3.	Заступники голови та члени виконкому	11	52,38
4.	Депутати міськради	8	38,09
Разом		21	100,00

Джерело: [49, арк. 1].

Згідно із наведеними даними, близько 3/5 учасників засідання склали відповідні обрані посадові особи нового складу Київміськвиконкому, проте майже 2/5 присутніх склали інші депутати Київміськради [49, арк. 1].

До порядку денного засідання було внесено пункти «Про розподіл повноважень між заступниками голови Київради та міськвиконкому, члени виконкому», «Про порядок передачі функцій і повноважень новообраним членам виконкому та працевлаштування колишніх працівників міськвиконкому», «Про відпрацювання структури виконавчого комітету Київради згідно закону УРСР «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування», «Про відпрацювання структурних функцій апарату Київради, президії та постійних депутатських комісій згідно закону УРСР «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування», «Про бюджет та план економічного і соціального розвитку м. Києва на 1991 рік» [49, арк. 1–2].

В межах першого питання цікавим було уточнення функцій частини

членів Київміськвиконкому, інформація про яке наведена в таблиці 3.8.

Таблиця 3.8. Розподіл функцій між членами Київміськвиконкому згідно з протокольним рішенням від 26 грудня 1990 р.

№№ пп	Прізвище та ініціали	Посада та сфера функціональних обов'язків
1.	Мосіюк О. М.	заступник голови Київради, член виконкому
2.	Бернович О. В.	заступник голови з питань охорони здоров'я, екології, ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи
3.	Кочерга В. М.	заступник голови з питань промисловості, транспорту, зв'язку, комунального господарства
4.	Омельченко О. О.	заступник голови з питань проектно-будівельного комплексу
5.	Савчук В. Р.	заступник голови з питань торгівлі та сфери послуг
6.	Яловий В. Б.	заступник голови з питань житла та житлового господарства
7.	Онуфрійук М. Я.	керуючий справами
8.	Копил П. А.	член виконкому
9.	Олійник В. І.	член виконкому
10.	Погребинський М. Б.	член виконкому
11.	Світличний П. М.	член виконкому
12.	Хаперський А. Р.	член виконкому

Джерело: [47, арк. 2; 474, с. 190].

За таблицею 3.8, 5 із 12 членів Київміськвиконкому мали конкретну сферу діяльності, причому 3 із 5 осіб не були депутатами Київміськради.

Всі наступні питання було вирішено відпрацювати після засідання, а пункт щодо впорядкування структури Київміськвиконкому поступово винести на розгляд сесії Київміськради [49, арк. 2–4].

В подальшому питання впорядкування структури Київміськвиконкому із боку сесій Київміськради було невдалим [51–65; 75–77], й 25 лютого 1992 р. в умовах адміністративної реформи [500, с. 75–76] VII сесією було ухвалено рішення № 31 «Про розмежування повноважень між Радою та її виконавчими органами в м. Києві», за яким посади голови Київміськради та Київміськвиконкому розмежовувалися із наступним формулюванням із врахуванням негативного досвіду їх поєднання [77, арк. 71].

3 березня 1992 р. [483, с. 29–30, 99] було обрано В. Нестеренка як голову Київміськради та І. Данькевича як голову Київміськвиконкому [77, арк. 170–

171] із повернення конфігурації вищих владних посад м. Києва до стану більшої частини 1990 р., проте лише на 3 тижні до початку діяльності Представника Президента України у м. Києві І. Салія [417, с. 1602–1604].

Діяльність сесії Київміськради була важливою щодо зміни статусу окремих структур та служб Київміськвиконкому. Рішенням її III сесії від 3 грудня 1990 р. був ліквідовано Київський міський комітет народного контролю [44, арк. 186], а 28 грудня 1990 р. та ж сесія підпорядкувала Київміськвиконкому виробниче об'єднання «Київгаз» [48, арк. 152].

Протягом 1991 р. апарат Київміськвиконкому нараховував 162 особи, включаючи керівництво, помічника голови, управління справами, а також секретаріат міської Ради в справах іноземних студентів та Уповноваженого Ради в справах релігій при Кабінеті Міністрів УРСР по м. Києву [123, арк. 1–7].

Протягом 1992 р. до структури Київміськвиконкому також було долучено частину членів комісії з питань поновлення прав реабілітованих у складі 5-ти осіб включно із заступником голови [124, арк. 1–9].

У практиці діяльності Київміськвиконкому в умовах існування єдиної посади голови виконавчої та представницької влади були її спільні засідання із президією [428, с. 134–135; 471]. Керівники окремих підрозділів Київміськвиконкому брали участь у важливих звичайних засіданнях президії Київміськради, проявом чого була присутність начальника УВС м. Києва В. Недригайла під час обговорення питання про можливість проведення демонстрації УСС до Міжнародного дня студента 17 листопада 1990 р. [449].

Функціонування головного тогочасного органу виконавчої влади м. Києва [379, с. 110–111] було в полі зору О. Мосіюка як заступника Г. Малишевського [483, с. 99], що відобразилося у виданні розпорядження від 8 травня 1991 р. № 42 «Про створення депутатської комісії» для розслідування діяльності звуженого засідання Київміськвиконкому [69, арк. 57].

У діяльності Київміськвиконкому відбувалися реорганізації й за його власними документами із формуванням низки комісій: з надзвичайних ситуацій (рішення від 27 серпня 1990 р. № 754 до об'єднання посад голів Київміськради

та Київміськвиконкому) [269], раціонального використання трудових ресурсів (рішення від 24 квітня 1991 р. № 207 після об'єднання посад) [270], спільної координаційної групи Ради м. Києва і області з питань продовольства та розвитку АПК (рішення від 31 січня 1991 р. № 270) [267] фактично в розвиток концепцій самоврядування м. Києва 1989–1990 рр. [437; 438].

Значення Київміськвиконкому в діяльності Київміськради полягало й в ухваленні важливих рішень додатково до сесійних, зокрема однойменних від 9 липня 1990 № 590-а та 17 червня 1991 рр. № 355 «Про виділення автомобілів для завезення в м. Київ овочів, фруктів і картоплі урожаю 1990 року» [265; 266]. Київміськвиконком відзначився й ухваленням рішення від 8 червня 1991 р. № 327 «Про присвоєння народним суддям районних народних судів м. Києва кваліфікаційних класів» [268], допоміжного щодо відповідних сесійних.

Друкований орган Київміськвиконкому виявився важливим у контексті висвітлення окремих питань депутатської діяльності. В його межах було опубліковано статті Т. Заярної [316] та А. Мацка [330] стосовно депутатської роботи в межах виборчого округу [523, с. 90].

Отже, виявлено, що період існування в складі Київміськради підпорядкованого їй головного виконавчого органу позначено збереженням його старого складу майже до 1991 р. Період із кін. грудня 1990 р. до поч. березня 1992 рр. був часом існування єдиної посади голови Київміськради та Київміськвиконкому із паралельним поєднанням депутатських мандатів із посадами у Київміськвиконкомі з боку 9 інших міських депутатів, що суперечило чинному на той час законодавству. Протягом першої половини каденції Київміськради досліджуваного скликання відбувалася реорганізація низки підрозділів та служб Київміськвиконкому, зокрема ліквідація Київського міського комітету народного контролю та підпорядкування виробничого об'єднання «Київгаз», проте з боку Київміськради як представницького органу спроби реорганізації безпосередньо Київміськвиконкому не були успішними. Діяльність керівник служб останнього позначено присутністю на засіданнях представницьких структур Київміськради та їхніх спільних із міськвиконкомом

засіданнях. В умовах затримки в реорганізації Київміськвиконкому з боку сесії відповідні рішення було ухвалено в межах повноважень вищих посадових осіб та їхніх заступників. Діяльність виконавчого комітету столичної міськради виявилася важливою з огляду на ухвалення рішень із низки важливих питань, зокрема продовольчого забезпечення м. Києва та забезпечення службової діяльності представників районних судів у його межах. Окрім того, в межах функцій бюлетеня Київміськвиконкому виділено висвітлення депутатської діяльності шляхом публікації відповідних статей окремих депутатів.

Висновки до розділу 3

Каденцію Київміськради I (XXI) скликання було відзначено формуванням її окремого апарату, що проявилось у вигляді формування окремого організаційного відділу Київміськради на противагу організаційно-інструкторському відділу Київміськвиконкому із подальшою трансформацією в секретаріат Київміськради. Окрім того, період після заборони діяльності КПУ в серпні 1991 р. та муніципалізації її майна було позначено розширенням апарату Київміськради, що включав як організаційний відділ, так і бухгалтерію та автобазу. Після адміністративної реформи березня 1992 р. рішенням IX сесії столичної міськради досліджуваного скликання від 2 червня 1992 р. було утворено секретаріат Київміськради, що консолідував її апарат

Діяльність організаційно-розпорядчих органів становила важливу складову діяльності столичної міськради I (XXI) скликання загалом. Засідання президії Київміськради, наради голів постійних комісій, нормотворчість вищих посадових осіб Київміськради в умовах трансформаційного періоду становили важливу роль в організаційній діяльності столичної міськради та вирішенні низки інших питань. Проведення адміністративної реформи в березні 1992 р. було позначено на діяльності президії Київміськради, яку після введення в дію нового законодавства про самоврядування було розформовано й фактично замінено нарадами голів постійних комісій із урізаними повноваженнями, проте

з наступністю із президією Київміськради у вирішенні організаційних питань. Надзвичайно важливу роль в діяльності столичної міськради відігравали вищі посадові особи Київміськради, що сприяли створенню додаткових організаційних структур у відповідності до окремих актуальних питань як внутрішньої діяльності Київміськради, так і проблем столичного життя із залученням депутатів столичної міськради та окремих спеціалістів.

Сесійну діяльність Київміськради досліджуваного скликання було позначено зростанням кількості пленарних засідань та проведенням 18-ти сесій, серед яких 3 були позачерговими й 1 – надзвичайною. З'ясовано, що між крайніми пленарними засіданнями кожної сесії існували перерви в діапазонах від майже 2-х тижнів у 1990 до практично 3-х місяців у 1993 рр. В діяльності сесії Київміськради проявилися труднощі перехідного періоду, зокрема конфлікти між фракціями та складність із забезпеченням кворуму. В сесійній діяльності столичної міськради досліджуваного скликання виявлено 3 періоди без обрання її голови. Протягом першого впродовж I сесії з 4 квітня по 15 травня 1990 р. відбулося 5 спроб обрання голови Київміськради із обранням на відповідну посаду А. Назарчука, що не був лідером попередніх турів. Другий період постав після ухвалення рішення II сесії 13 листопада 1990 р. про відставку згаданої посадової особи і тривав до пленарного засідання 20 грудня 1990 р. із обранням головою Г. Малишевського. Якщо два названих періоди тривали дещо більше місяця, то третій розтягнувся на півроку із часу відставки Г. Малишевського рішенням VI надзвичайної сесії Київміськради 3 вересня 1991 р. до обрання на відповідну посаду В. Нестеренка 3 березня наступного року згідно з рішенням VII сесії. Впродовж сесійної діяльності Київміськради тривала еволюція її фракційної структури, впродовж початкового періоду діяльності якої дійсно постали 3 основних фракції (Демблок, прокомуністичний блок «За оновлення» та Демцентр), проте впродовж 1990 р. до них додалися окремі групи «Незалежність» та «зелених» (екологічна група). Із серпня 1991 р. після фактичного розпаду комуністичного блоку в межах Київміськради постали відносно невеликі фракції «Конструктивна єдність» та УРП.

Виявлено, що період існування в складі Київміськради підпорядкованого їй головного виконавчого органу позначено збереженням його старого складу майже до 1991 р. Період із кін. грудня 1990 р. до поч. березня 1992 рр. був часом існування єдиної посади голови Київміськради та Київміськвиконкому із паралельним поєднанням депутатських мандатів із посадами у Київміськвиконкомі з боку 9 інших міських депутатів, що суперечило чинному на той час законодавству. Протягом першої половини каденції Київміськради досліджуваного скликання відбувалася реорганізація низки підрозділів та служб Київміськвиконкому, зокрема ліквідація Київського міського комітету народного контролю та підпорядкування виробничого об'єднання «Київгаз», проте з боку Київміськради як представницького органу спроби реорганізації безпосередньо Київміськвиконкому не були успішними. Діяльність керівників служб останнього позначено присутністю на засіданнях представницьких структур Київміськради та їхніх спільних із міськвиконкомом засіданнях. В умовах затримки в реорганізації Київміськвиконкому з боку сесії відповідні рішення було ухвалено в межах повноважень вищих посадових осіб та їхніх заступників. Діяльність виконавчого комітету столичної міськради виявилася важливою з огляду на ухвалення рішень із низки важливих питань, зокрема продовольчого забезпечення м. Києва та забезпечення службової діяльності представників районних судів у його межах. Окрім того, в межах функцій бюлетеня Київміськвиконкому виділено висвітлення депутатської діяльності шляхом публікації відповідних статей окремих депутатів.

РОЗДІЛ 4. КИЇВСЬКА МІСЬКА РАДА НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ І (XXI) СКЛИКАННЯ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ М. КИЄВА

4.1. Взаємодія Київміськради І (XXI) скликання з вищими органами державної влади УРСР і України

Розташування в м. Києві центральних органів державної влади УРСР та України обумовило специфічність взаємодії з ними Київміськради І (XXI) скликання [522, с. 30] із постанням майнових проблем.

Вказана специфічність обумовлювалася й наявністю у депутатському корпусі Київміськради парламентаря В. Івасюка, який мав одночасно 2 депутатських мандати у Київміськраді [483, с. 31] та Верховній Раді [481], що засвідчується й його виступами на пленарних засіданнях останньої [194; 195].

Впродовж 1990–1994 рр. частина депутатів Київміськради переходила на роботу до Верховної Ради та міністерств без складання мандатів [470].

Досить активною виявилася взаємодія досліджуваної міськради із Верховною Радою України І (XII) скликання у травні 1990–березні 1994 рр.

Для вирішення дискусійних майнових питань створювалися спільні робочі групи, як у випадку із відведенням земельної ділянки для приміщення Секретаріату Верховної Ради України у 1993 р. [110, арк. 37].

Секретаріат Верховної Ради надавав Київміськраді юридичні роз'яснення, зокрема щодо кворуму під час обрання її голови 20 грудня 1990 р. [45, арк. 8].

Частиною обопільної взаємодії була участь депутатів Київміськради в роботі парламентських пленарних засідань та діяльності парламентських постійних комісій [470]. Перша проявилася у виступах О. Мосіюка в жовтні–листопаді 1990 р. [185, с. 67–70; 187, с. 99–100], а друга – в участі В. Рубцова в діяльності парламентської комісії з питань діяльності місцевих Рад [8] та частини інших депутатів у засіданнях комісії з освіти і науки [470].

Ключовою була участь структур досліджуваної міськради у законотворчості шляхом надання відповідних пропозицій, що стосувалося

зміни законодавства про самоврядування [8–10; 347, с. 348].

Пропозиції зазначеного скликання столичної міськради про зміну законодавства на той час УРСР про місцеве самоврядування надійшли на початку грудня 1990 р. на тлі дискусій у м. Києві про належну специфіку місцевого самоврядування [368, с. 179–180]. Сутність пропозицій однієї з підкомісій постійної комісії Київміськради з економічної самостійності та самоврядування полягала у визначенні в єдиному законопроекті про місцеві Ради та місцеве самоврядування саме міських Рад в якості органів базового рівня місцевого самоврядування, а також у встановленні окремого законодавчого регулювання із внесенням до законопроекту статті про статус м. Києва із посиланням на окремий закон [8, арк. 178; 10, арк. 275–282].

Важливою в оформленні Київміськradoю I (XXI) скликання законодавчих пропозицій була середина 1991 р., коли у її виданні «Хрещатик» було надруковано законопроект «Про столицю України – місто-герой Київ» [273]. Після провалу серпневого путчу та ухвалення Акту проголошення незалежності України [397, с. 85–88] на тлі посилення тенденції до критичного сприйняття радянських органів Київміськрада I (XXI) скликання виробила проект Положення про мера Києва та подала його до Верховної Ради України за рішенням власної VI надзвичайної сесії 3 вересня 1991 р. [70, арк. 4–5]. Сутність документа полягала у запровадженні посад мера як міського голови та заступника мера із прямим обранням виборцями м. Києва [68, арк. 136–154].

Поштовхом до активізації розроблення досліджуваною Київміськradoю пропозицій до законодавства про місцеве самоврядування стало прагнення значної частини парламентарів до ліквідації виконавчих комітетів місцевих Рад базового рівня місцевого самоврядування із запровадженням місцевих державних адміністрацій на чолі з Представниками Президента України [500, с. 75–76]. Депутати Київміськради загалом заперечували проти втілення означених змін, що проявилось на VIII позачерговій сесії 17 березня 1992 р., протягом якої було ухвалено звернення до центральних органів влади України про недоцільність змін та введення посади Представника Президента у м. Києві

як шлях до диктатури та ліквідації демократичного устрою [78, арк. 2–6].

З введенням посади Представника Президента України у м. Києві із призначенням на неї І. Салія [417] Х сесія столичної міськради виступила за скасування відповідної посади, повернення повноважень місцевим Радам та ухвалення проєкту Закону «Про столицю України» [81, арк. 192].

Складовою участі Київміськради у наданні пропозицій щодо вдосконалення законодавства України стала її участь у конституційному процесі. Розпорядження О. Мосіюка від 5 серпня 1992 р. № 165с «Про організацію обговорення проєкту Конституції України» [94, арк. 62–63] передбачало створення робочої групи із 10 депутатів Київміськради та членів її секретаріату та 6 інших осіб включно із 4-ма головами райрад та 2-ма представниками КМДА. Її членам ставилися завдання щодо організації обговорення проєкту Конституції України у трудових колективах м. Києва та за місцем проживання, постійних комісіях Київміськради та райрад, надсилання узагальнених пропозицій до Секретаріату Верховної Ради України 4 рази з 5 серпня по 1 листопада 1992 р., складання графіку засідань райрад м. Києва та започаткування в «Хрещатику» окремої «конституційної» рубрики. Керівнику робочої групи М. Чуфаріну доручалося провести нараду її членів із розподілом обов'язків та складанням плану роботи [94, арк. 63]. Вона провела засідання 13 серпня 1992 р., а також 9, 16 та 23 вересня [97, арк. 11–14] того ж року.

На засіданні 13 серпня 1992 р. у присутності 7-ми членів робочої групи, зав. оргвідділом А. Афанасьєва та в. о. головного редактора газети «Хрещатик» В. Мостового було обговорено питання «Організація виконання розпорядження заступника голови Ради Мосіюка О. М. від 5.08.92 р. «Про організацію обговорення проєкту Конституції України» зі схваленням протокольного рішення про проведення засідань робочої групи щосереди із початком о 15 годині та з тривалістю протягом 1 години, підготовку листа до постійних комісій Київміськради із проханням обговорити конституційний проєкт та до 10 вересня 1992 р. подати пропозиції до оргвідділу, залучення юристів до його роз'яснення у трудових колективах, вироблення до 18 серпня 1992 р. звернення

до киян та підприємств м. Києва про обговорення законопроекту, підготовку розпорядження заступника голови Київміськради щодо робочих груп з обговорення конституційного проекту в райрадах м. Києва, усталення на наступному засіданні порядку розгляду проекту, звернення до депутатів всіх рівнів щодо їхнього залучення до організації обговорення проекту Конституції України у власних округах, підготовку листа до служб КМДА щодо подання власних пропозицій та звернення до учасників Всеукраїнського форуму [97].

На 2-му засіданні за присутності 10 членів робочої групи слухалося питання «Про організацію обговорення проекту Конституції України», внаслідок чого було ухвалено протокольне рішення про зосередження на аналізі 6-го розділу конституційного проекту «Про місцеве самоврядування» із виробленням власних пропозицій, звернення до державних юридичних установ щодо надання власних висновків, звернення керівництва райрад м. Києва до керівництва районних підприємств та юристів щодо організації обговорення проекту Конституції України у трудових колективах, інформування читачів «Хрещатика» про діяльність робочої групи [97, арк. 11–14].

На 3-му засіданні в присутності половини членів робочої групи було обговорено 5-й та 6-й розділи конституційного проекту, під час дискусії довкола яких керівник робочої групи запропонував об'єднати розділи під єдиною назвою «Система державної влади та місцевого самоврядування» та створити главу 21 під назвою «Місцеві органи державної влади і місцевого самоврядування» із поверненням місцевим Радам статусу органів державної влади. Пропозиції керівника робочої групи обговорили 4 її члени із рішенням про подання пропозицій іншими членами протягом тижня її керівникові та доопрацювання її пропозицій для подання на розгляд сесії Київміськради [97].

У додатку до відповідного протоколу містилися сформульовані статті, що передбачали існування місцевих Рад як представницьких органів державної влади (ст. 195), їхні широкі функції (ст. 196), обрання місцевих Рад прямим голосуванням строком на 5 років із обранням їхніх голів сесіями відповідних Рад (ст. 197), необхідність узгодженості рішень місцевих Рад із чинним

законодавством та обов'язковість для виконання підпорядкованими Радами та підприємствами із правом вищих Рад призупиняти рішення нижчих до ухвалення судового рішення (ст. 198), роль місцевих Рад як основної ланки місцевого самоврядування за наявності інших складових останнього (ст. 199), наявність в якості місцевих органів виконавчої влади в областях і районах місцевих адміністрацій (управ) (ст. 200) із головуванням обраних прямим голосуванням населення голів адміністрацій (управ) (ст. 201), право голови відповідної місцевої адміністрації на утворення затверджуваних відповідною місцевою Радою підпорядкованих структур із призначенням їхніх керівників за погодженням також із відповідною місцевою Радою (ст. 202), право місцевих Рад міст, селищ та сіл на створення виконавчих комітетів із поєднанням посад голови Ради та голови виконкому (ст. 203), регулювання структури місцевих владних та самоврядних органів законодавством України (204) [97].

На четвертому засіданні робочої групи також за участі 8-х членів робочої групи обговорювалися пропозиції до проєкту Конституції України з боку М. Грабаря, О. Сергієнка та М. Чуфаріна. Думки першого включали відзначення низької активності в обговоренні конституційного проєкту, затвердження пунктів про внесення змін та доповнень до нього, висловлення думки про неможливість ухвалення запропонованого проєкту Конституції України шляхом всенародного референдуму і нинішнім складом Верховної Ради України, ухвалення конституційного проєкту депутатами обраного до березня 1993 р. нового скликання Верховної Ради або також Конституційної асамблеї та публікацію рішення в пресі та інших медіа. Після обговорення 5-ма членами робочої групи тверджень М. Грабара присутні заслухали пропозиції О. Сергієнка, що включали положення про неприйнятність винесеного на обговорення конституційного проєкту, схвалення концептуальних положень щодо змін до нього, ухвалення Конституції України Національними зборами в якості конститuantів із розпуском після виконання означеного завдання [97].

Запропоновані О. І. Сергієнком концептуальні положення включали розподіл влади на законодавчу та судову із відокремленими функціями,

наявність однопалатної Верховної Ради, Кабінету Міністрів із парламентським затвердженням основних міністрів та Конституційного суду із довічним обранням його суддів, статус Президента як всенародно обраної вищої посадової особи, припинення повноважень Верховної Ради України лише за підсумками референдуму, відкликання Президента за результатами імпічменту або референдуму, розподіл місцевої влади на представницьку та виконавчу із Радами та управами із обраним всім населенням відповідної адміністративно-територіальної одиниці головою управи, довічне затвердження суддів місцевих судів місцевими Радами вищого рівня та відкликання голови управи за рішенням суду або кваліфікованої більшості місцевої Ради того ж рівня [97].

Далі з боку 5-ти осіб було схвалено обрати в якості основи пропозиції М. Грабара із врахуванням деяких пропозицій О. Сергієнка, а також в подальшому керівник робочої групи М. Чуфарін запропонував внести зміни до пропозицій щодо глав 18 та 20 згаданих вище розділів, із чим члени робочої групи погодились після участі в обговоренні 6-ти із них [97].

Конституційний проєкт 1 липня 1992 р. обговорювався на засіданнях XI сесії на межі вересня–жовтня 1992 р., внаслідок чого 8 жовтня вона ухвалила рішення № 10 «Про проєкт Конституції України» [84, арк. 125–126].

Важливою була участь депутатів Київміськради I (XXI) скликання у підготовці виборів до Верховної Ради України, що стосувалася як обрання дообрання складу I (XII), та і обрання II (XIII) скликання. Органи та посадові особи столичної міськради, насамперед її президія й пізніше голова та його заступники, брали участь в ухваленні рішень про утворення виборчих комісій на виборах до Верховної Ради України вже I (XII) скликання восени 1990 р. після припинення депутатства В. І. Івашка у виборчому окрузі № 6 [48]. Вже з весни 1992 р., за ініціативи Київміськради I (XXI) скликання ухвалювалися документи з приводу проведення виборів у виборчих округах №№ 13 та 19 [50, арк. 34зв., 37зв.]. Цікавою формою участі депутатів Київміськради I (XXI) скликання у проведенні довиборів до Верховної Ради України I (XII) скликання виявилася особиста участь міських депутатів у виборчих перегонах [12; 13].

Останнє проявилось й протягом виборів до Верховної Ради України II (XIII) скликання. Зокрема, ухвалювалися рішення та розпорядження органів Київміськради щодо підготовки до означених виборів, а у самих виборах взяла участь низка депутатів досліджуваної міськради як у виборчих округах у межах м. Києва [480, с. 18–24], так і поза ними, як М. Грабар у Закарпатській області [395, с. 174], теза про що підтверджується розпорядженням від 26 червня 1994 р. № 102с про звільнення М. Грабара від службових обов'язків через висування та реєстрацію в Хустському виборчому окрузі № 176 [132, арк. 196]. Через раніше порівняно із місцевими проведення парламентських виборів 1994 р. у м. Києві [380, с. 18–25, 42–43] до парламенту нового скликання було обрано депутатів Київміськради I (XXI) скликання Є. В. Пронюк та М. А. Горбаль, через що XVIII сесія 19 травня 1990 р. ухвалила рішення № 10 про припинення їхніх повноважень як депутатів Київміськради [129, арк. 98].

Також частина депутатів Київміськради I (XXI) скликання, насамперед з-поміж членів Демблоку й пізніше утворених на його основі дрібніших фракцій, взаємодіяла із частиною депутатів Верховної Ради України I (XII) скликання в межах спільних громадських та політичних об'єднань й організовуваних ними політичних акцій, що чи не найяскравіше проявилось під час Революції на граніті [449; 464]. У підтримці ініціатив Київміськради на пленарних засіданнях парламенту I скликання брали участь депутати об'єднання Народної ради від м. Києва [527, с. 8–11], зокрема С. Головатий, Ю. Гнаткевич, І. Заєць [185–197], що були пов'язані із депутатами Демблоку Київміськради завдяки співпраці в центральних та регіональних структурах НРУ [473, с. 380–386]. Також на першому пленарному засіданні Київміськради 4 квітня 1990 р. були присутні представники Секретаріату Верховної Ради [40, арк. 1], а на VI надзвичайній сесії виступав вже її депутат С. Головатий [59, арк. 2, 34].

Тісно пов'язаною із Київміськradoю внаслідок активної участі її членів у електоральних процесах була й Центральна виборча комісія, яка надсилала вказівки щодо проведення виборів й надавала Київміськradі можливість безпосереднього представництва за рахунок члена ЦВК від м. Києва [146].

Окремі депутати та посадовці досліджуваної міськради брали участь у роботі центральних органів виконавчої влади як їхні безпосередні співробітники. Так, депутат А. Погрібний завдяки синхронному професорству в КДУ працював також і у Міністерстві освіти України [356], що відобразилося в протоколах комісії Верховної Ради України з питань освіти і науки [470].

Київміськрада активно взаємодіяла із органами виконавчої влади й із грудня 1991 р. – із Адміністрацією Президента України, проявом чого є відповідна кореспонденція на адресу Ради та Кабінету Міністрів України [14; 15] й Адміністрації Президента України, зокрема про систему виконавчої влади в м. Києві [16, арк. 1–10].

Вже в 1990 р. у діяльності Київміськради у зв'язках її посадових осіб із органами виконавчої влади ключову роль відігравали особисті контакти, що проявилось у діяльності заступника голови Київміськради О. Мосіюка в умовах спроби скасування військового параду 7 листопада за сприяння з на той час посадовцем Ради Міністрів УРСР К. Масиком [183, с. 157].

За реорганізації центральних органів державної влади України [525] загострювалися їхні майнові суперечності із Київміськрадою, проявом чого стала думка президії останньої 10 січня 1992 р. щодо визнання неправомірності протокового рішення Президії Верховної Ради України як структури парламенту про розміщення в будинку на пл. Михайлівській, 1 апарату Міністерства оборони України [90, арк. 2]. Суперечності стосовно згаданого будинку зберігалися й надалі [417].

В діяльності Київміськради вже на поч. 1992 р. проявилася тенденція до переходу окремих депутатів на роботу до вищих органів влади, через що голови Київміськради та його заступника видавали розпорядження про звільнення з її апарату окремих осіб через перехід на роботу до Адміністрації Президента України [93, арк. 10, 66, 73] та Кабінету Міністрів України [93, арк. 57].

В контексті взаємодії Київміськради з вищими органами влади важливою була її видавнича діяльність. Її газета «Хрещатик» [429, с. 110–111] із 1991 р. друкувала ухвалені законодавчі акти [260–261], президентські укази та

розпорядження [259; 262–263], постанови Кабінету Міністрів України [258].

Отже, столична міськрада досліджуваного скликання мала активні та багатоаспектні зв'язки з вищими органами влади УРСР та України. Їхня взаємодія проявлялася в наданні з боку столичної міськради пропозицій про зміну законодавства та ширше нормативно-правових актів, консультаціях із боку структур Верховної Ради, наявності в Радах обох рівнів їхнього депутата В. Івасюка, участі представників Київміськради в парламентських пленарних засіданнях та засіданнях парламентських постійних комісій, співпраці представників Київміськради з парламентарями від м. Києва у межах спільних політичних сил, допомозі в роботі ЦВК із організації виборів депутатів Верховної Ради України, вирішення майнових питань, доведення до населення м. Києва нормативно-правових актів вищих органів влади України шляхом публікації у «Хрещатику».

4.2. Відносини з підпорядкованими органами місцевого самоврядування м. Києва

Специфіка відносин Київміськради I (XXI) скликання із підпорядкованими їй органами місцевого самоврядування визначалася низкою чинників.

По-перше, за результатами виборів до місцевих Рад народних депутатів м. Києва I (XXI) скликання деякі депутати отримали депутатські мандати як міського, так і районного рівня. Відповідна тенденція була артикульована в тогочасних матеріалах періодичної преси, прикладом чого є повідомлення про обрання депутатів від КПІ, зокрема О. Мужилка депутатом як Київміськради, так і Жовтневої райради м. Києва [230].

Ще яскравіше вона проявилася на засіданнях райрад м. Києва, в документах яких були наявні повідомлення про присутніх на засіданнях депутатів столичної міськради [142–150; 152–153; 178–182]. Досить своєрідно відповідна тенденція проявилася на I сесії Ватутінської райради м. Києва 2–3

квітня 1990 р. [153, арк. 1–9]. Зокрема, на її пленарних засіданнях ще до затвердження власних повноважень було присутньо 3 депутати Київміськради [153, арк. 1]. Цікаво, що депутат міськради [483, с. 30] А. Бабаков у документах відповідного пленарного засідання райради був названий депутатом Ватутінської райради [153, арк. 1–8].

По-друге, депутати Київміськради I (XXI) скликання були посадовими особами у райрадах та їхніх виконавчих комітетах. Зокрема, Л. Косаківський за наявності двох депутатських мандатів був головою Печерської райради I (XXI) скликання, а депутати Київміськради без депутатського мандата у відповідній райраді обіймали ключові посади у райвиконкомах, зокрема В. Бондаренко був головою Ленінградського райвиконкому, а Б. Андресюк – Ленінського райвиконкому [10, арк. 274]. До обрання головою Київміськради досліджуваного скликання посаду в уже згаданому Ленінградському райвиконкомі обіймав А. Назарчук, після обрання будучи звільненим за рішенням II сесії відповідної райради [152].

Специфіка становища осіб одразу із посадами або депутатськими мандатами в представницьких органах як міського, так і районного рівня демонструється звітном у межах Харківської райради м. Києва синхронного скликання стосовно участі депутатів у пленарних засіданнях [179, арк. 153–157], в якому була позначка «На сесії міськради» [179, арк. 157].

По-третє, тісна взаємодія Київміськради із підпорядкованими органами місцевого самоврядування обумовлювалася необхідністю роботи депутатів Київміськради у межах своїх виборчих округів [386, с. 41]. Зокрема, вони брали участь у діяльності комітетів громадського територіального самоврядування (КГТС) [396, с. 66–67], що артикульовано в статті Т. Заярної стосовно Мінського р-ну м. Києва [316]. Також відповідна тенденція підтверджується документами Подільської райради м. Києва [396, с. 66–67], зокрема додатком до рішення II сесії від 16 червня 1990 р. із назвою «Перелік керівників і складу депутатів рад і комітетів територіального самоврядування Подільського району м. Києва» [145, арк. 41–51]. Узагальнені дані про відповідних депутатів

Київміськради наведено в таблиці 4.1.

Таблиця 4.1. Участь депутатів Київміськради I (XXI) скликання від Подільського р-ну м. Києва у діяльності його комітетів громадського територіального самоврядування (КГТС)

№№ пп	Назва органу	Кількість депутатів Київміськради	Персоналії
1.	Територіальна рада самоврядування № 1	2	Подольський О. І. – вчитель середньої школи № 124, виборчий округ № 228
			Горбатюк Н. А. – старший викладач КВВМПУ, виборчий округ № 229
2.	Територіальна рада самоврядування № 2	1	Пасічник Г. Д. – начальник Київського річкового порту, виборчий округ № 231
3.	Територіальна рада самоврядування № 3	1	Литвиненко Л. С. – директор дитячого будинку «Малятко», виборчий округ № 234
4.	Територіальна рада самоврядування № 4	2	Герасименко В. М. – директор середньої школи № 242, виборчий округ № 235
			Романюк Г. Н. – голова Подільського райвиконкому, виборчий округ № 236
5.	Територіальна рада самоврядування № 5	1	Нестеренко Л. С. – вчитель середньої школи № 156, виборчий округ № 238
6.	Територіальна рада самоврядування № 6	2	Святенко А. В. – вчитель середньої школи № 243, виборчий округ № 229
			Гетьманенко Ю. І. – прокурор Подільського р-ну, виборчий округ № 240
Разом		9	

Джерело: [141, арк. 41–51].

У взаємовідносинах Київміськради I (XXI) скликання із підпорядкованими райрадами впродовж періоду існування виконкомів до весни 1992 р. гостроти набула проблема розподілу повноважень. Шляхи її вирішення розроблялися як у Київміськраді, так і у райрадах.

На пленарних засіданнях сесій Київміськради, проведених впродовж 1990 р., розглядалося питання про розподіл повноважень між міським та районним рівнями [42, арк. 110]. Одним із виявів відповідної уваги виявився розглянутий

на засіданні I сесії Київміськради I (XXI) скликання 8 жовтня 1990 р. [42, арк. 9–10] запит депутата від 294-го виборчого округу [483, с. 42] В. Рубцова до керівництва Ленінградської та Печерської райрад м. Києва з приводу дотримання законності в діяльності останніх [42, арк. 10].

Втім, надалі в межах II сесії згідно з рішенням від 31 жовтня 1990 р. № 2 «Про порядок денний другої сесії Київради XXI скликання» [43, арк. 17–18] в якості 6-го пункту порядку денного фігурувало питання «Про розподіл повноважень та відповідальності між міською та районними Радами /I читання/ [43, арк. 17].

Полярність у позиціях міського та районного рівнів у межах м. Києва [382, с. 81–82] проявилася у діяльності райрад м. Києва, зокрема у формі скасування з боку Радянської райради м. Києва низки рішень Київміськвиконкому на території відповідного району [356, с. 212]. Суперечності наростали у зв'язку із наближенням розгляду законопроекту УРСР про місцеве самоврядування [368, с. 181–183]. Зокрема, 30 листопада 1990 р. було схвалено Звернення муніципальної асамблеї м. Києва [456, с. 299–300] до сесії Верховної Ради УРСР [10, арк. 272–273] із закликом до визначення в якості базового рівня місцевого самоврядування райони в містах [10, арк. 272–273]. Звернення підписала більшість очільників райрад та райвиконкомів м. Києва [10, арк. 274]. В умовах антагонізму з Київміськрадою [20; 167; 170; 177] позицію районної ланки місцевих Рад підтримували компартійні осередки м. Києва. Зокрема, в межах II етапу XXXII конференції Київської міської партійної організації 8 грудня 1990 р. на адресу Верховної Ради УРСР було ухвалено звернення про надання базового рівня саме районним у містах Радам народних депутатів [21]. Окрім того, з боку райкомів КПУ м. Києва надавалася підтримка головам відповідних райрад у їхній депутатській діяльності в межах столичної міськради [167; 170; 177], зокрема з боку Харківського райкому КПУ м. Києва щодо висування І. Данькевича на посаду її голови навесні 1990 р. [177].

Певний ступінь конфронтаційності між Київміськрадою та райрадами м.

Києва зберігався й після 1990 р. Зокрема, вказане проявилось на пленарному засіданні VII сесії столичної міськради 31 жовтня 1991 р., коли голова Печерської райради [456, с. 299–300] та водночас депутат Київміськради від 212-го виборчого округу [483, с. 31–42] Л. Косаківський отримав критичну оцінку власної діяльності від іншого депутата В. Рубцова із показовим епітетом в контексті антагонізму місцевих Рад м. Києва міської та районної ланки [456, с. 299–300]: «Є в Раді сили, які не хочуть стабілізації в місті. Президент Печерської республіки Косаківський заявив із приводу майбутнього нашого рішення, що він все одно не буде виконувати – пільги підприємцям. І поводитьсь так само з приводу інших рішень, не рахуючись із законними органами самоврядування. На рівні району створюється тоталітарна структура» [63, арк. 120]. В контексті суспільно-політичних змін прикметним виявився й виступ депутата Ю. Карги: «Я вважаю, [...] що районні Ради створені для того, щоб райкоми партії керували від імені районів. Вони взагалі нам не потрібні. На місцях вони ніяких функцій не виконують і не потрібні взагалі. Треба розібратись, чи потрібні нам районні ради. А потім треба вирішити, чи треба ділити» [63, арк. 136].

Попри те, на відповідному засіданні було висловлено й протилежні думки, зокрема у відповідь на виступ Ю. Карги: «Найголовніші протиріччя виникли між тими депутатами Київради, які є представниками районної адміністрації. В цьому рішенні немає мети, щоб якось позбавитись власності і влади в районі. Краще управляти окремими районами через районні ради, через райвиконком, це я все в доповіді казав» [63, арк. 136]. Також протягом відповідного засідання протягом обговорення кандидатур на посади голови Київміськради Л. Косаківського було запропоновано на відповідну посаду завдяки його якостям як спеціаліста, а поряд із ним було внесено кандидатуру І. Данькевича [63, арк. 146–150]. Відповідні факти відображають вплив внутрішніх суперечностей у столичній міськраді на поляризацію ставлення окремих депутатів до взаємин між Київміськradoю та підпорядкованими їй райрадами.

Втім, вже з 1992 р. у взаємовідносинах представницьких органів місцевого самоврядування м. Києва та його районів [382, с. 81–82] відбувалися спроби пошуків компромісу, що, зокрема, проявилось у формі спільних нарад керівників Київміськради і райрад [111, арк. 1–19].

На першому відповідному засіданні 6 червня 1992 р. [96, арк. 1–3] розглядалось питання «Про проведення регулярних спільних робочих нарад голів Київської міської та районних Рад народних депутатів» [96, арк. 2]. За підсумками обговорення було вирішено провести наступну нараду в першій декаді вересня 1992 р. із проведенням подальших засідань протягом двох разів на місяць із обговоренням запланованих на сесійні засідання Київміськради питань [96, арк. 2]. На наступному засіданні 3 вересня 1992 р. [96, арк. 4–6] також було винести на розгляд депутатів Київміськради ідею створення Колегії Київміськради [96, арк. 5]. На відповідному засіданні обговорювалось й питання стосовно проєкту програми приватизації об'єктів комунальної власності столиці України на 1992–1994 рр. [96, арк. 5], за підсумками чого було вирішено подати пропозиції про розподіл комунальної власності між районом та містом на розгляд секретаріату Київміськради [96, арк. 5].

Щодо запропонованого рішення про Колегію Київміськради важливим є проєкт її положення [96, арк. 9–10], згідно з яким відповідний орган мав складатися не лише з представників Київміськради у вигляді голови, його заступника, керівника секретаріату і голів постійних комісій, але також і з голів райрад м. Києва [96, арк. 9], що відображає вироблення компромісу між Київміськradoю і райрадами в нових умовах.

Про налагодження взаємодії Київміськради з райрадами свідчить Положення про її організаційний відділ [74], згідно з яким до посадових обов'язків його 7-ми консультантів та спеціалістів поряд із координацією роботи депутатів від конкретних районів м. Києва належало й здійснення оперативного зв'язку із відповідними райрадами столиці України [74, арк. 4–12].

Окремо слід наголосити на значенні «Хрещатику» як газети

Київміськради [429, с. 110–111] у наданні можливостей для представників райрад м. Києва для висловлення власних думок. Прикладом відповідної тенденції слугують висвітлення внутрішньої конфронтації в Московській райраді 1990 р. [299; 315] та оприлюднення статті депутатів Харківської райради м. Києва щодо екологічної руйнації лівобережної частини відповідного району внаслідок забудови [319].

Отже, у взаєминах Київміськради із підпорядкованими органами місцевого самоврядування було виявлено їх суперечливість. В результаті проведення виборів 1990 р. частина депутатів столичної міськради мала водночас депутатські мандати райрад м. Києва. Депутати Київміськради без відповідних мандатів районного рівня взаємодіяли з райрадами м. Києва шляхом власного обрання до структур їхніх райвиконкомів або ж за роботи у виборчих округах, що проявилось в їхній участі у роботі комітетів громадського територіального самоврядування (КГТС). До адміністративної реформи березня 1992 р. відносини столичної міськради з райрадами були позначені конфронтаційністю через дискусії про розподіл повноважень та політичні розлами із підтримкою компартійними структурами райрад та думкою депутатів демблоку про доцільність їхнього скасування. Втім, після позбавлення обох рівнів Рад підпорядкованих виконавчих органів вони почали шукати шляхи порозуміння, зокрема у проведенні нарад керівників Київміськради та райрад, а також в реорганізації діяльності організаційного відділу столичної міськради із координацією спільної діяльності. Цінним в контексті взаємодії райрад м. Києва із Київміськрадою було надання їхнім представникам можливості висловлювати власні думки на шпальтах газети «Хрещатик», що позначило розширення контексту відносин обох органів.

4.3. Взаємини з органами виконавчої влади м. Києва

Рубіжним етапом у взаєминах між Київміськрадою та органами виконавчої влади м. Києва виявилася реформа державної влади та місцевого

самоврядування у столиці України в 1992 р. [500, с. 75–76].

Після розмежування між представницькою та виконавчою владою в м. Києві внаслідок утворення держадміністрацій [500, с. 75–76] намітилася конфронтація між ними [379, с. 110–111]. Вона проявилася вже в процесі формування нових структур виконавчої влади із негативним сприйняттям Київміськрадою нововведення у міській виконавчій владі з ліквідацією Київміськвиконкому І. Салієм [417, с. 1601–1603]. Втім, відповідний процес в умовах попереднього наростання політичної напруженості в Київміськраді з артикулюванням необхідності введення сильної представницької влади [283] був амбівалентним через перехід на роботу до КМДА частини депутатів Київміськради з Київміськвиконкому та з районних ланок, зокрема І. Данькевича як колишнього голови Харківської райради м. Києва [178–179] та голови Київміськвиконкому впродовж березня 1992 р. [417, с. 1602–1603].

Кульмінацією протистояння між Київміськрадою та КМДА виявилася осінь 1992 р.: 20 жовтня 1992 р. XI сесія ухвалила рішення про скасування незаконних розпоряджень Представника Президента України у м. Києві із їхнім вагомим переліком [86, арк. 9–18].

Легше складалися відносини Київміськради з районними державними адміністраціями, що проявилось в допомозі Мінської РДА в забезпеченні кворуму на засіданні 29 червня 1993 р. [109, арк. 116]. Реформування виконавчої влади в столиці України із вибудовуванням вертикалі Представників Президентів України у м. Києві та його районах [379, с. 110–111; 500, с. 75–76] збіглося з переходом частини депутатів Київміськради на роботу до РДА без складання депутатських мандатів [379, с. 110–111].

Вказане було відображенням попереднього становища із поєднанням частиною представників Київміськради депутатських мандатів із посадами у райвиконкомах [142–150; 152–153; 178–182]. 26 травня 1992 р. одним із перших у порядку денному IX сесії було визначено пункт про припинення повноважень депутатів із посадами в місцевих державних адміністраціях [79, арк. 3].

Відповідні прагнення були малоефективними й суміщення депутатами

Київміськради I (XXI) скликання депутатських мандатів із посадами в РДА продовжувалося практично до завершення каденції названого скликання навіть після останнього пленарного засідання 31 травня 1994 р. [93], про що свідчать некрологи про депутата В. Конфедератенка, розміщені в газеті «Хрещатик» 19 липня 1994 р. [294–297]. Перший та останній із них були надіслані відповідно КМДА та Московською РДА м. Києва [294; 297] із позначенням покійного як «секретаря Московської районної державної адміністрації» [294] та «секретаря адміністрації» [297], натомість у некрологах Київміськради та її «Хрещатика» повідомлено про смерть «депутата Київради, співголови постійної комісії у справах політичних, громадських, релігійних організацій, засобів масової інформації» [295] й «одного із фундаторів газети, члена редколегії» [296].

Подібна ситуація в цілому складалася й на міському рівні з огляду на роботу в КМДА низки депутатів столичної міськради досліджуваного скликання [26; 417]. Промовистою у відповідному контексті є дата ухвалення Київміськradoю рішення про дострокове припинення повноважень колишнього голови Печерської райради [180–181; 456, с. 300–301] та чинного з квітня 1993 р. Представника Президента України в м. Києві [379, с. 110–111] Л. Косаківського, ухвалене XV сесією лише 28 жовтня 1993 р. [112, арк. 135].

Процес його ухвалення зафіксовано в протоколі пленарного засідання із фіксацією розгляду відповідної заяви Л. Косаківського [112, арк. 105]. Включення відповідного рішення до порядку денного було підтримано 149-ма депутатами із наявних 151 (1 проти й 1 – утримався) [112, арк. 106]. Протягом обговорення голова Київміськради [483, с. 99] В. Нестеренко закликав депутатів зібратися для голосування [112, арк. 106]. Із посиланнями на ст. 3 закону про Представника Президента України та ст. 52 оновленого закону про місцеві Ради [497, с. 35] було рішення про дострокове припинення повноважень Л. Косаківського [112, арк. 135]. На зворотному боці рішення був підпис Л. Сафонова як голови мандатної комісії [112, арк. 135зв.].

Прецедент ухвалення відповідного рішення демонструє недосконалість тогочасного законодавства [368, с. 185–187] у зрізі втілення повноважень щодо

дострокового припинення депутатських повноважень [368, с. 201–202].

Попри формальне відділення виконавчої влади від представницької [379, с. 110–111], взаємодія між їхніми органами зберігалася через поточні потреби [382, с. 80–82], що демонструється документами сесійних пленарних засідань.

На пленарному засіданні XII сесії 3 грудня 1992 р. депутатами Київміськради заслуховували звіт начальника фінансового управління КМДА про підготовку проєкту бюджету м. Києва на 1992 р. [88, арк. 7].

11 травня 1993 р. в порядку денному XIII сесії Київміськради були питання про делегування КМДА частини містобудівних повноважень, а також звіти КМДА про використання коштів валютного та єдиного позабюджетного фондів Київміськради в 1992 р. [107, арк. 1–2].

Того ж дня було схвалено рішення № 47 про делегування КМДА частини містобудівних повноважень [107, арк. 79–80], а 13 травня 1994 р. – рішення № 48 про порядок погодження з Київміськрадою розпоряджень КМДА щодо переведення будинків до нежитлового фонду [107, арк. 168–169].

На пленарних засіданнях столичної міськради ухвалювалися й документи стосовно погодження документів із РДА [112, арк. 125; 130, арк. 124].

Сесія Київміськрада взаємодіяла з органами КМДА із земельних питань [382, с. 80–82]. За ухвалення рішення XIII сесії від 29 квітня 1993 р. № 34 про місце розташування об'єктів [106, арк. 16] було враховано інформацію комітету економіки КМДА щодо звільнення Київського міського територіально-виробничого об'єднання автомобільного транспорту від сплати міських податків з метою розвитку транспортної системи м. Києва [106, арк. 17]. 17 лютого 1994 р. [358, с. 25] XVI сесією серед адміністративних актів [521, с. 83] було схвалено зразок «Акту резервування земельної ділянки для проведення проектно-вишукувальних робіт та будівництва об'єкту» [125, арк. 125–126].

Відповідна діяльність демонструвала єдність Київміськради та КМДА як складових публічної адміністрації [521, с. 45], також виявившись у взаєминах між їхніми очільниками, що проявилось у спільному розвитку зовнішніх контактів столиці України, зокрема із мм. Тяньцзінем [452] та Анкарою [443].

Спроби налагодження співпраці в межах міського рівня представницької та виконавчої влади м. Києва [379, с. 110–111; 382, с. 80–82] формалізувалися в діяльності дорадчого органу КМДА – Колегії Представника Президента України у м. Києві [26]. Вже на її першому засіданні 18 грудня 1992 р. був присутній голова Київміськради В. Нестеренко [26, арк. 1], причому із подальшим фігуруванням як член Колегії [26]. На засіданні названого органу 22 січня 1993 р. [26, арк. 14–18] розглядалося питання «Про хід виконання рішення № 12 XII сесії Київради «Про Прейскурант розміру плати за несвоєчасне та самовільне виконання ремонтних і будівельних робіт, встановлення малих архітектурних форм, щитів реклами та порушення зовнішнього благоустрою і санітарного стану території міста» [26, арк. 15], перед обговоренням якого доповідав депутат Київміськради М. Щепець [26, арк. 16]. За наявності конфлікту між Київміськradoю та КМДА [417; 493, с. 127, 194] рішення Колегії КМДА було несприятливим для першої, передбачаючи «вирішити питання звернення до народного суду з позовом про скасування рішення XII сесії Київради № 10» [26, арк. 16]. Конструктивнішою була взаємодія Київміськради та КМДА у межах Колегії КМДА після затвердження на посаді Представника Президента України у м. Києві Л. Косаківського [483, с. 119], зокрема 29 листопада 1993 р. було вирішено «внести на затвердження Київради програму розвитку метрополітену у м. Києві» [26, арк. 136–138].

Взаємодія між Київміськradoю та КМДА із залученням окремих посадових осіб відбувалася й в інших формах, як-от окремих зустрічах.

Зокрема, 29 березня 1993 р. було організовано зустріч голови Київміськради з Представником Президента України у м. Києві [32, арк. 32–33], на якій розглядалися пункти «Про проект Закону «Про столицю України – місто Київ» [32, арк. 32], «Про єдину систему органів самоврядування в мікрорайонах та єдину систему надання матеріальної допомоги» [32, арк. 32], «Про єдину систему органів приватизації у м. Києві» [32, арк. 32] і т. ін.

Наприкінці каденції столичної міськради досліджуваного скликання в газеті «Хрещатик» з'явилася рубрика «Київський час» про діяльність КМДА

[312]. Її поява була важливою в контексті подальших трансформацій органів виконавчої влади м. Києва зі зростанням їхніх повноважень [410].

Отже, встановлено, що після реорганізації системи виконавчої влади в м. Києві у березні 1992 р. у відносинах Київміськради та КМДА проявилися конфронтаційні тенденції, що поступово пом'якшувалися через необхідність вирішення спільних завдань розвитку м. Києва та проведення нових реформ. Конфронтація спостерігалася за перебування на посаді Представника Президента України у м. Києві І. Салія, проявом чого стали обопільні рішення та розпорядження про скасування нормативно-правових актів протилежного органу. З березня 1992 р. спостерігалось збереження й поглиблення тенденції до поєднання депутатських мандатів Київміськради із посадами в структурах виконавчої влади міського та районного рівнів, що сприяло ініціативам щодо припинення депутатських повноважень відповідних депутатів із їхнім вкрай обмеженим втіленням. Зі зміною Л. Косаківським І. Салія на посаді Представника Президента України у м. Києві відносини між Київміськрадою та КМДА поступово покращувалися, зокрема шляхом залучення голови першої В. Нестеренка до діяльності дорадчих та координаційних органів КМДА.

4.4. Взаємини з органами судової влади та прокуратури м. Києва

Київміськрада І (XXI) скликання брала участь у формуванні складу районних судів м. Києва. В порядку денному її ІІ сесії від 31 жовтня 1990 р. був наявний пункт про обрання суддів районних народних судів м. Києва та засідателів Київського міського суду, а також про затвердження складу Державного арбітражу м. Києва [43, арк. 18]. Подібне становище зберігалось й після 1991 р., зокрема в порядках денних XIII сесії від 23 лютого та XVIII сесії від 28 квітня 1994 р. були наявні пункти про формування складу районних народних судів м. Києва [102, арк. 9–13; 127, арк. 4–7].

Протягом каденції досліджуваної міськради нею ухвалювалися й рішення про обрання представників районних народних судів, зокрема 27 листопада

1990 р. II сесією [44, арк. 119], 12 грудня 1991 р. VII сесією [65, арк. 32–33], 20 жовтня 1992 р. XI сесією [86, арк. 19–20], 18 лютого 1993 р. XIII сесією [101, арк. 129], 7 грудня 1993 р. XV сесією [115, арк. 11], 17 лютого 1994 р. XVI сесією [125, арк. 188].

Також столична міськрада надавала допомогу підпорядкованим судам, прикладом чого слугує рішення VII сесії від 10 жовтня 1990 р. про доплату 250 тис. крб. суддям та судовим виконавцям районних народних судів м. Києва [61, арк. 103].

Попри відповідні рішення, відносини Київміськрадою із судовою владою були ширшими за реалізацію згаданих повноважень, що в політичному аспекті проявилось на засіданні президії Київміськради 14 травня 1991 р., де присутні заслуховували інформацію В. Конфедератенка щодо справи С. Хмари [67, арк. 40–41].

8 квітня 1991 р. [67, арк. 34–36] члени президії в межах розгляду пункту «Про звернення членів Асоціації безробітних, незаконно звільнених за критику» [67, арк. 34–35] схвалили рішення про підтримку відповідного судового рішення про поновлення на роботі звільненої особи із можливим перенесенням відповідного питання до уваги сесії Київміськради [67, арк. 35].

Досліджувана міськрада перебувала у складних відносинах із прокуратурою м. Києва через протести міського прокурора щодо незаконності ухвалених рішень та рішення щодо прокурорських подань [114, арк. 45].

Також цікаво, що з боку прокуратури м. Києва в умовах підготовки документів вищих органів влади щодо порушень місцевими Радами чинного законодавства було внесено протест стосовно більшості рішень президії Київміськради, що засвідчується в листі голови Комісії Верховної Ради УРСР з питань законодавства і законності О. Коцюби до Г. Малишевського від 2 квітня 1991 р. № 07–01/401 [7, арк. 50–52]. Претензії прокуратури м. Києва обумовлювалися й специфікою частини організаційних рішень Київміськради, зокрема щодо згадуваного формування Київміськвиконкому за рахунок частини депутатів Київміськради на порушення ч. 5 ст. 44 нового закону про місцеві

Ради [7, арк. 54].

Відповідне джерело засвідчує тезу О. Бойка про наявність в діяльності місцевих Рад поч. 1990-х рр. правового романтизму в перехідних умовах [356, с. 206]. За свідченнями О. Мосіюка, конфронтаційність між Київміськрадою та міською прокуратурою виникла ще під час I сесії 5 квітня 1990 р. із взятим до відома протестом прокурора щодо формування мандатної комісії [183, с. 61], а також продовжувалася до серпня 1991 р. у зв'язку із захистом прокуратурою інтересів Київського міськкому КПУ [183, с. 61–62]. Попри акцент на захист прокуратурою м. Києва інтересів «номенклатури», О. Мосіюк у власних спогадах все ж визнає факти порушення поточного на той час законодавства в умовах його суперечностей та політичних прагнень Демблоку Київміськради [183, с. 62].

Поряд із конфронтаційністю, у відносинах між досліджуваною міськрадою та прокуратурою спостерігалися й випадки співпраці.

19 листопада 1991 р. VII сесія за поданням постійної комісії з правопорядку та боротьби з організованою злочинністю ухвалила рішення № 13 про надання в орендне користування терміном до 3-х років частини приміщень на 9–10 поверхах адміністративної споруди на вул. Хрещатик, 36 [64, арк. 1]. Воно було затверджене 158-ма депутатами після дебатів за підтримки рішення 2-ма депутатами: прокурором Ватутінського р-ну м. Києва А. Бабаковим та представником міліції м. Києва М. Гича [64, арк. 13–16; 240; 441]. Зокрема, перший, попри репліки інших депутатів про недоцільність розміщення Київміськради та прокуратури м. Києва в одній будівлі, назвав надання приміщень прокуратурі м. Києва «справою честі» [64, арк. 15], що могло обумовлюватися безуспішністю розгляду відповідного питання на попередніх пленарних засіданнях, зокрема 29 та 31 жовтня 1991 р. [63].

Впродовж названої сесії в окремих виступах простежувалася апеляція до прокуратури м. Києва як своєрідного арбітра у відносинах між депутатським корпусом Київміськради та її тогочасним керівництвом в особі О. Мосіюка [483, с. 30, 99, 119], зокрема на його адресу щодо подання до прокуратури з

приводу додаткового проведення пленарних засідань: «По нашому рішення – перерва в сесії до 10 грудня. Ви обіцяли звернутись до прокуратури. Ви сказали, що звернулись до прокуратури, але не отримали відповіді. Я стверджую, що Ви в прокуратуру не звертались, в прокуратурі немає Вашого звернення. Ви дезінформували сесію про свою діяльність, щоб не сказати більше» [64, арк. 118].

Надалі спостерігалися спроби досягнення компромісу між столичними міськрадою та прокуратурою. Прикладом вказаного є подання депутатами М. Чуфаріним та О. Сергієнком проєкту рішення про розмежування посад голови Київміськради та Київміськвиконкому на погодження до прокуратури м. Києва для подальшого винесення на VII сесію [75, арк. 53]. Подібним чином на попередній розгляд прокуратури було направлено проєкт рішення X сесії Київміськради щодо відведення земельної ділянки під колективні сади, що слугувало обов'язковою передумовою ухвалення рішення згідно з виступом на пленарному засіданні 3 липня 1992 р. [82, арк. 62].

Також депутати Київміськради в межах XV сесії 11 листопада 1993 р. ухвалили її рішення № 19 «Про подання прокурора м. Києва від 08.09.[19]93 р. № 70/424–93» із передбаченням згоди на притягнення до кримінальної відповідальності депутата Ленінградської райради м. Києва згідно із відповідним поданням прокурора м. Києва [98, арк. 42].

В умовах останнього року каденції Київміськради досліджуваного скликання її XVI сесія 17 лютого 1994 р. ухвалила в якості одного з додатків «Умови надання земельної ділянки Прокуратурі м. Києва по вул. Предславинській, 45/9 в Московському районі» [125, арк. 114]. Відповідний документ передбачав зобов'язання забудовника стосовно вирішення майнових та юридичних питань у межах згаданого району м. Києва [125, арк. 114].

Окрім діяльності сесії Київміськради, взаємодія із прокуратурою м. Києва відбувалася й у контексті трансформації її апарату. Зокрема, розпорядження голови Київміськради від 29 грудня 1992 р. № 249с «Про уточнення функціональних обов'язків працівників секретаріату Київради під час

підготовки до сесій міськради» [94, арк. 187–190] передбачало своєчасне надсилання рішень столичної міськради до міської прокуратури [94, арк. 189], а раніше розпорядження від 17 грудня 1992 р. № 234с передбачало звільнення з посади консультанта секретаріату Київміськради В. Грицяка згідно з п. 5 ст. 36 Кодексу законів про працю України «по переводу для подальшої роботи в прокуратурі м. Києва» із врахуванням листа прокурора столиці України [94, арк. 165].

Таким чином, виявлено, що відносини з органами судової влади та прокуратури Київміськрада I (XXI) скликання були багатоаспектними та відрізнялися через відмінність специфіки відповідної взаємодії. У відносинах із органами судової влади столична міськрада досліджуваного скликання практично протягом всієї власної каденції здійснювала повноваження щодо формування та зміни кадрового складу районних народних судів м. Києва, а також надавала допомогу в фінансуванні судових виконавців. Діяльність Київміськради у відносинах із судовою владою не було обмежено лише реалізацією перерахованих повноважень, натомість у межах її діяльності обговорювалися окремі резонансні судові справи та здійснювалися спроби сприяти реалізації судових рішень стосовно захисту індивідуальних трудових прав. Конфронтаційністю в умовах проявів із боку Київміськради правового романтизму було відзначено її взаємодію із прокуратурою м. Києва, що здійснювала подання та протесту щодо скасування та зміни рішень Київміськради та її окремих структур, зокрема президії на початку її діяльності. За наявності відповідної конфронтації столична міськрада все ж таки відігравала певну роль у забезпеченні матеріально-технічних умов діяльності міської прокуратури за сприяння депутатів від структур прокуратури та правоохоронних органів районного рівня м. Києва, що виявилось в рішеннях VII та XVI сесій стосовно надання площ органам прокуратури м. Києва. Також у відносинах між Київміськradoю та прокуратурою м. Києва були задіяні посадові особи першої в контексті діяльності апарату міськради.

Висновки до розділу 4

За результатами розкриття особливостей ролі Київміськради в системі органів державної влади та місцевого самоврядування м. Києва з'ясовано наступне.

Виявлено тісну взаємодію столичної міськради досліджуваного скликання з вищими органами державної влади УРСР та України, що була багатоаспектною. Подібно до інших місцевих Рад, Київміськрада виходила до вищих органів влади у межах м. Києва, насамперед Верховної Ради, із пропозиціями про вдосконалення чинного законодавства та інших нормативно-правових актів шляхом участі у пленарних засіданнях та діяльності постійних парламентських комісій, взаємодіяла із Центральною виборчою комісією стосовно проведення парламентських виборів. Також столична міськрада мала тісні зв'язки із окремими депутатами Верховної Ради насамперед серед представників Київської територіальної групи. Окрім того, вона отримувала консультації від представників Секретаріату Верховної Ради, що стало в нагоді під час обрання голови Київміськради напр. грудня 1990 р.

У відносинах із підпорядкованими органами влади Київміськрада першопочатково відзначалася конфронтацією за наявності поєднання її окремими депутатами депутатського мандата Київміськради із посадами в райрадах та їхніх виконавчих органах, проте поступово й особливо після адміністративної реформи березня 1992 р. у відносинах відповідних Рад народних депутатів спостерігалось узгодження інтересів шляхом проведення спільних заходів.

Специфіка відносин столичної міськради досліджуваного скликання із виконавчими органами м. Києва також відзначалася конфронтаційністю, особливо після розформування Київміськвиконкому та впровадження КМДА на чолі з Представником Президента України у м. Києві, проте із часом відповідне протистояння послабилося завдяки взаємодії частини депутатів та посадовців Київміськради із держадміністраціями м. Києва та його районів, зокрема

шляхом поєднання посад у Київміськраді та держадміністраціях міського та районного рівнів.

Виявлено, що відносини Київміськради I (XXI) скликання із органами судової влади та прокуратури були багатоаспектними та відрізнялися через відмінність специфіки відповідної взаємодії. У відносинах із органами судової влади столична міськрада досліджуваного скликання практично протягом всієї власної каденції здійснювала повноваження щодо формування та зміни кадрового складу районних народних судів м. Києва, а також надавала допомогу в фінансуванні судових виконавців. Діяльність Київміськради у відносинах із судовою владою не було обмежено лише реалізацією перерахованих повноважень, натомість у межах її діяльності обговорювалися окремі резонансні судові справи та здійснювалися спроби сприяти реалізації судових рішень стосовно захисту індивідуальних трудових прав. Конфронтаційністю в умовах проявів із боку Київміськради правового романтизму було відзначено її взаємодію із прокуратурою м. Києва, що здійснювала подання та протесту щодо скасування та зміни рішень Київміськради та її окремих структур, зокрема президії на початку її діяльності. За наявності відповідної конфронтації столична міськрада все ж таки відігравала певну роль у забезпеченні матеріально-технічних умов діяльності міської прокуратури за сприяння депутатів від структур прокуратури та правоохоронних органів районного рівня м. Києва, що виявилось в рішеннях VII та XVI сесій стосовно надання площ органам прокуратури м. Києва.

РОЗДІЛ 5. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ І (XXI) СКЛИКАННЯ

5.1. Участь у суспільно-політичному житті

Київміськрада І (XXI) скликання вирізнялася високим ступенем залучення до суспільно-політичних процесів.

Одним із важливих напрямів суспільно-політичної діяльності Київміськради І (XXI) скликання було проведення виборів та референдумів.

Відповідний напрямок діяльності Київміськради названого скликання проявився, зокрема, в діяльності її президії.

Вже впродовж 1990 р. останньою було ухвалено рішення від 22 серпня 1990 р. № 14 «Про утворення окружної виборчої комісії Дарницького виборчого округу № 6 по виборах народного депутата Української РСР» [48, арк. 26–27] та № 15 «Про розподіл коштів між окружною виборчою комісією по Дарницькому виборчому округу № 6 м. Києва по виборах народного депутата Української РСР та дільничними виборчими комісіями» [48, арк. 28] поряд із розрахунком грошових коштів на видатки з проведення виборів народного депутата УРСР замість вибулого [48, арк. 29] та нормами видатків відповідних дільничних [48, арк. 30] та окружної [48, арк. 31] виборчих комісій.

Окружна виборча комісія була утворена із 15-ти осіб [48, арк. 26–27], висунутих від трудових колективів та профспілкових об'єднань організацій у межах відповідного виборчого округу [48, арк. 27]. У межах витрат зі спільним контролем президії Київміськради та фінансового управління Київміськвиконкому над використанням відповідних коштів [48, арк. 28] передбачалося виділення загалом 33380 крб. включно із 25830 крб. (77,38%) на видатки 42-х дільничних виборчих комісій по 615 крб. на кожну, 4600 крб. (13,78%) – на видатки окружної виборчої комісії, 2450 крб. (7,34%) – на зарплату та відрядження 5-ти кандидатів у депутати і 500 крб. (1,5%) – на організаційні витрати 2-х райрад м. Києва [48, арк. 29].

У межах витрат однієї дільничної виборчої комісії в загальній сумі 615

крб. [48, арк. 29–30] передбачалося 9 статей видатків: 250 крб. (40,65%) як зарплату звільненому члену дільничної виборчої комісії на 1 місяць, 40 крб. (6,5%) – на друкування списків виборців, 90 крб. (14,63%) – на створення плакатів із межами виборчих дільниць і складом дільничної виборчої комісії, 5 крб. (0,81%) – на придбання літератури, 25 крб. (4,07%) – на листівки-запрошення, 15 крб. (2,44%) – на канцелярські видатки, 50 крб. (8,13%) – на оформлення дільниці, 80 крб. (13,01%) – на утримання приміщення [48, арк. 30] і 60 крб. (9,76%) – на транспортні видатки [48, арк. 30].

У межах 5-ти статей видатків окружної виборчої комісії в сумі 4600 крб. [48, арк. 29, 31] передбачалося виділення 1000 крб. (21,74%) на зарплату звільненого члена окружної виборчої комісії та 500 крб. (10,87%) на зарплати технічних працівників, загалом 400 крб. (8,7%) – на відрядження й поштово-телеграфні та телефонні витрати поряд із канцелярськими, 2600 крб. (56,52%) – на друкування та транспортування виборчих бюлетенів та супутніх матеріалів та 100 крб. (2,17%) – на проведення нарад [48, арк. 31].

26 жовтня 1990 р. президія Київміськради I (XXI) скликання ухвалила рішення № 46 «Про розподіл коштів між окружною виборчою комісією Дарницького виборчого округу № 6 по виборах народного депутата УРСР і дільничними виборчими комісіями для підготовки і проведення повторних виборів» [48, арк. 119] поряд із кошторисом видатків на проведення відповідних повторних виборів [48, арк. 120] та нормами видатків дільничних і окружної [48, арк. 122] виборчих комісій.

Окрім регулювання проведення парламентських виборів, у 1990 р. президія Київміськради досліджуваного скликання опікувалася й виборами безпосередньо до останньої.

Так, президією було ухвалено рішення від 7 вересня 1990 р. № 24 «Про утворення окружних виборчих комісій виборчих округів №№ 101, 159, 186 по виборах депутатів Київської міської Ради народних депутатів» загалом із 36-ти осіб включно із 13-ма у 101-му, 11-ма у 159-му та 12-ма у 186-му виборчому окрузі [48, арк. 58–59]. Прикметною рисою визначеного персонального складу

згаданих виборчих комісій було висунення його представників не лише від трудових колективів та профспілкових організацій, але й від осередків низки громадських організацій [48, арк. 56–59], зокрема від Залізничної районної організації Народного руху України (НРУ) [48, арк. 56–57], Залізничного районного об'єднання Товариства української мови ім. Тараса Шевченка (ТУМ), ради екологічної асоціації «Зелений світ» [48, арк. 56], Мінського районного об'єднання первинних осередків ТУМ [48, арк. 57–59].

Також 7 вересня 1990 р. президія Київміськради ухвалила тотожне рішення № 25 «Про зміни у складі окружних виборчих комісій по виборах депутатів Київської міської Ради народних депутатів» [48, арк. 60–62] стосовно персонального складу окружних виборчих комісій у виборчих округах №№ 24 [48, арк. 60], 70 [48, арк. 60–61], 86 та 145 [48, арк. 61–62], де із посиланням на ст. 26 Закону УРСР «Про вибори депутатів місцевих Рад народних депутатів Української РСР» [48, арк. 60] було здійснено затвердження 20-ти осіб [48, арк. 60–62], зокрема, відповідно, 2-х представників в окружній виборчій комісії виборчого округу № 24 від парткому Дарницького шовкового комбінату [48, арк. 60], 5-ти – № 70 у складі 4-х від профспілкової організації тресту їдалень Дніпровського р-ну [48, арк. 60–61], 1-го від трудового колективу клінічної лікарні № 2 [48, арк. 60], 2-х – № 86 від ради трудового колективу ВО ім. С. П. Корольова [48, арк. 61] та 11-ти – № 145 від первинної партійної організації Київського підприємства обчислювальної техніки та інформатики [48, арк. 61–62]. Відповідне рішення наявне також і форматі копії [48, арк. 63–65].

Важливим у контексті виборів 1990 р. до Київміськради було й рішення президії Київміськради досліджуваного скликання від 28 листопада 1990 р. № 64 стосовно звільнення зі складу міської територіальної виборчої комісії В. А. Граба [48, арк. 155].

Вже 1991 р. президією Київміськради I (XXI) скликання було ухвалено рішення від 11 січня 1991 р. № 73 «Про утворення окружної виборчої комісії по виборах народного депутата Української РСР по Дарницькому виборчому округу № 6 м. Києва» [90, арк. 2–3], від 18 січня 1991 р. № 79 «Про зміни у

складі окружної виборчої комісії по виборах народного депутата Української РСР по Дарницькому виборчому округу № 6» [90, арк. 41], від 25 січня 1991 р. № 90 «Про розподіл коштів між окружною виборчою комісією Дарницького виборчого округу № 6 по виборах народного депутата Української РСР і дільничними виборчими комісіями для підготовки і проведення повторних виборів» [90, арк. 45] разом із загальним кошторисом видатків [90, арк. 46] і окремими нормами видатків окружної [90, арк. 47] та дільничної [90, арк. 48] виборчих комісій.

Того ж року президія Київміськради досліджуваного скликання спільно із Київміськвиконкомом 6 вересня 1991 р. ухвалила рішення № 114а/619 «Про утворення міської виборчої комісії по виборах депутатів Київської міської Ради народних депутатів двадцять першого скликання» [90, арк. 131–133].

Окрім того, в 1991 р. президія Київміськради брала участь в організації проведення референдуму 17 березня 1991 р. [90, арк. 54], ухваливши рішення від 15 лютого 1991 р. № 83 «Про окружну комісію Київського міського округу № 1 для проведення референдуму СРСР» [90, арк. 54].

Впродовж 1991 р. значна роль в організації проведення виборів та референдумів [505, с. 261–262] належала вищим посадовим особам Київміськради, що стосувалося проведення Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р. [397, с. 88]. В журналі реєстрації розпоряджень голови Київміськради та його заступників зафіксовано розпорядження від 31 жовтня 1991 р. «Про кошторис витрат на проведення всеукраїнського референдуму» [50, арк. 24зв.].

Проблематика забезпечення виборів поновлювалася в 1992 р., коли на пленарному засіданні XI сесії Київміськради досліджуваного скликання 1 жовтня 1992 р. було схвалено рішення № 4 «Про утворення окружних виборчих комісій по виборах народних депутатів України» [67, арк. 111, 119–120].

Поряд із тим цікавою в контексті регулювання референдумів є поява розпоряджень голови Київміськради від 2 грудня 1992 р. № 194с про доручення депутату В. Мошковському провадити засвідчення підписів членів ініціативної

групи всеукраїнського референдуму [94, арк. 103] та № 227с «Про проведення збору підписів за проведення Всеукраїнського референдуму у м. Києві» [94, арк. 146].

Вона поновилася у зв'язку з початком нових виборчих кампаній у столиці України 1994 р. [483, с. 12–14] Щодо виборів до Київміськради наступного скликання [380, с. 43] важливим виявилось рішення її XVII позачергової сесії від 22 березня 1994 р. № 2 «Про кількісний склад Київської міської Ради народних депутатів XXI скликання та утворення виборчих комісій» [89, арк. 6]. В додатку до рішення зі зверненням до Л. Кравчука та І. Плюща пропонувалося не проводити вибори до Київміськради саме 26 червня 1994 р. через несприятливі соціально-економічні та законодавчі обставини [89, арк. 7–8].

В умовах зростання громадсько-політичної активності в м. Києві столична міськрада досліджуваного скликання опікувалася проблематикою діяльності відповідних організацій у м. Києві.

Резонансним виявилось відоме [412; 350, с. 72] рішення про підняття українського національного прапора на щоглі навпроти Київміськради 24 липня 1990 р. [408], що проявлялося у значній увазі до відповідного акту з боку української діаспорної преси [455].

4 вересня 1990 р. ще в умовах ідеологічного тиску із боку «номенклатури» [183, с. 134] президія Київміськради ухвалила рішення № 18 «Про порядок утворення і реєстрації громадських об'єднань у м. Києві» [48, арк. 36].

Надалі відповідні об'єднання в якості майданчика використовували газету «Хрещатик». Зокрема, в ній друкувалися звернення центральних та крайових осередків Народного Руху України (НРУ) [290; 292], Української Республіканської партії (УРП) [287; 289], Партії демократичного відродження України (ПДВУ) [288] та Соціалістичної партії України [291]. В контексті забезпечення наявності різних думок цікавим є поєднання 2-х взаємно протилежних звернень останньої та УРП [287; 291].

Столична міськрада досліджуваного скликання також відігравала значну

роль у регулюванні суспільно-політичних акцій, що проявилось насамперед восени 1990 р.

Зокрема, її депутатський корпус та вищі посадові особи брали участь в унормуванні суспільно-політичної обстановки під час Революції на граніті, що супроводжувалася бурхливим обговоренням на пленарних засіданнях I сесії впродовж 2-х перших декад жовтня 1990 р., а також безпосередньою участю депутатів Київміськради у маніфестаціях та перемовинах, зокрема внаслідок «окупаційного страйку» 16 жовтня 1990 р. у КДУ з боку декана його економічного факультету В. Нестеренка [464]. Також включення депутатів Київміськради у названих подіях проявилось у виступі на II сесії Верховної Ради УРСР 15 жовтня 1990 р. О. Мосіюка [185, с. 68–71].

Під час проведення засідання президії Київміськради 16 листопада 1990 р. серед іншого було артикульовано недоцільність проведення масових акцій на честь Дня студента через загрозу нових інцидентів після 7 листопада 1990 р., коли представники Київміськради не погодилися із доцільністю ініціативи О. Донія щодо проведення маніфестації 17 листопада 1990 р. у центральній частині м. Києва [449].

Важливою була участь Київміськради у врегулюванні суспільно-політичної обстановки перед означеною датою. Зокрема, на вечірньому пленарному засіданні II сесії Верховної Ради УРСР 1 листопада 1990 р. депутат О. Ємець зачитав звернення О. Мосіюка стосовно заборони проведення військового параду: «Мосіюк просить нас заборонити проведення військового параду в Києві сьомого» [186, с. 26]. Зрештою, вже 2 листопада перед парламентарями виступив особисто О. Мосіюк [187, с. 99–100]. Спочатку він артикульовав позицію депутатського корпусу столичної міськради: «Позиція депутатів міської Ради така, що військовий парад не повинен відбутися. Але, на жаль, міська Рада не змогла прийняти рішення через позицію частини депутатів, які блокували голосування». Заключною частиною виступу виявився особистий заклик до заборони параду: «Я закликаю вас. Прийміть, будь ласка, рішення про відміну військового параду. Це буде на користь і киянам, і всій

Україні, і Верховній Раді. Вона зможе тоді нормально працювати і втілювати в життя Програму переходу до ринку» [187, с. 100].

Зрештою, II сесією столичної міськради 5 листопада 1990 р. після розширеної наради за участю представників райрад м. Києва та представників силових структур [44, арк. 4–6] було схвалено компромісне рішення № 3 «Про проведення у м. Києві 7 листопада 1990 р. військового параду та маніфестації трудящих на відзнаку 73-ї річниці Жовтневої революції» із розмежуванням 3-х колон: військової, офіційної та опозиційної [44, арк. 7]. Відповідна подія закарбувалася у спогадах сучасників, зокрема С. Павличко [442].

Через окремі інциденти президією Київміськради було схвалено [47, арк. 7–9] рішення № 54 «Про створення тимчасової комісії по розгляду інцидентів, що мали місце в Києві 6–7 листопада 1990 р. на площі Перемоги, площі Жовтневої революції та площі Богдана Хмельницького» [48, арк. 135].

Аналогічна роль Київміськради проявилася в умовах серпневого путчу із проведенням 2-х нарад із подальшим проведенням надзвичайної сесії [462].

Також Київміськрада виступила активним учасником відродження української національної символіки. Зокрема, її президія ухвалювала рішення стосовно поширення української національної символіки від 4 вересня 1990 р. [48, арк. 32–33]. Останнє проявилось також і після відповідної дати, коли було видано розпорядження в. о. голови Київміськради [483, с. 29–30] від 12 грудня 1990 р. «Про забезпечення контролю за станом українського національного (синьо-жовтого) прарора), вивішеного на лівій щоглі біля Київради» [50, арк. 15зв.], а також від 6 вересня 1991 р. № 133с «Про націон. прапор та колишню державну символіку» [50, арк. 21зв.] та від 10 вересня 1991 р. № 135с «Про встановл. дошки з назв. «Київська міська Рада нар. депутатів» та держ. прапора України та встанов. на будинку колишнього міськкому партії» [50, арк. 22]. Згадані розпорядження доповнювалися одноголосно ухваленим президією Київміськради 6 вересня 1991 р. [90, арк. 62–63, 66] рішенням № 112 «Про державну символіку та символіку тоталітарного режиму» [91, арк. 126–127], за яким припинялося використання символіки СРСР та УРСР [91, арк. 126], що

було важливим у контексті проведення початкової декомунізації із відходом від комуністичної ідеології [364, с. 70–71].

Окремо слід наголосити на участі столичної міськради у взаємодії з силовими структурами. Зокрема, 6 грудня 1990 р. було ухвалено рішення про недопустимість використання співробітників міліції м. Києва для охорони окремих об'єктів [45, арк. 283–284]. Подібно до Львівської облради [490, с. 160–161], V сесія Київміськради ухвалила рішення від 23 травня 1991 р. № 12 «Про забезпечення належних умов призову киян на строкову військову службу до лав Збройних Сил» [57, арк. 95–97]. Вже 6 червня 1991 р. відповідною сесією 6 червня 1991 р. було схвалено рішення «Про затвердження складу депутатської комісії по розгляду конфліктних ситуацій, пов'язаних з призовом та проходженням строкової військової служби киян [57, арк. 85–86]. Після провалу серпневого путчу та подальших політичних подій специфіка відповідної взаємодії Київміськради змінилася. Зокрема, її президія та «Хрещатик» як друкований орган взяли участь у створенні передумов для розбудови Національної гвардії України [453]. Окремо в діяльності сесії Київміськради на поч. 1992 р. також постало питання захисту прав депутата міськради А. Федорова, за підсумками розгляду якого було схвалено рішення VII сесії від 4 лютого 1992 р. № 27 «Про звернення Київради до Міністра оборони України з приводу незаконного увільнення з лав Збройних Сил депутата Київради Федорова А. Г.» [75, арк. 164].

Отже, з'ясовано, що участь Київміськради в суспільно-політичних процесах і подіях виявилася важливою частиною її діяльності. У нових умовах столична міськрада опікувалася питаннями організації проведення виборів та референдумів, регулюванням громадсько-політичних акцій, взаємодією з громадськими організаціями та політичними партіями, утвердженням національної символіки в якості державної паралельно із обмеженням функціонування комуністичної символіки. Виявлено, що наявність трансформаційного періоду позначилася на жвавості розгляду та обговорення відповідних питань, а також сприяла затвердженню важливих документів

стосовно їхнього регулювання. Відповідні обставини сприяли наповненню взаємодії Київміськради з іншими владними та самоврядними органами політичною складовою, що проявилось у причинах та змісті виступу О. Мосіюка як однієї з посадових осіб Київміськради в парламентських стінах під час Революції на граніті та підготовки до відзначення 7 листопада із метою запобігти можливим трагічним наслідкам в умовах політичної напруженості. Окремо в нових умовах поставали питання взаємодії Київміськради із силовими структурами, що стосувалися службових обов'язків міліції м. Києва, військового призову киян, розбудови військових структур незалежної України.

5.2. Соціально-економічна діяльність

Обговорення соціально-економічних питань проявилось в діяльності Київміськради I (XXI) скликання вже на її початку.

19 квітня 1990 р. I сесією схвалено рішення «Про невідкладні заходи по охороні та збереженню здоров'я населення м. Києва і прилеглих територій від впливу радіаційних факторів, які виникли в результаті глобальної Чорнобильської катастрофи» [41, арк. 11–15].

7 травня 1990 р. затверджено рішення важливе в контексті розвитку освітньої мережі м. Києва рішення «Про прибудову до школи № 132 на житловому масиві «Кібцентр» [41, арк. 21], 8 травня 1990 р. – «Про організацію відпочинку та оздоровлення дітей м. Києва влітку 1990 року» [428, с. 134].

Інноваційним стало рішення від 22 травня 1990 р. «Про припинення знову малоповерхової забудови в Ленінградському районі» [41, арк. 27].

4 жовтня 1990 р. [42, арк. 5] схвалено рішення «Про порядок денний першої сесії Київради XXI скликання» [42, арк. 7–8] із пріоритетністю соціально-економічних пунктів [42, арк. 7–8]. Його було доповнено 4-ма відповідними додатковими пунктами 8 жовтня 1990 р. [42, арк. 14–15] включно з обговоренням питання про передачу будинків на вул. Старонаводницькій [42, арк. 14; 48, арк. 67] із резонансом у пресі [321]. Останнє безуспішно

обговорювалося до 11 жовтня 1990 р. [42, арк. 16–18], коли з подібним результатом дискутувалися зміни до рішення [42, арк. 20–21]. Процес обговорення відобразився в періодичній пресі м. Києва [280; 309; 313; 321].

11 жовтня 1990 р. на продовження документів Київміськвиконкому [265] та президії [48, арк. 17–18] обговорювалося й питання про забезпечення населення м. Києва плодоовочевою продукцією [42, арк. 114–116].

16 жовтня 1990 р. було ухвалено рішення «Про готовність міського господарства до роботи в зимовий період [42, арк. 36], а 18 жовтня 1990 р. – «Про план заходів по виконанню наказів виборців, даних депутатам Київської міської Ради народних депутатів XXI скликання [42, арк. 41], «Про прийняття програми соціального захисту міста Києва на 1991 р.» [42, арк. 42], «Про встановлення правил благоустрою території, забезпеченню чистоти і порядку в місті, по порушенню тиші в громадських місцях, торгівлі на колгоспних ринках» [42, арк. 50–51].

19 жовтня 1990 р. затверджено рішення «Про додаткові заходи по боротьбі із спекуляцією і захисту споживчого ринку м. Києва» [42, арк. 72–74] та «Про створення тимчасової комісії з питань порушення природоохоронного законодавства в міській і приміській зонах організаціями, підприємствами та установами міста Києва» для відповідного розслідування щодо діяльності в лісових площах Биківні [44, арк. 75]. Останнє важливо з огляду на важливість приміської зони для міського самоврядування [508, с. 84–85].

На початку II сесії 30–31 жовтня 1990 р. затвердили порядок денний із більшістю соціально–економічних питань [43, арк. 17–18].

Надалі 19 листопада 1990 р. було схвалено рішення II сесії № 7 «Про формування основних напрямів Програми переходу м. Києва до ринкової економіки» [44, арк. 85]. Воно містило додаток у вигляді Плану першочергових заходів щодо створення умов переходу до ринкової економіки в м. Києві [44, арк. 87–89], що фактично продовжував оприлюднені взимку 1989–1990 рр. концепції самоврядування м. Києва [437; 438]. Того ж дня ухвалено рішення № 9 «Про підготовку до формування комунальної власності м. Києва» [44, арк.

90–91] із витягами із законодавства СРСР [44, арк. 92–95] як тогочасного елемента регулювання майнових відносин [368, с. 177–179; 510, с. 35].

22 листопада 1990 р. схвалено рішення № 10 «Про принципи економічної політики Київської міської Ради народних депутатів» [44, арк. 104].

Після значної перерви II сесія 5 грудня 1990 р. схвалила рішення про ліквідацію Київського міського комітету народного контролю [44, арк. 186].

Наприкінці сесії від 6 грудня 1990 р. депутати Київміськради ухвалили рішення про стану народної освіти [44, арк. 280–281] без затвердження проєкту рішення «Про надання школярам безкоштовного проїзду на всіх видах громадського транспорту» /окрім таксі/» [44, арк. 281].

20 грудня 1990 р. III сесія включила в порядок денний питання «Про бюджет та план соціально-економічного розвитку міста на 1991 р.» [46, арк. 5].

На завершення сесії 28 грудня 1990 р. було схвалено рішення №7 «Про бюджет міста Києва на 1991 рік та затвердження звіту про виконання бюджету за 1989 рік» [46, арк. 127–130], № 8 «Про хід виконання плану економічного і соціального розвитку м. Києва на 1990 рік» [46, арк. 132] та № 9 «Про план економічного і соціального розвитку м. Києва на 1991 рік» [46, арк. 133–134].

31 січня 1991 р., попри більший політичний контекст [428, с. 133–135], в межах IV сесії депутати Київміськради схвалили рішення «Про тарифи на послуги по наданню дозволів по виконанню будівельних, ремонтних та інших робіт, встановлення малих архітектурних форм, про запобігання порушень благоустрою та санітарного стану міста та про затвердження Правил про надання дозволів» [51, арк. 11–13] разом із додатками [51, арк. 14–24].

В межах V сесії 1 березня 1991 р. [52, арк. 1–6] депутати Київміськради ухвалили рішення про проведення позачергової сесії щодо подолання наслідків Чорнобильської аварії із залученням Київоблради [52, арк. 9].

21 березня 1991 р. першими були питання плану і бюджету [53, арк. 150]. Не затверджено зміни до бюджету на 1991 р. [53, арк. 150–154], але схвалено рішення № 4 «Про економічний і соціальний розвиток м. Києва на 1991 рік» [53, арк. 155–157] із замовленням Київміськвиконкому [53, арк. 158–162].

Рішення № 5 «Про бюджет міста Києва на 1991 рік [54, арк. 6–10] із додатками [54, арк. 11–16] затверджено вже 26 березня 1991 р. [54, арк. 1–5].

Рішення № 6 «Про заходи по ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та подання до Ради Міністрів УРСР щодо віднесення території міста Києва до зони посиленого радіологічного контролю» через дебати [407, с. 121–122] було ухвалено лише 11 квітня 1991 р. [55, арк. 147–150; 407, с. 121–122] разом із поданням [55, арк. 151]

Того ж дня схвалено рішення № 7 «Про Звернення сесії міськради» [55, арк. 152] щодо необхідності пом'якшення наслідків зростання цін [55, арк. 152; 377, с. 97] зі зверненням до киян [55, арк. 153]. Його практичним продовженням стало рішення № 9 «Про створення додаткової системи соціальної підтримки населення м. Києва у зв'язку з підвищенням роздрібних цін [56, арк. 180–189]. Важливим стало й рішення № 10 «Про додаткові заходи по створенню безпечних умов проживання киян» [56, арк. 191–195].

23 травня 1991 р. схвалено дотичне рішення № 12 «Про забезпечення належних умов призову киян на строкову військову службу до лав Збройних Сил» [57, арк. 95–97], а 30 травня 1991 р. – рішення № 13 «Про обрання голови постійної комісії з охорони здоров'я, материнства та дитинства Київської міської Ради народних депутатів» [57, арк. 198].

4 червня 1991 р. [58, арк. 1–4] затверджено рішення № 14 «Про продовження дії п. 2 рішення Київради від [0]8.05.[19]90 [р.] «Про організацію відпочинку та оздоровлення дітей м. Києва влітку 1990 року» [57, арк. 5], а на наступному засіданні 6 червня 1991 р. [57, арк. 75–81] – рішення № 17 «Про вирішення питань надання та вилучення земельних ділянок в місті Києві» [57, арк. 87–88], № 18 «Про встановлення збору за оформлення /переоформлення/ автотранспортних засобів» [57, арк. 89–90] із Положенням [57, арк. 91–92], № 19 «Про внесення змін в перелік товарів народного споживання, на які встановлена додаткова націнка в розмірі 1% їх вартості, затверджений рішенням Київської міської Ради народних депутатів від 25.04.[19]91 [р.] № 9 /V сесія XXI скликання/» [57, арк. 93].

Через політизованість відсутністю соціально-економічних рішень було позначено VI надзвичайну сесію 22 серпня–3 вересня 1991 р. [59–60].

Ситуація змінилася на VII сесії. 10 жовтня 1991 р. було затверджено рішення № 4 «Про підвищення заробітної плати педагогічним працівникам народної освіти» [61, арк. 104], а 15 жовтня 1991 р. через складну економічну ситуацію [377, с. 98] – рішення № 7 «Про внесення змін до міського бюджету м. Києва на 1991 рік» [61, арк. 199–200] разом із додатком [61, арк. 201–202].

22 жовтня 1991 р. затверджено рішення-звернення № 8 до Верховної Ради України про фінансування закупівлі запчастин для рухомого складу транспорту м. Києва [62, арк. 19] та рішення № 9 «Про продовження терміну дії Тимчасового положення про порядок визначення і внесення платежів за забруднення навколишнього середовища та Тимчасового положення про міський позабюджетний Фонд охорони природи» [62, арк. 20], на продовження рішення X сесії попереднього скликання від 16 жовтня 1989 р. [137, арк. 31–35].

24 жовтня 1991 р. позначено ухваленням рішення № 10 «Про кошти міської та районних організацій колишньої Компартії України» [62, арк. 99], 29 жовтня 1991 р. – рішення № 11 «Про визнання народної освіти, культури, науки та охорони здоров'я пріоритетними сферами соціально-економічного, духовного і культурного розвитку м. Києва» [63, арк. 1], а 31 жовтня 1991 р. – рішення № 12 «Про сприяння реєстрації суб'єктів підприємництва в м. Києві» [63, арк. 76–77] із додатком [63, арк. 78].

14 листопада 1991 р. схвалено рішення № 12а «Про використання фонду соціального захисту населення м. Києва» [63, арк. 175], 19 листопада 1991 р. – рішення № 14 «Про виконання Постанови Президії Верховної Ради України стосовно майна КПРС–КПУ» [64, арк. 2] та № 14а «Про стан та заходи щодо поліпшення забезпечення м. Києва харчовими продуктами» [64, арк. 3–6].

10 грудня 1991 р. ухвалено рішення № 17 «Про валютний фонд Київради» [64, арк. 232] разом із відповідним Положенням [64, арк. 233–235], а 17 грудня 1991 р. затверджено пропозицію про створення міського фонду товарів народного споживання [65, арк. 116] із планом заходів [65, арк. 117].

19 грудня 1991 р. затверджено рішення № 22 «Про виділення коштів для надання допомоги вдовам і матерям воїнів, які загинули на фронтах Великої Вітчизняної війни» [65, арк. 167–170] та № 23 «Про ставки разового збору за торгові місця на ринках Києва» [65, арк. 171] із додатком [65, арк. 172–173].

4 лютого 1992 р. схвалено рішення № 27 «Про звернення Київради до Міністра оборони України з приводу незаконного увільнення з лав Збройних Сил депутата Київради Федорова А. Г.» [75, арк. 164], а 13 лютого 1992 р. – рішення № 30 «Про порядок складання, розгляду, затвердження і виконання місцевих бюджетів м. Києва» [76, арк. 131] із Положенням про відповідні процедури [76, арк. 132–146] та роз'ясненнями [76, арк. 147–159].

Наприкінці VII сесії 5 березня 1992 р. затверджено рішення № 34а «Про єдиний позабюджетний фонд Київради» [77, арк. 172] із Положенням [77, арк. 173–176], а також рішення № 35 «Про збереження малоповерхової садибної забудови в м. Києві та вдосконалення порядку використання її території» [77, арк. 177–185] із 7-ма додатками [77, арк. 186–210] на продовження президії Київміськради від 24 липня 1990 р. № 8 «Про вдосконалення порядку використання території малоповерхової садибної забудови в м. Києві» [48, арк. 13–15] та розпорядження голови Київміськради від 25 лютого 1991 р. № 19с «Про робочу групу для підготовки проекту рішення Київради в розвиток 8-го рішення Президії Київради від 24.07.[19]90[]р.» [69, арк. 27].

Після VIII позачергової сесії [78] відбулося повернення до соціально-економічної проблематики. Так, на початку IX сесії 2 червня 1992 р. схвалено № 7 «Про коефіцієнт плати за понаднормове забруднення навколишнього середовища в м. Києві» [79, арк. 194] та № 8 «Про порядок регулювання земельних відносин в м. Києві» [79, арк. 195–197].

4 червня 1992 р. започатковано сесійні рішення про вилучення та надання земельних ділянок [80, арк. 1–5] зі схваленням рішення № 10 «Про вилучення і надання ділянок та попереднє погодження місця розташування об'єктів» [80, арк. 6–7] із 4-ма додатками [80, арк. 8–12]. Того ж дня затверджено рішення № 11 «Про надання дозволу на складання проектів відведення земельних ділянок»

[80, арк. 13–14] та № 12 «Про надання дозволу на підготовку матеріалів попереднього погодження місця розташування об'єктів» [80, арк. 15–17]. 9 червня 1992 р. схвалено рішення «Про утворення органу роздержавлення, приватизації та впровадження ринкових відносин в м. Києві» [80, арк. 108].

З відкриттям X сесії 30 червня 1992 р. [81, арк. 97–191] розглядалося питання затвердження постійного статусу депутатської комісії з питань ветеранів війни, праці, збройних сил та інвалідів [81, арк. 5].

Результативним виявилось засідання 6 липня 1992 р. [82, арк. 115–167] із ухваленням рішень № 6 «Про забезпечення киян цукром» [82, арк. 78] та № 7 «Про прийняття на баланс Київради комплексу будівель за адресами Хрещатик, 36 та Пушкінська, 6-а» [82, арк. 79]. В соціально-економічному контексті важливими були рішення № 8 про надання дозволу Київському відділенню фонду «Любов та милосердя» щодо підготовки матеріалів для попереднього погодження місця розташування гуртожитку [82, арк. 80], № 10 про вилучення і надання земельних ділянок та погодження місця розташування об'єктів [82, арк. 90–92] із 15-ма додатками [82, арк. 93–109], № 11 «Про надання дозволу на складання проектів відведення земельних ділянок» та № 12 «Про надання дозволу на підготовку матеріалів попереднього погодження місця розташування об'єктів» логічно доповнили попередні [82, арк. 110–113]. Пам'яткоохоронну специфіку мало рішення № 13 «Про використання землі в зоні ландшафту, що охороняється, по вул. Лук'янівській, 63» [82, арк. 114].

6 липня 1992 р. було схвалено й рішення «Про бюджет місцевого самоврядування міста Києва на 1992 рік» [82, арк. 81–89].

З початком XI сесії 29 вересня 1992 р. затверджено лише порядок денний [84, арк. 10–12, проте вже 6 жовтня 1992 р. з'явилися рішення № 5 «Про надання дозволу на підготовку матеріалів попереднього погодження місця розташування об'єктів» [84, арк. 6–14] та № 6 «Про вилучення і надання земельних ділянок та погодження місця розташування об'єктів» [84, арк. 15–19] із 21 додатком [84, арк. 15–42]. Поряд із ними схвалено рішення № 8 «Про деякі питання надання та вилучення земельних ділянок в м. Києві» [84, арк. 43–44] та

№ 9 «Про повернення справ з питань надання та вилучення земельних ділянок на доопрацювання» [84, арк. 45]. Того ж дня рішенням № 10а затверджено розпорядження голови Київміськради від 26 серпня 1992 р. № 178-с Про вилучення та надання земельної ділянки Національному банку України для будівництва об'єкту № 1 банку у Ватутінському районі» [84, арк. 50–52].

13 жовтня 1992 р. схвалено рішення № 11 «Про проголошення території м. Києва без'ядерною зоною» [85, арк. 6] разом із додатком [406, с. 118], а також № 11а «Про заходи по земельній реформі в місті Києві» [85, арк. 8] із планом першочергових заходів [85, арк. 9–10].

15 жовтня 1992 р. затверджено доповнення до рішення «Про надання земельних ділянок та погодження місця розташування об'єктів» [85, арк. 107–108] із 11-ма додатками щодо розташування низки об'єктів [85, арк. 109–120] та рішення № 13 про повернення справ з питань надання та вилучення земельних ділянок [85, арк. 121]. Тоді ж схвалено № 14 «Про додаткові заходи по поліпшенню обслуговування малозабезпечених пенсіонерів та інвалідів» [85, арк. 122–123] разом із комплексною програмою «Турбота» [85, арк. 124–136].

Того ж дня схвалено рішення № 15 про комунальну власність м. Києва [85, арк. 137–139] із Тимчасовим положенням про Фонд комунального майна Київміськради [85, арк. 140–146], Положенням про контрольну комісію Київміськради з питань приватизації [85, арк. 147–153], Програмою приватизації об'єктів комунальної власності м. Києва на 1992–1994 рр. [85, арк. 154–186]. Їх доповнено переліками об'єктів комунальної власності м. Києва з можливістю приватизації [85, арк. 187] та нормативних актів [85, арк. 188], й планом заходів щодо приватизації комунальної власності [85, арк. 189–197].

20 жовтня 1992 р. затверджено рішення № 22 «Про соціально-економічну та цінову політику в м. Києві та соціальний захист киян» [86, арк. 102–21] із додатком [86, арк. 22–26], а 22 жовтня 1992 р. – рішення № 23 «Про стан забезпечення населення Києва цукром» [86, арк. 99–100] й № 25 «Про надання Державному комунальному підприємству газового господарства «Київгаз» земельної ділянки в постійне користування для будівництва жилого будинку в

Мінському районі» [86, арк. 102–103].

На XII сесії 1 грудня 1992 р. затверджено її рішення № 4 «Про надання та вилучення земельних ділянок і погодження місця розташування об'єктів» [87, арк. 158–159] із 6-ма додатками [87, арк. 160–165], № 5 «Про пропозиції Представника Президента України в м. Києві І. Салія в питаннях регулювання земельних відносин» [87, арк. 166–167] та № 6 «Про повернення справ з питань надання та вилучення земельних ділянок на доопрацювання» [87, арк. 168].

3 грудня 1992 р. [88, арк. 7–8] позначено рішеннями № 9 «Про підготовку проекту бюджету м. Києва на 1993 рік» [88, арк. 7–8], № 10 «Про соціально–економічну та цінову політику в м. Києві та соціальний захист киян» [88, арк. 9–14], № 12 «Про Прейскурант розміру плати за несвоєчасне та самовільне виконання ремонтних і будівельних робіт, встановлення малих архітектурних форм, щитів реклами та порушення зовнішнього благоустрою і санітарного стану території міста» [88, арк. 100–102] із додатком [88, арк. 103–106].

10 грудня 1992 р. [89, арк. 1] утверджено рішення № 16 «Про комунальну власність м. Києва» [89, арк. 10, 12–13] та № 17 «Про додаткові заходи з поліпшення санітарної очистки міста Києва» [89, арк. 14].

На початку XIII сесії 25 лютого 1993 р. схвалено рішення № 6 «Про погодження проектів відведення земельних ділянок, що подаються на затвердження Верховної Ради України» [89, арк. 110], № 7 «Про повернення справ з питань надання та вилучення земельних ділянок на доопрацювання» [89, арк. 111–112], № 8 «Про надання та вилучення земельних ділянок і погодження місця розташування об'єктів» [89, арк. 113–115] із 8-ма додатками [89, арк. 116–122].

2 березня 1993 р. було ухвалено рішення № 9 XIII сесії Київміськради «Про додаткові пільги інвалідам I групи по оплаті комунальних послуг та за користування телефонним зв'язком у м. Києві» [103, арк. 6]. Поряд із тим наступним було знову схвалено рішення з земельних питань під № 10 «Про Положення про визначення та застосування коефіцієнтів при оцінці вартості об'єктів приватизації та оренди у м. Києві» [103, арк. 7]. Воно супроводжується

переліками коефіцієнтів із врахуванням положення м. Києва в системі розселення України та місцезнаходження об'єкта приватизації в межах м. Києва [103, арк. 13], а також локальними коефіцієнтами із врахуванням становища в межах економіко-планувальної зони [103, арк. 14–15].

4 березня 1993 р. у межах тієї ж сесії було ухвалено рішення № 11 «Про виділення валютних коштів для придбання ліків» [103, арк. 138] із додатком у вигляді кошторису валютних витрат на придбання ліків [103, арк. 139].

11 березня 1993 р. схвалено рішення № 13 «Про встановлення відрахувань загальної площі житлових будинків з підприємств і організацій–пайовиків та замовників по будівництву житлових будинків» [104, арк. 6–7] та № 14 «Про затвердження переліку об'єктів приватизації комунального майна м. Києва» [104, арк. 8] із відповідним переліком [104, арк. 9–11].

16 березня 1993 р. з'явилися рішення № 16 «Про транзитний збір у м. Києві» [104, арк. 82–83] із додатком [104, арк. 84–85], № 17 «Про готельний збір у м. Києві» [104, арк. 86–87] також із додатком [104, арк. 88–89], № 18 «Про місцевий збір за залучення іногородніх працівників» [104, арк. 90–91] із розрахунком [104, арк. 92–94], № 19 «Про встановлення місцевого збору за оформлення /переоформлення/ УДАІ ГУВС м. Києва автотранспортних засобів та окремих вузів і агрегатів та прийняття у жителів міста екзаменів на право управління автотранспортними засобами за категоріями «А» і «В» без попередньої підготовки /екстерном/» [104, арк. 95–97].

22 квітня 1993 р. схвалено рішення № 28 «Про розповсюдження дії Положення «Про визначення та застосування зональних коефіцієнтів при оцінці вартості об'єктів приватизації та оренди у м. Києві» на загальнодержавну та районну комунальну власність на території м. Києва» [105, арк. 87–88] та № 30 «Про резервні території розвитку м. Києва та включення їх до міської межі» [105, арк. 100–101].

29 квітня 1993 р. затверджено рішення № 31 «Про зміни в оплаті за проїзд в міському пасажирському транспорті» [106, арк. 1] із переліком видів місячних проїзних квитків [106, арк. 2], № 32 «Про погодження Київській дирекції

будівництва метрополітену та дирекції будівництва спеціальних інженерних споруд місця розташування Подільсько–Воскресенської лінії Київського метрополітену і Подільського мостового переходу через р. Дніпро» [106, арк. 3–4] із переліком земельних ділянок із розташуванням траси Подільсько–Воскресенської лінії Київського метрополітену, які підлягали вилученню за певними умовами [106, арк. 5–10]. До рішення додано розпорядження Представника Президента України у м. Києві від 2 квітня 1993 р. № 403 «Про концепцію звільнення садових ділянок Русанівських і Воскресенських садів з траси забудови Подільсько–Воскресенської лінії Київського метрополітену та Подільського мостового переходу» [106, арк. 11–12] із їх переліком [106, арк. 12зв.–13зв.].

29 квітня 1993 р. ухвалено рішення № 34 «Про зміни та доповнення рішень Київради з питань надання та вилучення земельних ділянок та погодження місця розташування об'єктів» [106, арк. 16], супроводжуване листом комітету економіки КМДА від 18 грудня 1993 р. із інформуванням про власне звернення до Кабінету Міністрів України рол виділення коштів на будівництво автобусного парку в Ватутінському р-ні [106, арк. 17] і підтримки прохання Київського міського територіально-виробничого об'єднання автомобільного транспорту про звільнення від разового збору [106, арк. 17].

Того ж дня затверджено рішення № 35 «Про погодження проектів відведення земельних ділянок, що подаються на затвердження Верховної Ради України» [106, арк. 18] та № 36 «Про надання та вилучення земельних ділянок та погодження місця розташування об'єктів» [106, арк. 19–24] із 20-ма додатками [106, арк. 25–46].

6 травня 1993 р. [106, арк. 120–121] ухвалено рішення № 38 «Про зміни до базового переліку об'єктів комунальної власності міста Києва» [106, арк. 103] із 14-ма додатками [106, арк. 104–118] із переліком підприємств оптово-роздрібної плодоовочевої торгівлі, які передбачалося передати в комунальну власні районів м. Києва [106, арк. 104–118].

Вже 11 травня 1993 р. [107, арк. 1] затверджено рішення № 41 «Про

«Програму приватизації об'єктів комунальної власності м. Києва на 1993–1994 рр.» [107, арк. 7–8] разом із додатками [107, арк. 9–61], № 42 «Про позабюджетний фонд охорони навколишнього природного середовища Київської міської Ради народних депутатів» [107, арк. 62] із Положенням [107, арк. 63–66], № 43 «Про затвердження додаткового переліку майна, що передано до комунальної власності Києва» [107, арк. 67, 69] із переліком ринків [107, арк. 68], № 44 «Про погодження місця розташування об'єктів» [107, арк. 70] із 5-ма додатками [107, арк. 71–76], № 46 «Про внесення змін і доповнень до комплексної програми «Турбота» і рішень Київради № 9 від [0]2.03.1993[]р. та № 14 від 15.10.1992[]р.» [107, арк. 78], № 47 «Про делегування Київській міській державній адміністрації повноважень щодо вирішення деяких питань містобудування» [107, арк. 79–80].

13 травня 1993 р. схвалено рішення № 48 «Про порядок погодження з Київрадою розпоряджень міської державної адміністрації щодо переведення житлових будинків /приміщень/ в м. Києві в нежитлові» [107, арк. 168–169], № 49 «Про індикативний план /прогноз/ економічного і соціального розвитку м. Києва на 1993 рік» [107, арк. 170–171], № 50 «Про затвердження нормативів відрахувань до бюджетів місцевого самоврядування м. Києва на 1993 рік» [107, арк. 172–173], № 52 «Про голову постійної комісії з економічної реформи, підприємництва і самоврядування» [107, арк. 174], № 53 «Про внесення змін і доповнень у рішення VII сесії XXI скликання Київської міської Ради народних депутатів від 05.03.[19]92 р. № 35 «Про збереження малоповерхової садибної забудови в м. Києві та вдосконалення порядку використання її території» [107, арк. 175–176], № 54 «Про погодження «Школі Дерюгіних» місця розташування міського центру художньої гімнастики по бульвару Дружби народів у Печерському районі» [107, арк. 177–178].

20 травня 1993 р. затверджено рішення № 55 «Про бюджет місцевого самоврядування міста Києва на 1993 рік» [108, арк. 55–64], № 56 «Про позабюджетні фонди Київради» [108, арк. 65] із 3-ма додатками [108, арк. 66–73], № 57 «Про погодження Державній комунальній фірмі по санітарній очистці

м. Києва місця розташування споруд, що забезпечують стійкість звалища та очищення фільтрату на землях біля с. Пирогів в Московському районі» [108, арк. 74], № 58 «Про надання та вилучення земельних ділянок та погодження місця розташування об'єктів» [108, арк. 75], № 59 «Про протест прокурора щодо рішення XIII сесії Київради XXI скликання від 16.03.[19]93[]р. «Про місцевий збір та залучення іногородніх працівників» [108, арк. 78].

На засіданні XIV сесії 29 червня 1993 р. [109, арк. 99, 113–114] ухвалено рішення № 4 «Про оздоровлення дітей влітку 1993 року» [109, арк. 111] та № 5 «Про внесення змін і доповнень до рішень Київради № 9 від 02.03.1993 р., № 24 від 20.04.1993 р. та № 46 від 11.05.1993 р.» [109, арк. 112] щодо сплати комунальних послуг за пільговими категоріями [109, арк. 112] за поданням експертної робочої групи соціального захисту населення м. Києва і з погодженням з постійними комісіями Київміськради та управлінням соціального забезпечення м. Києва [109, арк. 112зв.].

1 липня 1993 р. [110, арк. 1–3, 38–39] затверджено рішення № 7 «Про надання та вилучення земельних ділянок та погодження місця розташування об'єктів» [110, арк. 15–19] із 16-ма додатками [110, арк. 20–36] та № 8 «Про погодження проектів відведення земельних ділянок, що подаються на затвердження до Верховної Ради України» [110, арк. 37].

Наступного дня [110, арк. 104–105, 119–120] схвалено рішення № 9 «Про внесення змін і доповнень до рішення VII сесії XXI скликання від 05.03.[19]92 [р.] № 35» із уточненнями щодо регулювання проблематики приватної забудови [110, арк. 114–116] та № 11 «Про затвердження кошторису на утримання Фонду комунального майна м. Києва на III квартал 1993 р.» [110, арк. 118].

6 липня 1993 р. [110, арк. 159–160, 212–213] ухвалено рішення № 12 «Про затвердження Правил приймання виробничих стічних вод у київську міську каналізацію» [110, арк. 167] із додатком [110, арк. 168–183], № 13 «Про протест прокурора м. Києва від 09.02.1993 р. № 7/29 на пп. 6, 8 рішення XII сесії XXI скликання від 03.12.1992 р. № 10 «Про соціально-економічну та цінову політику в м. Києві та соціальний захист киян» [110, арк. 184], № 14 «Про

внесення змін у рішення № 12 від 08.12.[19]92 р.» [110, арк. 185] із Положенням про порядок стягнення штрафів за несвоєчасне та самовільне виконання ремонтних і будівельних робіт [110, арк. 186–187], № 15 «Про валютний фонд Київради» [110, арк. 188, 190] із Тимчасовим положенням [110, арк. 189, 191–182], № 17 «Про плату за землю» [110, арк. 194], № 18 «Про уточнення пункту 3.5 рішення XII сесії XXI скликання Київради від 10.12.1992 р. № 16 «Про комунальну власність м. Києва» [110, арк. 202–203] із Тимчасовим порядком реалізації делегованих КМДА повноважень [110, арк. 204–209], № 19 «Про повернення справ з питань надання та вилучення земельних ділянок на доопрацювання» [110, арк. 210–211].

На XV сесії 19 жовтня 1993 р. затверджено рішення № 3 «Про порядок денний XV сесії Київради XXI скликання» із 33-ма питаннями соціально-економічного спрямування супроти 10-х організаційних [111, арк. 78–81].

28 жовтня 1993 р. ухвалено рішення № 4 «Про повернення справ з питань надання та вилучення земельних ділянок на доопрацювання» [112, арк. 113–114] та № 4а «Про вилучення і надання земельних ділянок» [112, арк. 115–120] із 14-ма додатками [112, арк. 121–134].

2 листопада 1993 р. схвалено рішення № 6 «Про впорядкування розмірів земельних ділянок окремих громадян» [113, арк. 7–8], 4 листопада 1993 р. – № 7 «Про безкоштовний проїзд в міському і приміському транспорті супроводжуючим інвалідів I групи по зору» [113, арк. 91], № 8 «Про допомогу інвалідам дитинства по оплаті комунальних послуг та за користування телефонним зв'язком у м. Києві» [113, арк. 92], № 8-а «Про індексацію допомоги на комунальні послуги та абонентну плату за користування телефоном і витрат на безкоштовне харчування» [113, арк. 93–94].

11 листопада 1993 р. [114, арк. 1, 47–48] затверджено рішення № 10 «Про проект забудови житлового району з об'єктами соцкультпобуту для військовослужбовців, які мешкають у місті Києві, по вулиці Народного ополчення в Залізничному районі та про вилучення і надання земельної ділянки Міністерству оборони України під будівництво цього житлового району» [114,

арк. 11–13], № 11 «Про фінансові й організаційні питання щодо поліпшення роботи ринків Києва» [114, арк. 14–17] із затвердженими ставками разового збору [114, арк. 18–19], № 12 «Про внесення змін до рішення XIII сесії Київради № 18 від 16.03.[19]93 [р.] «Про місцевий збір за залучення іногородніх працівників» [114, арк. 20], № 13 «Про протест прокурора м. Києва на рішення XIII сесії Київради від 29.[0]4.[19]93 р. № 36 п. 14» зі скасуванням пункту [114, арк. 21–22], № 14 «Про внесення змін у рішення № 10 від 03.12.[19]92 р. та скасування рішення № 13 від [0]6.07.1993 р.» зі скасуванням пунктів за судовим рішенням [114, арк. 23], № 15 «Про внесення змін у рішення № 15 від 15.10.[19]92 р. та № 40 від 11.05.[19]93 р.» зі зміною та виключенням частини пунктів [114, арк. 24], № 16 «Про внесення змін у рішення Київради від 16.03.1993 р. № 19» із тотожним змістом [114, арк. 26–27], № 17 «Про надання та вилучення земельних ділянок та погодження місця розташування об'єктів» [114, арк. 28–30] із 8-ма додатками [114, арк. 31–39], № 18 «Про повернення справ з питань надання та вилучення земельних ділянок на доопрацювання» [114, арк. 40–41], № 20 «Про протест прокурора м. Києва на рішення XIII сесії Київради від 16.03.[19]93 [р.] № 16 «Про транзитний збір у м. Києві» [114, арк. 43–44] з відхиленням протесту [114, арк. 43], № 21 «Про подання прокурора м. Києва від 19.07.[19]93 р. № 7/202 про усунення порушень законодавства про приватизацію» зі схваленням подання [114, арк. 45] та скасування рішення XIII сесії від 2 березня 1993 р. № 10 [87, арк. 7; 98, арк. 45], № 22 «Про встановлення квот на продаж житла» [114, арк. 46].

2 грудня 1993 р. схвалено рішення № 23 «Про затвердження кошторису на утримання Фонду комунального майна м. Києва на IV квартал 1993 року» [114, арк. 96–97], № 24 «Про затвердження Положення «Про позабюджетний фонд приватизації комунального майна м. Києва» [114, арк. 98–100], № 25 «Про звернення до Верховної Ради України з пропозиціями стосовно зміни порядку приватизації орендованого майна» [114, арк. 101–102], № 26 «Про внесення змін та доповнень до рішення виконкому Київради від 13.01.[19]93 [р.] № 26 та рішення Київської міської Ради народних депутатів від 10.12.[19]92 [р.] № 16»

[114, арк. 103–104] із списком об'єктів реєстру нежитлових споруд в межах додатку до рішення Київміськвиконкому від 13 січня 1992 р. «Про формування комунального майна міста та районів» [114, арк. 105–107], таблицею виправлених помилок у відповідному списку [114, арк. 108–111] із 2-ма доповненнями [114, арк. 112–113].

7 грудня 1993 р. утверджено рішення № 30 «Про приведення у відповідність до чинного законодавства «Положення про визначення та застосування зональних коефіцієнтів при оцінці вартості об'єктів приватизації та оренди у м. Києві» [115, арк. 7], № 31 «Про регулювання земельних відносин» [115, арк. 8–9] та № 36 щодо збільшення розмірів земельної ділянки 2-м мешканцям м. Києва для обслуговування житлового будинку та господарських будівель в Подільському р-ні м. Києва [115, арк. 15–16].

14 грудня 1993 р. [115, арк. 89–90, 153–154] ухвалено рішення № 38 «Про Положення про Фонд комунального майна м. Києва» [115, арк. 96] із додатком [115, арк. 97–104], № 39 «Про доповнення до рішення Київради № 3 від 19.10.[19]93[]р. «Про порядок денний XV сесії Київради XXI скликання» [115, арк. 128] із введенням питання «Про забезпечення киян цукром та вершковим маслом за грудень 1993 року згідно із складеними списками» [115, арк. 128] та № 42 «Про надання та вилучення земельних ділянок та погодження місця розташування об'єктів» [115, арк. 123–133] із 12-ма додатками [115, арк. 134–144], № 43 «Про вилучення та надання Київській комунально-експлуатаційній частині району Міністерства оборони України земельних ділянок в тимчасове короткострокове користування на умовах оренди строком на 2 роки під розміщення тимчасового житлового містечка будівельників та тимчасової виробничої бази будівельників по вул. Народного ополчення в Залізничному районі» [115, арк. 146–148], № 45 «Про відміну пункту 1.6 рішення Київради від 06.10.[19]92 [р.] № 5 «Про надання дозволу на підготовку матеріалів попереднього погодження місця розташування об'єктів» [115, арк. 149–152] та № 44 щодо вилучення та надання земельної ділянки для спорудження Центру художньої гімнастики «Школи Дерюгіних» [115, арк. 149–150].

16 грудня 1993 р. затверджено рішення № 48 «Про доповнення до рішення «Про надання та вилучення земельних ділянок та погодження місця розташування об'єктів» [116, арк. 10] із додатком про умови надання земельної ділянки під будівництво 66 підземних гаражів у Подільському р-ні м. Києва [116, арк. 11] та № 49 «Про склад та структуру комісії Київміськради з питань поновлення прав реабілітованих» [116, арк. 12–13] із додатком [116, арк. 14].

21 грудня 1993 р. [116, арк. 56, 85–86] ухвалено рішення № 50 «Про протест прокурора Києва на рішення Київради від 11.11.[19]93 [р.] № 11 «Про фінансові й організаційні питання щодо поліпшення роботи ринків Києва» [116, арк. 61–62] із частковим відхиленням протесту [116, арк. 62] та № 51 «Про забезпечення киян цукром та вершковим маслом за грудень 1993 року згідно складених списків» [116, арк. 63].

На початку XVI сесії 8 лютого 1994 р. [124, арк. 1, 15] затверджено її порядок денний [124, арк. 11–14] із виділенням 8-ми земельних [124, арк. 14], 4-х фінансових [124, арк. 14] та 3-х соціальних [124, арк. 14] питань на тлі лише 3-х організаційних [124, арк. 14].

10 лютого 1994 р. [124, арк. 101] схвалено рішення № 5 «Про порядок розгляду справ, пов'язаних з порушенням земельного законодавства» [124, арк. 101] із Порядком розгляду відповідних справ [124, арк. 102–107], зразками протоколу про адміністративне правопорушення [124, арк. 110–110зв.], запрошення на розгляд справи [124, арк. 109–109зв.], постановою про штраф за порушення земельного законодавства [124, арк. 108–108зв.].

15 лютого 1994 р. затверджено рішення № 6 «Про доповнення до рішення Київради № 3 від 07.02.[19]94[]р. «Про порядок денний XVI сесії Київради» [125, арк. 1, 17–18] із включенням пункту «Про деякі заходи щодо поліпшення соціального захисту працівників освіти, культури та охорони здоров'я та збереження існуючого рівня медичного обслуговування м. Києва» [125, арк. 7] та № 7 «Про встановлення збору за право на використання символіки міста Києва» [125, арк. 8–9].

17 лютого 1994 р. з'явилися рішення № 9 «Про деякі заходи щодо

поліпшення соціального захисту працівників освіти, культури та охорони здоров'я та збереження існуючого рівня медичної допомоги населенню м. Києва» [125, арк. 81–82], № 10 «Про надання та вилучення земельних ділянок та погодження місця розташування об'єктів» [125, арк. 82–89], № 11 «Про внесення змін в рішення Київради від 23.10.[19]93 [р.] № 4а» [125, арк. 117], № 12 «Про вилучення та надання земельних ділянок юридичним особам в м. Києві» [125, арк. 120] зі зразками Тимчасового положення [125, арк. 121–124, 129], Акту резервування земельної ділянки для проведення проектно-вишукувальних робіт та будівництва об'єкту [125, арк. 125–126] та Плану земельної ділянки до акту резервування [125, арк. 127]. Того ж дня було схвалено рішення № 13 «Про плату за землю» [125, арк. 132–137, 139–145] та № 14 «Про створення, резервування та збереження територій і об'єктів природно-заповідного фонду в м. Києві» [125, арк. 162–163] із виокремленням природоохоронних територій м. Києва [125, арк. 168–178], проектом Указу Президента України «Про створення національного природного парку «Голосіївський» [125, арк. 164; 358, с. 25; 361, с. 298–300], переліками територій з необхідністю створення на їхній основі згаданого природного парку [125, арк. 165–167], територій та об'єктів природно-заповідного фонду м. Києва [125, арк. 168] із резервуванням [125, арк. 169–171], поточних [125, арк. 172–178] і потенційних [125, арк. 179] територій та об'єктів згаданого фонду.

17 лютого 1994 р. затверджено й рішення № 15 «Про програму розвитку Київського метрополітену» [125, арк. 180–181] разом із відповідною програмою [125, арк. 182–186] та № 18 «Про встановлення місцевого збору за оформлення /переоформлення/ управлінням ДАІ ГУВС м. Києва автотранспортних засобів та окремих вузлів і агрегатів та прийняття у жителів міста екзаменів на право управління автотранспортними засобами за категоріями «А» і «В» без попередньої підготовки /екстерном/» [125, арк. 189–191].

В межах XVIII сесії її депутати 5 травня 1994 р. ухвалили рішення № 4 «Про основні показники плану економічного і соціального розвитку м. Києва на 1994 рік» [128, арк. 71], а 12 травня 1994 р. – рішення № 5 «Про надання

одноразової матеріальної допомоги працівникам підрозділів управління соціального захисту м. Києва» та № 6 «Про надання додаткової медичної допомоги реабілітованим, що проживають в м. Києві» [128, арк. 123–124].

17 травня 1994 р. затверджено рішення № 7 «Про затвердження звіту про виконання бюджету міста Києва за 1992 рік» із розгорнутою довідкою [129, арк. 7–17], № 8 «Про затвердження пріоритетних напрямів використання коштів позабюджетного фонду Київради у 1994 році» [129, арк. 18], № 9 «Про збір за видачу ордера на квартиру» [129, арк. 29], № 9а «Про впровадження збору за паркову автомобілів у м. Києві» [129, арк. 33], № 9б «Про введення податку з реклами в м. Києві» [129, арк. 39–40], № 9в «Про введення в м. Києві збору за участь у бігах на іподромі, збору з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі» [129, арк. 46].

19 травня 1994 р. схвалено рішення № 11 «Про погодження українсько-австрійському спільному підприємству «Міжнародний офісно-готельний центр» місця розташування об'єктів міжнародного офісно-готельного центру на земельній ділянці в кварталі, обмеженому вул. вул. Червоноармійською, Басейною, Новим проїздом та Бесарабською площею у Старокиївському районі» [129, арк. 99–102] та № 12 «Про надання та вилучення земельних ділянок та погодження місця розташування об'єктів» [129, арк. 103–112] із 46-ма додатками [129, арк. 113–163].

Далі 24 травня було схвалено рішення № 15 «Про бюджет місцевого самоврядування м. Києва на 1994 рік» [130, арк. 8–9] та № 17 про надання земельних ділянок та погодження розташування об'єктів [130, арк. 53–58], із 18-ма додатками [130, арк. 59–78].

31 травня 1994 р. затверджено рішення № 19 «Про бюджет місцевого самоврядування м. Києва на 1994 рік» [130, арк. 132–140] із довідкою про виконання районних бюджетів м. Києва за 1992 р. [130, арк. 141], № 20 «Про безкоштовний проїзд в міському транспорті патронажних сестер міського товариства Червоного Хреста та працівників соціальних служб, які обслуговують одиноких громадян вдома» [130, арк. 142] та 13 рішень із

земельних питань [130, арк. 143–168].

Діяльність сесійних пленарних засідань й нормотворчістю інших структур останньої. Так, президія Київміськради ухвалила рішення від 27 жовтня 1990 р. № 47 «Про усунення недоліків, виявлених Тимчасовою комісією по контролю за розподілом житла» [48, арк. 123–124], № 49 «Про забезпечення діяльності Київської міської Асоціації допомоги громадянам у вирішенні трудових спорів» [48, арк. 125], № 51 «Про реконструкцію вул. С. Разіна з будівництвом чотирьохрядної дороги» [48, арк. 127–128], № 52 «Про заснування малого підприємства «Славутич» та про муніципальну туристсько-екскурсійну асоціацію» [48, арк. 132], № 53 «Про створення торгово-промислового об'єднання «Київ» [48, арк. 134] та ін.

Схожими питаннями опікувалися й секретаріат Київміськради, на засіданні якого 10 серпня 1992 р. було заслухано інформацію про роботу його секторів з регулювання земельних відносин та з питань роздержавлення і приватизації [95, арк. 3–4]. 22 березня 1993 р. ним було вирішено підготувати листи до КМДА з метою отримання зауважень до проєктів рішень щодо земельних ділянок та бюджету столиці України [120, арк. 12]. 1994 р. на аналогічній виробничій нараді було заслухано інформацію про виконання рішення Київміськради «Про забезпечення киян цукром та вершковим маслом за грудень 1993 року згідно складених списків» [134, арк. 1–2].

На спільній нараді керівництва Київміськради та райрад столиці України було розглядалося питання «Про проєкт програми приватизації об'єктів комунальної власності м. Києва на 1992–1994 роки» [96, арк. 4–6].

На нараді голів постійних комісій та їхніх заступників 24 березня 1992 р. було ухвалено рішення про необхідність підготовки питання про бюджет м. Києва [92, арк. 7–10]. Вже 31 березня 1994 р. на тотожній нараді обговорювалася підготовка рішення «Про комунальну власність м. Києва» [117, арк. 18–20]. Вже 21 січня 1994 р. 12 голів постійних комісій та 8 запрошених депутатів заслуховували лист КМДА стосовно контрольних показників до проєкту бюджету м. Києва на 1994 р. [131, арк. 1].

Соціально-економічну проблематику зачіпали окремі публікації в газеті «Хрещатик», зокрема щодо демографічного стану в Україні [440].

Таким чином, соціально-економічна діяльність Київміськради досліджуваного скликання вирізнялася багатоаспектністю. Вона затверджувала плани соціально-економічного розвитку та бюджети м. Києва, сприяла становленню комунальної власності столиці України й розвитку ринкових відносин у її межах. Досліджуваний орган опікувався покращенням природоохоронного стану м. Києва включно з подоланням наслідків Чорнобильської аварії та розвитком природно-заповідного фонду столиці України. Київміськрада також відігравала значну роль у питаннях підготовки столичного господарства до зимових умов та продовольчому забезпеченні м. Києва. Протягом її каденції проявилася тенденція до зростання ролі соціально-економічних питань в діяльності її сесії, насамперед стосовно затвердження рішень про надання земельних ділянок та погодження розташування споруд, а також введення місцевих податків і зборів. У власній діяльності столична міськрада досліджуваного скликання у межах можливостей ухвалювала рішення про соціальне забезпечення та пільги стосовно окремих категорій осіб.

5.3. Соціокультурна роль

Соціокультурна роль Київміськради та її структур перш за все проявилася у пам'яткоохоронній діяльності та ширше збереженні культурної спадщини, проявом чого була підтримка пошуків бібліотеки Ярослава Мудрого на території Межигір'я [466].

Відповідне питання постало в діяльності президії столичної міськради 15 лютого 1991 р. [466, с. 200–201]. На засіданні виступали як члени президії, так і запрошений керівник експедиції Інституту археології АН УРСР В. Харламов, що був співдоповідачем В. Жовтянського щодо відповідного питання [466, с. 201].

За результатами обговорення було затверджено рішення президії

Київміськради I (XXI) скликання від 15 лютого 1991 р. № 85 «Про стан пошуків бібліотеки Межигірського монастиря» за підписом голови Київміськради Г. Малишевського [466, с. 201–202]. Рішення передбачало звернення до Верховної Ради УРСР щодо поновлення археологічної експедиції, прохання до медіа м. Києва опублікувати рішення, надання допомоги археологічній експедиції із подальшим експонуванням знахідок, покладання контролю за виконанням рішення на 2 комісії Київміськради [466, с. 202].

Протягом періоду власного існування президія Київміськради була ініціатором актуалізації пам'яткоохоронної політики й у межах м. Києва, про що свідчать її рішення від 10 липня 1990 р. стосовно заходів зі збереження історичного середовища столичного міста та обмеження господарської діяльності на території Києво-Печерської лаври [48, арк. 1, 4–5].

12 вересня 1990 р. було схвалено рішення президії Київміськради № 27 стосовно дотримання заповідного статусу Державного історико-архітектурного заповідника «Стародавній Київ» [48, арк. 68–69].

Відповідне питання було артикульовано в листі її постійної комісії 30 березня 1991 р. № 10/68 стосовно необхідності покращення становища заповідника «Стародавній Київ» [14, арк. 53–54].

Із питаннями пам'яткоохоронної діяльності було пов'язано й рішення X сесії столичної міськради від 6 липня 1992 р. № 10 «Про вилучення і надання земельних ділянок та погодження місця розташування об'єктів» [110, арк. 90–92] щодо здійснення пошукової роботи для виявлення залишків Іорданського монастиря із фінансуванням археологічних досліджень території [110, арк. 97].

Відповідна діяльність відбилася на комеморації середньовічної історії Києва, зокрема 750-ї річниці від дня руйнування міста монголами 6 грудня 1990 р. [442, с. 100–103]. 17 травня 1994 р. було виділено кошти на День Києва та постановки вистави за мотивами «Слова о полку Ігоревім» [129, арк. 22–23].

Окремо в контексті соціокультурної динаміки ідентичності м. Києва [504, с. 86] поставало питання про відродження історичного герба м. Києва [468]. Найбільший внесок у втілення відповідного завдання здійснила президія

Київміськради із рішенням від 13 грудня 1991 р. № 122 щодо оголошення конкурсу на ескіз герба столиці України протягом 2-х місяців із дня відповідного оголошення та умовами щодо центральної фігури Архангела Михаїла паралельно з синьо-жовтими кольорами [468]. Цікавим пунктом рішення було формування журі з 14 осіб включно з істориками С. Білоконем, В. Сергійчуком та М. Брайчевським [468]. Менш вдалою була відповідна сесійна діяльність зі спробами затвердження герба з грудня 1991 р. [468], безрезультатна включно з останньою XVIII сесією [130, арк. 10–46].

Досліджувана міськрада здійснювала комеморацію козацтва. Чи не першим проявом згаданої тенденції виявилось рішення її президії від 18 липня 1990 р. № 6 «Про святкування 500-річчя козаччини» із проведенням святкових заходів у м. Києві в серпні–вересні 1990 р., спрямуванням делегації Київміськради у складі 20 осіб до Дніпропетровської та Запорізької областей [48, арк. 7] та розробкою туристичних маршрутів [48, арк. 7].

На засіданні VII сесії 24 жовтня 1991 р. [62, арк. 100–210] депутат Г. Гончаренко виступив проти комерціалізації образу козацтва [62, арк. 134, 136].

Амбівалентність [366, с. 35] історичної політики Київміськради досліджуваного скликання відобразилася в комеморації Другої світової війни.

Щодо вшанування жертв столична міськрада досліджуваного скликання приділила значну увагу трагедії Бабиного Яру вже в 1990 р. зусиллями її президії із приспущенням державних прапорів на знак жалоби [458].

Комеморація 50-річчя трагедії Бабиного Яру 1991 р. відзначалася широким висвітленням із боку газети Київміськради «Хрещатик», зокрема оприлюдненням матеріали про дослідження поховань жертв та спогади їхніх родичів. Амбівалентність у висвітленні трагедії Бабиного Яру проявилася в контексті зіткнення низки поглядів стосовно єврейської, радянської та української націоналістичної версій сприйняття означеної трагедії [426]. У «Хрещатику» як важливому виданню в системі преси та медіа м. Києва [429, с. 110–111] щодо трагедії Бабиного Яру артикулювався концепт «пам'ять», зокрема в межах рубрики «Архіви пам'яті» про документальну виставку в

Музеї історії м. Києва [426, с. 145].

Вона продовжувалася й після 1991 р., проявом чого стали їхнє вшанування хвилиною мовчання на засіданні XI сесії 29 вересня 1992 р. [83, арк. 2, 16] та затвердження 17 травня 1994 р. кошторису на заходи до Дня пам'яті трагедії Бабиного Яру [129, арк. 22]. На засіданні комісії з питань поновлення прав реабілітованих 5 лютого 1993 р. за розгляду питання про надання реабілітованому житлового приміщення у м. Києві було враховано факт розстрілу членів його родини у Бабиному Ярі [122, арк. 14]

Також депутати столичної міськради досліджуваного скликання поглибили вшанування жертв розстрілів у Биківні [374, с. 245–246].

На засіданні V сесії 28 травня 1991 р. депутати заслухали звернення депутата В. Черінька стосовно віднайдених поховань [57, арк. 186].

На засіданні 4 червня 1991 р. він здійснив повторний депутатський запит стосовно знайдених поховань та фактів знущання над ними [58, арк. 2].

Прикладом амбівалентності сприйняття Другої світової війни з боку представників Київміськради виявилось сприйняття її комбатантів [366, с. 20].

На засіданні III сесії 21 грудня 1990 р. її новообраний голова Г. Малишевський артикулював усталене на той час у межах м. Києва згідно з комуністичною ідеологією та усталеною меморіальністю [366, с. 35] ставлення до подій Другої світової війни із комеморацією РСЧА [45, арк. 72]. На відповідному засіданні було схвалено рішення щодо «відзначення 50-ї річниці героїчної оборони міста Києва» [45, арк. 72]. Преамбула однойменного рішення відобразила збереження відповідного ставлення до згадуваних подій [45, арк. 73]. Рішення передбачало організацію з боку Київміськвиконкому й міської ради ветеранів війни та праці проведення протягом червня–липня 1991 р. Днів пам'яті загиблих під час оборони Києва у 1941 р., затвердження організаційного комітету з підготовки та проведення згаданої річниці, клопотання перед Верховною Радою СРСР стосовно встановлення відповідної ювілейної медалі до 50-річчя оборони Києва [45, арк. 73]. Останньою половиною пунктів передбачалося звернення до Міністерства фінансів та

Державного банку СРСР щодо випуску пам'ятної монети до 50-річчя оборони Києва, доручення Київміськвиконкому щодо розгляду та затвердження програми заходів стосовно комеморації згаданої оборони, покладання контролю за виконанням рішення на Київміськвиконком та голову тимчасової комісії у справах ветеранів війни та праці В. Трофімцева [45, арк. 73]. Стенограма пленарного засідання засвідчила швидке голосування за згадане рішення голосами 159 депутатів за наявності 194-х [45, арк. 85].

Збереження усталеного на той час офіційного сприйняття Другої світової війни [366, с. 20] фіксується й у назві рішення VII сесії від 19 грудня 1991 р. № 22: «Про виділення коштів для надання допомоги вдовам і матерям воїнів, які загинули на фронтах Великої Вітчизняної війни» [65, арк. 169–170; 66, арк. 2].

Збереження відповідної тенденції фіксується й ближче до завершення повноважень столичної міськради досліджуваного скликання.

Пленарне засідання її XIV сесії 22 червня 1993 р. було позначено відповідною комеморацією згаданої дати із хвилиною мовчання [109, арк. 1]. Також голова Київміськради проінформував присутніх стосовно відповідного церемоніалу із покладенням квітів до Площі Слави [109, арк. 17].

В протоколі пленарного засідання XV сесії 4 листопада 1993 р. зафіксовано наступний факт: «Головуючий проінформував присутніх про святкування 50-річчя від дня визволення м. Києва від німецько-фашистських загарбників» [113, арк. 85].

Комеморація подій Другої світової війни у наведеному контексті підкріплювалася й розпорядженнями голови Київміськради, зокрема від 7 жовтня 1993 р. № 167с «Про відрядження до м. Запоріжжя депутата Київської міської Ради народних депутатів Черніченко Л. Я.» протягом 11-15 жовтня 1993 р. «з метою участі в святкуванні дня визволення м. Запоріжжя від німецько-фашистських загарбників» [119, арк. 73] та від 6 квітня 1994 р. № 47с щодо відрядження до м. Одеси «ветерана Великої Вітчизняної війни» терміном з 8 по 11 квітня 1994 р. на відзначення «50-річчя визволення міста-героя Одеси від німецько-фашистських загарбників» [132, арк. 96].

У згадуваному переліку фінансування заходів на 1994 р. від 17 травня відповідного року серед урочистих заходів було артикульовано пункт щодо «50-річчя визволення України від фашистських загарбників» [129, арк. 22].

Поряд зі збереженням відповідного ставлення до подій Другої світової війни завдяки політичній поляризації Київміськради утверджувалася й пам'ять про УПА, коли на засіданні її секретаріату 10 серпня 1992 р. було заслухано інформацію про святкування поряд із Днем будівельника 50-річчя УПА [95, арк. 3–4]. До відповідних заходів долучилася й газета «Хрещатик» із висвітленням перебігу фестивалю «Повстанські ночі» у Рівненській обл. [328].

Важливим було й важливе з огляду меморіальності долучення Київміськради щодо вшанування жертв Голодомору [491, с. 45]. На нараді голів постійних комісій 2 вересня 1993 р. розглядався пункт «Про встановлення пам'ятного знаку жертвам Голодомору» [117, арк. 33]. Після інформації голови постійної комісії Київміськради з питань освіти та виховання й водночас заступниці Представника Президента України у м. Києві Г. Артюх та коментарів М. Збирка, В. Конфедератенка, Г. Пасічника та Л. Сафонова було схвалено утворення робочої групи у складі І. Українського, Г. Артюх, В. Конфедератенка та В. Татарчука для доведення пропозицій про можливі місця встановлення пам'ятного знаку [117, арк. 34]. На тожому засіданні 13 вересня 1993 р. присутні заслухали інформацію В. Дольникова про комеморацію 60-річчя Голодомору [117, арк. 35].

Київміськрада брала участь й в утвердженні нових річниць. Її посадові особи брали участь у відзначенні Дня Незалежності України 1991 р. шляхом створення оргкомітету з боку президії та Київміськвиконкому, а також забезпечення інформування населення м. Києва про святкові заходи [471]. Фінансування проведення Дня Незалежності в оновленому форматі 24 серпня продовжувалося з боку Київміськради й у 1994 р. [129, арк. 22]. І сесія ухвалила рішення від 24 квітня 1990 р. «До четвертої річниці Чорнобильської трагедії» [41, арк. 18–19], продовжене рішенням V сесії від 25 квітня 1991 р. № 8 «Про загальноміську акцію жалоби з нагоди 5-ї річниці Чорнобильської катастрофи»

[56, арк. 177–178] за актуальних передумов [374, с. 280–283].

Київміськрада опікувалася й вшанування пам'яті окремих персоналій, зокрема Т. Шевченка [374, с. 221–222].

14 травня 1991 р. президія Київміськради з ініціативи голови постійної комісії з національних питань та впровадження Закону «Про мови в Українській РСР» С. Лі ухвалила рішення «Про вшанування пам'яті Великого Кобзаря» [67, арк. 43] з огляду на перепоховання поета 1861 р. та передбачало покладення живих квітів й вінка з написом «Великому Кобзареві від Київради» з боку групи депутатів до підніжжя пам'ятника Т. Шевченкові [68, арк. 94].

20 травня 1993 р. з'явилося й розпорядження голови Київміськради № 59с «Про вшанування пам'яті Великого Кобзаря» [118, арк. 105].

В контексті комеморативних заходів знаковою виявилася преамбула розпорядження щодо консолідації зусиль українців та віддання шани Т. Шевченку з приводу 132-річчя перепоховання. Воно передбачало доручення комісії з національних питань та контролю за впровадженням Закону про мови здійснити заклик до населення та гостей м. Києва для приєднання до акції вшанування 22 травня 1993 р. Розпорядження передбачало замовлення корзини з квітами та написом «Великому Кобзареві від депутатів Київради», та доручення О. Мосіюку здійснити покладання квітів [118, арк. 105].

Розпорядження однойменною ухвалою № 73 постійної комісії з національних питань та виконання Закону «Про мови в Українській РСР» [277].

Топонімічно важливим виявилася рішення президії Київміськради від 18 січня 1991 р. № 80 «Про реорганізацію Київського державного педагогічного інституту ім. О. М. Горького в Український педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова» із підтримкою ініціативи Ради КДПІ щодо відповідного перейменування зі зверненням до Ради Міністрів УРСР для ухвалення рішення із вказаного питання [68, арк. 42]. Рішення було підготоване головою постійної комісії з освіти та виховання Г. Артюх [68, арк. 42–42зв.] із дублюванням протокольного рішення комісії [68, арк. 43].

У вересні 1991 р. газета Київміськради «Хрещатик» долучилася до

заходів із нагоди 125-річчя з дня народження М. Грушевського [439], а 1992 р. – до комеморації 270-ї річниці від дня народження Г. Сковороди [451].

Київміськрада відігравала роль й у забезпеченні розвитку української мови та культури. 11 січня 1991 р. було ухвалено рішення спільного засідання президії та Київміськвиконкому від 11 січня 1991 р. № 74/14 «Про зміну мовного статусу шкіл та позашкільних учбових закладів м. Києва» щодо переведення шкіл та позашкільних закладів м. Києва на українську мову в 1991–1992 навчальному році зі створенням відповідних матеріальних умов та перепідготовкою педагогічних працівників. Контроль за виконанням рішення покладался на постійну комісію з національних питань та впровадженням Закону «Про мови в Українській РСР», а рішення вважалося чинним із часу ухвалення [68, арк. 4]. Його ініціатором була голова комісії С. Лі [68, арк. 4зв.].

Рішення було доповнене низкою інших документів відповідної комісії, зокрема зверненням до батьків із метою переходу їхніх дітей на українську мову навчання [275] та ухвалою № 53 «Про становище у мовному законодавстві України» [278]. 19 вересня 1991 р. з'явився її лист до Кабінету Міністрів України для реорганізації роботи каналу Українського телебачення для більшої орієнтації на українську культуру [15, арк. 201–202; 519, с. 228].

За додатком 3 до рішення XI сесії Київміськради від 6 жовтня 1992 р. № 6 передавалося надання земельної ділянки Центру народознавства «Козак Мамай» у Жовтневому р-ні м. Києва [84, арк. 22–23], що позначило множинність музейної інтеракції досліджуваного органу та його опікування музейною справою.

У відповідному контексті символічним виявилось й залучення депутатів Київміськради до вшанування пам'яті І. Гончара 22 червня 1993 р. [109, арк. 1].

Згадані документи свідчать про слушність твердження В. Бабки про українізацію освіти та відродження української культури як пріоритетних сфер у межах України впродовж 1990-х рр. [491, с. 93] у зрізі столиці України.

Столична міськрада опікувалася розвитком культур національних меншин столиці України та забезпеченням прав низки конфесій. Рішення від 11

січня 1991 р. про українізацію освіти передбачало можливість створення шкіл із іншими мовами навчання за потребами національних меншин [68, арк. 4]. 17 травня 1994 р. виділено кошти на заходи національно-культурних товариств: німецького, польського, литовського, грецького, єврейського [357, с. 167–169], вірменського, азербайджанського, корейського, асирійського [129, арк. 24–28].

В конфесійному контексті та з огляду на перетворення в соціокультурній динаміці столиці України [474, с. 218] важливими виявилися погодження щодо розташування храму УАПЦ в Жовтневому р-ні 6 липня 1992 р. [82, арк. 95], каплиці Київської громади УГКЦ в Шевченківському р-ні 17 лютого 1994 р. [125, арк. 115], костьолу разом із парафіяльним домом та християнським культурно-просвітницьким центром Всеукраїнського благодійного братства менших братів РКЦ в Дніпровському р-ні 19 травня 1994 р. [129, арк. 150], комплексу споруд Союзу Християн Віри Євангельської України у Жовтневому р-ні 6 липня 1992 р. [82, арк. 98], релігійної споруди Київської незалежної Церкви Євангельських християн-баптистів у Мінському р-ні 19 травня 1994 р. [129, арк. 130]. Щодо нехристиянських конфесій схожі документи було ухвалено про надання земельної ділянки Київській юдейській релігійній громаді в Подільському р-ні 17 лютого 1994 р. [125, арк. 102] та погодження місця розташування меморіально-молитовного будинку мусульманській релігійній громаді в Шевченківському р-ні 14 грудня 1993 р. [122, арк. 102].

Соціокультурна складова виявилася важливою в діяльності досліджуваної міськради в умовах трансформаційного періоду. Протягом власної каденції депутати та посадовці столичної міськради активно долучилися до пам'яткоохоронної діяльності, комеморації визначних подій та постатей, зміцнення статусу української мови, розвитку української культури, забезпеченню прав національних меншин та релігійних конфесій. Особливе місце у відповідній діяльності посідали пам'яткоохоронна та комеморативна діяльність. Стосовно першої позиція представників столичної міськради була в цілому консолідованою, але щодо другої відзначалася амбівалентністю в зрізі новітньої історії та ставлення до Другої світової війни. Стійким залишався

концепт «Велика Вітчизняна війна» із його ув'язуванням з ювілеями оборони м. Києва 1941 р. та його звільнення від військ держав Осі 1943 р. Редакція «Хрещатика» впродовж 1991 р. сприяла розміщенню на її шпальтах матеріалів, що відображали різні погляди на трагедію Бабиного Яру. Також Київміськрада відіграла роль у відзначенні формальної 50-ї річниці створення УПА й ще більшою мірою – у вшануванні жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму в Биківні та Голодомору.

5.4. Участь в українському муніципальному русі

Київміськрада I (XXI) скликання виступала в якості активного учасника українського муніципального руху.

Слід відзначити роль столичної міськради досліджуваного скликання у становленні Асоціації демократичних рад шляхом участі в її координаційній раді [25, арк. 8–10] заступника голови Київміськради [483, с. 29–30] О. Мосіюка. Про його безпосередню участь у першій (установчій) конференції відповідної асоціації 29 липня 1990 р. у м. Дніпродзержинську [25, арк. 1–2] свідчить вихідний лист голови Житомирської міськради В. Мельничука, в якому артикулюється відповідний факт. Згідно з листом, на Київміськраду спільно з Донецькою міськрадою покладалося завдання координації роботи «постійних комісій по економічній реформі, бюджету, фінансах, податках і місцевому самоврядуванню» [25, арк. 11].

Окремо в листі розкривається проблематика обопільної співпраці столичної та Житомирської міськрад [25, арк. 11]. Серед супровідних документів містилися звернення президії Житомирської міськради від 7 серпня 1990 р. стосовно продовольчого забезпечення [25, арк. 12], основні пункти рішення Житомирського міськвиконкому від 26 липня 1990 р. № 250 «Про порядкування торгівлі по паспортах в м. Житомирі» [25, арк. 13], звернення постійної комісії Житомирської міськради з товарів народного споживання, торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування населення [25,

арк. 14–15], запропоновані зміни щодо пільгового обслуговування в м. Житомирі [25, арк. 16]. Відповідні матеріали свідчать про активізацію співпраці новообраного скликання столичної міськради з низкою інших місцевих Рад за принципом політичної консолідації відповідних депутатських фракцій.

Про загальну активізацію розвитку співпраці Київміськради I (XXI) скликання із іншими органами місцевого самоврядування України у формі відрядження власних делегацій також свідчать і дані із журналу розпоряджень голови Київміськради [50, арк. 1–63].

Вказане відображено в журналі реєстрації розпоряджень голови Київміськради, в якому фіксуються записи про розпорядження від 4 липня 1990 р. № 12с «Про відрядження до Львова т. Феніка М. П.» [50, арк. 3зв.], від 23 липня 1990 р. № 20с «Про відрядження до м. Дніпродзержинська тт. Мосіюка О. М. і Феніка М. Б.» [50, арк. 5зв.], від 25 липня 1990 р. № 21 «Про відрядження до м. Ужгорода т. Данилюка М. Г.» [50, арк. 6зв.], від 23 серпня 1990 р. № 45с «Про відрядження тт. Мосіюка О. М. та Феніка М. Б. до м. Донецька» [50, арк. 10зв.].

Розпорядженням від 22 січня 1991 р. № 8с «Про відрядження т. Рубцова В. П.» [69, арк. 11] передбачалося схвалення відрядження названого депутата 22–28 січня 1991 р. до мм. Херсона і Харкова для участі в конгресі демократичних Рад [69, арк. 11].

22 листопада 1991 р. було видано розпорядження заступника голови Київміськради № 213с «Про відрядження групи депутатів до Чернігова» [70, арк. 10]. Воно передбачало направлення 9-ти депутатів до згаданого міста з 23 по 24 листопада 1991 р. для обміну досвідом депутатської роботи [70, арк. 10].

Наступне розпорядження від 27 листопада 1991 р. № 215 також передбачало відрядження групи депутатів Київміськради до мм. Полтави, Одеси, Херсона, Миколаєва та Харкова з аналогічною метою [93, арк. 22].

За розпорядженням від 28 січня 1992 р. № 26 «Про відрядження секретаря бюджетно-фінансової комісії Кугаткіна Ю. С.» згаданого депутата було відправлено до м. Славутича на період 29–31 січня 1992 р. для провадження

перемовин із його міським головою щодо міжміської співпраці [93, арк. 22].

З метою встановлення міжміських зв'язків та вивчення досвіду депутата М. Люценка згідно з розпорядженням від 10 лютого 1992 р. № 35 було відправлено до м. Тернополя строком із 17 по 27 лютого 1992 р. [93, арк. 22].

За розпорядженням від 9 березня 1992 р. № 55 Ю. Кугаткіна було відряджено до м. Чернігова з метою участі в сесії його міськради [93, арк. 35].

За розпорядженням голови Київміськради В. Нестеренка від 24 березня 1992 р. № 66с депутати Київміськради В. Шевченко та С. Нечаєв були направлені до м. Полтави терміном із 25 по 28 березня 1992 р. задля участі в установчих зборах громадської організації депутатів-медиків [93, арк. 41].

Окрім того, 6 квітня 1993 р. заступник голови Київміськради підписав розпорядження № 45 щодо відрядження депутата В. Рубцова для участі в міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми розвитку міст та міського самоврядування» /історія і сучасність/» [118, арк. 80].

Проблематика розширення зв'язків столичної міськради досліджуваного скликання поставала й у діяльності її президії та дорадчих органів.

На засіданні президії Київміськради 16 березня 1992 р. було розглянуто пункт про приєднання м. Києва до Асоціації придніпровських міст України із заслуховуванням на засіданні голови правління згаданої асоціації й водночас першого заступника голови Кременчуцького міськвиконкому М. Гусева [90, арк. 30]. 3 члени президії поставили запитання й 8 їхніх колег долучилися до обговорення із затвердженням рішення 16-ма голосами [90, арк. 31].

За рішенням інформацію колеги з м. Кременчука було взято до відома й передбачено створення робочої групи в складі 5 осіб: керівника та голови постійної комісії Київміськради М. Щепця, голови іншої постійної комісії Г. Блащук, В. Козлова та Г. Головіна як заступників голів постійних комісій та члена постійної комісії В. Черінька [91, арк. 34].

На спільній нараді керівництва Київміськради та райрад м. Києва 6 серпня 1992 р. [96, арк. 1–3] було заслухано інформацію О. Мосіюка з приводу питання «Про робочу нараду в Одесі» [96, арк. 1–2]. Після виступів М.

Чуфаріна та В. Ступака, В. Пугача та Ю. Дземи як відповідно заступника голови Мінської [96, арк. 1], а також голів Печерської та Жовтневої райрад м. Києва було передбачено доручення М. Чуфаріну як керівнику секретаріату Київміськради щодо переговорів із головою Одеської облради Р. Боделаном поряд із делегуванням на нараду 14 серпня 1992 р. у м. Одесі одного з представників райрад м. Києва за його попередньою згодою [96, арк. 2].

Надалі на нараді голів постійних комісій Київміськради 31 березня 1993 р. [117, арк. 18–23] присутні заслухали повідомлення щодо одного із заходів у межах розвитку українського муніципального руху із проведенням конференції місцевих Рад у м. Трускавці [117, арк. 22].

Специфічністю вирізнялася участь депутатського корпусу Київміськради у розвитку зв'язків з органами місцевого самоврядування України.

На пленарному засіданні 1 березня 1991 р. «з метою розробки узгоджувальних дій по ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та в зв'язку з п'ятою річницею катастрофи» було схвалено рішення V сесії столичної міськради досліджуваного скликання № 3 «Про проведення позачергової спільної сесії Київської міської та обласної Рад народних депутатів» [52, арк. 3, 9]. Згідно з ним було передбачено відповідне звернення до Київоблради щодо проведення спільного засідання до 25 квітня 1991 р. із узгодженням з боку постійної комісії Київміськради з проблем подолання наслідків Чорнобильської катастрофи до 15 березня вказаного року та дорученням президії Київміськради щодо підготовки сесії [52, арк. 9]. На пленарному засіданні V сесії 5 березня 1991 р. було артикульовано необхідність погодження питань надання земельних ділянок киянам у Київській обл., про що повідомляв присутніх О. Омельченко [52, арк. 177–178].

Сесійні заходи доповнювалися й діяльністю Київміськвиконкому, який 31 січня 1991 р. ухвалив рішення № 270 «Про затвердження спільної координаційної групи Ради міста Києва і області з питань продовольства та розвитку агропромислового комплексу» [267], що було актуально з огляду на попередні плани агропромислової інтеграції м. Києва та області [437; 438].

В контексті розширення контактів із Львівською облрадою [490] важливим виявилось 6-те пленарне засідання V сесії Київміськради 19 березня 1991 р. [53, арк. 128–130]. На початку засідання Г. Малишевський проінформував 156 присутніх депутатів про візит делегації Львівської облради із наданням їй представникам слова для виступу [53, арк. 128]. Після виступів представника Львівського регіонального фонду духовного відродження «Думки про віру» Д. Ферцовича та депутата облради А. Бендзяка представники Київміськради отримали від гостей примірники Біблії [53, арк. 128].

Виступи представників Львівської делегації було передано в тексті стенограми [53, арк. 131–149]. В обох виступах було артикульовано вираз «у боротьбі за вільну Україну» [53, арк. 132]. В контексті співпраці між обома Радами ключовим виявився виступ другого промовця: «Я депутат Львівської обласної Ради, член львівського регіонального фонду національного і духовного відродження України. Ми привезли книги. Біблія – книга справедливості і мудрості. Таку книгу я вручив Кравчуку і всій Верховній Раді України, вам депутатам. Вони казали, що з радістю приймуть цей подарунок. Книги допоможуть вам в боротьбі за вільну Україну. Думаємо, що ви будете працювати, як працює Львівська обласна Рада» [53, арк. 132].

У відповідь на виступи представників делегації Львівської облради голова Київміськради Г. Малишевський висловив їм вдячність та сподівання на співпрацю: «Шановні товариші! Дозвольте мені від вашого імені подякувати колегу. Я теж вірю і думаю, що ця книга стане нам посібником. Що ми з вами будемо працювати як єдиний блок» [53, арк. 132].

Співпраця між Київміськрадою та Львівською облрадою була фактичним продовженням громадської соборності січня 1990 р. [367, с. 124–125] із її трансформацією в соборність тогочасних місцевих Рад.

В березні 1992 р. у діяльності депутатського корпусу Київміськради посилилася тенденція до консолідації з іншими місцевими Радами України з метою захисту прав представницьких органів місцевого самоврядування. На пленарному засіданні VIII позачергової сесії 17 березня 1992 р. столичні

депутати схвалили в якості додатку 2 до рішення № 2 «Про перспективи місцевого самоврядування у м. Києві» [78, арк. 2] документ під назвою «Звернення Київської міської Ради до народних депутатів всіх Рад України» [78, арк. 4–6]. У зверненні засуджувалося обмеження прав представницьких органів місцевого самоврядування та їхніх окремих представників включно із посиленням повноважень голови відповідної місцевої Ради та неможливості усунення з боку останньої Представника Президента України [78, арк. 5–6]. У преамбулі звернення ключовим виявилось його початкове речення із розцінюванням нових законів як зазіхання «на представницьку владу народу на своїй землі» [78, арк. 6]. Уточнювальним було завершення преамбули після викладення основних позицій стосовно обґрунтування твердження про обмеження місцевого самоврядування, через що було висунуто «вимоги та пропозиції до Верховної Ради України» із закликом до інших Рад підтримати їх. В них було артикульовано принцип народовладдя у державотворчих процесах із посиленням на Декларацію про державний суверенітет України, затвердження за Радами народних депутатів фінансово-майнових ресурсів та планово-бюджетних повноважень, професіоналізацію діяльності місцевих Рад областей та великих міст із самостійністю затвердження структури та штатів, надання місцевим Радам контрольних функцій щодо діяльності виконавчих органів включно із державними адміністраціями, незмінність повноважень народних депутатів як єдиних представників власних виборців у владних органах [78, арк. 5]. У зверненні пропонувалося утвердження права місцевих Рад на порушення перед Президентом України питання про відкликання Представників Президента за допомогою 2/3 голосів, законодавче закріплення посади мера як вищої особи виконавчої влади із обранням всіма виборцями міста, прискорення створення Конституційного Суду України [78, арк. 4].

У локальнішому прояві щодо взаємодії з органами місцевого самоврядування окремого регіону України важливим було ухвалене 19 травня 1992 р. [90, арк. 45–49] до місцевих Рад народних депутатів Автономної Республіки Крим із засудженням сепаратизму вищої регіональної влади [397, с.

180–181] та закликом протидіяти йому [90, арк. 66–67].

На засіданні XV сесії 21 жовтня 1993 р. [111, арк. 188–190] присутніми було заслухано лист представника Севастопольської міськради щодо збереження місцевих Рад [111, арк. 190]. Його конкретизовано в стенограмі засідання щодо покращення діяльності столичної міськради [111, арк. 233–234].

Отже, Київміськрада досліджуваного скликання відіграла значну роль у розвитку українського муніципального руху шляхом налагодження співпраці з об'єднаннями органів місцевого самоврядування України та їхніми окремими представницькими органами за межами м. Києва. Поряд зі співпрацею з територіально близькою Київоблрадою, представники Київміськради розвивали співпрацю й із представницькими органами місцевого самоврядування віддаленіших регіонів України із наголосом на міськрадах. Географія відповідної співпраці охопила Закарпатську, Львівську, Тернопільську, Чернігівську, Полтавську, Харківську, Дніпропетровську, Донецьку, Херсонську, Одеську області, а також Крим та м. Севастополь. До налагодження міжрегіональної співпраці у межах УРСР та України були причетні різні органи Київміськради.

5.5. Зовнішні зв'язки за межами України

Окрім зв'язків у межах України, Київміськрада I (XXI) скликання скликання також була активно залучена до міжнародних контактів.

Протягом каденції Київміськради I (XXI) важливими були зв'язки із країнами Балтії, актуалізовані як міськими потребами, так і політичними поглядами та зв'язками низки депутатів Київміськради, насамперед О. Мосіюка зі зв'язками із Литвою [183, с. 46–48] та осмисленими дитячими враженнями від спільної історичної спадщини у вигляді замку Любарта в м. Луцьку [430].

Найінтенсивніше розвивалися зв'язки Київміськради з Литвою.

З її боку було висловлено засудження антилитовських дій у м. Вільнюсі в січні 1991 р., прийнято представника Вільнюської міськради на пленарному

засіданні V сесії Київміськради 5 березня 1991 р., здійснено встановлення побратимських зв'язків між мм. Києвом та Вільнюсом влітку 1991 р. [428, с. 134–135]. У 1990–1991 рр. діяла тимчасова комісія Київміськради з питань організації відпочинку дітей м. Києва у Литві та постачання з неї екологічно чистих продуктів [428, с. 134].

З 1991 р. інтенсивність зв'язків зменшилася, але зазнала географічного розширення із активізацією чинника української діаспори [506, с. 84–86], що проявилось у розпорядженні голови Київміськради від 22 липня 1992 р. № 149 щодо відправлення О. Кулика до мм. Клайпеди та Вільнюса для святкування 740-річчя Клайпеди та зустрічі з Вільнюським осередком Громади українців Литви [94, арк. 35; 506, с. 83–84].

В контексті оздоровлення дітей м. Києва розвивалися контакти з Латвією, про що опосередковано свідчать записи стосовно розпоряджень головних посадових осіб столичної міськради від 20 серпня 1991 р. №№ 110с та № 111 [50, арк. 20зв.]. Вони передбачали направлення С. Панфіленка та В. Дзюби до м. Риги і молодіжного табору «Чайка» для повернення 19-ти школярів до м. Києва протягом 20–24 серпня 1991 р. із фінансуванням витрат за рахунок Київміськради за сприяння урядовців Латвії [50, арк. 5зв.; 69, с. 139–140].

Розвивалися контакти Київміськради й з Естонією. 19 липня 1990 р. було видано розпорядження голови Київміськради щодо відрядження О. Сергієнка до м. Таллінна [50, арк. 5зв.]. Також відбувся синхронний візит до м. Києва делегації естонської столиці із зустріччю з керівництвом Київміськради [350]. Розвиток зв'язків останньою з Естонією висвітлено у протоколі засідання її II сесії від 29 листопада 1990 р. [44, арк. 176–180], де фіксується факт зустрічі О. Мосіюка з естонською урядовою делегацією [44, арк. 178]. Протягом каденції I (XXI) скликання Київміськради поріднення мм. Києва і Таллінна.

Специфічними були контакти досліджуваного органу з Молдовою.

В його діяльності була наявна тенденція до встановлення ширших зв'язків із м. Кишиневом як столичним містом [37], що ілюструється підписаним в. о. голови Київміськради [94, арк. 69] О. Мосіюком

розпорядженням від 17 серпня 1992 р. № 171 щодо відрядження В. Радчука до м. Кишинєва за його власною заявою терміном 18–19 серпня 1992 року для участі в урочистих заходах до Дня Незалежності України [94, арк. 69].

Надалі з'явилося розпорядження від 4 січня 1994 р. щодо відрядження О. Кулика на 5 днів до 9 січня 1994 р. [132, арк. 3].

Втім, в діяльності Київміськради виявилася в подальшому деструктивна тенденція до підтримки сепаратизму Придністров'я [528, с. 10–11].

За розпорядженням голови Київміськради від 1 вересня 1992 р. № 183 В. Греков, О. Тарасенко та В. Ходаківський направлялися строком із 2 по 5 вересня 1992 р. «для участі у святкуванні II-ї річниці створення Придністровської Молдавської Республіки» [94, арк. 85].

Впродовж 1992 р. у структурі витрат Київміськради існував окремий пункт із назвою «Гуманітарна допомога Придністров'ю» [100, арк. 3].

В якості окремого напрямку оформилися зв'язки Київміськради I (XXI) скликання із республіками Закавказзя.

Як і у випадку з Молдовою, його представники були втягнуті у локальний конфлікт, але вже стосовно Карабаху [404, с. 211–213].

Щодо нього Київміськрада виробила помірковано провірменську позицію, обумовлену присутністю вірменської преси у київському міському медіапросторі [482; 488, с. 8]. Вона проявилася й на шпальтах «Хрещатика», зокрема у замітці журналіста Д. Єремяна «І будівельники, і продавці...» [314].

Залученню Київміськради до процесу врегулювання конфлікту передувала актуалізація дотичної проблематики у фрагменті рішення III сесії від 6 грудня 1990 р. «Про недопустимість використання працівників міліції для охорони об'єктів, що не мають важливого державного значення» [45, арк. 283–284], де констатувалося використання працівників міліції м. Києва за його межами включно з м. Кіровакан у Вірменії [45, арк. 283].

Передумови залучення Київміськради до конфлікту склалися на V сесії. 25 квітня 1991 р. [56, арк. 168–176] було актуалізоване питання щодо тексту телеграми до вірменського народу до Дня національної скорботи – річниці

геноциду 1915 р. [56, арк. 168] із виступом депутата О. Кулика щодо підтримки відправлення звернення [56, арк. 171]. Виступ відзначився певною спонтанністю [56, арк. 244], проте звернення було схвалено депутатами за наполяганням голови [56, арк. 171, 244–245].

Наближення до вірмено-азербайджанського конфлікту припало на засідання 4 червня 1991 р. [58, арк. 1–4] завдяки прибуттю депутатів Єреванської міськради [58, арк. 3, 37], представлених Г. Малишевським як «Догтян В. А., Вармянян і Салахян В. П.» [58, арк. 37], що мали на меті показ документальних відеоматеріалів про Карабах [58, арк. 3, 37–38].

Перегляд матеріалів почався після перерви [58, арк. 72]. Далі було згадано візит депутата Київміськради до м. Єревана [58, арк. 73]. Засідання було завершено реплікою голови про запитання гостям [58, арк. 74].

6 червня 1991 р першим слухалося питання «Про заяву Київради з приводу подій у відносинах між Вірменією та Азербайджаном» [58, арк. 76].

Протягом засідання було зачитано кілька проєктів заяви, зокрема основного та альтернативного В. Аكوпова [58, арк. 76–77].

Після оголошення про кворум у кількості 200 депутатів Г. Малишевський інформував присутніх про наявність 3-х пропозицій стосовно заяви.

Після включення до порядку питання про заяву Г. Малишевський запропонував схвалити за основу її основний варіант [58, арк. 77].

Заява була підтримана лише 122-ма депутатами, не набувши схвалення. 163-ма депутатами було проголосовано варіант заяви В. Аكوпова із правкою І. Українського [58, арк. 77–78].

Наслідки голосування було формалізовано у рішенні V сесії від 6 червня 1991 р. № 15 «Про Заяву Київради з приводу подій у відносинах між Вірменією та Азербайджаном» та додатком у вигляді заяви. Текст рішення є стислим із єдиним пунктом в основній частині про затвердження документа [58, арк. 83].

Текст затвердженої заяви відобразив компромісність її формулювань, зокрема з негативним ставленням Київміськради до факту наявності збройного конфлікту та критикою згубних виявів бойових дій [58, арк. 84]. Останнє

нагадувало формулювання в документах Київміськради про події у Литві в січні 1991 р. [284, с. 134–135].

Вона виступила ініціатором припинення збройної фази згаданого конфлікту та початку переговорів, запропонувавши й власне посередництво у проведенні перемовин між представниками відповідних міськрад мм. Єревана і Баку із подальшим розвитком зв'язків із м. Києвом [58, арк. 84].

Відповідна проблематика поновилася на засіданні VII сесії 8 жовтня 1991 р. [61, арк. 6–102] із заслуховуванням звіту Н. Одарич і групи депутатів Київміськради стосовно поїздки до Вірменії та Карабаху [61, арк. 90–91] на запрошення представників Єреванської міськради [61, арк. 91]. Відповідні обставини призвели до формування провірменської позиції відповідних представників Київміськради [61, арк. 92–96]. Депутат Н. Одарич повідомила про схвалення на конгресі 17–21 серпня 1991 р. 11 документів включно зі зверненням до уряду Азербайджану й декларацією [61, арк. 97].

Обговорення продовжилося на засіданні 10 жовтня 1991 р. [61, арк. 105–186] із проєктом рішення «Про звіт депутатів Київради про міжнародний конгрес в Єревані...» [61, арк. 185].

Депутати С. Пашковський та В. Мірошніченко наполягли на необхідності зваженого ставлення до збройного конфлікту [61, арк. 186], А. Захаров – на зменшенні політизованості проєкту рішення [61, арк. 186–187].

Депутат П. Клименко як учасник делегації Київміськради подякував за заслуховування її думок [61, арк. 187].

Щодо п. 2 проєкту рішення щодо визнання Карабаху далі пролунав коментар про його рекомендаційний характер [61, арк. 187–189] із винесенням на розгляд Верховної Ради України. Втім, у ньому проявилася провірменська позиція із посиленням на свідчення та видання з історії Вірменії.

М. Збирко наголосив про збільшення гуманітарної допомоги вірменам з 3 тис. до 100 тис. крб. [61, арк. 189], а О. Кулик всупереч висловився на підтримку визнання Карабаху із боку Верховної Ради України [61, арк. 191], що не було поставлено на голосування через відсутність кворуму [61, арк. 192].

22 жовтня 1991 р. [62, арк. 21–98] Вірменія разом з Азербайджаном та Грузією згадувалися вже щодо продовольчого забезпечення киян [62, арк. 70].

21 листопада 1991 р. фіксується відновлення попереднього контексту, зокрема факт перебування депутата О. Подольського [64, арк. 90] у Вірменії «Подольський відвіз у Вірменію масло» [64, арк. 96].

5 грудня 1991 р. відбулася зустріч представників Єреванської міськради, один з яких виступив перед депутатами Київміськради з вітаннями щодо результатів Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р. [64, арк. 218] та повторно запросив її представників до Карабаху як спостерігачів [64, арк. 219].

На засіданні IX сесії 28 травня 1992 р. [79, арк. 96–100, 102] депутат О. Кулик ініціював питання щодо привітання з приводу Дня незалежності Вірменії [79, арк. 140].

Звернення було підписано В. Нестеренком. За поправкою В. Рощина його було адресовано голові Єреванської міськради А. Галстяну. Воно арткулювало вітання органів влади та населення м. Єревана з Днем Незалежності Вірменії та вірмен у цілому, сподівання на розвиток українсько-вірменських зв'язків із міжстоличною співпрацею [79, арк. 101].

Далі закавказький напрям спадає, відображаючись переважно в матеріалах газети «Хрещатик», як-от репортажі про бойові дії в Карабасі [329] та відсутність в останньому українських військовослужбовців [307].

В діяльності Київміськради були наявні й зв'язки із середньоазійськими республіками СРСР та пострадянського простору [494, с. 128–129].

За розпорядженням заступника голови Київміськради О. Мосіюка від 5 серпня 1991 р. № 97с було вирішено відрядити М. Чуфаріна як голову постійної комісії з промисловості та товарів народного споживання до м. Душанбе для поріднення обох міст [69, арк. 122]. 18 грудня 1991 р. було видано розпорядження від 18 грудня 1991 р. № 237, п. 2 якого передбачав відрядження О. Наровлянського від постійної комісії Київміськради з освіти та виховання до Алма-Ати, Бішкека, Душанбе 1–10 січня 1992 р. для вивчення освітніх напрацювань в царині національного відродження [70, арк. 23].

Засідання VII сесії 12 грудня 1991 р. [65, арк. 35–114] позначено згадкою Н. Назарбаєва щодо посилення боротьби зі спекуляцією [65, арк. 107].

21 січня 1992 р. [75, арк. 111–163] в одному з виступів було вказано на казахський досвід реформування державної влади [75, арк. 130; 363, с. 343].

Специфічним в середньоазійського напрямку виявилось забезпечення прав реабілітованих жертв політичних репресій [388, с. 302]. Його стосувався виступ Є. Пронюка [102, арк. 34–35] на XIII сесії 23 лютого 1993 р. [102, арк. 14–104]. Воно актуалізувалося й на засіданні комісії з питань поновлення прав реабілітованих 23 квітня 1993 р. [122, арк. 49–60] щодо надання компенсацій таким особам [122, арк. 57].

Окрема виділявся вектор зовнішніх контактів Київміськради щодо посткомуністичних країн Центрально-Східної Європи та Балкан.

Влітку 1990 р. поживляється польський напрям із розпорядженнями її голови серпня 1990 р. про відрядження до м. Варшави [465, с. 238–240].

Загальна ж активізація її співпраці з державами Вишеградської групи припала на 1993–1994 рр.

Протягом названих років було активізовано міжміське співробітництво із Краковом [34] та Варшавою [38], проте зі зростанням ролі КМДА [34; 38].

На 1993 р. було заплановано переукладення угоди про дружбу та співробітництво між мм. Києвом і Братиславою [33, арк. 1–2], серед підписантів якої було визначено й голову Київміськради В. Нестеренка [33, арк. 1–4].

У жовтні 1993 р. відбулося поріднення мм. Києва і Будапешту [435, с. 51]. Йому сприяв попередній досвід радянських часів [447, с. 42–43]. Мер м. Будапешта [402] Г. Демський виступив безпосередньо перед київськими депутатами 19 жовтня 1993 р. за присутності представників влади м. Будапешта та угорського посольства [111, арк. 83–85]. В. Нестеренко взяв участь у підписанні протоколу про дружбу та співробітництво [35, арк. 1–21].

Специфічними виявилися контакти з балканськими державами.

За відсутності значних міжмуніципальних контактів із Болгарією президія Київміськради в грудні 1991 р. опікувалася організацією виборів президента та

віцепрезидента згаданої країни [454].

У 1990 р. зберігалися контакти з Югославією, про що свідчить спрямування «чорнобильського» звернення 24 квітня 1990 р. до м. Загреба [41, арк. 14], але в умовах розгортання Югославських воєн вони переривалися. Про їхнє часткове збереження свідчить рішення XV сесії від 14 грудня 1993 р. № 44 «Про вилучення та надання земельної ділянки по бульвару Дружби народів, 13-а в Печерському районі під будівництво Центру художньої гімнастики «Школи Дерюгіних» [115, арк. 149–150] із хорватською фірмою як підрядником [115, арк. 150], проте загалом вони значно звузилися із виробленням негативного сприйняття постюгославського простору, зокрема у виступі депутата Л. Черніченко на засіданні XIII сесії 18 лютого 1993 р. [101, арк. 132–133, 149–150], де для характеристики можливих наслідків дій страйкарів [417, с. 1606] було наведено приклад Югославії [101, арк. 150].

Тіснішими були зв'язки Київміськради із Румунією завдяки її сусідству з Україною [381, с. 356] та транспортними потребами м. Києва [446]. Її VII сесія 22 жовтня 1991 р. звернулася до Верховної Ради України з метою надання коштів на придбання рухомого складу столичного електротранспорту з Румунії [62, арк. 19], а на XII сесії 11 березня 1993 р. [104, арк. 14–74] було згадано про відповідні укладені контракти [104, арк. 72]. Розглядалися й міждержавні відносини, зокрема у виступі Є. Пронюка [59, арк. 162–164] на засіданні 27 серпня 1991 р. [59, арк. 118–200] щодо румунського ірендентизму [59, арк. 164].

Столична міськрада підтримувала й міжмуніципальні зв'язки з Румунією, про що свідчить розпорядження від 21 вересня 1993 р. № 154с із відрядженням К. Матвієнка з 25 вересня по 15 жовтня 1993 р. до м. Сучави для участі в семінарі ООН з місцевого самоврядування [119, арк. 54].

Її міжмуніципальна співпраця з Румунією відображена у розпорядженні від 28 березня 1994 р. № 39 щодо прийому делегації м. Бухареста [50, арк. 44зв.; 132, арк. 77] у складі директора міжнародних відносин К. Іфтеміоаї та завідувача протокольної служби мерії К. Петіке за попередньою домовленістю про укладення угоди про поріднення міст [132, арк. 77] із виділенням на

потреби делегації 15 млн. крб. [132, арк. 78].

У 1990–1991 рр. важливим був північноєвропейський напрям її співробітництва, що проявилось у широких контактах із порідненими містами Тампере (Фінляндія) та Оденсе (Данія) [435]. Вони були серед адресатів «чорнобильського» звернення Київміськради до поріднених міст від 24 квітня 1990 р. [41, арк. 14; 429]. У 1990 р. делегація м. Тампере брала участь в Міжнародному фольклорному фестивалі в м. Києві, лікарі міста надавали шефську допомогу 14-й дитячій лікарні м. Києва, а в серпні 1990 р. було проведено Дні Києва у Тампере із підписанням двостороннього протоколу про лікування дітей м. Києва [39, арк. 35–36], але з 1991 р. спостерігалось зменшення двосторонніх контактів через економічні труднощі [349, арк. 15].

Зв'язки Київміськради з м. Оденсе послабилися з 1991 р. через зменшення інтересу із датського боку та відсутність у 1991 р. делегацій влади м. Києва [30, арк. 7]. Вони характеризувалися прийомом датських делегацій у 1991 р. [30, арк. 7], проте були перервані з постановом КМДА [30, арк. 8–9].

Інтенсивнішим виявився західноєвропейський напрямок зовнішніх зв'язків Київміськради. Вона підтримувала контакти із м. Лейпцигом, що проявилось у надсиланні звернення від 24 квітня 1990 р. на його адресу [32, арк. 14], та ухваленні у травні 1993 р. спільної заяви про встановлення партнерських зв'язків щодо підтримання багатоаспектного співробітництва задля блага мешканців 2-х міст та розвитку відносин народів України й ФРН [32, арк. 1]. 9 червня 1993 р. було видано розпорядження № 75с щодо візиту В. Нестеренка до м. Лейпцига для відкриття Днів Києва [32, арк. 138].

Інтенсивнішими були обопільні зв'язки з м. Мюнхеном [435, с. 51].

Відлік відповідних зв'язків Київміськради можливо починати також із «чорнобильського» звернення від 24 квітня 1990 р. [41, арк. 14].

Двостороння співпраця артикулювалася на пленарних засіданнях сесій Київміськради, зокрема 6 березня [53, арк. 54], 11 квітня 1991 р. [55, арк. 228, 252], 30 червня [79, арк. 62–63], 8 жовтня 1992 р. [46, арк. 194], 29 квітня [106, арк. 84], 11 [107, арк. 116] та 20 травня 1993 р. [108, арк. 123].

Протягом 1993 р. до м. Мюнхена було спрямовано 3 делегації Київміськради: 17–23 січня [118, арк. 5–6], 10–15 травня [118, арк. 90–91] та 14–18 червня [118, арк. 110–111]. У налагодженні названих зв'язків провідну роль відігравав Фонд Ганса Зайделя [118, арк. 5–6, 90–91, 110–111], що важливо у контексті сучасного значення подібних фондів [517, с. 134–135].

Розвивалася й співпраця з м. Віднем завдяки розпорядженню від 6 червня 1994 р. № 84с «Про оплату перекладу» щодо винагороди за переклад його конституції на українську [132, арк. 167], факт чого важливий з огляду на історію взаємодії органів місцевого самоврядування України з самоврядуванням Австрії [514, с. 95–96].

У контексті контактів із Францією важливим стало здійснене І. Салієм та В. Нестеренком підписання Протоколу про дружбу та співробітництво між Києвом і Парижем 7 листопада 1992 р. [27, арк. 1–3]. Київміськвиконком на поч. 1992 р. приймав делегацію м. Тулузи [28, арк. 1–8], проте надалі влада останнього орієнтувалися на КМДА [28, арк. 82–84].

Інтенсивними були її зв'язки із Великою Британією в зрізі м. Единбургу [435, с. 51] з 1990 р. із Днів Великої Британії в СРСР [29, арк. 110–111].

З 1991 р. взаємини з Единбургом посилювалися. За розпорядженням від 7 травня 1993 р. № 55с В. Нестеренко та З. Бахшалієва відряджалися до Лондона та Единбургу з 21–28 травня 1993 р. для переукладення угоди про співпрацю з останнім [118, арк. 101], здійсненого 27 травня 1993 р. [29, арк. 49–51].

7 квітня 1994 р. видано розпорядження № 49с щодо компенсацію витрат на прийом міськради м. Единбургу [118, арк. 101], а 13 квітня 1994 р. за розпорядженням № 51с на стажування до м. Единбургу терміном на 23 квітня–28 травня 1994 р. було направлено члена бюджетно-фінансової комісії Е. Варро [118, арк. 106], що є важливим з огляду на взаємодію міського самоврядування Великої Британії та України [509, с. 222].

У 1993–1994 рр. активізувався співпраця з Південною Європою, що фіксується згадками розпоряджень від 19 липня 1993 р. № 112с «Про відрядження до Іспанії голови Київської міської Ради народних депутатів

Нестеренка» [50, арк. 39зв.], від 20 жовтня 1993 р. № 170с «Про відрядження до Лісабону (Португалія) делегації Київради [50, арк. 41зв.], від 24 лютого 1994 р. № 23с «Про відрядження делегації Київської міської Ради народних депутатів у Афіни /Греція/» [50, арк. 43зв.], від 10 березня 1994 р. № 31с «Про відрядження делегації Київської міської Ради народних депутатів до Італії» [50, арк. 44зв.].

Перше розпорядження передбачало відбуття В. Нестеренка до м. Мадрида на запрошення іспанських представників терміном на 3 дні протягом 20-22 липня 1993 р. для налагодження міжміських зв'язків [118, арк. 196].

Розпорядження від 20 жовтня 1993 р. № 170с насправді не передбачало прямої вказівки на відрядження до м. Лісабону [119, арк. 77], але відповідний факт опосередковано засвідчує запис у журналі розпоряджень [50, арк. 41зв.]. На засіданні XIII сесії 20 травня 1993 р. [108, арк. 79–135] пролунало питання про поїздку начальника протокольного відділу до Португалії [108, арк. 99–100].

В 1994 р. поживалися її контакти з Італією та Грецією.

За розпорядження від 24 лютого 1994 р. № 23с В. Нестеренко на запрошення мерії м. Афін разом із представником Київського університету імені Тараса Шевченка П. Сергієнком вирушав до столиці Греції із 25 лютого по 3 березня 1994 р. для поріднення міст [132, арк. 55]. Розпорядження важливе в контексті традицій самоврядування м. Києва [365, с. 40; 496, с. 54–56] із залученням представника столичного університету та створення передумов для пізнішого поріднення двох столиць [435, с. 51].

Знаковим було розпорядження від 10 березня 1994 р. № 31с щодо відрядження В. Нестеренка та завідуючої сектором зовнішніх зв'язків Київміськради строком 11-18 березня 1994 р. із переговорами про поріднення з м. Римом та участю в діяльності Генеральної Асамблеї Всесвітнього союзу міст в боротьбі за мир на запрошення мера м. Касіно [132, арк. 69].

Із європейським був пов'язаний і північноамериканський вектор. Протягом липня 1991 р. відбулося поріднення з містами Чикаго і Торонто за участю О. Мосіюка, Г. Малишевського й активного сприяння західної української діаспори [432]. Становлення побратимських зв'язків між мм.

Києвом і Торонто продовжилося й у січні 1992 р., про що опосередковано свідчить протокол засідання президії від 22 січня 1992 р. [90, арк. 6–9] зі згадкою візиту О. Мосіюка [90, арк. 7], артикульованого в матеріалі газети «Свобода» під назвою «Святкування незалежності України в Торонто», де повідомлялося про укладення додаткової угоди 25 січня 1992 р. Проведення свята та поновлення поріднення до Дня Соборності України [339] стало водночас проявом консолідації українців та зростання зовнішньополітичної суб'єктності України [397, с. 180–181].

З 1991 р. активізувалося співробітництво Київміськради із суб'єктами держав Сходу за межами СРСР та пострадянського простору.

Проявом відповідної тенденції було поріднення мм. Києва та Уханя в жовтні 1990 р. [435, с. 51; 450, с. 137–138] із укладенням відповідної угоди [306; 339]. В серпні 1991 р. «Хрещатик» також брав участь у висвітленні приїзду делегації м. Кіото до м. Києва на відзначення 20-річчя поріднення, причому переважно в контексті важливих з огляду на розвиток музейної справи м. Києва та музейної інтеракції виставок японських гостей у Музеї історії м. Києва [444].

Поглиблення східного напрямку відбулося у 1993 р. [443; 452].

10 лютого 1993 р. в м. Анкарі відбулося підписання меморандуму про дружбу та співробітництво [443, с. 88]. До м. Анкари на запрошення її мера М. Караялчина прибули В. Нестеренко прибув та заступник голови КМДА О. Тараненко [443]. Метою візиту було підписання меморандуму [443, с. 89]. У м. Анкарі відбулося запрошення представників Київміськради на конференцію мерів столиць держав Причорноморського регіону [443, с. 89–90]. Надалі було здійснено візит делегації м. Анкари до м. Києва 8–12 жовтня 1993 р. та зустрічний візит представників КМДА 26 січня 1994 р. [443, с. 89–90].

За розпорядженням голови Київміськради від 30 березня 1993 р. №№ 41с та 42с відбувся візит української столичної делегації до м. Тяньцзіня [452, с. 115–116], представленої В. Нестеренком, З. Бахшалієвою, завідувачем відділом з роботи з іноземними представництвами КМДА М. Павловим [452, с. 116]. Делегацію проводжав посол КНР [452, с. 115–116].

Повторний візит делегації м. Києва до м. Тяньцзіня відбувся 6–10 жовтня 1993 р. за розпорядження голови Київміськради від 17 вересня 1993 р. № 149 [452, с. 115–116]. Разом із В. Нестеренком делегацію представляли голова Фонду комунального майна Київміськради А. Назарчук та провідний спеціаліст сектору зовнішніх зв'язків Київміськради В. Гречуха [452, с. 115–116].

З 9 по 12 квітня 1993 р. у м. Києві перебувала вже делегація м. Тяньцзіня [452, с. 116–117] у відповідь на підписання 6 квітня 1993 р. Угоди про встановлення та розвиток всебічного співробітництва між містами Тяньцзінем і Києвом [452, с. 117].

Окремим напрямом зовнішніх зв'язків Київміськради слугувало розширення та встановлення представництв іноземних держав.

1990 р. з боку Київміськвиконкому порушувалося питання про облаштування в м. Києві консульств Франції, Канади [445, с. 458], США [445, с. 458–459] та ФРН [445, с. 459]. До спроб утвердження останнього було причетне й керівництво Київміськради як представницького органу [432, с. 142].

За розширення міжнародної правосуб'єктності України [369] Київміськрада I (XXI) скликання брала участь у становленні посольств іноземних держав, що формалізувалося в рішенні XVI сесії від 17 лютого 1994 р. № 10 «Про надання та вилучення земельних ділянок та погодження місця розташування об'єктів» [125, арк. 82–89] із погодженням місць розташування резиденції посла Фінляндії [125, арк. 83], затвердження проєктів відведення земельних ділянок для посольств Австрії [125, арк. 86, 105], Бельгії [125, арк. 86–87, 106], Норвегії [125, арк. 87, 107].

Отже, налагодження зовнішніх зв'язків Київміськради за межами України було відзначено багаторівневістю та широким географічним охопленням від СРСР і пострадянського простору до низки західних та східних держав. За підсумками дослідження виявлено провідну роль у відповідній діяльності Київміськради міжмуніципального співробітництва, що характеризувалося прагненням до збільшення мережі контактів м. Києва із містами-побратимами. Із постановом м. Києва як столиці незалежної держави після грудня 1991 р. було

активізовано зусилля Київміськради щодо встановлення побратимських зв'язків зі столицями держав світу та закладено передумови для інтенсифікації вказаного прагнення після завершення її каденції. В нових міжнародно-політичних умовах столичною міськрадою досліджуваного скликання було також модифіковано усталені відносини із містами-побратимами шляхом переукладання документів про поріднення. Окрім названого напрямку, Київміськрадою було взято участь у спробах врегулювання збройних конфліктів на пострадянському просторі зі стратегічно шкідливою для України позицією через підтримку сепаратистських рухів у Карабаху та Придністров'ї. Також столичну міськраду досліджуваного скликання зусиллями її представників долучено до заходів міжнародних організацій та становлення іноземних представництв – консульств та посольств.

Висновки до розділу 5

За підсумками дослідження основних напрямків діяльності столичної міськради I (XXI) скликання сформульовано наступні висновки.

Досліджуваний представницький орган місцевого самоврядування в умовах трансформаційного періоду відігравав значну роль у суспільно-політичних подіях та процесах, що стосувалося проведення виборів та референдумів, налагодження співпраці з осередками громадсько-політичних об'єднань, регулювання масових заходів. Окрім того, в умовах переходу до незалежності України Київміськрада I (XXI) скликання взяла участь у військовому будівництві та трансформації силових структур поч. 1990-х рр., зокрема шляхом створення передумов для формування Національної гвардії України та звільнення міліції м. Києва від компартійних впливів.

Не менш важливою виявилася соціально-економічна діяльність досліджуваного органу, що виявилася багатоаспектною із охопленням питань формування планів соціально-економічного розвитку м. Києва та затвердження його річних бюджетів, формування комунальної власності столиці України,

розвитку транспортної інфраструктури, вирішення питань щодо надання земельних ділянок та погодження містобудівної діяльності, підготовки господарства м. Києва до зимових умов та продовольчого забезпечення його населення. Окремо в діяльності столичної міськради досліджуваного скликання поставала екологічна проблематика, пов'язана із необхідністю ліквідації наслідків Чорнобильської аварії та прагненням частини представників депутатського корпусу до вирішення інших питань, зокрема розвитку природно-заповідного фонду в межах м. Києва. В умовах перехідної доби в діяльності Київміськради виникали окремі суперечності стосовно узгодження соціально-економічних потреб населення м. Києва з окремими функціями столичного міста, що проявилось у ситуації довкола новобудов на вул. Старонаводницькій.

Важливою протягом каденції Київміськради I (XXI) скликання виявилася її соціокультурна діяльність, що проявилася насамперед у частковій зміні комеморативної специфіки у межах м. Києва. Досліджуваний орган відіграв значну роль в утвердженні нових заходів, зокрема відзначення першої річниці Дня Незалежності України 16 липня 1991 р. та святкування пам'ятних дат стосовно визначних персоналій історії України, зокрема М. Грушевського та Г. Сковороди. Ключовим виявився внесок столичної міськради досліджуваного скликання й у ширше розгортання процесу комеморації трагедії Бабиного Яру, що розпочалося ще 1990 р. і досягло кульмінації в 1991 р. з нагоди підготовки до відзначення 50-річчя трагічних подій. На прикладі останнього можна бачити амбівалентність історичної політики Київміськради, коли на шпальтах газети «Хрещатик» як друкованого органу столичної міськради поєднувалися точки зору прихильників офіційних комуністичних, єврейських та українських націоналістичних поглядів. Також відповідна амбівалентність проявилася в інших урочистих заходах столичної міськради досліджуваного скликання, коли паралельно відбувалося відзначення українських національних, християнських релігійних та радянських свят, а також відповідних річниць, напр. 50-річчя створення УПА з одного боку та 50-річчя оборони та визволення м. Києва від

військ держав Осі з іншого. Окрім того, важливою складовою діяльності Київміськради було утвердження київської міської ідентичності, що проявилось в ініційованих президією Київміськради, але невдалих з огляду на перебіг пленарних засідань спробах затвердження герба м. Києва, а також відзначення Дня Києва.

Неодмінною складовою діяльності столичної міськради I (XXI) скликання була участь у становленні українського муніципального руху, що проявилася в діяльності низки її структур та посадових осіб. Внесок у розвиток зв'язків Київміськради з іншими представницькими органами місцевого самоврядування УРСР та України внесли вищі посадові особи Київміськради, члени її постійних комісій, окремі депутати. Відповідне співробітництво проявилось у їхній участі в діяльності об'єднань місцевих Рад народних депутатів, вивченні досвіду окремих із останніх із наголосом на міськрадах, прийнятті представників та звернень інших представницьких органів місцевого самоврядування. У географічному вияві співпраця Київміськради охопила різні адміністративно-територіальні одиниці на заході, півночі, півдні та сході України.

Налагодження зовнішніх зв'язків Київміськради за межами України було відзначено багаторівневістю та широким географічним охопленням від СРСР і пострадянського простору до низки західних та східних держав. За підсумками дослідження виявлено провідну роль у відповідній діяльності Київміськради міжмуніципального співробітництва, що характеризувалося прагненням до збільшення мережі контактів м. Києва із містами-побратимами. Із постановам м. Києва як столиці незалежної держави після грудня 1991 р. було активізовано зусилля Київміськради щодо встановлення побратимських зв'язків зі столицями держав світу та закладено передумови для інтенсифікації вказаного прагнення після завершення її каденції. В нових міжнародно-політичних умовах столичною міськрадою досліджуваного скликання було також модифіковано усталені відносини із містами-побратимами шляхом переукладання документів про поріднення. Окрім названого напрямку,

Київміськрадою було взято участь у спробах врегулювання збройних конфліктів на пострадянському просторі зі стратегічно шкідливою для України позицією через підтримку сепаратистських рухів у Карабаху та Придністров'ї. Також столичну міськраду досліджуваного скликання зусиллями її представників долучено до заходів міжнародних організацій та становлення іноземних представництв – консульств та посольств.

ВИСНОВКИ

Таким чином, відповідно до завдань дослідження можна констатувати наступне.

1. Теоретико-методологічні засади створення дисертаційного дослідження ґрунтовано на поєднанні різних підходів та методів. Провідну роль для проведення дослідження відіграють принципи історизму, комплексності, міждисциплінарності, глокалізації (дослідження локальної специфіки в контексті глобальної). Для провадження дисертаційного дослідження було наголошено на доцільності поєднати загальнонаукові та конкретно-наукові методи із методами суміжних наук. Окрім того, для з'ясування окремих даних необхідно застосовувати кількісні методи, що стосується насамперед аналізу результатів виборів.

Процес дослідження обрання та діяльності Київміськради I (XXI) скликання розпочався на поч. 1990-х рр. із основним фокусом уваги дослідників на виборах та політичній історії столичної міськради означеного скликання та фрагментарним джерельним комплексом досліджень, а закінчився на зламі 2010–2020-х рр. зі зміщенням дослідницької уваги на соціально-економічну та соціокультурну діяльність Київміськради I (XXI) скликання поряд із активним використанням безпосередньо документів останньої. Початок висвітлення історії столичної міськради досліджуваного скликання припав вже на час обрання її депутатського корпусу із наведенням окремих фактів про виборче законодавство та передвиборну кампанію. Впродовж 1990-х рр. він продовжувався в аспекті висвітлення окремих питань діяльності Київміськради, насамперед участі в суспільно-політичному житті. Новий етап вивчення діяльності столичної міськради розпочато на зламі 1990–2000-х рр. зі створенням низки узагальнювальних наукових та навчальних праць про новітній етап місцевого самоврядування м. Києва та України. В контексті наукового дослідження діяльності Київміськради особливою важливістю позначено період із середини 2000-х рр., коли паралельно створювалися наукові

розвідки про окремі питання діяльності столичної міськради у 1990–1994 рр. та водночас робилися спроби їхнього узагальнення в межах низки довідкових видань, що насамперед стосувалися топоніміки та персоналій її окремих діячів І (XXI) скликання. Відповідні наукові праці стосувалися соціально-економічної, історико-біографічної, етнокультурної, топонімічної, фалеристичної проблематики. Серед них у контексті початку введення до наукового обігу безпосередньо документів Київміськради окремо виділено праці М. Омельченка про депутатські значки й Т. Булгакової про діяльність комісії Київміськради з питань поновлення прав реабілітованих, в яких для формування відповідних висновків було залучено відповідні документи із посиланням на поточний архів Київміськради (М. Омельченко) та фонд 1697 Державного архіву м. Києва (Т. Булгакова). За підсумками дослідження історіографії формування та діяльності згаданого скликання столичної міськради сформульовано висновок про її багатоаспектність, проте водночас і фрагментарність із відсутністю комплексних монографічних або дисертаційних праць, що спонукає до заповнення відповідної історіографічної прогалини.

Джерельна база є широкою і достатньою для успішного провадження дисертаційного дослідження, включаючи документи Київміськради та структур виконавчої влади м. Києва, вищих органів державної влади та підпорядкованих столичній міськраді органів місцевого самоврядування, громадсько-політичних об'єднань, численні матеріали періодичної преси, спогади. Перші розподіляються на матеріали Київміськради досліджуваного скликання у складі фонду 1697 Державного архіву м. Києва, а також попереднього депутатського корпусу та виконавчих органів міського рівня у складі фондів Р-1 та 1689 вказаного архіву. У матеріалах фонду 1697, попри часткові втрати вже в умовах завершення каденції Київміськради І (XXI) скликання, в цілому відображено її діяльність, насамперед у формі документів пленарних засідань сесій та організаційно-розпорядчих органів. Зі складу фонду Р-1 в дисертаційному дослідженні використано документи столичної міськради XX скликання та штатні розписи апарату Київміськвиконкому, що відображають наступність у

діяльності Київміськради 2-х відповідних скликань і специфіку функціонування головного виконавчого органу її I (XXI) скликання до адміністративної реформи березня 1992 р. із його скасуванням. Окрім того, у фонді 1689 віднайдено цінні в контексті дослідження документи КМДА, зокрема колегії як дорадчого органу та листування із містами-побратимами м. Києва, що відображають взаємодію нової виконавчої структури з Київміськradoю та трансформацію зовнішніх зв'язків останньої. Документи вищих органів державної влади України, важливі в контексті розкриття діяльності Київміськради, репрезентовано документальними матеріалами у фондах 1 (Верховна Рада України), 2 (Кабінет Міністрів України) і 5233 (Адміністрація Президента України) ЦДАВО України, що відображають специфіку взаємодії відповідних органів зі столичною міськradoю. Документи підпорядкованих Київміськradі досліджуваного скликання органів місцевого самоврядування, залучення яких необхідно для глибшого розкриття їхньої взаємодії, розташовано в численних фондах Державного архіву м. Києва та окремих архівних відділів районних державних адміністрацій. Матеріали громадсько-політичних організацій представлено в фондах Центрального державного архіву громадських об'єднань та України (ЦДАГОУ), а також Державного архіву Київської області (ДАКО). З метою дослідження особливостей обрання та діяльності Київміськради I (XXI) скликання серед них було залучено насамперед документи компартійних та комсомольських структур міського, районного та локального рівнів, а також документи з фонду 270 (Народний Рух України) про створення Асоціації демократичних Рад. Важливою складовою джерельного комплексу дослідження визначено матеріали періодичної преси, представлені в загальноміських, багатотиражних та діаспорних виданнях, що доповнюють архівні документальні матеріали із частковою компенсацією втрат у складі останніх. Для доповнення всіх названих матеріалів додатково до них було залучено спогади учасників та свідків діяльності Київміськради

2. Початок підготовки до виборів 1990 р. до Київміськради I (XXI) скликання сягає I півріччя 1989 р. із чіткішим артикулюванням вже у червні

1989 р. Найраніша згадка про артикулювання необхідності підготовки до майбутніх на той час місцевих виборів припала на січень 1989 р. у межах відповідного пленуму Печерського райкому КПУ м. Києва. Обговорення підготовки до виборів посилювалося впродовж квітня–травня 1989 р., коли в межах організаційних заходів низки райкомів КПУ м. Києва та Київського міськкому КПУ було посилено обговорення важливості підготовки до прийдешніх місцевих виборів. Воно було активізовано впродовж літа 1989 р. на пленумах низки райкомів м. Києва та організаційних заходах низки компартійних осередків.

Формування нормативно-правової бази проведення виборів до Київміськради I (XXI) скликання почалося напр. липня 1989 р. шляхом надання відповідних пропозицій до Президії Верховної Ради УРСР із боку Київміськвиконкому. У межах м. Києва офіційні законопроекти про вибори депутатів місцевих Рад було опубліковано впродовж серпня 1989 р. із ранішою публікацією в «Прапорі комунізму» 6 серпня та пізнішою – у «Вечірньому Києві» 30 серпня 1989 р. Обговорення пропозицій щодо контурів майбутнього нормативно-правового регулювання виборів до столичної міськради нового скликання активно відбувалося впродовж серпня–жовтня 1989 р., відобразившись на шпальтах періодичної преси м. Києва та на засіданнях компартійних осередків. Протягом обговорення з боку останніх та трудових колективів було вироблено ініціативу стосовно проведення в межах м. Києва виборів одночасно за територіальними та виробничими виборчими округами, що зустрічала зауваження в межах публічного обговорення та не була втілена через позицію депутатів Верховної Ради УРСР на пленарних засіданнях X сесії 25–28 жовтня 1989 р. Після ухвалення законодавства про місцеві вибори останні у зрізі формування депутатського корпусу Київміськради мали відбуватися з огляду на єдиний республіканський закон «Про вибори депутатів місцевих Рад народних депутатів Української РСР». В подальшому окремими питаннями регулювання виборів до Київміськради опікувався Київміськвиконком.

Створення міської та окружних виборчих комісій припало на межу листопада–грудня 1989 р. Першою з ініціативи Київміськвиконкому було сформовано Київську міську територіальну виборчу комісію із 19-ти осіб. На засіданні 13 листопада 1989 р. головою комісії було затверджено секретаря Київської міської ради професійних спілок В. Граба. Згідно з рішенням комісії було здійснено утворення виборчих округів на виборах до Київміськради із загальною тенденцією до їхнього зменшення порівняно з міськими виборами 1987 р. Загальне зменшення виборчих округів відбулося в 2 рази, причому найбільшого зменшення зазнали виборчі округи Дніпровського та Дарницького р-нів м. Києва через передачу частини їхньої території до складу нових сусідніх Ватутінського та Харківського р-нів. На зламі листопада–грудня 1989 р. розпочалося формування окружних виборчих комісій, в якому активну участь брали трудові колективи промислових підприємств та освітніх установ м. Києва.

З'ясовано, що висування та реєстрація кандидатів у депутати Київміськради I (XXI) скликання тривали впродовж переважної частини грудня 1989 та січня 1990 рр. В умовах висування кандидатів у депутати Київміськради було розгорнуто й пов'язаний із ним процес висування кандидатів до Верховної Ради, наслідком чого було висування одночасно до парламенту та міськради 51 особи включно з майбутнім заступником голови Київміськради О. Мосіюком. Також у періодичній пресі м. Києва виявлено свідчення про балотування кандидатів одночасно до місцевих Рад міського та районного рівнів у межах м. Києва. За відсотком зареєстрованих кандидатів вибори до міськради були третіми, випереджаючи відповідний показник стосовно Верховної Ради, але водночас поступаючись Пуща-Водицькій селищній раді та райрадам м. Києва. Процес висування та реєстрації кандидатів супроводжувався розгортанням багаторівневої агітації в межах медіа м. Києва, а також проведенням організаційних засідань та вуличної агітації.

2 основних тури голосування відіграли визначальну роль у формуванні депутатського корпусу Київміськради I (XXI) скликання. Перший тур

голосування 4 березня 1990 р. внаслідок попередніх процесів формування виборчих комісій, а також висування та реєстрації кандидатів у депутати було позначено нерівномірністю у співвідношенні як виборців у різних округах, так і кандидатів у депутати. Внаслідок голосування 4 березня 1990 р. було обрано 11 депутатів Київміськради, зокрема 10 чоловіків та 1 жінку. Відповідний тур голосування позначився відсутністю достатньої прозорості через відсутність абсолютних показників кількості виборців у 3-х округах, а також обранням низки представників компартійно-радянської номенклатури включно з першим секретарем Київського міськкому КПУ А. Корнієнком. Вирішальним був наступний тур голосування, коли було обрано більшість з 293 осіб, обраних загалом протягом березневого туру виборів. За виборчими списками з'ясовано факт обрання більш ніж 2/3 кандидатів Київміськради досліджуваного скликання у другому турі 18 березня 1990 р.

Спроби додаткових турів виборів до Київміськради здійснювалися навесні та восени 1990 р. із охопленням 25 квітня та 13 травня, а також 21 жовтня та 4 листопада згаданого року. Внаслідок проведення відповідних весняних турів голосування було продемонстровано зниження явки виборців, через що та складність забезпечення відповідної явки влітку згідно за наполяганням А. Назарчука новий тур виборів було перенесено на жовтень–листопад 1990 р. Впродовж 2-х турів голосування було обрано лише єдиного нового депутата – С. Шевченка, натомість у більшості виборчих округів як 21 жовтня, так і 4 листопада 1990 р. вибори не відбулися через низьку явку виборців. У подальшому спроби проведення повторних виборів до Київміськради досліджуваного скликання зафіксовано лише опосередковано, проте без підтвердження в інших документах Київміськради та матеріалах періодичної преси.

3. Каденцію Київміськради I (XXI) скликання було відзначено формуванням її окремого апарату, що проявилось у вигляді формування окремого організаційного відділу Київміськради на протигагу організаційно-інструкторському відділу Київміськвиконкому із подальшою трансформацією в

секретаріат Київміськради. Окрім того, період після заборони діяльності КПУ в серпні 1991 р. та муніципалізації її майна було позначено розширенням апарату Київміськради, що включав як організаційний відділ, так і бухгалтерію та автобазу. Після адміністративної реформи березня 1992 р. рішенням IX сесії столичної міськради досліджуваного скликання від 2 червня 1992 р. було утворено секретаріат Київміськради, що консолідував її апарат

Діяльність організаційно-розпорядчих органів становила важливу складову діяльності столичної міськради I (XXI) скликання загалом. Засідання президії Київміськради, наради голів постійних комісій, нормотворчість вищих посадових осіб Київміськради в умовах трансформаційного періоду становили важливу роль в організаційній діяльності столичної міськради та вирішенні низки інших питань. Проведення адміністративної реформи в березні 1992 р. було позначено на діяльності президії Київміськради, яку після введення в дію нового законодавства про самоврядування було розформовано й фактично замінено нарадами голів постійних комісій із урізаними повноваженнями, проте з наступністю із президією Київміськради у вирішенні організаційних питань. Надзвичайно важливу роль в діяльності столичної міськради відігравали вищі посадові особи Київміськради, що сприяли створенню додаткових організаційних структур у відповідності до окремих актуальних питань як внутрішньої діяльності Київміськради, так і проблем столичного життя із залученням депутатів столичної міськради та окремих спеціалістів.

Сесійну діяльність Київміськради досліджуваного скликання було позначено зростанням кількості пленарних засідань та проведенням 18-ти сесій, серед яких 3 були позачерговими й 1 – надзвичайною. З'ясовано, що між крайніми пленарними засіданнями кожної сесії існували перерви в діапазонах від майже 2-х тижнів у 1990 до практично 3-х місяців у 1993 рр. В діяльності сесії Київміськради проявилися труднощі перехідного періоду, зокрема конфлікти між фракціями та складність із забезпеченням кворуму. В сесійній діяльності столичної міськради досліджуваного скликання виявлено 3 періоди без обрання її голови. Протягом першого впродовж I сесії з 4 квітня по 15

травня 1990 р. відбулося 5 спроб обрання голови Київміськради із обранням на відповідну посаду А. Назарчука, що не був лідером попередніх турів. Другий період постав після ухвалення рішення II сесії 13 листопада 1990 р. про відставку згаданої посадової особи і тривав до пленарного засідання 20 грудня 1990 р. із обранням головою Г. Малишевського. Якщо два названих періоди тривали дещо більше місяця, то третій розтягнувся на півроку із часу відставки Г. Малишевського рішенням VI надзвичайної сесії Київміськради 3 вересня 1991 р. до обрання на відповідну посаду В. Нестеренка 3 березня наступного року згідно з рішенням VII сесії. Впродовж сесійної діяльності Київміськради тривала еволюція її фракційної структури, впродовж початкового періоду діяльності якої дійсно постали 3 основних фракції (Демблок, прокомуністичний блок «За оновлення» та Демцентр), проте впродовж 1990 р. до них додалися окремі групи «Незалежність» та «зелених» (екологічна група). Із серпня 1991 р. після фактичного розпаду комуністичного блоку в межах Київміськради постали відносно невеликі фракції «Конструктивна єдність» та УРП.

Виявлено, що період існування в складі Київміськради підпорядкованого їй головного виконавчого органу позначено збереженням його старого складу майже до 1991 р. Період із кін. грудня 1990 р. до поч. березня 1992 рр. був часом існування єдиної посади голови Київміськради та Київміськвиконкому із паралельним поєднанням депутатських мандатів із посадами у Київміськвиконкомі з боку 9 інших міських депутатів, що суперечило чинному на той час законодавству. Протягом першої половини каденції Київміськради досліджуваного скликання відбувалася реорганізація низки підрозділів та служб Київміськвиконкому, зокрема ліквідація Київського міського комітету народного контролю та підпорядкування виробничого об'єднання «Київгаз», проте з боку Київміськради як представницького органу спроби реорганізації безпосередньо Київміськвиконкому не були успішними. Діяльність керівник служб останнього позначено присутністю на засіданнях представницьких структур Київміськради та їхніх спільних із міськвиконкомом засіданнях. В умовах затримки в реорганізації Київміськвиконкому з боку сесії відповідні

рішення було ухвалено в межах повноважень вищих посадових осіб та їхніх заступників. Діяльність виконавчого комітету столичної міськради виявилася важливою з огляду на ухвалення рішень із низки важливих питань, зокрема продовольчого забезпечення м. Києва та забезпечення службової діяльності представників районних судів у його межах. Окрім того, в межах функцій бюлетеня Київміськвиконкому виділено висвітлення депутатської діяльності шляхом публікації відповідних статей окремих депутатів.

4. Виявлено тісну взаємодію столичної міськради досліджуваного скликання з вищими органами державної влади УРСР та України, що була багатоаспектною. Подібно до інших місцевих Рад, Київміськрада виходила до вищих органів влади у межах м. Києва, насамперед Верховної Ради, із пропозиціями про вдосконалення чинного законодавства та інших нормативно-правових актів шляхом участі у пленарних засіданнях та діяльності постійних парламентських комісій, взаємодіяла із Центральною виборчою комісією стосовно проведення парламентських виборів. Також столична міськрада мала тісні зв'язки із окремими депутатами Верховної Ради насамперед серед представників Київської територіальної групи. Окрім того, вона отримувала консультації від представників Секретаріату Верховної Ради, що стало в нагоді під час обрання голови Київміськради напр. грудня 1990 р.

У відносинах із підпорядкованими органами влади Київміськрада першопочатково відзначалася конфронтацією за наявності поєднання її окремими депутатами депутатського мандата Київміськради із посадами в райрадах та їхніх виконавчих органах, проте поступово й особливо після адміністративної реформи березня 1992 р. у відносинах відповідних Рад народних депутатів спостерігалось узгодження інтересів шляхом проведення спільних заходів.

Специфіка відносин столичної міськради досліджуваного скликання із виконавчими органами м. Києва також відзначалася конфронтаційністю, особливо після розформування Київміськвиконкому та впровадження КМДА на чолі з Представником Президента України у м. Києві, проте із часом відповідне

протистояння послабилося завдяки взаємодії частини депутатів та посадовців Київміськради із держадміністраціями м. Києва та його районів, зокрема шляхом поєднання посад у Київміськраді та держадміністраціях міського та районного рівнів.

Виявлено, що відносини Київміськради I (XXI) скликання із органами судової влади та прокуратури були багатоаспектними та відрізнялися через відмінність специфіки відповідної взаємодії. У відносинах із органами судової влади столична міськрада досліджуваного скликання практично протягом всієї власної каденції здійснювала повноваження щодо формування та зміни кадрового складу районних народних судів м. Києва, а також надавала допомогу в фінансуванні судових виконавців. Діяльність Київміськради у відносинах із судовою владою не було обмежено лише реалізацією перерахованих повноважень, натомість у межах її діяльності обговорювалися окремі резонансні судові справи та здійснювалися спроби сприяти реалізації судових рішень стосовно захисту індивідуальних трудових прав. Конфронтаційністю в умовах проявів із боку Київміськради правового романтизму було відзначено її взаємодію із прокуратурою м. Києва, що здійснювала подання та протесту щодо скасування та зміни рішень Київміськради та її окремих структур, зокрема президії на початку її діяльності. За наявності відповідної конфронтації столична міськрада все ж таки відігравала певну роль у забезпеченні матеріально-технічних умов діяльності міської прокуратури за сприяння депутатів від структур прокуратури та правоохоронних органів районного рівня м. Києва, що виявилось в рішеннях VII та XVI сесій стосовно надання площ органам прокуратури м. Києва.

5. Участь Київміськради в суспільно-політичних процесах і подіях виявилася важливою частиною її діяльності. У нових умовах столична міськрада опікувалася питаннями організації проведення виборів та референдумів, регулюванням громадсько-політичних акцій, взаємодією з громадськими організаціями та політичними партіями, утвердженням національної символіки в якості державної паралельно із обмеженням

функціонування комуністичної символіки. Виявлено, що наявність трансформаційного періоду позначилася на жвавості розгляду та обговорення відповідних питань, а також сприяла затвердженню важливих документів стосовно їхнього регулювання. Відповідні обставини сприяли наповненню взаємодії Київміськради з іншими владними та самоврядними органами політичною складовою, що проявилось у причинах та змісті виступу О. Мосіюка як однієї з посадових осіб Київміськради в парламентських стінах під час Революції на граніті та підготовки до відзначення 7 листопада із метою запобігти можливим трагічним наслідкам в умовах політичної напруженості. Окремо в нових умовах поставали питання взаємодії Київміськради із силовими структурами, що стосувалися службових обов'язків міліції м. Києва, військового призову киян, розбудови військових структур незалежної України.

Соціально-економічна діяльність Київміськради досліджуваного скликання вирізнялася багатоаспектністю. Вона затверджувала плани соціально-економічного розвитку та бюджету м. Києва, сприяла становленню комунальної власності столиці України й розвитку ринкових відносин у її межах. Окрім того, досліджуваний орган опікувався покращенням природоохоронного стану м. Києва включно з подоланням наслідків Чорнобильської аварії та розвитком природно-заповідного фонду столиці України. Київміськрада також відігравала значну роль у питаннях підготовки столичного господарства до зимових умов та продовольчому забезпеченні м. Києва. Протягом каденції Київміськради проявилася тенденція до зростання ролі соціально-економічних питань в діяльності її сесії, насамперед стосовно затвердження рішень про надання земельних ділянок та погодження розташування споруд, а також введення місцевих податків і зборів. У власній діяльності столична міськрада досліджуваного скликання у межах власних можливостей також ухвалювала рішення про соціальне забезпечення та пільги стосовно окремих категорій осіб.

Соціокультурна складова виявилася важливою в діяльності Київміськради досліджуваного скликання в умовах трансформаційного періоду.

Протягом власної каденції депутати та посадовці столичної міськради активно долучилися до пам'яткоохоронної діяльності, комеморації визначних подій та постатей, зміцнення статусу української мови, розвитку української культури, забезпеченню прав національних меншин та релігійних конфесій. Особливе місце у відповідній діяльності посідали пам'яткоохоронна та комеморативна діяльність. Якщо стосовно першої позиція представників столичної міськради була в цілому консолідованою, то комеморативна діяльність відзначалася амбівалентністю в зрізі новітньої історії та ставлення до Другої світової війни. Зокрема, стійким залишався концепт «Велика Вітчизняна війна» із його ув'язуванням з ювілеями оборони м. Києва 1941 р. та його звільнення від військ держав Осі 1943 р. Редакція газети Київміськради «Хрещатик» впродовж 1991 р. сприяла розміщенню на її шпальтах матеріалів, що відображали різні погляди на трагедію Бабиного Яру. Паралельно із вказаним Київміськрада відіграла роль у відзначенні формальної 50-ї річниці створення УПА, а також ще більшою мірою – у вшануванні жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму – страт у Биківні та Голодомору.

6. Київміськрада досліджуваного скликання відіграла значну роль у розвитку українського муніципального руху шляхом налагодження співпраці з об'єднаннями органів місцевого самоврядування України та їхніми окремими представницькими органами за межами м. Києва. Поряд зі співпрацею з територіально близькою Київоблрадою, представники Київміськради розвивали співпрацю й із представницькими органами місцевого самоврядування віддаленіших регіонів України із наголосом на міськрадах. Географія відповідної співпраці охопила Закарпатську, Львівську, Тернопільську, Чернігівську, Полтавську, Харківську, Дніпропетровську, Донецьку, Херсонську, Одеську області, а також Крим та м. Севастополь. До налагодження міжрегіональної співпраці у межах УРСР та України були причетні різні органи Київміськради.

Налагодження зовнішніх зв'язків Київміськради за межами України було відзначено багаторівневістю та широким географічним охопленням від СРСР і

пострадянського простору до низки західних та східних держав. За підсумками дослідження виявлено провідну роль у відповідній діяльності Київміськради міжмуніципального співробітництва, що характеризувалося прагненням до збільшення мережі контактів м. Києва із містами-побратимами. Із постановою м. Києва як столиці незалежної держави після грудня 1991 р. було активізовано зусилля Київміськради щодо встановлення побратимських зв'язків зі столицями держав світу та закладено передумови для інтенсифікації вказаного прагнення після завершення її каденції. В нових міжнародно-політичних умовах столичною міськрадою досліджуваного скликання було також модифіковано усталені відносини із містами-побратимами шляхом переукладання документів про поріднення. Окрім названого напрямку, Київміськрадою було взято участь у спробах врегулювання збройних конфліктів на пострадянському просторі зі стратегічно шкідливою для України позицією через підтримку сепаратистських рухів у Карабаху та Придністров'ї. Також столичну міськраду досліджуваного скликання зусиллями її представників долучено до заходів міжнародних організацій та становлення іноземних представництв – консульств та посольств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

Архівні матеріали

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України

(ЦДАВО України)

Ф. 1. Верховна Рада України.

Оп. 20.

1. Спр. 2311. Документи по обговоренню проекту Закону УРСР про вибори народних депутатів Української РСР. Т. 2, ч. 1. 19–31 липня 1989 р., 177 арк.
2. Спр. 2327. Документи по обговоренню проекту Закону УРСР про вибори до місцевих Рад народних депутатів Української РСР. Том 5. 29 вересня–18 жовтня 1989 р., 213 арк.
3. Спр. 2363. Листування з місцевими Радами народних депутатів та виборчими комісіями про хід підготовки та проведення виборів до місцевих Рад народних депутатів. 18 січня–26 листопада 1990 р., 72 арк.
4. Спр. 2365. Телеграфні повідомлення про кількість виборчих округів та склад окружних виборчих комісій по виборах депутатів місцевих Рад народних депутатів Української РСР. 16 листопада 1989 р., 12 арк.
5. Спр. 2419. Листування з місцевими Радами народних депутатів з питань діяльності місцевих Рад. 20 січня–18 грудня 1992 р., 114 арк.
6. Спр. 2420. Доповідна записка відділу про практику формування секретаріатів Рад народних депутатів на регіональному рівні самоврядування та рішення обласних Рад народних депутатів. 17 квітня–27 липня 1992 р., 88 арк.

Оп. 22.

7. Спр. 1424. Документи до проекту Постанови Президії Верховної Ради України про порушення деякими місцевими Радами народних депутатів чинного законодавства /довідні записки, довідки, рішення місцевих Рад, інше/. 10 квітня 1990–13 липня 1991 рр., 284 арк.
8. Спр. 1633. ПРОТОКОЛИ №№ 31 – 40 засідань Комісії та документи до

них /стенограми, проекти законів та пропозиції до них, інш./. 27 листопада–24 грудня 1990 р., 149 арк.

9. Спр. 1635. ДОКУМЕНТИ по підготовці Закону УРСР «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування» /зауваження до проектів Закону від Комісій Верховної Ради Української РСР та народних депутатів УРСР та СРСР/. 28 травня–7 грудня 1990 р., 205 арк.

10. Спр. 1638. ДОКУМЕНТИ по підготовці Закону УРСР «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування» /зауваження і пропозиції до проектів законів про місцеві Ради народних депутатів, що надійшли від обласних, міських, районних у містах Рад народних депутатів, партійних органів та окремих трудових колективів. Том V. 21 травня–8 грудня 1990 р., 289 арк.

11. Спр. 1645. ДОКУМЕНТИ по виконанню Постанови Президії Верховної Ради Української РСР від 3 червня 1991 р. про хід виконання Закону Української РСР «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування» (текст Постанови, довідки та рекомендації комісій, міністерств, відомств). 06 травня 1991–27 січня 1992 р., 35 арк.

Оп. 28. Центральна виборча комісія

12. Спр. 112. Документи про призначення та проведення повторних виборів, виборів народних депутатів Української РСР замість вибулих (копії постанов, відомості, листи та ін.). 6 січня 1991–26 квітня 1993 рр., 114 арк.

13. Спр. 171. Документи до постанови Центральної виборчої комісії по виборах народних депутатів України щодо утворення виборчих округів, зміни їх меж та перейменування /подання обласних рад, Президії Верховної Ради Криму, Київської та Севастопольської міських рад, карти–схеми виборчих округів та інш./, виборчі округи №№ 1–194: м. Київ, Республіка Крим, м. Севастополь, Вінницька–Запорізька області. 25 листопада–31 грудня 1993 р., 70 арк.

Ф. 2. Кабінет Міністрів України.

Оп. 16.

14. Спр. 2512. Листування з союзними, республіканськими, міськими і обласними організаціями про охорону пам'яток історії та культури в Українській РСР. 27 грудня 1990–27 грудня 1991 рр., 288 арк.

15. Спр. 2519. Листування з союзними, республіканськими і обласними організаціями про роботу телебачення і радіомовлення в Українській РСР та про роботу установ і організацій телебачення і радіомовлення. 11 січня–19 грудня 1991 р., 259 арк.

Ф. 5233. Адміністрація Президента України.

Оп. 1.

16. Спр. 21. Доручення Президента України та документи про їх виконання /довідки, інформації, доповідні записки, листування та ін./. 30 жовтня–22 грудня 1992 р., 107 арк.

Центральний державний архів громадських об'єднань та україніки (ЦДАГОУ)

Ф. 1. Комуністична партія України.

Оп. 55.

17. Спр. 6037. Протокол № 8 засідання бюро Київського горкома Компартии Украины от 18 мая 1989 года. 37 арк.

18. Спр. 6031. Протокол № 5 пленума Київського горкома Компартии Украины и контрольно-ревизионной комиссии городской парторганизации от «10» октября 1989 года. 151 арк.

19. Спр. 6044. ПРОТОКОЛ № 19 засідання бюро Київського горкома Компартии Украины от « 5 » декабря 1989 года, 22 арк.

20. Спр. 6568. Протокол XXXII конференції Київської городської організації Компартии Украины от 7 и 9 июня 1990 года / Том 1 /. 146 арк.

21. Спр. 6571. ПРОТОКОЛ XXXII конференції Київської городської партійної організації /второй етап/. 2 том от 7-8 декабря 1990 года. 124 арк.

Ф. 7. Ленінський комуністичний союз молоді України.

Оп. 19.

22. Спр. 5231. ПРОТОКОЛЫ IX–XI, I, II ПЛЕНУМОВ КИЕВСКОГО ГОРКОМА ЛКСМ УКРАИНЫ. 3 июня–30 декабря 1989 г., 167 арк.

23. Спр. 5234. Протоколы №№ 37–42 заседаний бюро Киевского горкома ЛКСМУ. 23 августа–14 декабря 1989 г., 123 арк.

24. Спр. 5363. ПРОТОКОЛЫ №№ 1–15 ЗАСЕДАНИЙ БЮРО КИЕВСКОГО ГОРКОМА ЛКСМУ. 17 января–26 декабря 1990 г., 208 арк.

Ф. 270. Народний Рух України.

Оп. 1.

25. Спр. 107. Декларації, звернення, заяви та інші документи про утворення Асоціації демократичних Рад та демократичних блоків у Радах України, Міжрегіональної наради міських Рад великих індустріальних центрів Білорусії, Росії, України (Донецьк). 29 липня–23 вересня 1990 р., 26 арк.

Державний архів м. Києва

Ф. 1689. Київська міська державна адміністрація

Оп. 1.

26. Спр. 78. ПРОТОКОЛИ ЗАСІДАНЬ КОЛЕГІЇ ПРЕДСТАВНИКА ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ У М. КИЄВІ №№ 1–2 /1992 рік/, 3–20 /1993 рік/. 18 грудня 1992–10 грудня 1993 рр., 143 арк.

27. Спр. 90. Протокол про дружбу та співробітництво між Києвом і Парижем. 07 листопада 1992 р., 6 арк.

28. Спр. 92. Листування з містом-побратимом Києва – м. Тулуза з питань проведення Днів Франції в Україні (Дні м. Тулузи в м. Києві). 30 січня–04 травня 1992 р., 84 арк.

29. Спр. 96. Листування з містом-побратимом Києва – м. Едінбург (Шотландія). 15 травня 1992–26 грудня 1996 рр., 136 арк.

30. Спр. 97. Листування з містом-побратимом Києва – м. Оденсе (Данія). 16 жовтня 1992–04 жовтня 1996 рр., 254 арк.
31. Спр. 203. Документи (протоколи, листи, списки) про підготовку та проведення нарад, нарад-семінарів, керівництва Київської міської державної адміністрації та Київської міської Ради з керівництвом районних (у м. Києві) державних адміністрацій та райрад. 30 січня–09 квітня 1993 р., 36 арк.
32. Спр. 212. Спільна заява про встановлення партнерських зв'язків між містами Києвом та Лейпцігом. Травень 1993 р., 2 арк.
33. Спр. 218. Меморандум про дружбу та співробітництво між Києвом і Братиславою, 1993 рік (складено українською і англійською мовами) (копія). 4 арк.
34. Спр. 222. Листування з містом-побратимом Києва – м. Краковом (Республіка Польща). 16 січня 1993–23 грудня 1994 рр., 130 арк.
35. Спр. 225. Листування з містом-побратимом Києва – м. Будапештом (Угорська Республіка). 02 лютого 1993–26 грудня 1996 рр., 153 арк.
36. Спр. 235. Документи (програма перебування, список офіційної делегації, список офіційної делегації, список запрошених на прийом в Угорському Посольстві та інш.) про прийом офіційної делегації столиці Угорської Республіки м. Будапешт та підписання Протоколу про дружбу та співробітництво між Києвом і Будапештом. 18–19 жовтня 1993 р., 21 арк.
37. Спр. 236. Листування з містом-побратимом Києва – м. Кишиневу (Республіка Молдова). 30 вересня 1993–22 листопада 1996 рр., 54 арк.
38. Спр. 348а. Документи (листування, програма перебування, угода та ін.) про перебування офіційної делегації міста Києва на чолі з Представником Президента України у м. Києві в місті Варшаві (Республіка Польща) з метою підписання Угоди про дружбу та співробітництво між Варшавою та Києвом. 03–06 лютого 1994 р., 28 арк.
39. Спр. 349. Листування з містом-побратимом Києва – м. Тампере (Фінляндія). 27 січня 1992–21 жовтня 1996 рр., 49 арк.

Ф. 1697. Київська міська рада.

Оп. 1.

40. Спр. 1. Протокол № 1, рішення та стенограма засідання I сесії Київської міської Ради народних депутатів XXI скликання та документи до них. 04 квітня 1990 р., 95 арк.

41. Спр. 2. Рішення I сесії XXI скликання Київської міської Ради народних депутатів. 9 квітня–2 липня 1990 р., 59 арк.

42. Спр. 3. Протоколи №№ 50–58. Рішення та стенограма засідань I сесії Київської міської Ради народних депутатів XXI скликання. 03–19 жовтня 1990 р., 181 арк.

43. Спр. 4. Протоколи №№ 1–2, рішення № 1 та стенограми засідань II сесії Київської міської Ради народних депутатів XXI скликання та документи до них. 30–31 жовтня 1990 р., 90 арк.

44. Спр. 5. Протоколи №№ 3–16, рішення №№ 13–14 та стенограми засідань II сесії Київської міської Ради народних депутатів XXI скликання та документи до них. 01 листопада–06 грудня 1990 р., 284 арк.

45. Спр. 6. Протоколи №№ 1–4, рішення №№ 1–6а та стенограми засідання III сесії Київської міської Ради народних депутатів XXI скликання та документи до них. 20–26 грудня 1990 р., 162 арк.

46. Спр. 7. Протоколи №№ 5–6, Рішення №№ 7–10 та стенограми засідань III сесії Київської міської Ради народних депутатів XXI скликання та документи до них. 27–28 грудня 1990 р., 227 арк.

47. Спр. 8. Протоколи №№ 19–28 засідань президії Київської міської Ради народних депутатів. 30 жовтня–24 грудня 1990 р., 29 арк.

48. Спр. 9. Рішення №№ 1–47, 49–71 засідань президії Київської міської Ради народних депутатів та документи до них. 10 липня–11 грудня 1990 р., 171 арк.

49. Спр. 10. Протокол засідання новообраного складу виконавчого комітету Київради. 26 грудня 1990 р., 4 арк.

50. Спр. 11. Журнал реєстрації розпоряджень та наказів голови Київради та керівника секретаріату. 15 травня 1990–03 червня 1998 рр., 63 арк.

51. Спр. 12. Протокол №№ 1, рішення та стенограма засідання IV позачергової сесії Київради ХХІ скликання та документи до нього. 31 січня 1991 р., 144 арк.
52. Спр. 13. Протоколи №№ 1–3, Рішення №№ 1–3 та стенограми засідань V сесії Київради ХХІ скликання та документи до них. 01–05 березня 1991 р., 227 арк.
53. Спр. 14. Протоколи №№ 4–7, рішення № 4 та стенограми засідань V- сесії Київради ХХІ скликання та документи до них. 06–21 березня 1991 р., 229 арк.
54. Спр. 15. Протоколи №№ 8–9, рішення № 5 та стенограми засідань V- сесії Київради ХХІ скликання та документи до них. 26–28 березня 1991 р., 152 арк.
55. Спр. 16. Протоколи №№ 10–13, рішення №№ 6–7, 11 та стенограми засідань V сесії Київради ХХІ скликання та документи до них. 04–16 квітня 1991 р., 284 арк.
56. Спр. 17. Протоколи №№ 14–17, рішення №№ 8–11 та стенограми засідань V сесії Київради ХХІ скликання та документи до них. 18–25 квітня 1991 р., 309 арк.
57. Спр. 18. Протоколи №№ 18–21, Рішення №№ 12–13 та стенограми засідань V-сесії Київради ХХІ-скликання та документи до них. 21–30 травня 1991 р., 317 арк.
58. Спр. 19. Протоколи №№ 22–24, рішення №№ 14–19 та стенограми засідань V сесії Київради ХХІ скликання та документи до нього. 04–11 червня 1991 р., 229 арк.
59. Спр. 20. Протокол № 4, рішення №№ 3–6 та стенограми засідань VI надзвичайної сесії Київради ХХІ скликання. 22–27 серпня 1991 р., 201 арк.
60. Спр. 21. Протокол № 4, рішення №№ 3–6 та стенограми засідань VI надзвичайної сесії Київради ХХІ скликання. 3 вересня 1991 р., 67 арк.
61. Спр. 22. Рішення №№ 1–7 та стенограми засідань VII сесії Київради ХХІ скликання. 01–15 жовтня 1991 р., 293 арк.
62. Спр. 23. Рішення №№ 8–10 та стенограми засідань VII сесії Київради ХХІ скликання. 17–24 жовтня 1991 р., 210 арк.

63. Спр. 24. Рішення №№ 11–12а та стенограми засідань VII сесії Київради XXI скликання. 29 жовтня–14 листопада 1991 р., 255 арк.
64. Спр. 25. Рішення №№ 13–17 та стенограми засідань VII сесії Київради XXI скликання. 19 листопада–10 грудня 1991 р., 275 арк.
65. Спр. 26. Рішення №№ 18–24 та стенограми засідань VII сесії Київради XXI скликання. 12–24 грудня 1991 р., 317 арк.
66. Спр. 27. Перелік рішень, прийнятих на VII–XV сесії Київради XXI скликання за 1991–1993 роки. 10 арк.
67. Спр. 28. Протоколи засідань президії Київської міської Ради народних депутатів. 04 січня–23 жовтня 1991 р., 90 арк.
68. Спр. 29. Рішення №№ 72–99, 101–124 засідань президії Київської міської Ради народних депутатів. 11 січня–30 грудня 1991 р., 174 арк.
69. Спр. 31. Розпорядження №№ 1–128 голови Київради та документи до них. 04 січня–30 серпня 1991 р., 158 арк.
70. Спр. 32. Розпорядження голови Київради з основної діяльності та особового складу. 03 лютого–30 грудня 1991 р., 53 арк.
71. Спр. 33. Протоколи №№ 1–5 засідань комісії з питань поновлення прав реабілітованих. 31 липня–13 грудня 1991 р., 31 арк.
72. Спр. 34. Штатний розпис апарату Київради на 1991 рік. 19 арк.
73. Спр. 35. Звіт про виконання кошторису видатків на утримування апарату Київради за 1991 рік. 9 арк.
74. Спр. 36. Положення про організаційний відділ Київської міської Ради народних депутатів. 28 серпня 1992 р., 12 арк.
75. Спр. 37. Рішення №№ 25–27 та стенограми засідань VII- сесії Київради XXI скликання. 16 січня–04 лютого 1992 р., 227 арк.
76. Спр. 38. Рішення №№ 28, 30 та стенограми засідань VII сесії Київради XXI скликання. 06–30 лютого 1992 р., 228 арк.
77. Спр. 39. Рішення №№ 31–35 та стенограми засідань VII сесії Київради XXI скликання. 20 лютого–05 березня 1992 р., 210 арк.
78. Спр. 40. Рішення №№ 1–3 та стенограма засідань VIII-позачергової сесії

Київради XXI скликання. 17 березня 1992 р., 88 арк.

79. Спр. 41. Рішення №№ 1–9 та стенограми засідань IX сесії Київради XXI скликання. 26 травня–02 червня 1992 р., 307 арк.

80. Спр. 42. Рішення №№ 10–13 та стенограми засідань IX сесії Київради XXI скликання. 04–09 червня 1992 р., 181 арк.

81. Спр. 43. Рішення №№ 1–5 та стенограми засідань X-сесії Київради XXI-скликання. 30 червня–02 липня 1992 р., 192 арк.

82. Спр. 44. Рішення №№ 6–13 та стенограми засідань X-сесії Київради XXI скликання. 03–06 липня 1992 р., 167 арк.

83. Спр. 45. Рішення №№ 1–4 та стенограми XI сесії Київради XXI – скликання та документи до них. 29 вересня–1 жовтня 1992 р., 227 арк.

84. Спр. 46. Рішення №№ 5–10а та стенограми засідань XI сесії Київради XXI скликання та документи до них. 06–08 жовтня 1992 р., 224 арк.

85. Спр. 47. Рішення №№ 11–17, протоколи та стенограми засідань XI-сесії Київради XXI скликання та документи до них. 13–15 жовтня 1992 р., 257 арк.

86. Спр. 48. Рішення №№ 18–26, протоколи та стенограми XI-сесії Київради XXI скликання та документи до них. 20–22 жовтня 1992 р., 163 арк.

87. Спр. 49. Протоколи, рішення №№ 1–8, та стенограми засідань XII сесії Київради XXI скликання, та документи до них. 24 листопада–1 грудня 1992 р., 268 арк.

88. Спр. 50. Протоколи, рішення №№ 9–12 та стенограми засідань XII сесії Київради XXI-скликання, та документи до них. 03–08 грудня 1992 р., 195 арк.

89. Спр. 51. Протоколи, рішення №№ 13–26 та стенограми засідань XII сесії Київради XXI скликання, та документи до них. 10–15 грудня 1992 р., 147 арк.

90. Спр. 52. Протоколи засідань президії Київської міської Ради народних депутатів. 10 січня–19 травня 1992 р., 49 арк.

91. Спр. 53. Рішення №№ 125–131, 133–134, 136–139, 141–158 засідань президії Київської міської Ради народних депутатів. 9 січня–19 травня 1992 р., 70 арк.

92. Спр. 54. Протоколи нарад голів постійних комісій Київради. 06 березня–

10 вересня 1992 р., 25 арк.

93. Спр. 55. Розпорядження голови Київради з основної діяльності і особового складу та документи до них. 03 січня–30 червня 1992 р., 100 арк.

94. Спр. 56. Розпорядження №№ 130–250 голови Київради з основної діяльності і особового складу та документи до них. 03 липня–30 грудня 1992 р., 192 арк.

95. Спр. 57. Протоколи виробничих нарад працівників секретаріату Київради. 03 серпня–28 грудня 1992 р., 24 арк.

96. Спр. 58. Протоколи спільних нарад керівників Київської міської та районних Рад народних депутатів. 06 серпня–16 вересня 1992 р., 19 арк.

97. Спр. 59. Протоколи засідань робочої групи по організації обговорення проекту Конституції України. 13 серпня–23 вересня 1992 р., 14 арк.

98. Спр. 60. Протокол №№ 1–11 засідань комісії з питань поновлення прав реабілітованих. 31 січня–18 грудня 1993 р., 115 арк.

99. Спр. 61. Кошторис видатків та штатний розпис апарату Київради на 1992 рік. 69 арк.

100. Спр. 62. Звіт про виконання кошторису видатків на утримування апарату Київради за 1992 рік. 8 арк.

101. Спр. 63. Рішення №№ 1–2. Рішення №№ 1–4 та стенограми засідань XIII сесії Київради XXI скликання та документи до них. 16–18 лютого 1993 р., 229 арк.

102. Спр. 64. Рішення №№ 3–4. Рішення №№ 5–8а та стенограми засідань XIII сесії Київради XXI скликання та документи до них. 23–25 лютого 1993 р., 211 арк.

103. Спр. 65. Протоколи №№ 5–6, рішення №№ 9–12 та стенограма засідань XIII сесії Київради XIII скликання та документи до них. 02–04 березня 1993 р., 228 арк.

104. Спр. 66. Протоколи №№ 7–8, рішення №№ 13–19 та стенограма засідань XIII сесії Київради та документи до них. 11 березня–15 квітня 1993 р., 281 арк.

105. Спр. 67. Рішення №№ 25–30 та стенограма засідань XIII сесії Київради

XXI скликання та документи до них. 22–27 квітня 1993 р., 195 арк.

106. Спр. 68. Рішення №№ 31–36, 38–39 та стенограма засідань XIII сесії Київради XXI скликання та документи до них. 29 квітня–06 травня 1993 р., 203 арк.

107. Спр. 69. Протоколи № 8, рішення №№ 40–47 та стенограма засідання XIII сесії Київради XXI скликання та документи до них. 11 травня 1993 р., 177 арк.

108. Спр. 70. Рішення №№ 55–60 та стенограми засідань XIII сесії Київради XXI скликання та документи до них. 13–20 травня 1993 р., 135 арк.

109. Спр. 71. Протоколи №№ 1–3, рішення №№ 1–5 та стенограма засідань XIV сесії Київради XXI скликання та документи до них. 22–29 червня 1993 р., 215 арк.

110. Спр. 72. Протоколи №№ 4–6, рішення №№ 6–19 та стенограми засідань XIV сесії Київради XXI скликання та документи до них. 01–06 липня 1993 р., 267 арк.

111. Спр. 73. Протоколи №№ 1–3, рішення №№ 1–3 та стенограми засідань XV сесії XXI скликання та документи до них. 14–21 жовтня 1993 р., 234 арк.

112. Спр. 74. Протоколи №№ 4–5, рішення №№ 3а–5 та стенограми засідань XV сесії XXI скликання та документи до них. 26–28 жовтня 1993 р., 199 арк.

113. Спр. 75. Рішення №№ 6–8, рішення №№ 6–8а та стенограми засідань XV сесії XXI скликання та документи до них. 02–09 листопада 1993 р., 187 арк.

114. Спр. 76. Протоколи №№ 9–10, рішення №№ 9–28 та стенограми засідань XV сесії XXI скликання та документи до них. 11 листопада–02 грудня 1993 р., 178 арк.

115. Спр. 77. Протоколи №№ 11–13, рішення №№ 30–45 та стенограми засідань XV сесії XXI скликання та документи до них. 07–14 грудня 1993 р., 223 арк.

116. Спр. 78. Протоколи №№ 14–16, рішення №№ 46–51 та стенограми засідань XV сесії XXI скликання та документи до них. 16–23 грудня 1993 р., 163 арк.

117. Спр. 79. Протоколи нарад голів постійних комісій Київради. 13 січня–01

жовтня 1993 р., 32 арк.

118. Спр. 80. Розпорядження №№ 1–124 голови Київради та документи до них. 05 січня–30 липня 1993 р., 215 арк.

119. Спр. 81. Розпорядження №№ 125–208 голови Київради та документи до них. 02 серпня–29 грудня 1993 р., 187 арк.

120. Спр. 82. Протоколи виробничих нарад працівників секретаріату Київради. 04 січня–20 грудня 1993 р., 45 арк.

121. Спр. 83. Звіт про пропозиції, заяви і скарги громадян, що надійшли у Ради і виконкоми народних депутатів та Київської міської Ради за 1993 рік. 2 арк.

122. Спр. 84. Протокол №№ 1–13 засідань комісії з питань поновлення прав реабілітованих. 05 лютого–17 грудня 1993 р., 172 арк.

123. Спр. 85. Кошторис видатків та штатний розпис апарату Київради на 1993 рік. 65 арк.

124. Спр. 87. Протоколи №№ 1–2. Рішення №№ 1–5 та стенограми засідань XVI сесії Київради XXI скликання та документи до них. 08–10 лютого 1994 р., 181 арк.

125. Спр. 88. Протоколи №№ 3–4. Рішення №№ 6–18 та стенограми засідань XVI сесії Київради XXI скликання. 15–17 лютого 1994 р., 248 арк.

126. Спр. 89. Протокол № 1. Рішення №№ 1–3 та стенограма засідання XVII позачергової сесії Київради XXI скликання. 22 березня 1994 р., 45 арк.

127. Спр. 90. Рішення №№ 1–3 та стенограма засідання XVIII сесії Київради XXI скликання. 28 квітня 1994 р., 70 арк.

128. Спр. 91. Протоколи №№ 2, 4. Рішення №№ 4–6 та стенограми засідань XVIII сесії Київради XXI скликання. 03–12 травня 1994 р., 183 арк.

129. Спр. 92. Протоколи №№ 5–6, рішення №№ 7–12 та стенограми засідань XVIII сесії Київради XXI скликання. 17–19 травня 1994 р., 201 арк.

130. Спр. 93. Протоколи №№ 7–9, рішення №№ 14–24 та стенограми засідань XVIII сесії Київради XXI скликання. 24–31 травня 1994 р., 224 арк.

131. Спр. 94. Протоколи нарад голів постійних комісій Київради. 20 січня–11 грудня 1994 р., 15 арк.

132. Спр. 95. Розпорядження №№ 1–35, 37–65, 67–106 голови Київради та документи до них. 03 січня–28 червня 1994 р., 200 арк.
133. Спр. 96. Розпорядження №№ 104–147, 150–188 голови Київради та документи до них. 04 липня–31 жовтня 1994 р., 134 арк.
134. Спр. 100. Протоколи виробничих нарад працівників секретаріату Київради. 10 січня–13 червня 1994 р., 21 арк.
135. Спр. 101. Протоколи нарад оперативної групи Київської міської Ради народних депутатів по виборах до Верховної Ради України та Київради. 22 лютого–20 квітня 1994 р., 9 арк.
136. Спр. 107. Протоколи №№ 1–4, рішення №№ 1–6 та стенограми засідань I сесії Київради XXII скликання. 02–25 серпня 1994 р., 174 арк.

Ф. Р-1. Виконавчий комітет Київської міської Ради народних депутатів.

Оп. 8.

137. Спр. 3608. Протокол № 10 десятої сесії Київської міської Ради народних депутатів двадцятого скликання. 16 жовтня 1989 р., 388 арк.
138. Спр. 3609. Протокол № 11 одинадцятої сесії Київської міської Ради народних депутатів двадцятого скликання. 18 грудня 1989 р., 375 арк.
139. Спр. 3732а. Протокол № 12 дванадцятої сесії Київської міської Ради народних депутатів двадцятого скликання. 17 січня 1990 р., 45 арк.
140. Спр. 3943. Штатний розпис на 1991 рік.
141. Спр. 3988. Штатний розпис на 1992 рік

Ф. Р-12. Дарницька районна Рада народних депутатів м. Києва.

Оп. 1.

142. Спр. 3260. Протокол и стенограмма первой сессии районного Совета народных депутатов XXI созыва. 4–9 апреля 1990 г., 355 арк.

Ф. Р-14. Жовтнева районна Рада народних депутатів м. Києва.

Оп. 1.

143. Спр. 3555. Протокол и стенограмма второй сессии районного Совета народных депутатов XXI созыва. 20 сентября 1990 г., 70 арк.

Ф. Р-15. Подільська районна Рада народних депутатів м. Києва.

Оп. 7.

144. Спр. 16. Протокол та стенограма I сесії Подільської районної Ради народних депутатів м. Києва XXI скликання та документи до нього. 28 березня 1990 р., 150 арк.

145. Спр. 19. Протокол та стенограма II сесії Подільської районної Ради народних депутатів м. Києва XXI скликання та документи до нього. 16 червня 1990 р., 150 арк.

Ф. Р-16. Радянська районна Рада народних депутатів м. Києва.

Оп. 10.

146. Спр. 1. Протокол № 1 I сесії Радянської районної Ради народних депутатів м. Києва XXI скликання та документи до нього. 15 травня 1990 р., 187 арк.

147. Спр. 2. Протокол № 2 II (позачергової) сесії Радянської районної Ради народних депутатів м. Києва XXI скликання та документи до нього. 20 липня 1990 р., 33 арк.

Ф. Р-17. Шевченківська районна Рада народних депутатів м. Києва.

Оп. 4.

148. Спр. 26. Стенограма та рішення першої сесії Шевченківської районної Ради XXI скликання. 2–10 квітня 1990 р., 173 арк.

Ф. Р-1542. Ленінградська районна Рада народних депутатів м. Києва.

Оп. 1.

149. Спр. 1640. Протокол, стенограмма и решения I сессии районного Совета народных депутатов XXI созыва. 2–18 апреля 1990 г., 39 арк.

150. Спр. 1642. Протокол, стенограмма и решения I сессии районного Совета народных депутатов XXI созыва. 22–30 мая 1990 г., 466 арк.

151. Спр. 1652. Протоколы избирательных комиссий о результатах выборов депутатов Киевского городского Совета. 4 марта 1990 г., 45 арк.

Ф. Р-1569. Дніпровська районна Рада народних депутатів м. Києва.

Оп. 1.

152. Спр. 2073а. Стенограмма заседани й третьей сессии районного Совета народных депутатов XXI созыва. 4 октября 1990 г., 163 арк.

Ф. Р-1595. Ватутінська районна Рада народних депутатів м. Києва.

Оп. 1.

153. Спр. 131. Протокол і стенограма I сесії районної Ради XXI скликання та документи до нього. 2, 3 квітня 1990 р., 167 арк.

Державний архів Київської області (ДАКО)

Ф. П-197. Подільський райком Компартії України м. Київ

Оп. 50.

154. Спр. 3. ПРОТОКОЛ 5 пленума райкома Компартии Украины. 18–26 августа 1989 г., 65 арк.

Ф. П-240. Шевченківський райком Компартії України, м. Київ

Оп. 49

155. Спр. 75. Протоколы IV-VI пленумов райкома Компартии Украины за 1989 г. 14 апреля–21 ноября 1989 г., 193 арк.

Ф. П-277. Жовтневий райком Компартії України, м. Київ

Оп. 50.

156. Спр. 40. Протокол V пленума райкома Компартии Украины. 23 июня 1989 г., 38 арк.

157. Спр. 42. Протокол № VII пленума райкома Компартии Украины. 1 ноября 1989 года. 42 арк.

Ф. П-282. Партком Київського науково-виробничого об'єднання полімерного машинобудування «Більшовик», м. Київ, Жовтневий район.

Оп. 39.

158. Спр. 3. Протоколи №№ 13 – 20 партийных собраний, заседаний парткома, партбюро. 24 августа–27 декабря 1989 г., 119 арк.

Ф. П-321. Партком заводу «Арсенал» ім. В. І. Леніна, Печерський район, м. Київ.

Оп. 34.

159. Спр. 14. Протоколы № 4–6 заседаний парткома. 25 апреля–17 октября 1989 р., 68 арк.

Ф. П-328. Дарницький райком Компартії України, м. Київ

Оп. 47

160. Спр. 58. Протокол IV Пленума райкома партии. 21.04.1989 р., 38 арк.

161. Спр. 59. Протокол V пленума райкома партии. 12.08.1989 р., 67 арк.

162. Спр. 60. Протокол VI пленума райкома партии. 08.12.1989 р., 65 арк.

Ф. П-525. Дніпровський райком Компартії України м. Києва

Оп. 32.

163. Спр. 36. Протокол пленума райкома Компартии Украины № 3. 05 мая 1989 г., 43 арк.

164. Спр. 37. Протокол пленума райкома Компартии Украины № 4. 06 октября 1989 г., 88 арк.

165. Спр. 38. Протокол пленума райкома Компартии Украины № 5. 06 декабря 1989 г., 52 арк.

Ф. П-791. Печерський райком Компартії України м. Києва

Оп. 43.

166. Оп. 10. Протоколи № 2-№ 5 пленумов райкома за 1989 год. 17 января–31 октября 1989 г., 277 арк.

167. Спр. 19. Протоколи № 6–№ 9, № 1 пленумов райкома за 1990 год. 19 апреля–6 декабря 1990 г., 111 арк.

Ф. П-792. Ленінський райком Компартії України, м. Київ

Оп. 50.

168. Спр. 52. ПРОТОКОЛ № III пленума Ленинского райкома Компартии Украины. 14 апреля 1989 г., 78 арк.

169. Спр. 53. ПРОТОКОЛ № 5 пленума Ленинского райкома Компартии Украины. 10 ноября 1989 г., 52 арк.

170. Спр. 73. ПРОТОКОЛ № XXXIX конференции Ленинской районной организации Компартии Украины г. Киева. 26–30 октября 1990 г., 144 арк.

Ф. П-3445. Первинна організація Компартії України Київського почтамту, Ленінський район, м. Київ.

Оп. 5.

171. Спр. 113. Протоколы партийных собраний. 24 ноября 1988–18 сентября 1990 г., 219 арк.

Ф. П-4581. Первинна організація Компартії України Київського філіалу Всесоюзного НДІ комплексних проблем поліграфії, Ватутінський р-н, м. Київ.

Оп. 1.

172. Протоколы партийных собраний. 4 апреля–4 декабря 1989 г., 14 арк.

Ф. П-10715. Ленінградський райком Компартії України, м. Київ.

Оп. 27.

173. Спр. 64. Протокол № IV пленума райкома Компартии Украины от 14

сентября 1989 г., 48 арк.

174. Спр. 65. Протокол № V пленума райкома Компартии Украины от 15 декабря 1989 г., 31 арк.

Ф. П-11276. Харківський райком Компартії України, м. Київ

Оп. 1.

175. Спр. 11. Протоколы 3, 4 пленума райкома Компартии Украины. 24 января–27 апреля 1989 г., 96 арк.

176. Спр. 12. Протоколы № 5, 6 пленумов райкома Компартии Украины. 29 сентября–28 декабря 1989 г., 277 арк.

177. Спр. 20. Протоколы 7–11 пленумов райкома Компартии Украины. 29 марта–22 декабря 1990 года, 176 арк.

Архівний відділ Дарницької районної державної адміністрації (АВ Дарницької
РДА)

Ф. 1597. Харківська районна Рада народних депутатів м. Києва

Оп. 2.

178. Спр. 1. Протокол засідання I сесії Харківської районної Ради народних депутатів XXI скликання та документи до нього. 2 квітня 1990 р., 85 арк.

179. Спр. 2. Протокол засідання II сесії Харківської районної ради народних депутатів XXI скликання та документи до нього. 21–24 травня, 14 червня 1990 р., 157 арк.

Архівний відділ Печерської районної державної адміністрації (АВ Печерської
РДА)

Ф. 18. Печерська районна Рада народних депутатів м. Києва.

Оп. 8.

180. Спр. 2. Протоколи та рішення I-ої сесії районної Ради народних депутатів XXI скликання. 26–30 березня, 23 квітня 1990 р., 77 арк.

181. Спр. 9. Протоколи № 5, стенограма та рішення 3-ої сесії Печерської

районної Ради народних депутатів XXI скликання. 24 жовтня 1990 р., 153 арк.

Архівний відділ Солом'янської районної державної адміністрації (АВ
Солом'янської РДА)

Ф. 19. Залізнична районна Рада народних депутатів м. Києва.

Оп. 10.

182. Спр. 1. Протокол та рішення I-сесії Залізничної районної Ради народних депутатів XXI скликання. 28 травня–11 червня 1990 р., 148 арк.

Опубліковані матеріали

Спогади

183. Мосіюк О. День прапора. Київ, 2018.

Нормативно-правові акти вищих органів влади на вебресурсах

184. Про збільшення кількісного складу Центральної виборчої комісії по виборах народних депутатів Української РСР : Постанова Верховної Ради Української РСР : Постанова Верховної Ради Української РСР від 1 лютого 1991 р. № 689-XII.

Стенограми Верховної Ради УРСР та України

185. Друга сесія Верховної Ради Української РСР дванадцятого скликання: Стенографічний звіт. Бюлетень № 13. 15.10.1990 р. Київ, 1990. 89 с.

186. Друга сесія Верховної Ради Української РСР дванадцятого скликання: Стенографічний звіт. Бюлетень № 29. 01.11.1990 р. Київ, 1990. 32 с.

187. Друга сесія Верховної Ради Української РСР дванадцятого скликання: Стенографічний звіт. Бюлетень № 30. 02.11.1990 р. Київ, 1990. 102 с.

188. П'ята сесія Верховної Ради України першого скликання: Стенографічний звіт. Бюлетень № 14. 07.02.1992 р. Київ, 1992. 109 с.

189. П'ята сесія Верховної Ради України першого скликання: Стенографічний звіт. Бюлетень № 23. 20.02.1992 р. Київ, 1992. 110 с.

190. П'ята сесія Верховної Ради України першого скликання: Стенографічний звіт. Бюлетень № 33. 11.03.1992 р. Київ, 1992. 125 с.
191. П'ята сесія Верховної Ради України першого скликання: Стенографічний звіт. Бюлетень № 40. 26.03.1992 р. Київ, 1992. 124 с.
192. П'ята сесія Верховної Ради України першого скликання: Стенографічний звіт. Бюлетень № 41. 26.03.1992 р. Київ, 1992. 64 с.
193. П'ята сесія Верховної Ради України першого скликання: Стенографічний звіт. Бюлетень № 42. 27.03.1992 р. Київ, 1992. 75 с.
194. П'ята сесія Верховної Ради України першого скликання: Стенографічний звіт. Бюлетень № 83. 18.06.1992 р. Київ, 1992. 104 с.
195. Перша сесія Верховної Ради Української РСР дванадцятого скликання: Стенографічний звіт. Бюлетень № 1. 15.05.1990 р. Київ, 1990. 52 с.
196. Третя сесія Верховної Ради Української РСР дванадцятого скликання: Стенографічний звіт. Бюлетень № 74. 21.06.1991 р. Київ, 1991. 131 с.
197. Шоста сесія Верховної Ради України першого скликання: Стенографічний звіт. Бюлетень № 30. 18.11.1992 р. Київ, 1992. 117 с.

Матеріали періодичної преси

Анкети

198. Анкета. Ленінська кузня. 1989. № 37 (3846). 9 жовт. С. 2.
199. Ваша думка? За медичні кадри. 1989. № 26 (1698). 14 верес. С. 2.
200. Висувайте гідних! Трикотажниця: Орган парткому, комітетів профспілки і комсомолу та дирекції Київського виробничо-торгового трикотажного об'єднання імені Рози Люксембург. 1989. № 29 (2579). 4 серп. С. 1.

Передвиборчі листи, резолюції, звернення

201. Власенко А., Величківська Л., Качковський В., Підставкін В. Мандат від трудового колективу. Прапор змагання : Орден парткому, дирекції, профкому і комітету ЛКСМУ ордена Трудового Червоного Прапора Київського авіаційного виробничого об'єднання імені 50-річчя Жовтня. 1989. № 30 (2221). 3 серп. С. 1.

202. Резолюція зборів представників рад трудових колективів Жовтневого району м. Києва від 15 вересня 1989 року. Машинобудівник : Орган парткому, комітету профспілки, комітету комсомолу та дирекції київського виробничого об'єднання «Більшовик». 1989. № 40 (7633). 6 жовт. С. 3.

203. Рєзник О. Вибори – не пізніше грудня. Вечірній Київ. 1989. № 185 (13700). 11 серп. С. 1.

Повідомлення про утворення виборчих комісій

204. Міська виборча комісія. Вечірній Київ. 1989. № 261 (13776). 15 листоп. С. 1.

205. Окружна виборча комісія. Верстатобудівник: Орган партійного комітету профкому, комітету комсомолу та дирекції Київського ордена Леніна верстатобудівного виробничого об'єднання. 1989. № 47 (2399). 4 груд. С. 1.

206. Створено виборчу комісію. За комуністичну працю: Орган парткому та комітету ЛКСМУ Київського ордена Трудового Червоного Прапора заводу ім. Лепсе, профкому та дирекції виробничого об'єднання «Київтрактородеталь». 1989. № 47 (1894). 4 груд. С. 1.

Повідомлення виборчих комісій про висування та реєстрацію кандидатів

207. Висування кандидатів завершено. Електрон: Орган парткому, комітету ЛКСМУ головного підприємства і об'єднаного профкому та адміністрації ВО «Електронмаш» ім. В. І. Леніна. 1990. № 1 (1162). 12 січ. С. 1–2.

208. Висунені кандидатами у депутати. Дарницький вагоноремонтник. 1989. № 45 (2546). 18 груд. С. 1.

209. Зареєстровані кандидатами до Київської міської Ради народних депутатів. Вечірній Київ. 1990. № 36 (13851). 13 лют. С. 1.

210. Зареєстровані кандидатами. Вечірній Київ. 1990. № 30 (13845). 5 лют. С. 3.

211. Зареєстровані кандидатами. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах до Київської міської Ради народних депутатів. Вечірній Київ. 1990. №

9 (13824). 11 січ. С. 1.

212. Зареєстровані кандидатами. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах до Київської міської Ради народних депутатів. Вечірній Київ. 1990. № 13 (13828). 16 січ. С. 1.

213. Зареєстровані кандидатами. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах до Київської міської Ради народних депутатів. Вечірній Київ. 1990. № 14 (13829). 17 січ. С. 1.

214. Зареєстровані кандидатами. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах до Київської міської Ради народних депутатів. Вечірній Київ. 1990. № 15 (13830). 18 січ. С. 1.

215. Зареєстровані кандидатами. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах до Київської міської Ради народних депутатів. Вечірній Київ. 1990. № 16 (13831). 19 січ. С. 1.

216. Зареєстровані кандидатами. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах до Київської міської Ради народних депутатів. Вечірній Київ. 1990. № 18 (13833). 22 січ. С. 1.

217. Зареєстровані кандидатами. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах до Київської міської Ради народних депутатів. Вечірній Київ. 1990. № 19 (13834). 23 січ. С. 1.

218. Зареєстровані кандидатами. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах до Київської міської Ради народних депутатів. Вечірній Київ. 1990. № 20 (13835). 24 січ. С. 1.

219. Зареєстровані кандидатами. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах до Київської міської Ради народних депутатів. Вечірній Київ. 1990. № 25–26 (13840–13841). 31 січ. С. 3–6.

220. Зареєстровані кандидатами. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах до Київської міської Ради народних депутатів. Вечірній Київ. 1990. № 28 (13843). 2 лют. С. 2.

221. Зареєстровані кандидатами. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах до Київської міської Ради народних депутатів. Вечірній Київ. 1990. №

32 (13847). 7 лют. С. 2.

222. Зареєстровані кандидатами. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах до Київської міської Ради народних депутатів. Вечірній Київ. 1990. № 33 (13848). 8 лют. С. 1.

223. Зареєстровані кандидатами. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах до Київської міської Ради народних депутатів. Вечірній Київ. 1990. № 35 (13850). 12 лют. С. 1.

224. Зареєстровані кандидатами. Повідомляють окружні виборчі комісії по виборах до Київської міської Ради народних депутатів. Вечірній Київ. 1990. № 6 (13821). 8 січ. С. 1.

225. Зареєстровані кандидатами. Прапор комунізму. 1990. № 18 (3617). 23 січ. С. 1.

226. Зареєстровані кандидатами. Прапор комунізму. 1990. № 22 (3621). 27 січ. С. 1–2.

227. Про висування кандидатів у народні депутати Української РСР. Вечірній Київ. 1990. № 9 (13824). 11 січ. С. 1.

Повідомлення виборчих комісій про результати голосування

228. Депутати-артемівці. Артемівець: Орган парткому, профкому, комітету комсомолу і дирекції Київського ордена Трудового Червоного Прапора виробничого об'єднання імені Артема. 1990. № 8 (1477). 23 берез. С. 1.

229. Додаткове повідомлення міської виборчої комісії по виборах народних депутатів до Київської міської Ради. Вечірній Київ. 1990. № 61 (13876). 16 берез. С. 4.

230. Обрані депутатами. Київський політехнік. 1990. № 13 (2115). 29 берез. С. 1.

231. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах депутатів Київради про результати повторних виборів. Вечірній Київ. 1990. № 99 (13914). 30 квіт. С. 1.

232. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах депутатів

Київської міської Ради народних депутатів двадцять першого скликання. Вечірній Київ. 1990. № 56 (13871). 11 берез. С. 2–3.

233. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах депутатів Київської міської Ради народних депутатів двадцять першого скликання. Вечірній Київ. 1990. № 57 (13872). 12 берез. С. 2–3.

234. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах депутатів Київської міської Ради народних депутатів двадцять першого скликання. Вечірній Київ. 1990. № 58 (13873). 13 берез. С. 2–3.

235. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах депутатів Київської міської Ради народних депутатів двадцять першого скликання. Вечірній Київ. 1990. № 59 (13874). 14 берез. С. 2–3.

236. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах депутатів Київської міської Ради народних депутатів двадцять першого скликання. Прапор комунізму. 1990. № 58 (3657). 12 берез. С. 2–3.

237. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах депутатів Київської міської Ради народних депутатів двадцять першого скликання. Прапор комунізму. 1990. №№ 60–61 (3663–3664). 14 берез. С. 3–6.

238. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах депутатів Київської міської Ради народних депутатів двадцять першого скликання. Прапор комунізму. 1990. №№ 64–65 (3663–3664). 17 берез. С. 3–5.

239. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах депутатів Київської міської Ради народних депутатів двадцять першого скликання. Вечірній Київ. 1990. № 66 (13881). 22 берез. С. 2–3.

240. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах депутатів Київської міської Ради народних депутатів двадцять першого скликання. Прапор комунізму. 1990. №№ 70–71 (3669–3670). 24 берез. С. 3–6.

241. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах депутатів Київської міської Ради народних депутатів двадцять першого скликання. Прапор комунізму. 1990. № 73 (3672). 27 берез. С. 3.

242. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах депутатів

Київської міської Ради народних депутатів двадцять першого скликання. Прапор комунізму. 1990. № 74 (3673). 28 берез. С. 3–4.

243. Повідомлення окружних виборчих комісій по виборах депутатів Київської міської Ради народних депутатів двадцять першого скликання. Вечірній Київ. 1990. № 246 (14061). 25 жовт. С. 4.

244. Повідомлення окружних виборчих комісій про результати виборів народних депутатів Української РСР по місту Києву. Вечірній Київ. 1990. № 55 (13870). 7 берез. С. 2, 4.

245. Повторні вибори – 24 числа. Вечірній Київ. 1990. № 101 (13916). 4 трав. С. 1.

246. Прийміть вітання, депутати! Ленінська кузня. 1990. № 13 (3870). 26 берез. С. 1.

Передвиборні платформи та програми

247. Бублик В. Н. Платформа. Київський політехнік. 1990. № 33 (2135). 18 жовт. С. 1.

248. Валерій Рубцов. Кандидат у депутати Київської міськради. Вільне слово: Незалежна газета. 1990. № 9. С. 8.

249. Івасюк В. П. З передвиборної програми. За медичні кадри. 1990. № 6 (1717). 22 лют. С. 2.

250. Кандидат у народні депутати до Київської міської Ради народних депутатів по виборчому округу № 231 Пасічник Григорій Дмитрович. Водник. 1990. № 10–11 (6773–6774). 10 лют. С. 1.

251. Кандидат у народні депутати до Київської міської Ради народних депутатів по виборчому округу № 231 Мулявка Михайло Павлович. Водник. 1990. № 10–11 (6773–6774). 10 лют. С. 3.

252. Карга Ю. О. Платформа. Київський політехнік. 1990. № 9 (2111). 1 берез. С. 1.

253. Лаврух О. В., Мацько Л. І. Кандидати у народні депутати Київської міської Ради народних депутатів. За педагогічні кадри. 1990. №№ 7–8 (1312–

1313). 15–28 лют. С. 2.

254. Мужилко О. О. Платформа. Київський політехнік. 1990. № 9 (2111). 1 берез. С. 1.

255. Передвиборна платформа Київської міської партійної організації. Вечірній Київ. 1989. 28 листоп. С. 1.

256. Передвиборна платформа партійної організації Радянського району м. Києва до виборів народних депутатів Української РСР і депутатів у місцеві Ради. Верстатобудівник: Орган партійного комітету, профкому, комітету комсомолу та дирекції Київського ордена Леніна верстатобудівного виробничого об'єднання. 1990. № 1 (2404). 8 січ. С. 1.

257. Підгорний М. С. До влади повинні прийти нові люди. Електрон. 1990. № 6 (1167). 16 лют. С. 1.

Ухвалені нормативно-правові акти вищих органів влади

258. Про внесення змін до системи регульованих цін на продовольчі товари: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 червня 1992 р. № 359. Хрещатик. 1992. № 125 (232) 3 лип. С. 1.

259. Про місцеві органи у справах захисту споживачів: Розпорядження Президента України від 3 липня 1992 року. Хрещатик. 1992. № 129 (236). 9 лип. С. 1.

260. Про повернення майна Компартії України та КПРС на державну власність: Закон України від 20 грудня 1991 року. Хрещатик. 1992. № 33 (140). 20 лют. С. 1.

261. Про Представника Президента України: Закон України від 5 березня 1992 року. Хрещатик. 1992. № 55 (162). 21 берез. С. 2.

262. Про присвоєння почесного звання «Народний артист України»: Указ Президента України від 27 січня 1993 р. Хрещатик. 1993. № 18 (374). 30 січ. С. 1.

263. Про реорганізацію Адміністрації Президента України: Указ Президента України від 27 жовтня 1992 року. Хрещатик. 1992. 11 листоп. № 209 (315). 3

листоп. С. 1.

264. Про призначення виборів народних депутатів Української РСР і депутатів місцевих Рад народних депутатів Української РСР двадцять першого скликання: Постанова Верховної Ради Української РСР. Вечірній Київ. 1989. № 252 (13767). 2 листоп. С. 1.

Ухвалені нормативно-правові акти місцевих органів влади та додатки до них

265. Про виділення автомобілів для завезення в м. Київ овочів, фруктів і картоплі урожаю 1990 року: Рішення міськвиконкому від 09.07.[19]90 [р.] № 590-а. Бюлетень виконавчого комітету Київської міської Ради народних депутатів. 1990. № 7–8. Лип.–серп. С. 6–8.

266. Про виділення автомобілів для завезення в м. Київ овочів, фруктів і картоплі урожаю 1991 р: Рішення міськвиконкому від 17.06.[19]91 [р.] № 355. Бюлетень виконавчого комітету Київської міської Ради народних депутатів. 1991. № 7–8. Лип.–серп. С. 15–16.

267. Про затвердження спільної координаційної групи Ради міста Києва і області з питань продовольства та розвитку агропромислового комплексу: Рішення від 31.01.[19]91 [р.] № 270. Бюлетень виконавчого комітету Київської міської Ради народних депутатів. 1991. № 5–6. Трав.–черв. С. 37–38.

268. Про присвоєння народним суддям районних народних судів м. Києва кваліфікаційних класів: Рішення міськвиконкому від 08.06.[19]91 [р.] № 327. Бюлетень виконавчого комітету Київської міської Ради народних депутатів. 1991. № 7–8. Лип.–серп. С. 8–9.

269. Склад комісії виконавчого комітету Київської міської Ради народних депутатів з надзвичайних ситуацій: Додаток до рішення виконкому Київської міської Ради народних депутатів від 27.08.[19]90 [р.] № 754. Бюлетень виконавчого комітету Київської міської Ради народних депутатів. 1990. № 9. Верес. С. 23–24.

270. Склад міської комісії з питань раціонального використання трудових ресурсів: Додаток до рішення виконкому міськради від 22.04.[19]91 [р.] № 207.

Бюлетень виконавчого комітету Київської міської Ради народних депутатів. 1991. № 5–6. Трав.–черв. С. 18.

Проекти нормативно-правових актів

271. Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про вибори народних депутатів місцевих Рад народних депутатів Української РСР» (Проект). Прапор комунізму. 1989. №№ 181 (3480)–182 (3481). 6 серп. С. 3–4, 6.
272. Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про вибори народних депутатів місцевих Рад народних депутатів Української РСР» (Проект). Вечірній Київ. 1989. № 201 (13716). 30 серп. С. 2–3.
273. Закон Української РСР «Про столицю України». Проект. Хрещатик. 1991. № 27. 7 черв. С. 2–3.

Документи комісій Київміськради

274. Відкритий лист постійної комісії з проблем, пов'язаних з наслідками Чорнобильської катастрофи Київської міської Ради народних депутатів прем'єр-міністру України Фокіну В. П. Хрещатик. 1991. № 68. 22 жовт. С. 3.
275. Закликаємо вас, батьки. Звернення постійної комісії Київради з національних питань та контролю за впровадженням Закону «Про мови в Українській РСР» до громадян м. Києва, що віддають дітей до школи. Хрещатик. 1991. № 24. 29 трав. С. 2.
276. Заява постійної комісії Київради з культури та охорони історичного середовища. Хрещатик. 1991. № 34. 3 лип. С. 2.
277. Про вшанування пам'яті Великого Кобзаря: Ухвала № 73 постійної комісії Київради з національних питань та впровадження Закону «Про мови в Українській РСР». Хрещатик. 1993. № 92 (448). 22 трав. С. 1.
278. Про зміни в мовному законодавстві України: Ухвала № 53 постійної комісії Київради з національних питань та впровадження Закону «Про мови в Україні». Хрещатик. 1992. № 121 (228). 27 черв. С. 1.
279. Рішення постійної комісії Київради з правопорядку та боротьби із

організованою злочинністю. Хрещатик. 1993. № 92 (448). 22 трав. С. 2.

Звернення депутатських фракцій Київміськради

280. «Приймати розумні рішення». Київський вісник. 1990. № 233 (3832). 12 жовт. С. 1.

281. Відозва до киян депутатської групи «Демократичний блок» Київміськради. Хрещатик. 1991. № 8. 13 берез. С. 2.

282. Заява групи «Конструктивна опозиція» Київради. Хрещатик : Газета Київської міської Ради народних депутатів. 1991. № 61. 5 жовт. С. 3.

283. Заява фракції УРП у Київраді. Хрещатик. 1992. № 35 (142). 22 лют. С. 2.

284. Звернення депутатської групи «Незалежність» Київської міської Ради народних депутатів. Хрещатик. 1991. № 5. 20 лют. С. 6.

285. Звернення до сесії Київської міської Ради від депутатської групи УРП та її прихильників. Хрещатик. 1992. № 13 (119). 23 січ. С. 2.

286. Політична заява депутатської групи Київради «Демократичний блок». Хрещатик. 1992. № 53 (160). 19 берез. С. 2.

*Звернення центральних та місцевих осередків громадсько-політичних
об'єднань України*

287. Заява Київської крайової організації УРП про антидержавні дії Соціалістичної партії України, союзу комуністів, інших прокомуністичних сил. Хрещатик. 1992. № 216 (322). 12 листоп. С. 1.

288. Заява Київської організації ПДВУ. Хрещатик. 1992. № 221 (327). 20 листоп. С. 1.

289. УРП підтримує вимоги студентів. Хрещатик. 1992. № 194 (300). 13 жовт. С. 1.

290. Терен В. Заява Координаційної ради Київської крайової організації Народного Руху України. Хрещатик. 1992. № 82 (189). 1 трав. С. 2.

291. Божко О. Заява Київської міської організації Соціалістичної партії України. Хрещатик. 1992. № 225 (331). 26 листоп. С. 2.

292. Заєць І. Заява 6-го Віча Київської крайової організації Народного руху України. Хрещатик. 1992. № 198 (304). 17 жовт. С. 2.

Некрологи

293. На 46 році трагічно обірвалося життя депутата Київради, члена комісії з національних питань та контролю за впровадженням Закону про мови Бабця Віктора Івановича. Хрещатик. 1992. № 37 (144). 26 лют. С. 8.

294. Київська міська державна адміністрація з глибоким сумом сповіщає про передчасну смерть секретаря Московської районної державної адміністрації Конфедератенка Володимира Івановича і висловлює щире співчуття рідним і близьким покійного. Хрещатик. 1994. № 116 (707). 19 лип. С. 8.

295. Київська міська Рада народних депутатів з глибоким сумом повідомляє про передчасну смерть депутата Київради, співголови постійної комісії у справах політичних, громадських, релігійних організацій, засобів масової інформації Конфедератенка Володимира Івановича і висловлює глибоке співчуття рідним і близьким покійного. Хрещатик. 1994. № 116 (707). 19 лип. С. 8.

296. Колектив редакції газети Київради «Хрещатик» з глибоким сумом повідомляє про передчасну смерть одного із фундаторів газети, члена редколегії Конфедератенка Володимира Івановича і висловлює щирі співчуття рідним і близьким покійного. Хрещатик. 1994. № 116 (707). 19 лип. С. 8.

297. Московська державна адміністрація з глибоким сумом повідомляє про передчасну смерть секретаря адміністрації Конфедератенка Володимира Івановича і висловлює глибоке співчуття рідним і близьким покійного. Хрещатик. 1994. № 116 (707). 19 лип. С. 8.

Інші публікації

298. Бебик В., Киричук О., Полохало В. Нон-стоп по-київськи, або Вибори... Вибори... Вибори... Вечірній Київ. 1990. № 35 (13850). 12 лют. С. 3.

299. Бідзіля М. То – вина не депутатів. Хрещатик. 1991. № 41. 31 лип. С. 2.

300. Блудов В. «То оберімо ж голову!». Вечірній Київ. 1990. № 109 (13924). 15 трав. С. 1.
301. Блудов В. Виборний марафон триває. Вечірній Київ. 1990. № 106 (13921). 11 трав. С. 1.
302. Блудов В. Минув місяць... Вечірній Київ. № 101 (13916). 4 трав. С. 1.
303. Блудов В. Ніхто з вісімнадцяти. Вечірній Київ. 1990. № 95 (13910). 25 квіт. С. 1.
304. Блудов В. Хто з вісімнадцятьох? Вечірній Київ. 1990. № 90 (13905). 19 квіт. С. 1.
305. Бойко О. Ухань – це зовсім близько. Вечірній Київ. 1990. № 242 (14057). 20 жовт. С. 1.
306. Відбулася нарада. Вечірній Київ. 1990. № 37 (13852). 14 лют. С. 1.
307. Військовослужбовці України в Карабаху не воюють. Хрещатик. 1992. № 167 (274). 4 верес. С. 1.
308. Вітаємо з перемогою! Автодорожник. 1990. № 7. 19 берез. С. 1.
309. Волиняк І. «Я вас в Афганістан не посилав...». Молода гвардія. 1990. № 198 (14731). 12 жовт. С. 2.
310. Головою київської Міської ради обрано Назарчука. Свобода : Український щорічник. 1990. Ч. 98. 24 трав. С. 1.
311. Готуючись до першої сесії Київради. Вечірній Київ. 1990. № 70 (13885). С. 1.
312. Гриценко А. Столиця має бути столицею. Хрещатик. 1993. № 230 (586). 24 груд. С. 4.
313. Дорофеєв В. «Рішення президії є незаконним». Київський вісник. 1990. № 233 (3832). 12 жовт. С. 1.
314. Єремян Д. І будівельники, і продавці. Хрещатик. 1991. № 37. 12 лип. С. 3.
315. Живора С. Московському району не пощастило. Хрещатик. 1991. № 41. 31 лип. С. 2.
316. Заярна Т. Бути чи не бути самоврядуванню. Бюлетень виконавчого комітету Київської міської Ради народних депутатів. 1991. № 3–4. Берез.-квіт.

С. 32–33.

317. Зустріч із кандидатами. Промінь. 1990. № 5–6 (846–847). 15 лют. С. 1.
318. Іллюк Ф. Голова, якого не було... Молода гвардія. 1990. № 96 (14629). 19 трав. С. 1.
319. Конюшенко І., Дикань О. Позняки взято! Дайош Осокорки! Хрещатик. 1991. № 45. 14 серп. С. 5.
320. Красовський В. Кому віддати свій голос. Вечірній Київ. 1990. № 39 (13854). 16 лют. С. 2.
321. Кузьменко В. «Афганці» і «брильянтова» картопля. Вечірній Київ. 1990. № 235 (14050). 12 жовт. С. 1.
322. Кузьменко В. В добрий час! Вечірній Київ. 1990. № 110 (13925). 16 трав. С. 1.
323. Кузьменко В. Доживемо до понеділка. Вечірній Київ. 1990. № 102 (13917). 5 трав. С. 1.
324. Кузьменко В. Доля нашого Карфагена. Вечірній Київ. 1990. № 92 (13907). 21 квіт. С. 1.
325. Кузьменко В. Понеділок – день важкий. Вечірній Київ. 1990. № 104 (13919). 8 трав. С. 1.
326. Кузьменко В. Пошуки компромісу. Вечірній Київ. 1990. № 107 (13992). 12 трав. С. 1.
327. Кузьменко В. Протистояння. Вечірній Київ. 1990. № 98 (13913). 28 квіт. С. 1.
328. Мазаний В. Пісні повстанських ночей. Хрещатик. 1992. № 166 (273). 3 верес. С. 4.
329. Маркевич О., Семиволос О. Чорні ангели війни. Хрещатик. 1992. № 140 (247). 24 лип. С. 5.
330. Мацко А. Працюючи в окрузі. Бюлетень виконавчого комітету Київської міської Ради народних депутатів. 1990. № 1. Січ. С. 12–15.
331. Онищенко В. С. Кандидат в депутати: який він сьогодні? До підсумків реєстрації. Вечірній Київ. 1990. № 41 (13856). 19 лют. С. 2.

332. Павлов В. Хто платитиме? Вечірній Київ. 1989. № 189 (13704). 16 серп. С. 1.
333. Паришкура К. Посиденьки районного масштабу. На зборах представників рад трудових колективів. Київський політехнік. 1989. № 29 (2089). 21 верес. С. 2.
334. Писанська В. «Зачіпаються незначною мірою». Вечірній Київ. 1990. № 231 (14046). 8 жовт. С. 1.
335. Повідомлення. Прапор комунізму. 1989. № 262 (3561). 15 листоп. С. 2.
336. Повідомлення. Вечірній Київ. 1989. № 183 (13698). 9 серп. С. 1.
337. Подяка. Вечірній Київ. 1989. 28 листоп. С. 1.
338. Родіонов А., Євсєєв А. Ухань – партнер Києва. Київський вісник. 1990. № 240 (3839). 20 жовт. С. 1.
339. Святкування незалежності України в Торонто. Свобода. 1992. № 38. 27 лют. С. 6.
340. Сесія Київради: день восьмий. Вечірній Київ. 1990. № 88 (13903). 17 квіт. С. 1.
341. Сесія Київради: день сьомий. Вечірній Київ. 1990. № 86 (13901). 14 квіт. С. 1.
342. Сесія Київради: день четвертий. Вечірній Київ. 1990. № 83 (13898). 11 квіт. С. 1.
343. Сесія Київської міської Ради. Прапор комунізму. 1990. № 114 (3713). 16 трав. С. 1.
344. Хто «за», хто «проти»... Молода гвардія. 1990. № 198 (14731). 12 жовт. С. 4.
345. Цимбалюк М. Аплодуйте, виборці! Вечірній Київ. № 85 (13900). 13 квіт. С. 1.
346. Цимбалюк М. В пошуках голови. Вечірній Київ. 1990. № 91 (13906). 20 квіт. С. 1.
347. Цимбалюк М. Наради, наради... Вечірній Київ. 1990. № 99 (13914). 30 квіт. С. 1.

348. Цимбалюк М. По другому колу. Вечірній Київ. 1990. № 105 (13920). 10 трав. С. 4.
349. Kiev Council (finally) elects mayor. The Ukrainian Weekly. 1990. No 21. 27 May. P. 2.
350. Raud I., Rannamets L. Otsesidemed Kiieviga. Päevaleht. 1990. Nr. 141. 20 juuni. Lk. 2.

ЛІТЕРАТУРА

Монографії

351. 25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави. Київ, 2016. 796 с.
352. Афанасьєва М. В. Виборча інженерія в Україні. Одеса, 2014. 384 с.
353. Батанов О. В., Сметана В. В. Конституційно-правове забезпечення правозахисної діяльності у сфері місцевого самоврядування: досвід компаративного аналізу. Одеса, 2021. 316 с.
354. Білоус Н. Київ наприкінці XV–у першій половині XVII століття. Міська влада і самоврядування. Київ, 2008. 360 с.
355. Бойко О. Д. Україна в 1985–1991 рр.: основні тенденції суспільно-політичного розвитку. Київ, 2001. 306 с.
356. Бойко О. Д. 30 років незалежності України: у 2-х т. Т. 1. До 18 серпня 1991 року. Харків, 2021. 446 с.
357. Бураковський О. Історія Ради Національностей Народного Руху України, 1989–1993 роки. Нью-Йорк, 2007. 267 с.
358. Василюк О. В., Кравченко О. В., Оскірко О. С. Втрачені об'єкти та території природно-заповідного фонду. Львів, 2020. 668 с.
359. Верменич Я. Історична урбаністика в Україні: теорія містознавства і методика літочислення. Київ, 2011. 306 с.
360. Верменич Я. В. Теоретико-методологічні проблеми історичної регіоналістики в Україні. Київ, 2003. 516 с.
361. Вечерський В. Історико-містобудівні дослідження Києва. Київ, 2012. 312

с.

362. Вівчарик М. М., Падалка С. С. Україна в етнонаціональному вимірі. Київ, 1999. 136 с.
363. Ворона П. В. (заг. ред.). Місцева влада в країнах пострадянського простору. Полтава, 2016. 528 с.
364. Гайдай О. Кам'яний гість. Ленін у Центральній Україні. Видання друге. Київ, 2018. 280 с.
365. Глизь Ю. І. Київська міська дума: розбудова модерного міста. Київ, 2019. 328 с.
366. Гриценко О. А. Президенти і пам'ять. Політика пам'яті президентів України (1994–2014): підґрунтя, послання, реалізація, результати. Київ, 2017. 1136 с.
367. Даниленко В. М. Україна в 1985–1991 рр.: остання глава радянської історії. Київ, 2018. 278 с.
368. Заблоцький В. Взаємодія держави та місцевого самоврядування України в історичній ретроспективі. Луганськ, 2013. 324 с.
369. Задорожній О. В. Генеза міжнародної правосуб'єктності України. Київ, 2014. 688 с.
370. Єсельчик С. Повсякденний сталінізм. Київ і кияни після Великої війни. Київ, 2018. 306 с.
371. Історія Київського університету. Т. 2. Київ, 2019. С. 701–1602.
372. Карпенко В. На крутому повороті. Газета «Вечірній Київ» : від перестройки до незалежності. Київ, 2004. 372 с.
373. Карпенко В. Преса і незалежність України. Практика медіа-політики 1988–1998 рр. Київ, 2003. 350 с.
374. Киридон А. Гетеротопії пам'яті: теоретико-методологічні проблеми студій пам'яті. Київ, 2016. 320 с.
375. Ключков В. Г. Історія прокуратури України. 3–тє вид., перероб. і доп. Київ, 2004. 246 с.
376. Кобзар В. В. Водовідведення Києва: від першого проекту до сьогодення.

1894–2010. Київ, 2010. 216 с.

377. Ковпак Л. В. Соціально-побутові умови життя населення України в другій половині XX ст. (1945-2000 рр.). Київ, 2003. 250 с.

378. Кочуєв В. І. Конституційно-законодавчі проблеми становлення місцевого самоврядування в Україні. Донецьк, 2009. 96 с.

379. Кресіна І. О., Коваленко А. А., Молибога Р. М., Перегуда Є. В. Демократія і регіональна еліта: політико-правові проблеми влади в столиці України – місті Києві. Київ, 2005. 216 с.

380. Кривошеєнко О. В. Київ: від виборів до виборів. Електоральна історія столиці. Київ, 2005. 220 с.

381. Кудряченко А. І. (ред.). Україна в Європі: контекст міжнародних відносин. Київ, 2011.

382. Кулик Т. О. Конституційні засади взаємодії місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування в місті Києві. Київ, 2016. 198 с.

383. Литвин В. Політична арена України: Дійові особи та виконавці. Київ, 1994. 495 с.

384. Лозицький В. Політбюро ЦК Компартії України: історія, особи, стосунки (1918–1991). Київ, 2005. 368 с.

385. Любченко П. М., Семко С. О. Організаційні форми роботи представницьких органів місцевого самоврядування. Харків, 2012. 216 с.

386. Малиновський В. Я. Становлення і розвиток місцевого самоврядування у Волинській області (1990–2010 рр.). Луцьк, 2013. 350 с.

387. Машкевич С. В. Історія київського міського транспорту (кінець XIX–початок XXI ст.). Київ, 2019. 680 с.: іл.

388. Місінкевич Л. Л. Реабілітація жертв політичних репресій в Україні (друга половина XX – початок XXI століття). Хмельницький, 2009. 426 с.

389. Мохончук Б. С. Виборчі системи: порівняльно-правове дослідження. Харків, 2021. 304 с.

390. Остапеч Ю., Токар М. Теоретико-методологічні підходи до вивчення суспільно-політичних інститутів та процесів. Ужгород, 2022. 560 с.

391. Смолій В. (заг. ред.). Нариси з соціокультурної історії українського історієписання : субдисциплінарні напрями: колективна монографія. Київ, 2018. 288 с.
392. Смолій В. (заг. ред.). Нариси з соціокультурної історії українського історієписання : субдисциплінарні напрями – 2: колективна монографія. Київ, 2019. 288 с.
393. Нариси історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ, 2004. 440 с.
394. Невелєв О. М. Місто Київ: політика перспективного розвитку. Київ, 1999. 291 с.
395. Остапець Ю. О., Токар М. Ю. Закарпаття через призму політичних виборів. Ужгород, 2009. 408 с.
396. Пархоменко В. Проблеми місцевого самоврядування в Україні 1990-х років. Київ, 1999. 252 с.
397. Русначенко А. Нариси новітньої історії України. Книга 5. Київ, 2017. 621 с.
398. Саханенко С. С. Політичне управління містом в умовах самоврядування. Одеса, 2001. 380 с.
399. Солдатенко В. Ф. (кер.). Український вибір: політичні системи ХХ століття і пошук власної моделі суспільного розвитку. Київ, 2007. 576 с.
400. Шлях у сто років (з історії Київського виробничого об'єднання імені Артема). Київ, 1992. 112 с.
401. Kuzio T. Ukraine: Perestroika to Independence. 2nd ed. London, 2000. 273 p.
402. Pallai K. (ed.). The Budapest Model. A liberal urban model experiment. Budapest, 2003. 429 p.

Розділи колективних монографій

403. Сорокін А. Київська міська специфіка перебігу виборів 1990 р. у світлі інформації Київського міськкому КПУ від 22 березня 1990 р. «Про підсумки виборів народних депутатів УРСР та в місцеві Ради народних депутатів м. Києва». Moderní aspekty vědy: XLII. Díl mezinárodní kolektivní monografie. Česká

republika, 2024. S. 221–236.

404. Ткачук П. О., Скорич Л. В. Військові конфлікти в Кавказькому регіоні: візія української суспільно-політичної думки. Central Eastern Europe under 1989–2022 socio-economic, political, and cultural-educational transformations : Scientific monograph. Riga,, 2022. P. 204–230.

Наукові статті

405. Архипова С. Адміністративно-територіальні поділи Києва в ХХ ст. Регіональна історія України. 2010. Вип. 4. С. 177–190.

406. Архипова С. Територіальний розвиток київського Лівобережжя в ХХ ст. Регіональна історія України. 2011. Вип. 5. С. 223–232.

407. Барановская Н. П., Миягоши Ю. Чернобыльский опыт Киева для АЭС Фукусимы. Наука і наукознавство. 2016. № 2. С. 112–127.

408. Бичек С. Кроки до незалежності України (за документами ЦДАГО України). Архіви України. 2011. № 4 (274). С. 11–21.

409. Білан С. О., Любовець О. М., Кравченко Н. Б. Висвітлення місцевих виборів 1987 р. в місті Києві на шпальтах газети «Вечірній Київ». Актуальні питання в сучасній науці. 2024. № 3 (21). С. 1072–1086.

410. Бобровнік Ю. В. Законодавче регулювання структури органів місцевого самоврядування в місті Києві в період 1990–2010 рр. : історичний аспект. Гілея. 2015. Вип. 101. С. 117–120.

411. Булгакова Т. О. Діяльність комісії Київської міської ради з питань поновлення прав реабілітованих (1991–2005 роки) (за документами Державного архіву м. Києва). Архіви України. С. 33–41.

412. Власенко С. І. Роль громадянського суспільства у становленні публічної політики національної пам'яті в Україні. Публічне управління та регіональний розвиток. 2023. № 19. С. 31–50.

413. Доценко В. О. Громадські організації Києва та Київської області у боротьбі за демократизацію та незалежність України в 1985–1991 рр. Вісник аграрної історії. 2018. Вип. 23–24. С. 142–149.

414. Коваленко Р. Документи компартійних організацій Київської області у контексті вивчення кризи моно партійності та становлення політичного плюралізму в Україні (1988–1991 рр.). *Архіви України*. 2022. № 1 (330). С. 161–185.
415. Кравченко Н. Б., Любовець О. М., Білан С. О. Діяльність комісії Київської міської ради з питань поновлення прав реабілітованих: початковий етап (1991–1994 рр.). *Вісник науки та освіти*. 2024. № 3 (21). С. 1203–1216.
416. Куцька О. М., Фурман І. І. Застосування математичних методів в історичних дослідженнях. *Сторінки історії*. 2023. Вип. 57. С. 383–407.
417. Любовець О. М., Кравченко Н. Б., Білан С. О. Мемуари І. Салія як джерело з історії Київської міської Ради народних депутатів I (XXI) скликання. *Вісник науки та освіти*. 2024. № 2 (20). С. 1599–1611.
418. Наконечна О. Сучасна вітчизняна історіографія про формування багатопартійності в Україні у роки перебудови (1985–1991 рр.). *Історіографічні дослідження в Україні*. 2013. Вип. 23. С. 354–368.
419. Ніколаєць К. М. Роль Рад депутатів у суспільно-політичних процесах в УРСР другої половини 1960 – початку 1990-х років. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 6. Історичні науки*. 2010. Вип. 7. С. 9–16.
420. Омельченко М. Депутатські значки в системі фалеристичних джерел (спроба дослідження візуальних персоніфікованих комунікативних значків за регіонами). *Історико-географічні дослідження в Україні*. 2004. Вип. 7. С. 267–289.
421. Підкова І. Політична опозиція у процесах реформування виборчого законодавства Української РСР (серпень–жовтень 1989 р.). *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*. 2011. № 12. С. 271–293.
422. Піскіжова В. Київське міське товариство греків: історія і сучасність. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2017. Вип. 26. С. 248–272.
423. Подгаєцький О. О. Становлення та розвиток Київського НВО «Електронмаш». *Історія науки і біографістика*. 2013. № 2. С. 1–13.

424. Попова О. Життя і діяльність академіка В. М. Трегобчука (історіографія питання). Етнічна історія народів Європи. 2014. Вип. 44. С. 174–179.
425. Сорокін А. А. Роль газети «Екран і життя» у висвітленні виборів 1990 року в місті Києві. Культурологічний альманах. 2023. № 4. С. 82–90.
426. Сорокін А. А. Участь газети Київміськради «Хрещатик» у комеморації 50-річчя трагедії Бабиного Яру. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки. 2023. Т. 34 (73). № 1. С. 142–149.
427. Сорокін А. Динаміка формування депутатського корпусу Київської обласної ради народних депутатів I (XXI) скликання у березні 1990-березні 1992 рр. (за документами фонду Р-880 Державного архіву Київської області). Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Історичні науки. 2021. № 52. С. 170–181.
428. Сорокін А. Документи фонду 1697 Державного архіву міста Києва як джерело з історії українсько-литовських зв'язків у 1990–1991 рр. Етнічна історія народів Європи. 2018. Вип. 56. С. 133–137.
429. Сорокін А. Київські міські газети як джерело для дослідження українсько-фінських зв'язків у 1990–1991 рр. Етнічна історія народів Європи. 2018. Вип. 55. С. 110–116.
430. Сорокін А. Луцький період життя О. Мосіюка. Літопис Волині. 2021. № 24. С. 28–35.
431. Сорокін А. Участь газети «За сільськогосподарські кадри» у висвітленні підготовки, перебігу та результатів парламентських і місцевих виборів 1990 р. в м. Києві. Літопис Волині. 2021. № 25. С. 62–68.
432. Сорокін А., Стрілець В. Встановлення побратимських зв'язків Києва з містами Чикаго і Торонто. Універсум історії та археології. 2021. Т. 4. № 2. С. 138–154.
433. Терес Н. Державна топонімічна політика та сучасне києвознавство. Етнічна історія народів Європи. 2023. Вип. 70. С. 60–69.
434. Яловий В. На рубежі Європи та Азії: київські сюжети міжнародних

відносин. Україна дипломатична. 2001. Вип. 4. С. 20–33.

Матеріали конференцій

435. Дронова О. Л., Макаручук Є. Є. «Чи ти брат мені, Мінськ?»: зміна векторів у системі зв'язків міст-побратимів Києва. Географічна наука та освіта: перспективи й інновації: зб. матеріалів II Міжнародна науково-практична конференція, м. Переяслав (Київ. обл.), 19–20 жовтня 2022 року: тези доповіді. Переяслав (Київ. обл.), 2022. С. 49–54.
436. Коваленко Р. Диверсифікація громадської думки киян наприкінці періоду «перебудови» (кінець 1988 – березень 1991 рр.) (за документами компартійних організацій Київської області). Київ і кияни: щорічна науково-практична конференція, м. Київ, 16–17 листопада 2023 року: тези доповідей. Київ, 2023. Вип. 15. С. 325–333.
437. Сорокін А. А. Аграрна проблематика в Концепції самоврядування та самофінансування м. Києва 1989 р. Науково-інноваційний розвиток агропромисловості як запорука продовольчої безпеки України: вчора, сьогодні, завтра»: Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Київ, 17 листопада 2021 року: тези доповіді. Вінниця, 2021. С. 86–88.
438. Сорокін А. А. Аграрна проблематика у проєкті Концепції економічної самостійності і самоврядування м. Києва (січень 1990 р.). Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу. Секція 4: Якість освіти та гуманітарна наука в умовах війни та глобальних викликів: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 125-річчю Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, 25 травня 2023 року: тези доповіді. Київ, 2023. С. 184–186.
439. Сорокін А. А. Висвітлення відзначення 125-річчя від дня народження М. Грушевського на сторінках газети Київської міської Ради народних депутатів «Хрещатик». Громадсько-політична та наукова діяльність М. С. Грушевського в міжнародному вимірі (до 155-річчя від дня народження). Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 23 вересня 2021 року: тези доповіді.

Київ, 2021. С. 37–38.

440. Сорокін А. А. Висвітлення демографічної ситуації в Українській РСР межі 1980–1990-х рр. у публікації Б. Є. Надточія «Я, ти, ми – у дзеркалі демографії». Медицина і психологія в репродукції людини – мультидисциплінарний підхід: II Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 20–21 жовтня 2022 року: тези доповіді. Київ, 2022. С. 89–90.

441. Сорокін А. А. Висвітлення формування та діяльності місцевих Рад м. Києва I (XXI) скликання у працях з історії районів столиці України. Сумські історико-краєзнавчі студії: II Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція, м. Суми, 28 жовтня 2021 року: тези доповіді. Суми, 2021. С. 113–120.

442. Сорокін А. А. Відображення діяльності Київської міської Ради народних депутатів I (XXI) скликання в епістолярній збірці Соломії Павличко «Листи з Києва». Сумські історико-краєзнавчі студії: III Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція, м. Суми, 1 грудня 2022 року: тези доповіді. Суми, 2023. С. 85–103.

443. Сорокін А. А. Встановлення побратимських зв'язків міст Києва і Анкари. VII Конгрес сходознавців, м. Киї, 27 листопада 2023 року: тези доповіді. Львів – Торунь, 2023. С. 88–92.

444. Сорокін А. А. Дні Кіото в серпні 1991 р. на шпальтах газети Київміськради «Хрещатик». XXVI Схodosнавчі читання А. Кримського: Міжнародна наукова конференція, м. Київ, 30 листопада 2023 року: тези доповіді. Львів – Торунь, 2023. С. 279–282.

445. Сорокін А. А. Листування Київміськвиконкому за 1990 р. як джерело з історії становлення дипломатичних представництв іноземних держав в Українській РСР доби перебудови. Дні науки історичного факультету (до 150-річчя з дня народження М. С. Грушевського): IX Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 21 квітня 2016 року: тези доповіді. Київ, 2016. С. 458–459.

446. Сорокін А. А. Опубліковані мемуари як джерело з історії виборів до

Київської міської та районних у місті Києві рад народних депутатів XXI скликання. Бібліотечне краєзнавство у культурному просторі України: Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Київ, 2 листопада 2017 року: тези доповіді. Київ, 2017. С. 209–212.

447. Сорокін А. А. Передумови співпраці незалежної України з постсоціалістичними державами Центрально-Східної Європи у світлі листування виконавчого комітету Київської міської Ради народних депутатів (Київміськвиконкому) з питань транспорту та зв'язку за 1990 р. у складі фонду Р-1 Державного архіву м. Києва. Актуальні проблеми сучасної науки та освіти: X Міжнародна науково-практична конференція, м. Львів, 19–20 січня 2024 року: тези доповіді. Львів, 2024. С. 41–43.

448. Сорокін А. А. Розпорядження керівника секретаріату Київміськради за серпень–вересень 1994 р. та додатки до них як джерело з історії формування документального комплексу Київміськради I (XXI) скликання у складі фонду 1697 Державного архіву м. Києва. Пріоритетні напрями досліджень в науковій та освітній діяльності: XI Міжнародна науково-практична конференція, м. Львів, 29–30 березня 2024 року: тези доповіді. Львів, 2024. С. 16–18.

449. Сорокін А. А. Роль президії Київміськради I (XXI) скликання в організації відзначення Міжнародного дня студентів 17 листопада 1990 р. у м. Києві. Ціна свободи: від Української революції 1917–1921 рр. до Євромайдану: Всеукраїнська наукова конференція, м. Київ, 18 листопада 2023 року: тези доповіді. Київ, 2024. С. 160–165.

450. Сорокін А. А. Українська історіографія становлення побратимських зв'язків між м. Києвом та містами КНР на зламі 1980–1990-х рр. Китайська цивілізація: традиції та сучасність: XVI Міжнародна наукова конференція, м. Київ, 30 листопада 2022 р.: тези доповіді. Львів – Торунь, 2022. С. 136–139.

451. Сорокін А. А. Участь газети Київської міської Ради народних депутатів «Хрещатик» у відзначенні 270-річчя від дня народження Григорія Сковороди. Духовний код української ідентичності у вимірі міжкультурної комунікації (до 300-річчя від дня народження Г. С. Сковороди): Міжнародна науково-

практична конференція, м. Київ, 10–11 листопада 2022 року: тези доповіді. Київ, 2022. С. 189–191.

452. Сорокін А. А. Участь посадових осіб Київміськради І (XXI) скликання в налагодженні зв'язків між містами Києвом і Тяньцзінем (за документами Державного архіву м. Києва). Китайська цивілізація: традиції та сучасність: XVII Міжнародна наукова конференція, 14 грудня 2023 р.: тези доповіді. Львів – Торунь, 2023. С. 115–119.

453. Сорокін А. А. Участь президії Київміськради І (XXI) скликання у процесі становлення Національної гвардії України. Відносини між Україною і НАТО на сучасному етапі: досягнення та виклики: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 2 червня 2022 року: тези доповіді. Київ, 2022. С. 166–167.

454. Сорокін А. А. Участь президії Київміськради І (XXI) скликання у становленні сучасних українсько-болгарських міждержавних відносин. Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти: X Міжнародна науково-практична конференція, м. Львів, 29–30 січня 2024 року. Львів, 2024. С. 35–37.

455. Сорокін А. А. Участь української діаспорної щоденної газети «Свобода» у висвітленні підняття українського національного прапора біля будинку Київміськради 24 липня 1990 р. Актуальні проблеми історії зарубіжних країн в новий та новітній час, м. Київ, 10 травня 2022 року: тези доповіді. Київ, 2022. С. 319–326.

456. Сорокін А. Висвітлення діяльності Київської міської та районних в місті Києві Рад народних депутатів доби суверенізації Української РСР в києвознавчих дослідженнях. Шістнадцяті джерелознавчі читання «Архівна наука і освіта в незалежній Україні»: Всеукраїнська наукова конференція, м. Київ, 24 листопада 2015 року: тези доповіді. Київ, 2015. С. 83–85.

457. Сорокін А. Висвітлення діяльності Київської міської та районних в місті Києві Рад народних депутатів XXI скликання доби суверенізації Української РСР у мемуарах столичних керівників. Шевченківська весна – 2016 : історія : матеріали XIV Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених. Київ, 2016. С. 299–302.

458. Сорокін А. Відображення в документах президії Київміськради XXI скликання у складі фонду 1697 Державного архіву м. Києва історії єврейської діаспори в Україні. Дні науки – 2019: історія: XIII Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 17 травня 2019 року: тези доповіді. Київ, 2019. С. 44–47.
459. Сорокін А. Відображення київської міської специфіки виборів 1990 р. у працях О. Гараня поч. 1990-х рр. Сучасні гуманітарні дослідження молодих науковців у глобалізаційному світі: виклики, інновації, безпека: Міжнародна очно-дистанційна науково-практична конференція молодих вчених, м. Київ, 6–7 листопада 2023 року: тези доповіді. Київ, 2023. Ч. 1. С. 183–187.
460. Сорокін А. Газета «Київський університет» як джерело з історії Київської міської та районних в місті Києві Рад народних депутатів доби суверенізації Української РСР. Шевченківська весна – 2015: історія: XIII Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 1–3 квітня 2015 року: тези доповіді. Київ, 2015. С. 196–200.
461. Сорокін А. Газета «Київський університет» як джерело з історії становлення законодавчої бази перших демократичних виборів до Верховної Ради та місцевих Рад народних депутатів Української РСР. Дні науки історичного факультету 2017 (до 200-річчя з дня народження М. Костомарова): X Міжнародна конференція студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 11 травня 2017 року: тези доповіді. Київ, 2017. С. 67–70.
462. Сорокін А. Дві наради 20 серпня 1991 р.: невідома сторінка історії Київської міської ради народних депутатів XXI скликання. Шевченківська весна – 2017: історія: XV Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 16 березня 2017 року: тези доповіді. Київ, 2017. С. 136–139.
463. Сорокін А. Діяльність Київської міської та районних в місті Києві Рад народних депутатів XXI скликання у працях І. Салія. Другі києвознавчі читання: історія та етнокультурна: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 29 березня 2017 року: тези доповіді. Київ, 2017. С. 456–

459.

464. Сорокін А. Документи фонду 1697 (Київська міська рада) Державного архіву міста Києва як джерело з історії Революції на граніті. Шевченківська весна – 2018: історія: XVI Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 15 березня 2018 року: тези доповіді. Київ, 2018. С. 41–43.

465. Сорокін А. Журнал реєстрації розпоряджень та наказів голови Київміськради як джерело з історії українсько-польських контактів 1990–1991 рр. Травневі студії 2023: історія та міжнародні відносини в інформаційному протистоянні: V Міжнародна наукова конференція студентів і молодих вчених, м. Вінниця, 4 травня 2023 року: тези доповіді. Вінниця, 2023. С. 238–240.

466. Сорокін А. Легенда про розташування бібліотеки Ярослава Мудрого у Межигір'ї в діяльності президії Київської міської Ради народних депутатів І (XXI) скликання. Діяльність бібліотек у забезпеченні вивчення і популяризації історико-культурної спадщини регіонів: історія, сьогодення, перспективи: Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Київ, 4 листопада 2021 року: тези доповіді. Київ, 2021. С. 199–208.

467. Сорокін А. Обговорення пропозицій про проведення виборів за територіальними та виробничими виборчими округами на пленарних засіданнях X сесії Верховної Ради Української РСР XX скликання. Дні науки історичного факультету: XI Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 17 травня 2018 року: тези доповіді. Київ, 2018. С. 200–203.

468. Сорокін А. Рішення президії Київміськради XXI скликання та додатки до них як джерело з історії герба м. Києва. Шевченківська весна – 2019: історія: XVII Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 15 березня 2019 року: тези доповіді. Київ, 2019. С. 45–47.

469. Сорокін А. Специфіка висвітлення парламентських та місцевих виборів 1990 р. у м. Києві в синхронних працях представників товариства «Знання». HistUkrainika: Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та

молодих вчених, м. Київ, 10 грудня 2022 року: тези доповіді. Київ, 2023. С. 76–80.

470. Сорокін А. Участь депутатів Київміськради І (XXI) скликання у спільних засіданнях Комісії Верховної Ради Української РСР та України з питань народної освіти і науки (1991 р.). Київ і кияни: щорічна науково-практична конференція, м. Київ, 16–17 листопада 2023 року: тези доповіді. Київ, 2023. Вип. 15. С. 334–337.

471. Сорокін А. Участь Київміськради І (XXI) скликання у відзначенні Дня Незалежності України 16 липня 1991 р. у м. Києві. Проблеми історичної регіоналістики та мікроісторії: Всеукраїнська наукова конференція з нагоди 175-ї річниці від дня народження Павла Рябкова та 65-ї річниці від дня народження Сергія Шевченка, м. Кропивницький, 18–19 жовтня 2023 року: тези доповіді. Кропивницький, 2023. С. 87–89.

472. Сорокін А. Участь Ленінградського райкому ЛКСМУ м. Києва у парламентських та місцевих виборах 1990 р. (за документами Державного архіву Київської області). Кліо: Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Київ, 13 жовтня 2023 року: тези доповіді. Київ, 2023. С. 101–104.

473. Сушко Р. В., Ольховський І. А. Київрух – епіцентр демократичних перетворень. Народний Рух України: місце в історії та політиці: VIII Всеукраїнська наукова конференція, присвячена 20-річчю Незалежності України, м. Одеса, 25–26 травня 2011 р.: тези доповідей. Одеса, 2011. С. 377–386.

Науково-популярні видання

474. З історії самоврядування та демократії у Києві (від княжої доби до нашого часу). Київ, 2000. 248 с.

475. Ілюстрована історія Києва. Київ, 2012. 424 с.

476. Ніколаєнко С. М. (гол. ред.). Національний університет біоресурсів і природокористування України. 120 років. Київ, 2018. 512 с.

477. Слюсаренко А. Г., Томенко М. В. Нові політичні партії України. Довідник. Київ, 1990. 48 с.
478. Трегобчук В. Київ: екологія та економіка міста. Київ, 1992. 48 с.
479. Хто є хто в економіці, культурі, науці Києва. Т. II. Київ, 2000. 432 с.

Довідники

480. Данильчук Д. Про кого розповідають назви вулиць. Київські перейменування 1988–2019 років. Довідник. Київ, 2020. 304 с.
481. Зайко Я. В. (відп. ред.). Верховна Рада України дванадцятого скликання. Київ, 1998. 755 с.
482. Київські газети 1941 – 1991 років у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: каталог. Київ, 2017. 568 с.
483. Мужилко О. Влада міста Києва (1990–2011 роки). Київ, 2011. 146 с.
484. Мужилко О. Вулиці Києва: історичні та нові назви (1990-2008). Київ, 2009. 96 с.
485. Мужилко О. Вулиці Києва: історичні та нові назви (Випуск № 2: 1990-2009 роки). Київ, 2010. 104 с.
486. Мужилко О. Вулиці Києва: історичні та нові назви (Випуск № 3: 1990-2019 роки). Київ, 2012. 106 с.
487. Мужилко О. Вулиці Києва: історичні та нові назви (Випуск № 4: 1990-2011 роки). Київ, 2012. 140 с.
488. Неформальна преса України (1988–1991): Каталог за матеріалами газетних фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Київ, 2001. 144 с.
489. Радіофізичний факультет: 60 років – Довідник. Київ, 2012. 419 с.

Дисертації

490. Апальков М. В. Державотворча діяльність Львівської обласної ради в контексті суспільно-політичних процесів в УРСР (1990–1991): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Львів, 2015. 205 с.

491. Бабка В. Л. Історична пам'ять як фактор політичного впливу в незалежній Україні: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.03. Ніжин, 2016. 249 с.
492. Бортнікова А. В. Місцеве самоврядування на Волині: суспільно-політичні традиції і сучасний процес децентралізації: дис. ... д-ра політ. наук: 23.00.02. Луцьк, 2018. 495 с.
493. Ващенко А. М. Теоретико-правові аспекти співвідношення правотворчої діяльності органів і посадових осіб держави та місцевого самоврядування в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2019. 277 с.
494. Гальона О. Я. Центральноазійський напрям міжнародного співробітництва України: дис. ... д-ра філософії: 291. Київ, 2021. 258 с.
495. Герасимович В. А. Переговори як спосіб врегулювання політичних конфліктів: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Київ, 2018. 190 с.
496. Глизь Ю. І. Київська міська дума : структура, склад гласних, діяльність (1871–1914 рр.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Київ, 2016. 234 с.
497. Голик Ю. Ю. Принцип підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації влади: теоретико-правова характеристика : дис. ... д-ра філософії: 081. Дніпро, 2023. 277 с.
498. Губань Р. В. Становлення та розвиток адміністративно-територіального устрою України в ХХ–на початку ХХІ століття (історико-правове дослідження): дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2018. 601 с.
499. Доскіч Л. С. Політична участь на рівні органів місцевого самоврядування: досвід України і Польщі: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Львів, 2021. 296 с.
500. Кругляк Д. М. Становлення та розвиток інституту місцевого самоврядування (1990 – 2020 рр.): історичний аспект: дис. ... д-ра філософії: 032. Київ, 2020. 219 с.
501. Лановюк Л. П. Розвиток місцевого самоврядування в умовах розбудови громадянського суспільства в Україні (90-ті роки ХХ століття – початок ХХІ століття): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Луганськ, 2003. 223 с.
502. Макаренко Л. П. Інституційні форми політичної комунікації у демократичних процесах в Україні: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Київ,

2018. 354 с.

503. Марченко Н. В. Науково-педагогічна та громадська діяльність А. Г. Погрібного (1960 – 2007 рр.): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2016. С. 81.

504. Махсма С. Г. Локальні політичні ідентичності як ресурс розвитку територіальних громад: дис. ... д-ра філософії: 052. Київ, 2023. 241 с.

505. Мельничук О. С. Міська правова система в Україні : загальнотеоретичне дослідження : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2016. 400 с.

506. Миронюк О. Ю. Громадська та культуротворча діяльність української діаспори в країнах Балтії (кін. XX – поч. XXI ст.): дис. ... д-ра філософії : 032. Київ, 2023. 232 с.

507. Мороз Н. І. Встановлення громадянського суспільства в незалежній Україні: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Дніпро–Миколаїв, 2018. 239 с.

508. Назарко А. Т. Міське самоврядування в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. 224 с.

509. Нестор В. Р. Міське самоврядування в Україні та в Сполученому Королівстві Великобританії і Північної Ірландії: компаративне дослідження: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2021. 434 с.

510. Омарова А. К. Правовий статус Української РСР за часів перебудови (1985–1991 рр.): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2016. 219 с.

511. Остапець Ю. І. Електоральні процеси в Україні : загальнонаціональний та регіональний виміри: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Ужгород, 2016. 550 с.

512. Панов В. О. Соціально-економічний розвиток Закарпаття в 90-ті рр. XX ст.: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Острого, 2020. 250 с.

513. Петренко К. М. Взаємодія громадських об'єднань та держави в Україні (інституційний аспект): дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Київ, 2016. 192 с.

514. Радомська Д. І. Формування органів публічної влади міст в Україні та країнах Європейського Союзу: порівняльно-правове дослідження: дис. ... д-ра філософії: 081. Київ, 2024. 235 с.

515. Салій І. М. Розвиток управління соціально-економічним комплексом

крупного міста (на прикладі Києва): дис. ... канд. екон. наук: 08.02.03. Київ, 1998. 232 с.

516. Свердлик З. М. Організація діловодства в думі та управі міста Києва (1870–1917 роки): дис. ... канд. іст. наук: 27.00.02. Київ, 2016. 224 с.

517. Стемковська О. І. Особливості імплементації європейських стандартів у діяльність органів місцевого самоврядування в Україні в умовах децентралізації: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Луцьк, 2021. 235 с.

518. Федоренко В. В. Політична консолідація територіальних громад як чинник формування громадянського суспільства в Україні: дис. ... д-ра філософії: 052. Дніпро, 2020.

519. Філатов Б. А. Патріотизм як чинник політичної трансформації сучасної України: дис. ... д-ра політ. наук: 23.00.02. Дніпро, 2021. 491 с.

520. Філатов Б. С. Суспільно-політичні процеси на Сумщині в роки перебудови (квітень 1985–серпень 1991 рр.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Чернігів, 2020. 224 с.

521. Хоменко В. О. Інструменти діяльності органів місцевого самоврядування України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. 220 с.

522. Хонда М. П. Конституційно-правовий статус столиці України – міста Києва: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2007. 214 с.

523. Швець А. І. Основні організаційно-правові форми діяльності депутатів місцевих Рад: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Одеса, 2021. 220 с.

524. Яловий В. Б. Особливості здійснення місцевого самоврядування в столичній агломерації: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.04. Київ, 2010. 225 с.

Автореферати дисертацій

525. Дроботенко Н. А. Реорганізація та утворення державних органів влади в Україні (1990-2000 рр.): історичний аспект: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Київ, 2002. 18 с.

526. Іващенко Я. І. Діяльність Київської міської думи (1917–1919 рр.):

автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Київ, 2012. 16 с.

527. Підкова І. З. Становлення і діяльність Народної Ради (серпень 1989 р.— грудень 1991 р.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Львів, 2013. 20 с.

528. Пінцак В. І. Позиція України у процесі врегулювання Придністровського конфлікту : автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Чернівці, 2008. 20 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

1. Сорокін А. Документи фонду 1697 Державного архіву міста Києва як джерело з історії українсько-литовських зв'язків у 1990–1991 рр. Етнічна історія народів Європи. 2018. Вип. 56. С. 133–137.
2. Сорокін А. Луцький період життя О. Мосіюка. Літопис Волині. 2021. № 24. С. 28–35.
3. Сорокін А. Київські міські газети як джерело для дослідження українсько-фінських зв'язків у 1990–1991 рр. Етнічна історія народів Європи. 2018. Вип. 55. С. 110–116.
4. Сорокін А. Динаміка формування депутатського корпусу Київської обласної ради народних депутатів I (XXI) скликання у березні 1990 – березні 1992 рр. (за документами фонду Р-880 Державного архіву Київської області). Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Історичні науки. 2021. № 52. С. 170–181.
5. Сорокін А. Участь газети «За сільськогосподарські кадри» у висвітленні підготовки, перебігу та результатів парламентських і місцевих виборів 1990 р. в м. Києві. Літопис Волині. 2021. № 25. С. 62–68.
6. Сорокін А. А. Роль газети «Екран і життя» у висвітленні виборів 1990 року в місті Києві. Культурологічний альманах. 2023. № 4. С. 82–90.
7. Сорокін А. А. Участь газети Київміськради «Хрещатик» у комеморації 50-річчя трагедії Бабиного Яру. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки. 2023. Т. 34 (73). № 1. С. 142–149.

Розділ у колективній монографії

8. Сорокін А. Київська міська специфіка перебігу виборів 1990 р. у світлі інформації Київського міськкому КПУ від 22 березня 1990 р. «Про підсумки виборів народних депутатів УРСР та в місцеві Ради народних депутатів м. Києва». Moderní aspekty vědy: XLII. Díl mezinárodní kolektivní monografie. Česká

republika, 2024. S. 221–236.

Стаття в іншому виданні

9. Сорокін А., Стрілець В. Встановлення побратимських зв'язків Києва з містами Чикаго і Торонто. Універсум історії та археології. 2021. Т. 4. № 2. С. 138–154. *(Сорокіним А. А. на основі дослідження документів фонду 1697 Державного архіву м. Києва та газетних періодичних видань розкрито формування передумов та перебігу поріднення м. Києва зі згаданими містами США і Канади впродовж липня 1991 р., що відображено в останньому розділі дисертації «Основні напрями діяльності Київської міської Ради народних депутатів I (XXI) скликання» у межах підрозділу «Зовнішні зв'язки за межами України». Стрільцем В. проведено науковий супровід дослідження).*

Тези наукових доповідей

10. Сорокін А. Газета «Київський університет» як джерело з історії Київської міської та районних в місті Києві Рад народних депутатів доби суверенізації Української РСР. Шевченківська весна – 2015: історія: XIII Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 1–3 квітня 2015 року: тези доповіді. Київ, 2015. С. 196–200.

11. Сорокін А. Висвітлення діяльності Київської міської та районних в місті Києві Рад народних депутатів доби суверенізації Української РСР в києвознавчих дослідженнях. Шістнадцяті джерелознавчі читання «Архівна наука і освіта в незалежній Україні»: Всеукраїнська наукова конференція, м. Київ, 24 листопада 2015 року: тези доповіді. Київ, 2015. С. 83–85.

12. Сорокін А. Висвітлення діяльності Київської міської та районних в місті Києві Рад народних депутатів XXI скликання доби суверенізації Української РСР у мемуарах столичних керівників. Шевченківська весна – 2016 : історія : матеріали XIV Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених. Київ, 2016. С. 299–302.

13. Сорокін А. А. Листування Київміськвиконкому за 1990 р. як джерело з

історії становлення дипломатичних представництв іноземних держав в Українській РСР доби перебудови. Дні науки історичного факультету (до 150-річчя з дня народження М. С. Грушевського): IX Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 21 квітня 2016 року: тези доповіді. Київ, 2016. С. 458–459.

14. Сорокін А. Дві наради 20 серпня 1991 р.: невідома сторінка історії Київської міської ради народних депутатів XXI скликання. Шевченківська весна – 2017: історія: XV Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 16 березня 2017 року: тези доповіді. Київ, 2017. С. 136–139.

15. Сорокін А. Газета «Київський університет» як джерело з історії становлення законодавчої бази перших демократичних виборів до Верховної Ради та місцевих Рад народних депутатів Української РСР. Дні науки історичного факультету 2017 (до 200-річчя з дня народження М. Костомарова): X Міжнародна конференція студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 11 травня 2017 року: тези доповіді. Київ, 2017. С. 67–70.

16. Сорокін А. Діяльність Київської міської та районних в місті Києві Рад народних депутатів XXI скликання у працях І. Салія. Другі києвознавчі читання: історія та етнокультурна: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 29 березня 2017 року: тези доповіді. Київ, 2017. С. 456–459.

17. Сорокін А. А. Опубліковані мемуари як джерело з історії виборів до Київської міської та районних у місті Києві рад народних депутатів XXI скликання. Бібліотечне краєзнавство у культурному просторі України: Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Київ, 2 листопада 2017 року: тези доповіді. Київ, 2017. С. 209–212.

18. Сорокін А. Документи фонду 1697 (Київська міська рада) Державного архіву міста Києва як джерело з історії Революції на граніті. Шевченківська весна – 2018: історія: XVI Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 15 березня 2018 року: тези доповіді.

Київ, 2018. С. 41–43.

19. Сорокін А. Обговорення пропозицій про проведення виборів за територіальними та виробничими виборчими округами на пленарних засіданнях Х сесії Верховної Ради Української РСР ХХ скликання. Дні науки історичного факультету: XI Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 17 травня 2018 року: тези доповіді. Київ, 2018. С. 200–203.

20. Сорокін А. Рішення президії Київміськради ХХІ скликання та додатки до них як джерело з історії герба м. Києва. Шевченківська весна – 2019: історія: XVII Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 15 березня 2019 року: тези доповіді. Київ, 2019. С. 45–47.

21. Сорокін А. Відображення в документах президії Київміськради ХХІ скликання у складі фонду 1697 Державного архіву м. Києва історії єврейської діаспори в Україні. Дні науки – 2019: історія: XIII Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 17 травня 2019 року: тези доповіді. Київ, 2019. С. 44–47.

22. Сорокін А. А. Висвітлення відзначення 125-річчя від дня народження М. Грушевського на сторінках газети Київської міської Ради народних депутатів «Хрещатик». Громадсько-політична та наукова діяльність М. С. Грушевського в міжнародному вимірі (до 155-річчя від дня народження). Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 23 вересня 2021 року: тези доповіді. Київ, 2021. С. 37–38.

23. Сорокін А. А. Висвітлення формування та діяльності місцевих Рад м. Києва I (XXI) скликання у працях з історії районів столиці України. Сумські історико-краєзнавчі студії: II Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція, м. Суми, 28 жовтня 2021 року: тези доповіді. Суми, 2021. С. 113–120.

24. Сорокін А. Легенда про розташування бібліотеки Ярослава Мудрого у Межигір'ї в діяльності президії Київської міської Ради народних депутатів I (XXI) скликання. Діяльність бібліотек у забезпеченні вивчення і популяризації

історико-культурної спадщини регіонів: історія, сьогодення, перспективи: Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Київ, 4 листопада 2021 року: тези доповіді. Київ, 2021. С. 199–208.

25. Сорокін А. А. Аграрна проблематика в Концепції самоврядування та самофінансування м. Києва 1989 р. Науково-інноваційний розвиток агровиробництва як запорука продовольчої безпеки України: вчора, сьогодні, завтра»: Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Київ, 17 листопада 2021 року: тези доповіді. Вінниця, 2021. С. 86–88.

26. Сорокін А. А. Участь української діаспорної щоденної газети «Свобода» у висвітленні підняття українського національного прапора біля будинку Київміськради 24 липня 1990 р. Актуальні проблеми історії зарубіжних країн в новий та новітній час, м. Київ, 10 травня 2022 року: тези доповіді. Київ, 2022. С. 319–326.

27. Сорокін А. А. Участь президії Київміськради I (XXI) скликання у процесі становлення Національної гвардії України. Відносини між Україною і НАТО на сучасному етапі: досягнення та виклики: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 2 червня 2022 року: тези доповіді. Київ, 2022. С. 166–167.

28. Сорокін А. А. Висвітлення демографічної ситуації в Українській РСР межі 1980–1990-х рр. у публікації Б. Є. Надточія «Я, ти, ми – у дзеркалі демографії». Медицина і психологія в репродукції людини – мультидисциплінарний підхід: II Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 20–21 жовтня 2022 року: тези доповіді. Київ, 2022. С. 89–90.

29. Сорокін А. А. Участь газети Київської міської Ради народних депутатів «Хрещатик» у відзначенні 270-річчя від дня народження Григорія Сковороди. Духовний код української ідентичності у вимірі міжкультурної комунікації (до 300-річчя від дня народження Г. С. Сковороди): Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 10–11 листопада 2022 року: тези доповіді. Київ, 2022. С. 189–191.

30. Сорокін А. А. Українська історіографія становлення побратимських

зв'язків між м. Києвом та містами КНР на зламі 1980–1990-х рр. Китайська цивілізація: традиції та сучасність: XVI Міжнародна наукова конференція, м. Київ, 30 листопада 2022 р.: тези доповіді. Львів – Торунь, 2022. С. 136–139.

31. Сорокін А. А. Відображення діяльності Київської міської Ради народних депутатів I (XXI) скликання в епістолярній збірці Соломії Павличко «Листи з Києва». Сумські історико-краєзнавчі студії: III Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція, м. Суми, 1 грудня 2022 року: тези доповіді. Суми, 2023. С. 85–103.

32. Сорокін А. Специфіка висвітлення парламентських та місцевих виборів 1990 р. у м. Києві в синхронних працях представників товариства «Знання». HistUkrainika: Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Київ, 10 грудня 2022 року: тези доповіді. Київ, 2023. С. 76–80.

33. Сорокін А. Журнал реєстрації розпоряджень та наказів голови Київміськради як джерело з історії українсько-польських контактів 1990–1991 рр. Травневі студії 2023: історія та міжнародні відносини в інформаційному протистоянні: V Міжнародна наукова конференція студентів і молодих вчених, м. Вінниця, 4 травня 2023 року: тези доповіді. Вінниця, 2023. С. 238–240.

34. Сорокін А. А. Аграрна проблематика у проєкті Концепції економічної самостійності і самоврядування м. Києва (січень 1990 р.). Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу. Секція 4: Якість освіти та гуманітарна наука в умовах війни та глобальних викликів: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 125-річчю Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, 25 травня 2023 року: тези доповіді. Київ, 2023. С. 184–186.

35. Сорокін А. Участь Ленінградського райкому ЛКСМУ м. Києва у парламентських та місцевих виборах 1990 р. (за документами Державного архіву Київської області). Кліо: Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Київ, 13 жовтня 2023 року: тези доповіді. Київ, 2023. С. 101–104.

36. Сорокін А. Участь Київміськради І (XXI) скликання у відзначенні Дня Незалежності України 16 липня 1991 р. у м. Києві. Проблеми історичної регіоналістики та мікроісторії: Всеукраїнська наукова конференція з нагоди 175-ї річниці від дня народження Павла Рябкова та 65-ї річниці від дня народження Сергія Шевченка, м. Кропивницький, 18–19 жовтня 2023 року: тези доповіді. Кропивницький, 2023. С. 87–89.

37. Сорокін А. Відображення київської міської специфіки виборів 1990 р. у працях О. Гараня поч. 1990-х рр. Сучасні гуманітарні дослідження молодих науковців у глобалізаційному світі: виклики, інновації, безпека: Міжнародна очно-дистанційна науково-практична конференція молодих вчених, м. Київ, 6–7 листопада 2023 року: тези доповіді. Київ, 2023. Ч. 1. С. 183–187.

38. Сорокін А. Участь депутатів Київміськради І (XXI) скликання у спільних засіданнях Комісії Верховної Ради Української РСР та України з питань народної освіти і науки (1991 р.). Київ і кияни: щорічна науково-практична конференція, м. Київ, 16–17 листопада 2023 року: тези доповіді. Київ, 2023. Вип. 15. С. 334–337.

39. Сорокін А. А. Роль президії Київміськради І (XXI) скликання в організації відзначення Міжнародного дня студентів 17 листопада 1990 р. у м. Києві. Ціна свободи: від Української революції 1917–1921 рр. до Євромайдану: Всеукраїнська наукова конференція, м. Київ, 18 листопада 2023 року: тези доповіді. Київ, 2024. С. 160–165.

40. Сорокін А. А. Встановлення побратимських зв'язків міст Києва і Анкари. VII Конгрес сходознавців, м. Киї, 27 листопада 2023 року: тези доповіді. Львів – Торунь, 2023. С. 88–92.

41. Сорокін А. А. Дні Кіото в серпні 1991 р. на шпальтах газети Київміськради «Хрещатик». XXVI Сходознавчі читання А. Кримського: Міжнародна наукова конференція, м. Київ, 30 листопада 2023 року: тези доповіді. Львів – Торунь, 2023. С. 279–282.

42. Сорокін А. А. Участь посадових осіб Київміськради І (XXI) скликання в налагодженні зв'язків між містами Києвом і Тяньцзінем (за документами

Державного архіву м. Києва). Китайська цивілізація: традиції та сучасність: XVII Міжнародна наукова конференція, 14 грудня 2023 р.: тези доповіді. Львів – Торунь, 2023. С. 115–119.

43. Сорокін А. А. Передумови співпраці незалежної України з постсоціалістичними державами Центрально-Східної Європи у світлі листування виконавчого комітету Київської міської Ради народних депутатів (Київміськвиконкому) з питань транспорту та зв'язку за 1990 р. у складі фонду Р-1 Державного архіву м. Києва. Актуальні проблеми сучасної науки та освіти: X Міжнародна науково-практична конференція, м. Львів, 19–20 січня 2024 року: тези доповіді. Львів, 2024. С. 41–43.

44. Сорокін А. А. Участь президії Київміськради I (XXI) скликання у становленні сучасних українсько-болгарських міждержавних відносин. Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти: X Міжнародна науково-практична конференція, м. Львів, 29–30 січня 2024 року. Львів, 2024. С. 35–37.

45. Сорокін А. А. Розпорядження керівника секретаріату Київміськради за серпень–вересень 1994 р. та додатки до них як джерело з історії формування документального комплексу Київміськради I (XXI) скликання у складі фонду 1697 Державного архіву м. Києва. Пріоритетні напрями досліджень в науковій та освітній діяльності: XI Міжнародна науково-практична конференція, м. Львів, 29–30 березня 2024 року: тези доповіді. Львів, 2024. С. 16–18.

Додаток 2

**Анкета в номері газети «Трикотажниця» від 4 серпня 1989 р. щодо
визначення кандидатів у депутати**

ВИСУВАЙТЕ ГІДНИХ!

Шановні товариші! Наближаються вибори до місцевих Рад. Їх буде проведено, як відзначається у Зверненні до радянського народу Верховної Ради СРСР, на справді демократичній основі, щоб зміцнити керівництво, твердо продовжувати лінію на очищення державного апарату від некваліфікованих і нездібних працівників, скорочення апарату управління і ліквідацію

незаслужених привілеїв. Усе це, певна річ, повинно розпочинатися з трудових колективів, кожного з нас. Адже саме в трудовому колективі люди найкраще знають, чого вартий той чи інший товариш, чи заслуговує він на висунення кандидатом у народні депутати. Отже, розраховуючи на вашу допомогу, просимо вас відповісти на такі запитання:

1. Кого б ви запропонували з числа працівників нашого підприємства кандидатом в депутати Верховної Ради УРСР?

2. Хто б міг, як на вашу думку, представляти наш колектив у міській Раді народних депутатів?

3. Кого можна висунути кандидатом у депутати Залізничної районної Ради народних депутатів (з тих, хто мешкає в нашому районі)?

Примітки:

1. Заповнені анкети просимо здавати в партком об'єднання, редакцію «Трикотажниці» або секретарям партійних чи комсомольських організацій своїх цехів.

2. Будемо вдячні й за колективно заповнені анкети.

3. Ваші пропозиції буде враховано при висуненні кандидатів у депутати до місцевих Рад від нашого трудового колективу.

Партійний комітет об'єднання.

Джерело: [198].

**Анкета в номері газети «За медичні кадри» від 14 вересня 1989 р. щодо
обговорення виборчих законопроектів**

ВАША ДУМКА?

Шановні товариші! Нещодавно в республіканській пресі були опубліковані проекти Законів Української РСР про вибори народних депутатів Української РСР про вибори народних депутатів Української РСР, про зміни і доповнення Конституції (основного Закону) Української РСР. Партком КМІ запрошує всіх бажаючих взяти участь в анкетуванні. Відповідаючи на питання, округліть порядковий номер відповіді, з якою ви згодні. Якщо відповіді немає – допишіть її самі.

Чи ознайомилися Ви з проектами законів?

- 1 – так, і дуже уважно, вважаю це важливою справою _____
- 2 – так, ознайомився[,] аби бути в курсі подій, що відбуваються _____
- 3 – так, переглянув, адже все-одно до моїх зауважень ніхто не прислухається _____
- 4 – ні, ще не встиг, але збираюся це зробити _____
- 5 – ні, і не буду цього робити – нехай обговорюють професіонали _____
- 6 – ні, не збираюся цього робити, адже це просто балачки _____
- 7 – мені байдуже _____
- 8 – інша думка _____

Ваше ставлення до опублікованих проектів

- 1 – позитивне _____
- 2 – більш позитивне, ніж негативне _____
- 3 – більш негативне, ніж позитивне _____

Як ви вважаєте, хто має затверджувати проекти Законів?

- 1 – Верховна Рада УРСР – це питання її компетенції _____
- 2 – необхідний всенародний референдум _____
- 3 – інша думка _____

Чи потрібні альтернативні проекти?

- 1 – так, необхідні при будь-якому обговоренні, щоб був вибір _____

2 – якщо доробити ці проекти і усунути недоліки, то альтернативні проекти не потрібні _____

3 – ні, не потрібні _____

4 – інша думка _____

Ваше ставлення до виборів від громадських організацій?

1 – такі вибори суперечать принципу рівного виборчого права і їх потрібно виключити з проекту _____

2 – такі вибори необхідні як тимчасовий захід, можна залишити тільки на виборах, які щойно відбудуться і на суворій альтернативній основі _____

3 – такі вибори – нова демократична форма народного волевиявлення і ні в чому не суперечать ідеї загального виборчого права _____

4 – інша думка _____

Як Ви ставитеся до статті проектів: «Програма кандидата в депутати не повинна суперечити Конституції СРСР... В разі порушення цієї вимоги окружна виборча комісія може розглянути питання про відміну рішення про реєстрацію кандидата в депутати».

1 – правильне положення. Інакше будуть говорити всіляку антирадянщину _____

2 – питання складне. Але мабуть, є сенс, в усякому разі тепер, поки ми ще не звикли до плюралізму _____

3 – це в корені суперечить принципам демократичної правової держави _____

4 – інша думка _____

Як Ви ставитеся до ідеї проведення такого анкетування?

1 – позитивно, це цікава форма, яка сприяє поглибленому вивченню проектів законів, дозволяє враховувати громадську думку _____

2 – негативно _____

3 – інша думка _____

Якщо у Вас є інші пропозиції і зауваження по проектах законів, вкажіть їх, будь ласка

Заповнену анкету необхідно передати до парткому інституту до 25 вересня 1989 року. Наперед Вам вдячні.

Джерело: [199].

Додаток 4

Анкета в номері газети «Ленінська кузня» від 9 жовтня 1989 р. щодо визначення можливих кандидатів у депутати

А Н К Е Т А

Ваша думка про висування кандидатів в народні депутати УРСР і місцеві Ради народних депутатів.

1. Чи є на вашому підприємстві (організації) гідні люди, яких особисто ви могли б рекомендувати як виразників ваших інтересів для висування кандидатами в народні депутати?

а) в народні депутати УРСР (підкресліть)

1. Так 2. Ні 3. Важко відповісти

в) у Дніпровську районну Раду народних депутатів м. Києва (підкресліть)

1. Так 2. Ні 3. Важко відповісти

2. Якщо є, то вкажіть рід їх діяльності на вашому підприємстві (напишіть не більше трьох пропозицій, наприклад: 1. Робітник, 2. нач. цеху).

1. _____ 2. _____ 3. _____

3. Кого персонально із працівників вашого підприємства (організації) ви хотіли б рекомендувати кандидатом у народні депутати?

а) в народні депутати УРСР[](напишіть)

1. _____

б) до Київської міської Ради народних депутатів (напишіть)

1. _____

в) до Дніпровської районної Ради народних депутатів м. Києва (напишіть)

1. _____

4. Яку думку ви хотіли б висловити ще? (напишіть)

Заповнені анкети просимо передати до 14 жовтня у партком або профком заводу через секретарів партбюро або голів цехкомів профспілки.

Джерело: [200].

Додаток 5

Стаття О. Рєзника в номері газети «Вечірній Київ» від 11 серпня 1989 р.

«Вибори – не пізніше грудня»

ВСЯ ВЛАДА – РАДАМ!

Обговорюємо проекти

законів про вибори

ВИБОРИ – НЕ ПІЗНІШЕ ГРУДНЯ

Передусім пропоную вибори до місцевих Рад провести не пізніше грудня поточного року, з тим, щоб новий рік розпочати вже з новими Радами. Перебудова в нашій республіці і так недозволено затягується, а з нинішнім складом Рад проблем, що виникли, не розв'язати.

Друге. Не слід повністю відмовлятися від окружних передвиборних зборів. Вважаю, що в Законі доцільно було б зазначити, що такі збори проводяться в тому разі, якщо число висунутих кандидатів перевищує 10 чоловік. З іншого боку, на мою думку, має бути по кожному округу зареєстровано не менше п'яти кандидатів. Висунуті по лінії партійних і громадських організацій кандидатури, а таке право їм має бути надане повинні однаковою мірою піддаватися народному обговоренню і включатися в бюлетень для таємного голосування на загальних підставах.

Вважаю за недоцільне суміщення посад секретарів міськкомів, райкомів і

голів відповідних Рад, інакше ми ніколи не розподілимо функцій партійних і державних органів.

Право брати участь у виборах та бути обраними до місцевої Ради повинні мати всі громадяни, які мають постійну прописку в даній місцевості, незалежно від часу проживання в ній.

Голів Рад усіх рівнів слід обирати на сесіях на альтернативній основі при таємному голосуванні.

І останнє. Вік кандидатів у депутати не повинен перевищувати 50 років. Нам не потрібні в керівництві пенсіонери – час нині складний і важкий і біля керма влади мають стояти сильні, енергійні й розумні люди.

Олексій РЄЗНИК,
кандидат філософських
наук

Джерело: [203].

Додаток 6

**Передвиборна платформа кандидата в депутати Київміськради І (XXI)
скликання О. Мужилка в номері газети «Київський політехнік» від 1
березня 1990 р.**

Олексій Олександрович Мужилко
1949 року народження, безпартійний, українець.
Кандидат технічних наук, лауреат Державної премії УРСР у галузі науки та техніки, завідувач лабораторією. Він – голова Ради винахідників та член Ради Руху КПІ, член Координаційної Ради асоціації «Зелений світ» Жовтневого р-ну.

Платформа

Людина, сім'я. Людині права і свободи згідно міжнародних угод. Ні – привілеям! Кожній людині рівні можливості на дорозі життя. Створення

служби реальної допомоги сім'ї. Введення в практику шлюбного договору.

Природа, екологія. Повернути Києву славу «зеленого» міста. Вивести за його межі шкідливі виробництва. Перехід міста на екологічно чистий транспорт. Заходи по зменшенню чорнобильської аварії (за рахунок союзного бюджету) – грошова компенсація шкоди здоров'ю киян, посилений медичний контроль, екологічно чисті та якісні продукти, зменшений робочий день, додаткова відпустка, забезпечення чистою водою для приготування їжі.

Місто Київ: від провінції СРСР – до столиці 50-мільйонного народу.

Києву – повне самоврядування та вільна економічна діяльність. Залучення капіталу української діаспори до економічного оздоровлення міста. Повний контроль Ради міста за будь-якою діяльністю (в тому числі закритих підприємств та установ КДБ, армії і т. д.) на його території. Орендна плата за землю, ефективне оподаткування. Інвентаризація житлового фонду міста і його громадських будівель, у т. ч. партійних. Справедливий перерозподіл фонду громадських будівель. Використання церковних храмів та історичних культурно - освітніх установ (наприклад, Києво - Могилянська академія) за їх призначенням.

Прямі вибори голови Ради міста, його районів. Реформа управління містом. Вибори із депутатів міської Ради постійно діючої муніципальної Ради, створення міської муніципальної міліції (карна, екологічна, дорожна і т. д.).

Освіта, культура: Дітям – передову освіту, а не застарілі догми. Школам, ліцеям, інститутам, академіям – повне самоврядування. Створення мережі культурологічних закладів. Повна свобода церковної діяльності. Залучення церкви до духовного очищення суспільства. Перетворення Києва в центр української культури. Розвиток культур інших національностей, для яких Київ – рідне місто.

Джерело: [254].

ЗАЯВА
ГРУПИ «КОНСТРУКТИВНА ОПОЗИЦІЯ»
КИЇВРАДИ
(1991 р.)

Після заборони діяльності КПУ, в депутатському корпусі міськради змінилась розстановка сил. Депутати ком блоку (138 чоловік) звільнились від вказівок партійної верхівки, однак викликає занепокоєння те, що депутатський корпус давно роздирають не лише політичні протиріччя, а і групові інтереси та амбіції.

Забулось те, що наші виборці, віддаючи голоси, орієнтувались не стільки на наші політичні переконання, скільки чекали від нас вирішення пекучих проблем міста: екологічних, господарських, транспортних, у сфері комунального обслуговування і багато інших.

Розуміючи, що існують об'єктивні причини, які заважають вирішенню цих завдань, все ж вважаємо, що депутатський корпус за півтора року не створив умов для подолання кризи, а саме:

1. Кадрові питання вирішуються кулуарно, у новостворені відділи екології та економічної реформи безальтернативно висунуті депутати міськради, які не є відомими спеціалістами у цих областях.

Не повідомляючи у пресі про створення нових відділів міськвиконкому, відкидаючи принцип конкурентності, влада залишиться, як і раніше, тоталітарною, в якій політичні шати вона не рядилась.

2. Боротьба за реальну владу перемістилась у президію і виконком міськради, який складається (виконкомом) уже більш ніж наполовину із депутатів. Закон ВР України про суміщення законодавчої і виконавчої влади створив передумову для вульгарного кар'єризму. Забуто про роль депутатського корпусу – здійснювати делеговані виборцями права: визначати податкову політику, концепцію розвитку міста, його інфраструктуру, а головне – контролювати органи і служби міста, а не підміняти спеціалістів і

професіоналів, перетворюючись у «любителів-виконавців». І зовсім неприпустимо депутатам робити кар'єру на щаблях виконавчої влади.

3. Знаючи про недієздатність сесії, нехтуючи конституційними нормами, виконком поспішно провів внутрішні перестановки і призначення, поставивши сесію перед фактом, що звершився.

За всією відповідальністю заявляємо: порушення закону, відсутність кадрового оновлення на конкурсній основі на всіх поверхах виконавчої влади без залучення наукового, інтелектуального потенціалу трьохмільйонного міста є не чим іншим як зрадою устремлінням та ідеалам демократичного руху, що компрометує Радянську владу.

Депутати:

- [1.] **В. ЧЕРІНЬКО,**
- [2.] **Ю. ПОПОВ,**
- [3.] **В. ГРЕКОВ,**
- [4.] **Л. САФОНОВ,**
- [5.] **П. КЛИМЕНКО,**
- [6.] **Ю. КАРГА,**
- [7.] **В. ХОДАКІВСЬКИЙ,**
- [8.] **В. БОГАЙЧУК,**
- [9.] **В. ТАТАРЧУК (не член групи),**
- [10.] **В. БІЛИЧ,**
- [11.] **С. ПАШКОВСЬКИЙ,**
- [12.] **Ан. МАЦКО,**
- [13.] **В. САЧКО,**
- [14.] **В. МИРОНЕНКО,**
- [15.] **Ан. ПОГРІБНИЙ,**
- [16.] **Г. КОСТЕНКО,**
- [17.] **В. ЛИМАН,**
- [18.] **Б. СИДОРЕНКО.**

Джерело: [285].

Додаток 8

ЗАЯВА

Координаційної ради Київської крайової організації

Народного Руху України (1992 р.)

25 квітня силами загону міліції особливого призначення Київського УВС було силоміць, брутально припинено голодування віруючих Української Автокефальної Православної Церкви на майдані св. Софії у Києві. При цьому кілька віруючих було травмовано, зневажено їхню людську гідність та релігійні почуття.

Ці насильницькі дії виконавчої влади розглядаються Київським Рухом, як відверта спроба повернутися у взаєминах між державою і Церквою до часів сталінщини, перші ознаки намагань запровадити в Україні тоталітарний режим управління – відверту спробу комуністичної номенклатури взяти реванш після заборони КПУ у серпні 1991 року.

Вважаючи відповідальним за цю акцію в першу чергу представника Президента України у м. Києві Івана Салія, крайовий Рух вимагає негайного всебічного розслідування згаданого інциденту та попереджає, що вживе всіх можливих заходів з метою не допустити надалі порушень прав людини, зробить все від нього залежне для побудови правового демократичного суспільства в Україні.

Задля здійснення цієї мети Рух готовий до широкої співпраці з усіма демократичними організаціями регіону.

За дорученням
Координаційної ради
Київського крайового Руху,
заступник голови
Київського крайового Руху
Віктор ТЕРЕН.

Джерело: [290].

Додаток 9

УХВАЛА № 73

ПОСТІЙНОЇ КОМІСІЇ КИЇВРАДИ З НАЦІОНАЛЬНИХ ПИТАНЬ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАКОНУ «ПРО МОВИ В УКРАЇНСЬКІЙ РСР»

ПРО ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ

ВЕЛИКОГО КОБЗАРЯ

Починаючи з 1861 року український народ 22 травня, в день повернення праху Великого Кобзаря на рідну землю, щороку вшановує пам'ять генія людства, славного сина українського народу Тараса Шевченка, чиї полум'яні рядки завжди кликали до непокори, до боротьби за свої права, за незалежність.

Навіть у часи жорстокого режиму царської, а пізніше комуністичної імперії відважні патріоти щороку приходили в цей день до пам'ятника Тарасові в Києві, щоб вшанувати його пам'ять, засвідчити свою нескореність, готовність до боротьби, не зважаючи на ту небезпеку, на яку вони постійно наражалися, бо будь-які зібрання біля пам'ятника в цей день суворо заборонялися й жорстоко переслідувалися. Саме в цей день 1989 року біля пам'ятника вперше замайоріли українські національні синьо-жовті прапори і, не зважаючи на спробу каральних органів не допустити цього, процес використання національної символіки став незворотним. Незворотними стали й активні форми боротьби нашого народу за свою незалежність, свою державність.

Враховуючи величезне значення життя і творчості славного сина українського народу, з метою вшанування пам'яті Великого Кобзаря й консолідації зусиль усіх наших громадян для розбудови Української держави й національно-культурного відродження народу, комісія

УХВАЛИЛА:

1. Закликати киян і гостей столиці України, незалежно від їх національного

й соціального походження, політичних поглядів і релігійних переконань, приєднатися до патріотичної акції «Дух Тараса кличе до боротьби», яка розпочнеться о 18 годині 22 травня 1993 року покладанням квітів до пам'ятника Тарасові Шевченку в сквері біля головного корпусу Київського університету (в програмі акції молебень пам'яті біля пам'ятника, маніфестація і мітинг на майдані Незалежності).

2. Запропонувати голові Київради В. Нестеренку здійснити від імені Київської міської Ради народних депутатів 22 травня 1993 р. о 18 годині покладання квітів до пам'ятника Тарасові Шевченку з стрічкою блакитно-жовтого кольору й написом: «Великому Кобзареві від депутатів Київради».

3. Текст ухвали надрукувати в газеті «Хрещатик», висвітлити в інших засобах масової інформації.

Заступник

голови

комісії О. КУЛИК.

Секретар В. ЩЕРБИНА.

Джерело: [277].